

**ANNEDEN ALGILANAN NARSİSİSTİK ÖZELLİKLER İLE
PSİKOPATOLOJİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE KENDİNİ
ELEŞTİRİNİN ARACI ROLÜ**

DOKTORA TEZİ

EMRE HAN ALPAY

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**MERSİN
ŞUBAT-2020**

**ANNEDEN ALGILANAN NARSİSİSTİK ÖZELLİKLER İLE
PSİKOPATOLOJİ ARASINDAKİ İLİŞKİDE KENDİNİ
ELEŞTİRİNİN ARACI ROLÜ**

DOKTORA TEZİ

EMRE HAN ALPAY

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

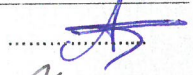
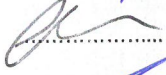

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**Danışman
Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI**

**MERSİN
ŞUBAT-2020**

ONAY

Emre Han ALPAY tarafından Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI danışmanlığında hazırlanan "Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Psikopatoloji Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi" başlıklı çalışma aşağıda imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Görevi	Ünvanı, Adı ve Soyadı	İmza
Başkan	Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI	
Üye	Prof. Dr. Gamze ÖZÇÜRÜMEZ BİLGİLİ	
Üye	Prof. Dr. Fulya CENKSEVER ÖNDER	
Üye	Doç. Dr. Serap AKGÜN	
Üye	Doç. Dr. Önder SÜN BÜL	

Yukarıdaki Jüri kararı Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 05.03.2020 tarih ve 2020/8 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Yusuf Gürhan TOPÇU
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Bu tezde kullanılan özgün bilgiler, şekil, tablo ve fotoğraflardan kaynak göstermeden alıntı yapmak 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerine tabidir.

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi

beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to the Mersin University.

28/02/ 2020

İmza / Signature

Emre Han ALPAY

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün sınanmasıdır. Çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında anneden algılanan narsisistik özelliklerin ölçülmesi amacıyla Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği geliştirilmiştir. İkinci aşamada ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmiştir. Araştırmanın ilk aşamasının katılımcı grubu Mersin ve Adana illerinde ikamet eden ve yaşları 18 ile 56 arası değişen 657 (432'si kadın ve 225'i erkek) katılımcı oluştururken ikinci çalışmanın katılımcı örneklemini ise yaşları 18 ile 60 arasında değişen 332 (212'si kadın ve 122'si erkek) katılımcı oluşturmaktadır. Çalışmanın ilk aşamasında Sosyo-demografik Veri Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği ve Yetersiz Sınırlar Ölçeğinin Ebeveynleştirme alt ölçeği kullanılmıştır. İkinci Aşamada ise Sosyo-demografik Veri Formu, Kendini Eleştirinin Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeği ile Kısa Semptom Envanteri kullanılmıştır. Ölçek geliştirme aşamasında kuramsal çerçevede dahilinde 85 madde yazılmıştır. Daha sonra 321 katılımcıya uygulanmış ve elde edilen veri setine açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Yapılan analiz sonucunda beş boyutlu (Büyüklemeçilik-Gösterişçilik, Kontrol-Müdahalecilik, Eleştirelilik- Suçlayıcılık, Empati Eksikliği ve Ebeveynleştirme - Sömürücülük) ve 35 maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Daha sonra bu yapının geçerliğinin belirlenmesi amacıyla yapı geçerliği ve ölçüt bağıntılı geçerlik sınanmış; güvenilirlik analizleri için ise test tekrar test uygulaması yapıp, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda beş boyutlu yapının anneden algılanan narsisistik özelliklerin ölçülmesinde geçerli ve güvenilir bir araç olduğu görülmüştür. Çalışmanın ikinci aşamasında anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmiştir. Yapısal eşitlik modellemesi analizleri sonucunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve öfke/saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracılık rolü olduğu görülmüştür. Ayrıca kendini eleştirinin her iki alt boyutunun da (Yetersiz Benlik ve Nefret Eden Benlik) bu ilişkide aracılık rolü olduğu sonucuna varılmıştır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ölçek Geliştirme, Narsisizm, Kendini Eleştiri, Psikopatoloji

Danışman: Doç. Dr. Arzu AYDIN ACI, Psikoloji Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

ABSTRACT

The purpose of the present study is investigating the mediator role of self criticism in the relationship between perceived maternal narcissism and psychopathology. This study consists of two stages. In the first stage, the Perceived Maternal Narcissism Scale was developed to measure the perceived narcissistic characteristics of mother. In the second stage, the mediating role of self-criticism in the relationship between the narcissistic features perceived from mother and psychopathology was examined. The sample of the first study consisted of 657 participants (432 females and 225 males) aged between 18 and 56 years and the sample of the second study consisted of 332 participants (212 females and 122 males) aged between 18 and 60 years. In the first stage of the study, socio-demographic data form, Perceived Parenting Attitudes Scale-Short Form and Parentification Subscale of the Inadequate Boundaries Scale were used. In the second stage, socio-demographic data form, The Forms of Self-Criticising/Attacking & Self-Reassuring Scale and Brief Symptom Inventory were used. During the scale development phase, 85 items were written considering the theoretical framework. Then, 321 participants were applied and exploratory factor analysis was applied to the data set. As a result of the analysis, a structure consisting of five factors (grandiosity-pretentiousness, control-manipulation, criticism-accusation, Empathy Deficiency and parentification-exploitation) and 35 items were obtained. In order to determine the validity of this structure, construct validity and criterion-related validity analyzes were performed. For reliability analysis, test-retest was applied and Cronbach's alpha internal consistency coefficients were calculated. Obtained results show that 5-dimensional structure is a valid and reliable tool for measuring the perceived narcissistic characteristic of mother. In the second stage of the study, the mediating role of self-criticism in the relationship between the perceived narcissistic characteristics of the mother and psychopathology was examined. Results of the structural equation modeling analyzes revealed that self-criticism had mediating role in the relationship between narcissistic characteristics perceived from mother and depression, anxiety, negative self, somatization and anger/aggression. Moreover, it was concluded that both dimensions of Self-criticism (Inadequate Self and Hated Self) had a mediating role in these relationships. The findings were discussed in the light of literature.

Keywords: Scale Development, Narcissism, Self-criticism, Psychopathology

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Arzu AYDIN ACI, Department of Psychology, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

Tez süreci yorucu bir dönem olsa da yanında olduğumu hissettiğiniz insanların desteği bu yükü büyük ölçüde hafifletiyor. Eğitim sürecim boyunca birçok iyi insan ile tanıştığım için çok mutluyum. Unuttuğum isimler varsa şimdiden özür dilerim.

İlk olarak altı yıl bana danışmanlık yapan ancak benim için bir danışmandan çok daha fazlası olan canım hocam Doç. Dr. Arzu Aydın Acı'ya verdiği tüm emekler için sonsuz teşekkür ederim. Sizden çok şey öğrendim, iyi ki varsınız. Doktora sürecindeki bir başka neferim olan Prof Dr. Gamze Özçürümez Bilgili'ye bana kattıkları için teşekkür ederim. Bu hayatta sizi tanıdığım için kendimi şanslı hissediyorum. Ayrıca eğitimim boyunca akademik ve insani anlamda çok şey öğrendiğim Doç. Dr. Serap Akgün, Prof. Dr. Aslı Aslan ve Doç. Dr. Tuğba Erol Korkmaz'a teşekkür ederim. Sizlerden eğitim almak ve sizler ile birlikte çalışmak çok güzel bir deneyimdi. Sizden aldığım eğitimin yanı sıra bana kedileri sevmeyi öğrettiniz, bunun için ayrıca teşekkür ederim.

Tez izleme sürecinde bilgi ve önerilerinden faydalandığım Doç Dr. Önder Sünbül'e; te jürimde yer alan ve vakit harcayan Prof. Dr. Fulya Cenksever Önder'e çok teşekkür ediyorum. Ayrıca lisans eğitimden beri bana destek olan değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Yunus Emre Ayna ve eşi Hülya Ayna'ya tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

Hem yüksek lisans hem de doktora sürecine birlikte devam ettiğimiz ve birçok zorluğu birlikte aştığımız canım arkadaşım Zümrüt Bellur Mübarek ve eşi İbrahim Mübarek'e çok teşekkür ederim. Hem lisans üstü eğitim sürecinde birlikte olduğum hem de birlikte çalıştığımız Gamze Er Vargün, Özge Ünal, Tuğçe Gündüz, Güleycan Akgöz Aktaş, Sami Çoksan, Ezgi Mehmetoğlu ve Öznur Göçmen'e her şey için çok teşekkür ederim. Bununla birlikte Mersin'de yaşadığım süreçte yardımlarını ve desteklerini hep hissettiğim ve birlikte olmaktan keyif aldığım insanlar olan Fatih ve Ece Türker, Tuğrul Vargün, Esat Acı, Hürol Aslan'a teşekkür ederim.

Ortaokul döneminden başlayarak uzun yıllardır arkadaşlarım olan ve hala hayatımda önemli yeri olan Uğur Çelik, Avni Abdioğlu ve Mehmet Turan'a; üniversiteden başlayan arkadaşlığımızın bugüne dek geldiği ve çok şey öğrendiğim Ümit Ertem'e teşekkür ederim.

Ebeveynlik ve aile ile ilgili çalışırken iyi bir ailenizin olmasının ne büyük bir şans olduğunu bir defa daha anlıyorsunuz. Bu mutlu yaşamda bana eşlik eden, eğitim hayatımda hertürlü desteği gördüğüm kardeşlerim Mete, Funda, Ebru ve Seda Alpay'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Sizlerle hayat hep daha güzel oldu.

Ve güzeller güzeli Aras'a ... Yanımda olduğun için çok mutluyum ve bana verdiğim emekler için çok teşekkür ederim. İyi ki varsın...

Bu tezi yazarken ne kadar büyük bir nimete sahip olduğumu daha iyi fark ettim. Her şeyini çocuklarına adayan, sağlıklı ve mutlu bir birey olmamı sağlayan anneme minnettarım. İyi ki varsın. Hayatımda desteğini hep hissettiğim ve beni hep yüreklendiren babam... Gökyüzünden bakıp başardığımı gördüğünü biliyorum. Sizleri çok seviyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
1. GİRİŞ	2
2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR	5
2.1. Narsisizm	5
2.1.1. Narsisizmin Türleri	17
2.2. Ebeveyn Narsisizmi	21
2.2.1. Ebeveyn Narsisizmi İle İlgili Görgül Çalışmalar	28
2.3. Kendini Eleştiri	30
2.4. Ebeveyn Davranışları, Kendini Eleştiri ve Psikopatoloji Arasındaki İlişki	38
3. BİRİNCİ ÇALIŞMA	42
3.1. Araştırmanın Amacı	42
3.2. Araştırmanın Soruları	42
3.3. Araştırmanın Önemi	42
3.4. Yöntem	43
3.4.1. Ölçeğin Geliştirilmesi	43
3.4.2. Katılımcılar	46
3.4.2.1. Birinci Katılımcı Grubu	46
3.4.2.2. İkinci Katılımcı Grubu	46
3.4.3. Veri Toplama Araçları	48
3.4.3.1. Sosyo-demografik Bilgi Formu	48
3.4.3.2. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları -Kısa Formu	48
3.4.3.3. Yetersiz Sınırlar Ölçeği (YSÖ)	49
3.4.4. İşlem	49
3.4.5. Verilerin Analizi	50
3.5. Bulgular	51
3.5.1. Ölçeğin Faktöriyel Yapısının Belirlenmesi	51
3.5.3. Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması	56
3.5.3.1. Doğrulamalı Faktör Analizine İlişkin Bulgular	57
3.5.3.2. Modellerin Karşılaştırılması	61
3.5.3.3. Ölçüt Bağımlı Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular	62
3.5.3.4. Güvenirlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular	64
3.6. Tartışma	66
3.7. Sonuç	71
4. İKİNCİ ÇALIŞMA	73
4.1. Araştırmanın Amacı	73
4.2. Araştırma Hipotezleri	73
4.3. Araştırmanın Önemi	73
4.4. Yöntem	74
4.4.1. Katılımcılar	74
4.4.2. Veri Toplama Araçları	76
4.4.2.1. Sosyo-demografik Bilgi Formu	76
4.4.2.2. Kısa Semptom Envanteri	76

4.4.2.3. Kendini Eleştiri Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeği	76
4.4.2.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği	77
4.4.3. İşlem	77
4.4.4. Verilerin Analizi	78
4.5. Bulgular	79
4.5.3. Aracılık Analizleri	84
4.5.3.1. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Depresyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolünün İncelenmesi	85
4.5.3.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Anksiyete Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolünün İncelenmesi	88
4.5.3.3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolünün İncelenmesi	90
4.5.3.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolünün İncelenmesi	92
4.5.3.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Somatizasyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolünün İncelenmesi	94
4.5.4. Çoklu Aracılık Modelleri	96
4.5.4.1. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	96
4.5.4.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	97
4.5.4.3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	98
4.5.4.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	99
4.5.4.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Saldırganlık Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi	100
4.6. Tartışma	101
4.6.1. Anneden Algılanan Narsisistik Özelliklerin Çocuğun Cinsiyeti Açısından Değerlendirilmesi	101
4.6.2. Aracılık Modelleri	101
4.6.2.1. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolü	103
4.6.2.2. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Anksiyete Belirtileri Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolü	104
4.6.2.3. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolü	105
4.6.2.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Öfke - Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolü	107
4.6.2.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirmenin Aracı Rolü	109
4.6.2.6. Kendini Eleştirmenin Alt Boyutları olan Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benliğin Aracılık Rollerini	110
4.6.2.7. Anneden Algılanan Narsisistik Özelliklerin Psikopatoloji ile Olan İlişkisi	110
4.7. Sınırlılıklar	111
4.8. Sonuç	112
4.9. Araştırmacılar İçin Öneriler	112
4.10. Uygulayıcılar İçin Öneriler	114
KAYNAKLAR	116
EKLER	142
ÖZGEÇMİŞ	157

TABLolar DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 3.5. 1. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	46
Tablo 3.5.2. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	47
Tablo 3.5.3. Ebeveynlerin Boşanma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	47
Tablo 3.5.4. Annenin Çalışma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	48
Tablo 3.5.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği Açıklayıcı Faktörü Analizi Sonuçları	52
Tablo 3.5. 6. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği Madde Analizleri	54
Tablo 3.5.7. Ölçeğin Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Analizi Sonuçları	55
Tablo 3.5.8. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği'nin Toplam Puanına ve Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler	56
Tablo 3.5.9. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği'nin Alt Boyutları Arasında Korelasyon olan ve Korelasyon Olmayan Modellerin Uyum İndekslerinin karşılaştırılması	61
Tablo 3.5.10. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği'nin Tek Boyutlu ve Beş Boyutlu Yapılarının Karşılaştırılması	61
Tablo 3.5.11. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin Alt Boyutları İle Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelendiği Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Analizi Sonuçları	63
Tablo 3.5.12. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Madde Analizleri	65
Tablo 3.5.13. Ölçeğin Toplam Puanına ve Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler	66
Tablo 4.5.1. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	75
Tablo 4.5.2. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	75
Tablo 4.5.3. Ebeveynlerde Boşanma Öyküsü ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	75
Tablo 4.5.4. Annenin Çalışma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri	75
Tablo 4.5.5. Değişkenlere Dair Betimsel İstatistikler	80
Tablo 4.5.6. Değişkenlerin Cinsiyet Açısından Karşılaştırıldıkları Bağımsız Gruplar T Testi Analiz Sonuçları	80
Tablo 4.5.7. Anneden Algılanan Narsisizm Ölçeğinin Alt Boyutları ve Toplam Puanının Diğer Değişkenler İle İlişkisinin İncelendiği Korelasyon Tablosu	82

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. PDM sisteminde kişilik örgütlenmesinin düzeyleri	16
Şekil 1. 2. Narsisizmin Güncel Klinik Modeli	20
Şekil 1. 3. Ebeveynliğin belirleyiciliği ile ilgili “İşlem Modeli”	22
Şekil 3. 1. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği için sınanan beş faktörlü model	60
Şekil 4. 1. Değişkenler Arasındaki Ölçme Modeli	85
Şekil 4. 2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin İncelendiği Model	87
Şekil 4. 3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi	89
Şekil 4. 4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi	91
Şekil 4. 5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi	93
Şekil 4. 6. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi	95
Şekil 4. 7. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü	96
Şekil 4. 8. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü	97
Şekil 4. 9. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü	98
Şekil 4. 10. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü	99
Şekil 4. 11. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Saldırganlık Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü	100

1. GİRİŞ

Narsisizm, başta klinik psikoloji, sosyal psikoloji, psikiyatri ve kişilik psikolojisi olmak üzere birçok alanda uzun yıllardır çalışılması nedeniyle geniş bir teorik ve görgül literatüre sahiptir. Narsisizm kavramı; bir cinsel sapkınlık biçimini, gelişim dönemini, nesne ile ilişki kurma şeklini, benlik saygısı düzenleme tarzını, karakter özelliğini, kişilik bozukluğu ve bir tür karakter patolojisini tanımlamak için kullanılmıştır (Johnson, 1987). Pulver, 1970 yılındaki makalesinde narsisizm ile ilgili herkesin kabul ettiği iki gerçek olduğunu ifade etmektedir. Pulver'e göre narsisizm, psikanalize en çok katkı yapan kavramlardan biri olduğu gibi en kafa karıştırıcı olanıdır da.

Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayımlanan Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı beşinci versiyonunda, narsisistik kişilik bozukluğu; büyülenmecilik, sınırsız başarı ve güç fantezileri kurma, özel ve benzersiz olduğuna inanma, aşırı hayranlık ihtiyacı, hak görme duygusu, kişiler arası ilişkilerde sömürücülük, kıskançlık, kibirli olma ve empati eksikliği ile karakterize olan bir bozukluk, şeklinde tanımlanmaktadır (APA, 2013).

Narsisizm, bir spektrum olarak değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle kişi, sözü geçen özelliklerden birkaçına sahip olabileceği gibi narsisistik kişilik bozukluğunun tüm tanı kriterlerini de karşılayabilir. Yapılan görgül çalışmalar; narsisistik özellikleri yüksek olan kişilerde saldırganlık ve otoriter davranış (Collins, 2006; Rinker, 2009), diğer insanları manipüle etme ve sömürme (Campbell, Foster ve Finkel, 2002; Goodman ve Leff, 2011; Rohman, Neuman, Herner ve Bierhoff, 2012; Ronningstam, 2012), empati eksikliği (Collins, 2006; Shaw, 2010), teşhircilik ve eleştiriye aşırı duyarlılık (Collins, 2006), duygusal mesafe (Aiken, 2006), hoşgörülü olmama, sorumluluk almama ve patolojik yalan söyleme (Collins, 2006; Ronningstam, 2012) gibi özelliklerin yüksek olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak narsisistik özelliklere sahip kişiler; kişisel sorumluluklarından kaçınmak için başkalarını suçlama (Rohman, Neuman, Herner ve Bierhoff, 2012), bencillik, büyülenmecilik ve dikkat çekme ihtiyacı (Collins, 2006; Rinker, 2009; Summers ve Summers, 2006) gibi istenmeyen birçok davranış örüntüsü sergilemektedirler. Campbell, Bush, Brunell ve Shelton (2005), yüksek düzeyde narsisistik özelliklere sahip olmanın; karşıdakini sömürme, ilişki içinde olduğu kişinin ihtiyaçlarını görmeme, bencillik ve özel olduğu duygusu ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler.

Narsisistik özellikler, tüm olumsuzluklarına rağmen, toplumda giderek artma eğilimindedir (Barry ve Lee-Rowland, 2015; Twenge, Konrath, Foster, Campbell ve Bushman, 2008; Twenge ve Foster, 2008). Bazı teorisyenler ve yazarlar, son birkaç on yılda Amerikan kültürünün belirgin bir biçimde daha bireyselleştiğini savunmaktadırlar. Sosyal normların rahatlaması ve bireysel özgürlüklerin gittikçe daha fazla değer kazanması ile bekar ebeveynlerin sayısındaki artış, kadınlar ve azınlıklar için daha büyük fırsatlara olanak sağlayan kültürel değişimlere yol açmaktadır (Myers, 2000; Seligman, 1990). Bireyselleşmedeki bu artış,

şişirilmiş bir benlik duygusu (inflated sense of self) olarak tanımlanan narsisizmin de artma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir (Twenge ve Foster, 2010). Üniversite öğrencilerinin narsisistik özellikleri üzerine bir meta-analiz çalışmasında (Twenge, Konrath, Foster, Campbell ve Bushman, 2008), narsisistik özelliklerin 20 yıl öncesine göre anlamlı şekilde arttığı rapor edilmiştir. Benzer şekilde Stinson ve arkadaşları (2008), narsisizmi yapılandırılmış görüşme tekniği kullanarak ölçtükleri çalışmalarında benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Yakın zamanda yapılan çalışmalar popüler şarkıların bireysel, bencil ve narsisistik sözler içerdiğini (DeWall, Pond, Campbell ve Twenge, 2009), ebeveynlerin artık çocuklarına daha benzersiz ve özel isimler vermeye çalıştıklarını (Twenge ve Foster, 2010), liselerde öğrenim gören öğrencilerin gerçekçi olmayan başarı beklentilerine sahip olduğunu (Reynolds ve ark., 2006) ve daha iyi görünebilmek için yapılan estetik cerrahi operasyonların oranlarının arttığını (Twenge ve Campbell, 2009) göstermektedir.

Narsisizm, kadınlarda erkeklere oranla %50 ile %75 aralığında daha az görülmektedir (APA, 2013). De Canonville'e (2015) göre birçok toplumda kadınlar ilgi gösteren, nazik ve besleyen, bakım veren anneler olarak tanımlanır. Bu kültürel normlar ve beklentiler, kadınların narsisistik özelliklerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır. De Canonville ayrıca narsisistik özellikleri yüksek olan kadınların, kültürel stereotipleri ustaca benimseyerek daha ince ve dolaylı yollarla narsisistik özelliklerini gizlemeyi başardıklarını da öne sürmektedir. Yazara göre erkek narsisistler, fiziksel olarak şiddetli çatışmalara girebilirken, kadın narsisistler ilişkileri manipüle ederek ya da "duygusal şiddet" yoluyla zarar verebilmektedirler (Louis De Canonville, 2015). Kenyon (2017); narsisistik bir kadın ile yaşanan ilişkide karşı tarafın, yaşadığı psikolojik ve duygusal istismarı tanıyıp anlamasının ve sözel olarak ifade etmesinin daha zor olduğunu belirtmiştir.

Kişilerarası ilişkilerde olumsuzluklara neden olan ve toplumda artış gösteren narsisistik özellikler, anne-çocuk etkileşiminde de çeşitli sorunlara neden olmaktadır (Crocker, 2009; Monk, 2001). Klinik gözlemlere dayalı bazı çalışmalar; annenin narsisistik özelliklerinin, çocuğa karşı empati eksikliği (Mcbride, 2008) ve büyükenmecilik (Donaldson-Pressman ve Pressman, 1994; Golomb, 1992), duygusal ihtiyaçlarının çocuk tarafından karşılanma beklentisi (Gardner, 2004; Miller, 2019), çocuğu suçlama ve eleştirme (Brown, 2006; Marsterson, 1998; Mcbride, 2008) ve çocuğu manipüle etme gibi (Donaldson-Pressman ve Pressman, 1994; Miller, 2019) birçok olumsuz özelliklerle karakterize olduğunu göstermektedir. Rapoport (2005), patolojik düzeyde narsisistik kişilik özellikleri olan annenin, ihtiyaçlarını gideremeyen çocukları; fiziksel istismar, suçluluk duygusu uyandırma, duygusal çekilme ve eleştirme gibi çeşitli şekillerde cezalandırabileceğini, bunun bir sonucu olarak çocukların da bu beklentileri karşılamak için kendilerini zorlanmış hissebileceklerini ifade etmektedir.

Narsisistik özellikleri yüksek olan bir anne ile yaşamının, uzun dönemli etkileri vardır. Bazı görgül çalışmalar (Dentale ve ark, 2015; Horne, 1998; Leggio, 2018) yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan bir anneyle büyüyen çocukların erişkinlik dönemlerinde depresyon, anksiyete bozuklukları gibi çeşitli ruh sağlığı sorunları için risk altında olduğuna işaret etmektedir.

Kendini eleştiri, kişinin algıladığı kişisel başarısızlıklar karşısında kendisini yargılaması ve olumsuz benlik değerlendirmesi ile karakterize olan bir tepki biçimidir (Gilbert, Clarke, Hempel, Miles ve Irons, 2004). Blatt (1974), kendini eleştirme halini; kişinin, içinde bulunduğu eleştirel çevreyi içselleştirmesi şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir deyişle, eleştirel ve cezalandırıcı bir ortamda büyüyen çocuğun, yaşamının ilerleyen dönemlerinde kendisine yönelik eleştirel bir yapı geliştirme olasılığı yüksektir. Bu konu üzerine yapılan çalışmalar (Blatt ve Zuroff, 1992; Gilbert, Clarke, Hempel, Miles, ve Irons, 2004; Schore, 1994), yaşamın erken dönemlerinde ihmal, istismar ve ebeveynlerin gerçekçi olmayan beklentileri gibi olumsuz deneyimlerin, kişinin kendisine karşı eleştirel bir yapı geliştirmesine zemin hazırladığını desteklemektedir. Bunun yanısıra, çocukluk döneminde yaşantılanan olumsuz deneyimler ile ilişkili olan kendini eleştirinin, birçok ruh sağlığı sorunu ile de ilişkili olduğu görülmektedir (Castilho, Pinto-Gouveia ve Duarte, 2017; McIntyre, Smith ve Rimes, 2018; Pinto-Gouveia, Castilho, Matos ve Xavier, 2013).

Bu çalışmada, ilgili literatür ışığında, annenin narsisistik özellikleri ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin rolünün incelenmesi amaçlanmaktadır. Daha önce yapılan çalışmalarda narsisizm, genellikle "Narsisistik Kişilik Envantri" (Raskin ve Hall, 1979) ve "Patolojik Narsisizm Envanteri" (Pincus ve ark., 2009) gibi ölçme araçları kullanılarak ölçülmüştür. Ancak bazı çalışmalar (Dimaggio, Semerari, Carcione, Nicolo ve Procacci, 2007; Oltmanns, Gleason, Klonsky, ve Turkheimer, 2005), patolojik narsisizmin düşük düzeyde benlik farkındalığı ve çarpıtılmış kişiler arası ilişkiler ile karakterize olduğunu kanıtlamaktadır. Paulhus'a (1998) göre, narsisistik özellikler gibi sosyal olarak istenmeyen özelliklerin ölçülmesinde, verilen cevapların güvenilirliği düşüktür. Bu nedenle mevcut çalışmada annenin narsisistik özelliklerini belirlemek için başka bir kaynaktan (çocuğun kendisinden) bilgi alınmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Ancak literatürde böyle bir ölçme aracı bulunmadığından, ilk olarak, anneden algılanan narsisistik özelliklerin belirlenmesi amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. Daha sonra anneden algılanan narsisistik özelliklerin, çocuğun erişkinlikteki ruh sağlığı sorunları ile ilişkisinde kendini eleştirinin aracı rolü sınanmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarının hem gelecekte yapılacak olan araştırmalara hem de klinik uygulamalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE VE GÖRGÜL ARAŞTIRMALAR

2.1. Narsisizm

Narsisizm kavramı, Yunan mitolojisinde eşsiz bir fiziksel güzelliğe sahip olup kendi yansımasına aşık olan Narsisus'un hikâyesine dayanmaktadır. Efsanede Narsisus, sudaki görüntüsüne dokunmaya çalıştığında görüntü parçalanır. Bu süreç, Narsisus'u melankoliye götürür ve nihayetinde onun ölümüne neden olur (Campbell ve Miller, 2011).

Morrison (1986), özlemini çektiği benliğin aldaticılığının, hem Narsisus için hem de bu adı taşıyan bozukluktan muzdarip olan kişiler için trajik olduğunu ifade etmektedir. Efsanede Narsisus, güzel ve mükemmel olma takıntısı, diğer insanlara karşı soğuk ve bencil bir tavır takınma, aynalanma açlığı, kibir, izolasyon, trajedi ve çaresizlik gibi temel narsisistik özellikleri sergilemektedir (Chessick, 1985; Mollon, 1993).

Literatürde bu efsaneye ilk atıf, 1898'de Havelock Ellis tarafından "cinsel duyguların kaybolması ve bu duyguların kişinin kendisini beğenmeye dönüşmesini" tanımlamak için kullanılmıştır (Lootens, 2010). Bu tanımından bir yıl sonra Alman Psikiyatrist Nacke (1999, akt. Raskin ve Terry, 1988) ise Ellis'in bu görüşünden yola çıkarak yazdığı makalesinde "Narcismus" terimini kullanmış ve bu kavramı kişinin kendi bedenini cinsel bir obje olarak gördüğü bir çeşit cinsel sapkınlık olarak tanımlamıştır. Nacke, bilim dünyasında tanınmış bir isim olmamasına rağmen, yazdığı bu makaleyle Sigmund Freud'un dikkatini çekmiş ve narsisizm onun çalışmalarında temel konulardan biri haline gelmiştir (Raskin ve Terry, 1988). Sigmund Freud, 1905 yılında yayınlanan "Cinsellik Üzerine Üç Deneme" isimli makalesinde narsisizmi, kişinin kendi bedenini cinsel obje olarak kullanması ya da eşcinsel nesne seçiminin temeli olan bir çeşit sapkınlık olarak tanımlamıştır (Lootens, 2010).

1911 yılında Otto Rank, narsisizmi benliğin bedensel anlamda sevilmesi olarak ele alırken kişinin kendisini aşırı sevmesi ve kibir gibi cinsel olmayan özellikleri de vurguladığı bir makale yayımlamıştır. Bu çalışma, narsisizm konusuyla ilgili ilk monograf olma özelliğini taşımaktadır (Grenyer, 2013).

Ernest Jones, 1913 yılında "Tanrı Kompleksi" isimli bir makale yayımlamıştır. Bu makalede "tanrı ya da tanrı gibi olma" fantezisinde yer alan bir yapıyı tanımlamıştır (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011). Yazar; narsisizm ve teşhircilik ile kendi güç ve niteliklerine eşlik eden bir hayranlığın, çeşitli karakter özelliklerinde görüldüğünü öne sürmüştür. Jones, narsisizm ile ilgili yapılmış tanımların aksine; nezaket, uzak durma ve erişilmezlik gibi özelliklerin varlığına dikkat çekmiştir. Jones'a göre narsisistik insanlar gizemli bir bulutla çevrilidir; diğer insanlar ile çok fazla ilişkiye girmezler ve mahremiyetlerini korurlar.

Freud, 1914'teki 'Narsisizm Üzerine' isimli makalesinde 'birincil narsisistik dönem' ve 'narsisistik benlik yatırımı' olmak üzere narsisizmin iki türünü ele almıştır. Birincil narsisistik dönem, bebeğin dünyadaki tüm nesnelere kendi uzantısı olarak gördüğü ve tüm libidinal

enerjisini kendisine yönelttiği gelişimin normal bir evresidir. Freud'a göre normal gelişim sürecinde, zamanla çocuğun libidinal enerjisi dış nesnelere yönlendirilir ve uygun bağlanmalar ile sonuçlanır. Bu süreç çeşitli şekillerde engellendiğinde çocuğun libidinal enerjiyi içe yansıtması ve narsisistik benlik yatırımı ile sonuçlanan ikincil narsisistik süreç (narsisistik benlik yatırımı) oluşur (Carr, 2008). Makalede Freud, kendini sevme ve diğerini sevme ile, ben ve öteki arasındaki ilişkinin altında yatan sorunların karmaşık bir analizini ortaya koymuştur. Fine (1986), Freud'un narsisizm üzerine kaleme alınan bu makalesinin, psikanaliz ve Freud'un id psikolojisinden ego psikolojisine ilk sistematik geçişini gösteren bir dönüm noktası olduğunu ifade etmektedir.

Grenyer (2013); Ellis, Rank, Jones ve Näcke'in görüşlerini belirli kişiler ya da gruplar ile sınırladıklarını belirtmiştir. Diğer bir deyişle Grenyer, narsisizm teriminin ilk kullanımında, bu terimi belirli insanlardaki bir davranış örüntüsü olarak tanımlandığını ifade eder. Ancak yazar; bu tanımın, Freud tarafından 1914'te yayımlanan "Narsisizm Üzerine" başlıklı makalesi ile değiştiğini belirtmiştir. Grenyer'e göre Freud; bu makalede narsisizmin olası nedenleri, gelişimsel süreçleri, olumlu ve potansiyel olarak uyumlu bileşenlerinin yanı sıra olumsuz bileşenlerin veya etkilerin de ayrıntılı bir analizini yapmıştır.

Narsisistik kişilik ya da narsisistik karakter kavramı, ilk defa Wälder tarafından 1925 yılında kullanılmıştır (Levy, Ellison ve Reynoso, 2011). Wälder, narsisistik kişiliği; küçümseyen, başkalarına karşı üstünlük duygusu hisseden, kendisine hayranlık duyan, belirgin bir empati eksikliği sergileyen ve cinsellikte duygusal yakınlıktan ziyade fiziksel zevk almaya önem veren bir yapı olarak tanımlamıştır.

William Reich (1933,2014), Freud'un narsisizm ve saldırganlık arasındaki bağlantıya ilişkin gözlemini, bu iki değişken arasındaki dinamiği açıklayarak genişletmiştir. Reich'in tanımladığı "fallik-narsisistik kişilik" tanımı; kibirli, rastgele cinsel ilişkiler kuran, sadistik eğilimleri olan, madde bağımlılığı riski yüksek ve yetersiz süper ego gibi özellikler taşıyan bir yapıdır. Reich'a göre narsisistik bireyler; duygusal olarak incinme, yaralanma ya da tehdit karşısında aşağılama, kötüleme veya açık bir saldırganlık ile cevap vermektedirler. Reich, narsisizmin erkeklerde daha yaygın olan erkeksi düşüncelere bağlı olduğunu ve narsisist özellikleri olan kişinin fallus ile özdeşleştiğini ifade etmiştir.

1939 yılında Karen Horney (2013), narsisizmin agresif, mükemmeliyetçi ve kibirli olmak üzere farklı tezahürleri olan bir karakter yapısı olduğunu öne sürmüştür. Horney, sağlıklı benlik saygısı ile patolojik narsisizmi ayırtmış ve narsisizmi "gerçekçi olmayan bir şekilde benliğin şişirilmesi" olarak tanımlamıştır. Horney'in kuramında narsisizm; benliğin şişirilmesi, kişinin bunun için bir zemin olmadığında bile kendisini sevmesi, takdir etmesi ve kendisine aşırı değer vermesi olarak tanımlanmıştır. Levy, Ellison ve Reynoso (2011), Horney'in narsisizm ile ilgili görüşlerinin, Freud'un görüşleri ile benzer olmasına rağmen bazı temel farklılıkları

olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlara göre Horney'in narsisizm ile ilgili görüşlerinin temeli, kişinin kendini aşırı sevmesinden ziyade kendi benliği de dahil olmak üzere hiç kimseyi sevememesidir.

Annie Reich (1960), narsisizmin temelde kırılmağa karşı bir savunma olduğunu ileri sürmüştür. Reich, narsisistik kişilerin erken dönemde yaşadıkları travmatik deneyimlerden kaynaklı olarak benlik saygılarını düzenleyemediklerini; narsisistik kişilerin zayıf ve güçsüz olmadığı, aksine güvenli, güçlü ve diğer insanlardan üstün olduklarını, benliği koruyucu ve büyülenmeci bir hayal dünyasına çekildiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Reich, narsisistik kişilerin belirsizlik, sıradanlık veya başarısızlığa karşı toleranslarının olmadığını ve kendilerini mükemmel ya da tamamen başarısız olarak gördüklerini belirtmiştir. Yazar bu ikilemin, büyülenmeciliğin en tepe noktası ile depresyonun derinlikleri arasında dramatik geçişlere neden olduğunu ifade etmektedir.

Melanie Klein, Freud'un metapsikoloji kuramı bağlamında dürtüler ile nesnelere arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedir (Segal, 2018). Ancak Klein'in teorisini klasik psikanalizden ve ego psikolojisinden ayıran temel nokta, nesne ile olan ilişkidir. Klein'in nesne ilişkileri teorisine göre içsel veya dışsal bir nesne içermeyen hiçbir zihinsel süreç söz konusu değildir. Dolayısıyla Freud'un tanımladığı ve herhangi bir nesne içermeyen birincil narsisizm de yoktur. Klein'a göre narsisizm, Freud'un ikincil narsisizm olarak tanımladığı dönem olan egonun daha önceki libidinal nesnelere olan özdeşiminden kaynaklanan bir libidinal yatırımdır (Stirling, 2000).

Kernberg (1970), kuramında, dürtülerin psikopatolojiye olan etkisini kabul ederken narsisizmi Hartman'ın "kendiliğe yapılan yatırım" tanımından yola çıkarak değerlendirmiştir. Kernberg (1967), narsisizmi özellikle ilkel savunma mekanizmalarından bölmenin kullanıldığı bütünleşmiş ancak büyülenmeci bir kimlik ile karakterize olan bir sınır kişilik organizasyonu olarak tanımlar. Bölme savunma mekanizmasının temel görevi, nesnenin muğlaklığını ortadan kaldırıp anksiyetenin azaltılması için nesnelere "tamamıyla iyi" ya da "tamamıyla kötü" olarak ayırtmaktır (Rosenthal ve Hooley, 2010).

Kernberg (1967), narsisistik örüntünün etiyolojisini, çocuğun anneden bağımsız olarak hareket etmeye başladığı ayrışma-bireyleşme dönemindeki saplanma olarak açıklar. Bu dönemde, çocuktaki bölme savunma mekanizmasının işlevi gitgide azalır ve benlik ile nesnelere imgeleri egoda birleşmeye başlar (Consolini, 1999). Ancak çocuğun ayrışma odaklı davranışları, annenin sevgisini esirgemesi ile cezalandırılırsa bu süreç sekteye uğrayabilir. Yaşanan bu olay, çocuğu bir ikileme götürür; ayrışmak için çocuğunannesinin desteğine ihtiyacı varken diğer yandan ayrışır ise annenin duygusal desteğinden mahrum kalacaktır. Kernberg (1970), narsisizmin gelişimsel sürecinde sadece çevresel faktörlerin olmadığını ve saldırganlık dürtülerinin de narsisistik patolojinin gelişiminde rol oynayabileceğini ileri sürmüştür.

Kernberg'e göre (1967), çocuk biyolojik kökenli ve normalden daha yüksek düzeydeki saldırganlık dürtülerini deneyimlerken, bu dürtüleri bakım verene karşı sergileme ihtimalinin yarattığı kaygıyla başa çıkmakta zorlanır.

Kernberg (1975), narsisistik kişilerin, yüzeyde toplumla uyumlu görünse de kişiler arası ilişkilerde sürekli şekilde sorunlar yaşadıklarını öne sürmüştür. Kernberg, narsisistik kişiliği sürekli olarak kendisiyle ilgilenme, yoğun hırs, büyülenmeci fanteziler, beğenilmeye olan aşırı bağımlılık, sürekli olarak mükemmel olma çabası, güç ve güzellik arayışı ile tanımlamıştır. Buna ek olarak Kernberg, narsisizmin; sevme kapasitesi eksikliği, empati yoksunluğu, kronik olarak hissedilen can sıkıntısı ve boşluk hissi, kimlik ile ilgili belirsizlikler ve diğer insanları sömürme ile karakterize olduğunu ifade etmiştir. Yazar, narsisistik kişilerin duygusal derinliğe sahip olmadıkları için kendilerinin ve diğer insanların duygularını anlayamadıklarını, duygularının yüzeysel olduğunu ve üzüntü veya yas gibi yoğun duyguları çok fazla hissetmediklerini belirtmiştir. Ayrıca narsisistik kişiler terk edildiklerinde ya da hayal kırıklığına uğradıklarında yüzeysel bir üzüntü yaşarlar ancak bu üzüntünün derinliğinde kişinin kaybından dolayı gerçek bir üzüntüden ziyade intikam arzuları ve öfke ile ilişkili olduğu görülür (Kernberg, 1970).

Kernberg (1967'den akt. Cooper, 1998), narsisistik yapılanmayı 3 grupta toplamaktadır. İlk gruptaki kişiler, yaşamın önemli alanlarında gerekli olan toplumsal adaptasyonu gerçekleştirebilirler. Bu gruptaki kişiler çeşitli nevrotik belirtilerden şikâyetçidirler ve az da olsa bir içgörüyeye sahiptirler. Onlar için kısa süreli terapiler sağaltımda etkili olabilir. İkinci gruptaki kişilerde narsisistik yapılanma yüksek düzeydedir ve yaşamlarının birçok alanında sorunlara yol açar, karmaşık belirtiler gösterebilirler. Bu gruptaki kişiler için klasik psikanaliz, işlevsel olabilir. Üçüncü gruptaki kişiler, sınır kişilik bozuklukları kapsamına girer, onlar için en önemli tedavi yöntemi destekleyici psikoterapilerdir.

Kohut, Freud'un nesne ve narsisistik libidoları ile ilgili olarak yeni bir bakış açısı sunmuştur. Freud'a göre yaşamın ilk döneminde yalnızca çocuğun kendi bedenine yönelttiği narsisistik libido var iken, bu durum zamanla nesne libidosuna doğru evrilir. Kohut ise bu iki libidonun birbirinin ardılı olarak değil, birbirinden bağımsız ve birlikte gelişen bir süreç olduğunu öne sürmüştür. Ayrıca Kohut, bu iki gelişimsel sürecin, ilkinden olgun bir yapıya doğru gittiğini ve hem sağlıklı hem de patolojik boyutları içerdiğini eklemiştir (Consolini, 1999).

Kohut'un narsisizm teorisinde "kendiliknesnesi" kavramının önemli bir yeri vardır. Kohut'a göre kendiliknesnesi (selfobject), çocuğun kendi benliğinden ayrı bir yapı olarak görmediği ve kendilik duyumunu devam ettirmesine neden olan nesnedir (Socarides ve Stolorow, 1984). Kohut ve Wolf (1979), kendiliknesnesini kendiliğin bir parçası olarak deneyimlenen dolayısıyla üzerinde kontrol kurulan nesnelere tanımlamışlardır.

Kohut (1971), narsisizmi gelişimsel sürecin bir parçası olarak ele alırken, patolojik narsisizmi normal gelişim hattında bir duraklama olarak görmektedir. Kohut'a göre patolojik

narsisizm, bir kendilik bozukluğudur ve preödipal dönemde kendiliknesnesinin çocuğun ihtiyaçlarını görmemesi ve bunlara cevap verememesi ile gelişir.

“Kendilik”in; gelişim hattının iki ucu olan büyüklenmeci teşhircilik ve idealizasyon ile oluştuğuna işaret eden Kohut, gelişimsel nesnenin ilk hattındaki büyüklenmeci kendiliği bir kendiliknesnesi ile olan ilişkisinde deneyimler. Çocuğun ortaya koyduğu büyüklenmeci teşhirciliğin, bakım veren tarafından eşduyumsal bir şekilde kabul edilmesi, çocuğun “ben mükemmelim ve sen bana hayransın” duygusu edinmesine ve büyüklenmeci kendiliğin gelişmesine yol açar (Erten, Mitrani ve Tanık, 2004). Bakım verenin eşduyumsal bir şekilde “optimal aynalama” davranışları sonucunda büyüklenmeci yapı dönüşmeye başlar ve sağlıklı bir öz değerlik duygusu gelişiminin yanı sıra, çocuğun teşhirci yapısını olgun bir düzeye taşır (Erten, 2008).

Annenin bakım vermedeki yetersizliği birincil narsisizmin dengesini bozar. Bu dengenin bozulması ile çocuğun (a) büyüklenmeci ve teşhirci yapısı kendiliknesnesi deneyimleriyle olgunlaşmadığından, arkaik hali ile kalır ve çocuk (b) eski mükemmelliği; hayran olacağı, tüm güçlü geçiş nesnesi niteliği taşıyan bir kendiliknesnesine devreder (Kohut, 1971). Kohut’a göre temel sorun, çocuğun yoğun olumsuz duygular yaşamasına neden olan travmalardır. Ancak travmanın içeriğinden ziyade, onun çocuktaki etkisi önem taşımaktadır. Kohut, optimal kırılmaların psişik yapının gelişimi için oldukça önemli olduğunu vurgulamıştır. Yazar, sözü geçen optimal kırılmaların içsel yapıları düzenlediğini ve psişik olgunlaşmaya neden olduğunu belirtir. Gelişim hattının ikinci yolunda çocuk; kaybettiği mükemmelliği, idealleştirmiş olduğu kendiliknesnesini, baba ile tekrar kazanmaya çalışır. Bebek, kendiliknesnesine “sen mükemmelisin ve ben de senin bir parçanım” mesajını vermektedir. Çocuğun idealleştirmiş olduğu nesneye ilişkin değerlendirmesi, optimal kırılmalar aracılığıyla gerçekçi hale gelir. Bu da çocuğun ya narsisistik yatırımlarını, idealleştirilmiş kendiliknesnesinin imagosundan geri çekmesi ya da bunları dönüştürerek içselleştirmesi ile sonuçlanır.

Dönüştürerek içselleştirme; daha önce idealleştirilmiş kendiliknesnesinin yerine getirdiği işlevleri, ruhun içinde sürdüreceği kalıcı ruhsal yapıların edinilmesidir. Çocuk, idealleştirmiş olduğu nesneyi travmatik biçimde kaybederse ya da bu nesne onu travmatize edecek bir düş kırıklığına uğrattırsa, gelişimin sürmesine elverişli bir içselleştirme gerçekleşmez. Bu durum sonucunda, gerekli iç yapıları edinemediğinden çocuk, arkaik kendiliknesnesine saplanıp kalır. Böylece kişiliği, hayatı boyunca belli nesnelere bağımlı olur; bu da dışarıdan şiddetli bir nesne açlığı olarak görülür. Çocuk onları, ruhsal yapısındaki eksik parçaların yerine koymaya çabalar (Erten, 2008).

Bromberg (1986); Kernberg ve Kohut’un kuramlarının, benzer şekilde narsisizmin özündeki büyüklenmeci bir kendilik yapısının varlığından söz ettiğini ifade etmiştir fakat Bromberg’e göre bu iki teori, büyüklenmeci kendiliğin kaynağı açısından farklılaşmaktadır.,

Kernberg'e göre narsisizm, yapısal bir patolojiyi ifade eder; Kohut ise narsisizmi, normal gelişimde bir duraklama olarak açıklar.

Volkan (1973), büyüklenmeci benliği; kişinin, gerçekliğin saldırılarından korumak için kullandığı savunmalar olduğunu ifade etmektedir. Bu savunmalardan ilki, gerçekliğin yeniden yapılandırılmasıdır. Volkan'a göre çatışmanın dışa yönlendirilmesi ve narsisistik kişinin, kırılğan benlik temsillerine yansıtılan gerçeği değersizleştirerek hatta ortadan kaldırarak gerçekliği yeniden yapılandırmasıdır. Bir diğer savunma Volkan (1979) tarafından "cam fanus" olarak adlandırılmıştır. Bu savunma, narsisistik kişinin büyüklenmeci benliği dış dünyadan korumak için etrafına geçirgen olmayan ancak şeffaf bir koruma ile çevrelenmiş bir şekilde görkemli; ancak yalnız olarak yaşadığını ifade eder. Yazar, bu fantezinin kişi tarafından kolayca açıklanmadığını, sadece psikanalitik psikoterapi seanslarında görüldüğünü belirtmiştir. Volkan'a göre (1973), narsisistik kişilerin kullandığı bir diğer savunma ise geçiş fantezileridir. Volkan, geçiş fantezilerini psişik bir travma karşısında hatta uyurken bile kendilerini iyi hissettirecek; hayali, yüce ve kişisel zafer dramalarının kullanılması olarak tanımlamaktadır. Volkan'a göre bu fantezilerin kullanımı çocukların geçiş nesnesi ile benzer bir yapıya ve işleve sahiptir.

Volkan (1979), narsisistik kişinin annesinin, çocuğunun "özel" olduğuna inandığını ancak onunla empati kurmadığını ve ihtiyaçlarını gidermediğini belirtmektedir. Bu çocukların anne tarafından kaybedilmiş önemli bir kişiyi temsil ettiğini ifade eder. Diğer bir deyişle bu çocuklar, anneleri tarafından ikircikli duygular besledikleri önemli bir kişinin kaybının yerine konulur. Böyle bir yapıda çocuğun özel olması ve annenin ona daha iyi bakım vermesi beklenir; ancak anne, kendi ikircikli duyguları ile çözülmemiş ve kronik yası nedeniyle gerekli annelik unsurlarını sağlama konusunda yetersiz kalır.

Masterson'un (1993, 2000) narsisizm ile ilgili yaklaşımında; savunma mekanizmaları, kendilik ve ayrışma-bireyleşme aşamasındaki gelişimsel süreçler oldukça önemlidir. Mahler Pine ve Bergman'ın (1975) kuramına göre ayrışma ve bireyleşme evresi, bebeğin birincil sevgi nesnesi olan bakım verenden bağımsız bir şekilde, kendi varlığının dış dünyadan ayrı ve dış dünya ile ilişkili olduğunu anlama kapasitesinin geliştiği dönemdir. Mahler ve arkadaşlarına göre, yaşamın erken döneminde, bebek içsel uyarılarla dolu olan karanlık bir dünyadadır ve zihninde kendisinden ayrılmış nesne temsilleri yoktur. Bebeğin gelişimi devam ettikçe kendisine bakım veren bir annenin farkına varmakta ve onunla kendisini kaynaşmış bir zihinsel birlikteliğin parçaları gibi görmektedir. Ayrışma-bireyleşme dönemi ile birlikte çocuk, kendisine bakım veren kişiden farklılaşır ve kendine ait özerk bir kendilik temsili oluşturmaya başlar (Mahler, 1975). Ayrışma bireyselleşme döneminin bir alt evresi olan alıştırma evresi (bebeğin 10. ve 17. ayları arasındaki dönem), bebeğin yürümeye başladığı dönemdir ve bebek, dış dünyayı keşfetmekten yoğun bir haz almaktadır. Bu evrede bebek, yaşadığı engeller ve başarısız

girişimler karşısında kayıtsızlık gösterir ve kendi özerkliğini arttırabilmek amacıyla yeni girişimlerde bulunur.

Masterson (1981) narsistik kişilerde, sözü geçen alıştırma evresinde bebeğin gelişimsel bir duraklama yaşadığını öne sürmüştür. Masterson'a göre normal gelişim süreci dönemine ait olan büyüklenmeci ve tümgüçlü kendilik, dışarıdaki gerçeklik ile uyumlu hale gelir. Böylelikle bebek, kendilik ile nesne tasarımlarının ayrıştığı özerk bir yapı geliştirmeye başlar. Yazar bu dönemde, ayrışmanın gerçekleşmemesi halinde, patolojik narsisizmin oluşacağına işaret eder. Masterson (2000), kendilik ile nesne tasarımlarının ayrıştığı özerk bir yapı geliştiremeyen bebeğin yaşamın ilerleyen dönemlerinde öteki insanları kendiliklerinin bir uzantısı gibi algıladığının altını çizer. Ayrıca bu durumda ki çocuğun; diğer insanların duygularını, düşüncelerini ve ihtiyaçlarını tanıma ve anlama kapasitesinin gelişmeyeceğini vurgular.

Masterson (1991) narsisizmin, annenin çocuğu kendi duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için kullanması ile ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Masterson'a göre anne, çocuğun özerkleşmesi ve duygusal destek ihtiyacını sağlıklı bir şekilde karşılayamaz ve çocuğun gerçek kendilik yapısını kendi idealize ettiği standartlarının etkisi altında bırakır. Çocuk; özerkleşme ve gerçek kendiliğini ortaya koyma çabası sergilediğinde anne, sevgisini ve desteğini geri çeker. Masterson, annenin çocuğun özerkleşmesine karşı gelişen bu tutum sonucunda çocukta terk depresyonunun yarattığı olumsuz duyguların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Bu olumsuz duygulardan kaçmak isteyen çocuk, artık kendi gerçekliğinden ziyade, bakım verenin kriterlerine göre mükemmel olmak zorundadır. Böylelikle bakım veren için ideal olan özellikler ile özdeşleşir ve büyüklenmeci kendilik yapısını korumaya devam eder. Kısacası Masterson'a göre çocuk, ayrışma-bireyleşme döneminin kazanımlarını elde edemez; bunun sonucunda ise, özerk ve gerçek bir kendilik yerine şişirilmiş bir kendilik gelişimi ile narsistik bir yapı geliştirir.

Masterson (2000), narsisizmde ayrılmış bir kendiliğin gelişmemesinden kaynaklı olarak kendilik ve nesne temsillerinin kaynaştığını ve bu yapının, kişinin hayatı boyunca devam ettiğini ifade etmektedir. Masterson'a göre bölme-savunma mekanizmasıyla ayrılmış olan iki ana birim ve bu birimlere dair duygulanımlar bulunur. Bölme savunmasının bir tarafında kendiliğin mükemmel, nesnenin ise tümgüçlü olarak algılandığı savunmacı bir birim; diğer tarafında nesnenin sert, saldırgan ve değersizleştirilen, kendiliğin ise yetersiz ve değersiz olarak algılandığı saldırgan birim yer almaktadır. Narsistik birey, gerçek kendiliğini ortaya koyduğunda ya da öteki tarafından yeterince aynalanmadığında terk depresyonu duyguları aktive olmaktadır. Terk depresyonu ile ilgili olumsuz duygular aktive olduğunda kişi, narsistik homeostaziye tekrar sağlamak amacıyla yansıtma, değersizleştirme, yansıtımlı özdeşim gibi olgun olmayan savunmalar kullanır.

Kişiler arası ilişkiler kuramı; Freud'un dürtü kuramından farklı olarak psikanalizi, analistin bir katılımcı ve gözlemci rolü üstlendiği kişiler arası bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu kuram, narsisizmin odağını; kişiler arası benliğin sorgulanmasına, bireyin kendine saygı ve kendini gerçekleştirme arayışına, yani kendini tanıma ve kendini ifade etme ve kişiler arası hayranlık, onay ve güvenlik arayışlarına kaydırmıştır (Campbell ve Miller, 2011).

Fiscalini (1993), narsisizmin tüm insanlarda var olan, normalden patolojiye kadar değişen bir boyut olduğunu; hem daha hafif hem de daha şiddetli formlarla tanısıl spektrumun ötesine geçtiğini ifade etmiştir. Fiscalini'ye göre benlik ve nesne sevgisinden farklı bir yapıda olan patolojik narsisizm, erken çocukluk döneminde çocuğun narsisistik ihtiyaçların karşılanamamasından kaynaklanır. Diğer bir ifadeyle kırılğan ve yaralı kişiler arası benliği korumanın bir yolu olan narsisizm, ebeveyn ile çocuk arasındaki kişiler arası etkileşimde oluşur. Yazar, patolojik narsisizmde kişinin acı çektiğini, kendinden nefret ettiğini ve diğer insanlara karşı nefret dolu olduğunu belirtmektedir. Yazara göre kişiler arası benlik ve benlik saygısının şiddetli, uzun süreli ve tekrarlayıcı yaralanmalarının bir sonucu olarak; hak görme, devalüe etme ve idealizasyon ile kendini koruyucu savunmalar oluşur.

Fiscalini (1994) narsisizmin iki türü olduğunu öne sürmüştür. Yazara göre bu türler kişiler arası utanç ve olumsuzluklara dayalı olarak gelişen savunmacı karakteristik tür ve erken dönem kişiler arası ilişkileri temsil eden arkaik gelişimsel narsisizmdir. Fiscalini (1993), narsisistik yapının temelini oluşturan bir dizi klinik özellik tanımlamıştır. Bu özellikler, belirli başlıklar altında toplanmaktadır. Yazara göre bu özellikler; ben merkezci yapı, empati eksikliği, büyülenmecilik, kendini ve başkalarını aşağılama, kalın kafalılık, psikolojik olarak erişilmezlik, anormal düzeyde kırılğanlık, hak görme, ötekine yönelimlilik, hayranlık, onay ve kabul arama, güç yönelimi; kontrol ve baskı kurmaya çalışmadır.

Biyososyal öğrenme modeline dayalı kapsamlı ve sistematik bir kişilik ve psikopatoloji teorisinin bir parçası olarak Millon (1981), narsisistik bireylerde şişirilmiş benlik saygısı ve kendine hayranlık duygusunun olduğunu vurgulamıştır. Yazar, narsisistik kişilerin kendilerine olan güvenleri, kibirli ve sömürücü kişiler arası tarzları ile başarısızlıklar ya da engeller ile karşılaştıklarında telafi edici ve rahatlatıcı bir fantezi dünyasını rasyonalize etme eğilimleri olduğunu belirtmiştir.

Psikodinamik teorilerin aksine Millon (1996), narsisizmin gelişimi için farklı bir görüş ortaya atmıştır. Millon, çocuğun yaşamın erken dönemlerinde oldukça yüksek düzeyde özel olduğunu hissettirilmesi ve yüceltilmesinin, narsisistik gelişmeye yol açtığını öne sürmektedir. Yazar, çocuğun yüksek düzeyde bir öz-yeterlik duygusu edinirken gerçek kazanımlara bakmaksızın kendine değer verdiğini ve böylece otomatik olarak beğenilmeyi ya da tercih edilmeyi beklediğini ifade etmiştir.

Şema terapi (Young, 1990); psikodinamik nesne ilişkileri teorisini, bilişsel teori ile birleştiren, uyumlu ilişkilerin oluşmasını engelleyen kişiler arası sorunlara odaklanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, yaşamın erken dönemlerinde temel duygusal ihtiyaçların karşılanmaması sonucunda oluşan erken dönem uyumsuz şemalara odaklanır. Modele göre bu erken dönem uyumsuz şemalar; kişide tekrar eden düşünce kalıpları, duygular ve davranışlarla ilişkilidir. Erken dönem uyumsuz şemalar, kişinin kendisi ve diğer insanlarla olan ilişkilerine dair algıları içerir ve kişinin hayatı boyunca tekrarlanan yıkıcı duygusal ve bilişsel örüntüleri olarak tanımlanır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Şema kuramına göre erken dönem uyumsuz şemalar ve olumsuz başa çıkma tarzları, kişilik bozukluklarının bilişsel ve duygusal temelini oluşturur (Bernstein, 2005). Şema teorisinde; bağlantısızlık ve reddedilme, zedelenmiş özerklik, zedelenmiş sınırlar, başkalarına yönelimli olma ve aşırı tetikte olma ve baskılama olmak üzere 5 şema alanında, erken dönem, uyumsuz toplam 18 şema tanımlanmıştır (Young, Klosko ve Weishaar, 2003).

Young ve arkadaşları (2003) narsisizmin; duygusal yoksunluk, kusurluluk ve hak görme şemaları ile ilişkili olduğunu belirtmişler, hak görme/büyüklik şemasının sözü geçen diğer iki şema alanı için bir çeşit aşırı telafi yöntemi olduğunu ve büyülenmeci benliğin gelişmesine yol açtığına işaret etmişlerdir. Behary ve Dieckmann (2011), narsisistik kişilik bozukluğunda - yukarıda sözü geçen şema alanlarına ek olarak onay arayıcılık, başarısızlık, yetersiz özdenetim, boyun eğicilik, sosyal izolasyon- yabancılaşma, güvenmeme-istismar edilme ve kendini feda şemalarının da görülebileceğini belirtmişlerdir.

Literatüre göz atıldığında, narsisistik kişilik bozukluğu ile erken dönem uyumsuz şemaların ilişkisini inceleyen görgül çalışmalar olduğu görülmektedir. Reeves ve Taylor (2007) yaptıkları çalışmada, narsisistik kişilik bozukluğunun güvensizlik ve hak görme-büyüklik şemaları ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Petrocelli, Glaser, Calhoun ve Campbell (2001), narsisistik kişilik bozukluğunun yüksek standartlar, kendini feda ve duygusal yoksunluk şema alanları ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Bir başka çalışmada ise Carr ve Francis (2010), narsisistik kişilik bozukluğunun kusurluluk, hak görme-büyüklik ve kendini feda şemaları ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır.

Narsisizm ile ilgili çalışmalar sadece klinik psikoloji ve psikiyatri alanları ile sınırlı değildir. Bu kavramın tanımlanmasında sosyal psikolojinin de önemli katkıları vardır. Narsisizm ile ilgili görgül çalışmalar Raskin ve Hall (1979) tarafından geliştirilen "Narsisistik Kişilik Envanteri" ile artmaya başlamıştır. Narsisizm literatüründeki önemli katkılar, bu ölçeğin kullanımı ile benlik saygısı ve benlik düzenlemeye yönelik kapsamlı psikolojik araştırmalara dayanmaktadır. (Raskin ve Hall, 1981; Raskin ve Terry, 1988). Narsisistik Kişilik Envanteri'nin geliştirilmesinden sonra yapılan çalışmalar, birinci tekil şahıs zamirlerinin kullanımı (Raskin ve Shaw, 1988), empati eksikliği (Watson, Grisham, Trotter ve Biderman, 1984), girişkenlik ve aşırı

rekabetçi olma (Watson, Morris ve Miller, 1998); benzersiz olduğuna inanma ve dışa dönüklük (Emmons, 1987), öfke (McCann ve Biaggio, 1989) ve benmerkezcilik (Emmons, 1987) gibi geniş bir özellik yelpazesıyla ilişkili olarak narsisizm yapısını doğrulamıştır.

Raskin ve Terry (1988), narsisizmin çeşitli davranışsal öğeleri barındıran bir yapı olduğunu öne sürmüşler; Narsisistik Kişilik Envanteri ile yapmış oldukları temel bileşenler analizi sonucunda da otorite, öz-yeterlilik, teşhircilik, üstünlük, kibir, sömürücülük ve hak görme olmak üzere narsisizmin yedi boyutu olduğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar (Kernis, Cornell, Sun, Berry ve Harlow, 1993; Kernis, Grannemann ve Barclay, 1989; Kernis ve Sun, 1994), yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan insanların baskın, dışa dönük, teşhirci agresif, dürtüsel, benmerkezci olduklarını ve benlik saygılarında dalgalanmalar olduğunu ortaya koymuştur. Bu bakış açısı ile ilgili bir diğer gelişme ise narsisizmin, benliği yüceltmede benlik algısı ve benlik değerlendirmesinin (self-evaluation) rolü ile ilgili çalışmalarıdır (John ve Robins, 1994; Robins ve John, 1997).

Rhodewalt ve Morf (1995, 1998); başarısızlık ve başarıya yanıt olarak verilen tepkilerin bilişsel-duygusal yönleri ve bu yönlerin ruh hali üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Bu araştırmalar, dinamik bir benlik düzenleme süreci olarak tanımlanan narsisizm için kapsamlı ve görgül olarak doğrulanmış bir model önerilmesine yol açmıştır (Morf ve Rhodewalt, 2001; Rhodewalt ve Sorrow, 2003). Raskin, Novacek ve Hogan (1991) ise narsisistik benlik saygısı düzenleme modelini ortaya atarak düşmanlığın, büyüklenmeciliğin, baskın olmanın ve narsisizmin birbirleriyle ilişkili olduğunu, aynı zamanda bu değişkenlerin benlik saygısındaki değişimlerle de ilişkili olduğunu öne sürmüşlerdir.

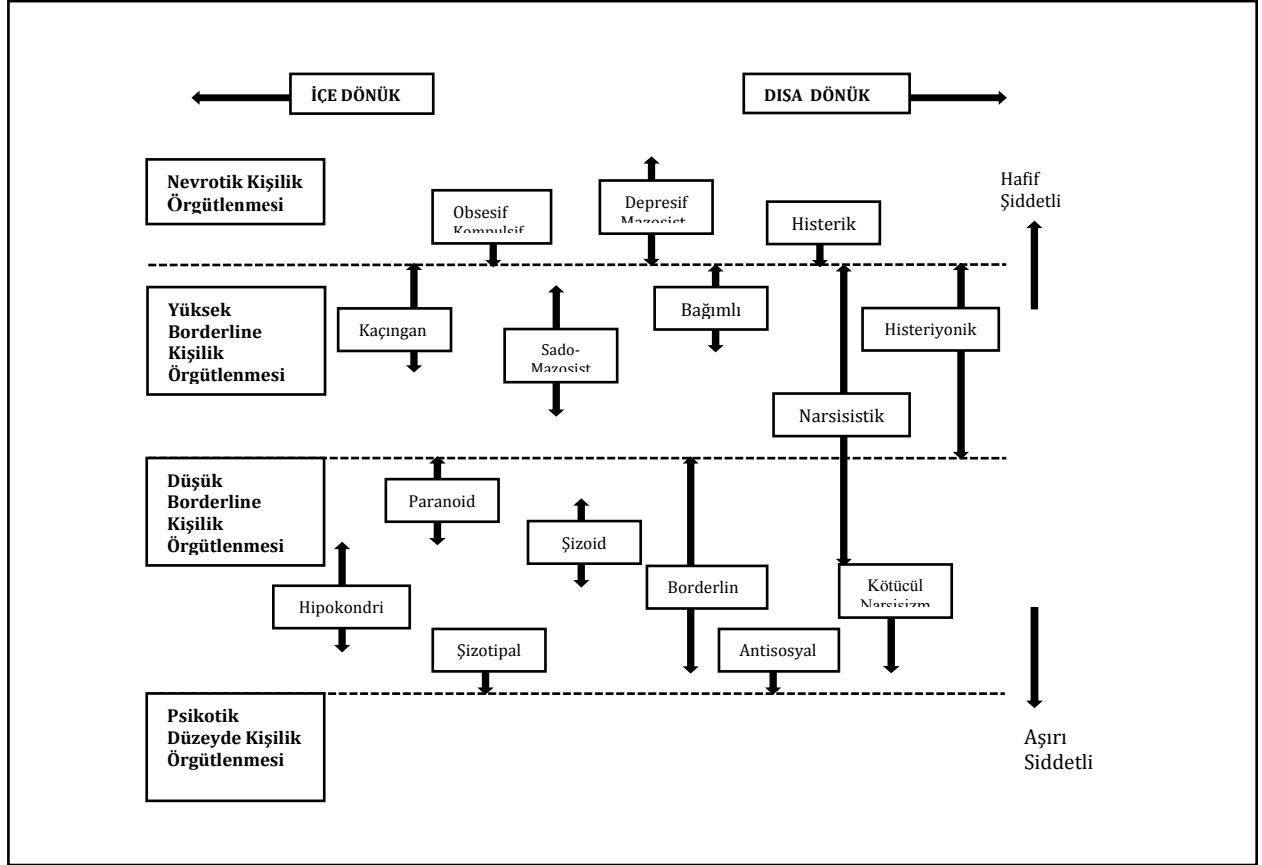
Narsisistik Kişilik Envanteri'nin yanı sıra Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanı kriterlerinin, Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı III'te (DSM III; APA, 1980) yer alması da narsisizm ile ilgili çalışmaların artmasına katkı sağlamıştır. DSM III'te yer alan "Narsisistik Kişilik Bozukluğu Tanı Kriterleri", görgül temellere dayanmaktan ziyade, Kernberg ve Kohut'un çalışmalarının ağırlıkta olduğu, 1978 yılından önceki literatür bilgilerine dayanmaktadır (Gunderson, Ronningstam ve Smith, 1991). Son olarak yayınlanan DSM-5 (APA, 2013) ile Narsisistik Kişilik Bozukluğu, "genç yetişkinlik" döneminde başlayan ve çeşitli koşullarda kendini gösteren büyüklenmeciliği, hayranlık gereksinimini, eşduyum yoksunluğunu içeren ve aşağıdaki kriterlerden en az beşini kapsayan yaygın bir örüntü olarak tanımlanmıştır. Aşağıda DSM-5'te belirtilen Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanı ölçütleri görülmektedir:

1. Kendisinin önemine dair büyüklenmeci bir duyguya sahip olmak
2. Sınırsız başarı, güç, zeka, güzellik veya ideal sevgi fantezileriyle meşgul olmak
3. "Özel" olduğuna ve ancak özel veya üst düzey insanlar tarafından anlaşılacağına, onlarla ilişkide bulunması gerektiğine inanmak
4. Aşırı hayranlık beklemek

5. Hak sahibi olduğuna inanmak (özellikle ayrıcalıklı muamele görme veya beklentilerine otomatik olarak uyum gösterileceğine dair makul olmayan beklentilere sahip olmak)
6. Kişiler arası ilişkilerde sömürücü olmak
7. Eşduyumdan yoksun olmak
8. Diğerlerine haset duymak veya diğerlerinin ona haset duyduklarına inanmak
9. Kibirli ve küstah davranış veya tutumlar sergilemek, şeklinde ifade edilmiştir (DSM-5, 2013, s. 333).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan Uluslararası Hastalık Sınıflandırması-Versiyon 10 (ICD-10; Dünya Sağlık Örgütü, 1992), tanı sisteminde Narsisistik Kişilik Bozukluğu, sekiztemel kişilik bozukluğu arasında tanımlanmazken “Diğer Özgül Kişilik Bozuklukları” kapsamında ele alınmıştır. ICD-10 tanı sisteminde, Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanısı konulabilmesi için diğer kişilik bozukluklarının hiçbir özelliğinin görülmemesi koşulu vardır. Narsisistik Kişilik Bozukluğunun özellikle antisosyal, borderline ve pasif-agresif kişilik bozukluğu tanıları ile yüksek düzeyde eş tanı göstermesi (Levy ve ark., 2007), ICD tanı sisteminde bu tanının konulmasını sınırlamaktadır. Psikodinamik Tanı Elkitabı (PDM-2; Lingardi ve McWilliams, 2015), psikodinamik teori çerçevesinde hazırlanan, klinik gözlem ve görgül araştırma sonuçlarının entegrasyonuna dayanarak hem sağlıklı hem de patolojik işleyişin belirlenmesini amaçlayan bir tanı kitabıdır. Yetişkin hastalar, PDM'deki üç eksen boyunca değerlendirilir. Bu eksenler; kişilik organizasyonu ve örüntüleri için P eksenini, zihinsel işlevlerin değerlendirilmesinde M eksenini, semptomların ve sendromların öznel deneyimlerinin değerlendirilmesinde S eksenidir. PDM'nin kişilik organizasyonu (P Eksenini), Kernberg'in (1984) kişilik örgütlenmesi modeline dayanmaktadır. Şekil 1'de PDM sisteminde kişilik örgütlenmesinin düzeyleri görülmektedir.

Şekil 1.1. PDM sisteminde kişilik örgütlenmesinin düzeyleri (Caligor, Kernberg ve Clarkin, 2007'den yazarın izniyle alınmıştır).

Bu tanı sisteminde narsisizm, şiddeti nevrotik düzeyden psikotik düzeye kadar uzanan bir spektrum olarak değerlendirilmektedir. Nevrotik düzeye yakın olan narsisistik bireyler, sosyal olarak işlevsel; kişisel olarak başarılı, çekici, iş ve aile ilişkilerinde uyumlu bir yapıya sahiptirler. Buna karşın semptomlar düşük borderline örgütlenmesine doğru inen daha patolojik narsisistler, başarılı olsunlar ya da olmasınlar, bir kimlik dağılmasından muzdariptirler. Buna ek olarak, zayıf bir ahlak gelişiminden söz edilebilir; son derece yıkıcıdır ve başkaları için toksiktir. Kernberg (1984), kötücul narsisizmin en ilkel yapılardan biri olduğunu belirtmiştir. Kernberg'e göre bu yapı açık bir şekilde psikopatik kişilik ile benzerlikler göstermektedir.

Tanı kitaplarında ve sınıflandırma sistemlerinde bir kişilik bozukluğu olarak yer almakla birlikte Narsisistik Kişilik Bozukluğu, birçok araştırmacı tarafından süreklilik gösteren bir kişilik yapısı olarak ele alınmaktadır (Bradley, 2017). Bu tanım, bir tanı etiketi üzerinden "var ya da yok" ikilemini ortadan kaldırmakta ve narsisistik özelliklerin altında yatan etiyolojik faktörlerin anlaşılması için daha kapsamlı bir anlayış sunmaktadır.

2.1.1.Narsisizmin Türleri

Psikanalitik teoriyi temel alan Bursten (1973); farklı narsisistik onarım türleri, kendilik nesnesi farklılaşma dereceleri ve değer sistemi türlerine dayanan, arzulayan, paranoid, manipülatif ve fallik narsisistik olmak üzere dört narsisistik kişilik türü tanımlamıştır: *Arzulayan tür*; umutsuzca ve zorla yapışan, hayal kırıklığına yatkın, güven ve bağlılık kapasitesi olmayan, diğer insanların dikkatine ihtiyacı olan ve bu dikkati arzulayan bağımlı ve pasif-agresif bir kişilik yapısıdır. Bu narsisistik yapıda öfke genellikle pasif bir şekilde ifade edilir ve bu kişiler, başkalarının onların ihtiyacını belirtmeden fark etmesini beklerler. *Paranoid tür*; kendine aşırı önem veren, başkalarını suçlayan ve onlara kötü niyetler yükleyen, aşırı uyarılmış, şüpheli, kıskanç ve tartışmacı bir yapısıdır. *Manipülatif tür*; daha ince hor görme ve devalüe etmeyi daha ustaca kullanır. Bu tür insanlar aldatıcıdır ve aldatmada başarılı olduklarında diğer insanları aşağılarlar ve bundan keyif alırlar. Zeki, aldatıcı ve rekabetçi davranarak görünümünü korurlar ve diğer insanları alt ederek üstünlüklerini kanıtlamaya odaklanırlar. *Fallik narsisistik tür*; rekabet gücü, saldırgan ve kibirli tutumlar ve kendini yüceltme ile telafi edilen zayıf olma utancına karşı mücadele eder.

Narsisizmi kategorilere ayıran Kohut ve Wolff (1978), farklı beş narsisistik kişilik örüntüsü tanımlamışlardır. Bu kişilik tiplerinden ilki olan *aynalanmaya aç kişilikler*, kendi içlerindeki boşluk ve değersizlik duyguları ile başa çıkabilmek için sürekli olarak kendilerini onaylayacak ve onlara hayran olacak bir kendilik nesnesi ararlar. İkincisi, *ülküsel nesneye aç olan kişilikler*; prestijleri, güçleri, güzellikleri, zekasına hayran oldukları ve duygusal bakım aldıkları bir başka kişiyi arayan kişilik yapısındadır. Bu yapıdaki kişiler kendilerini ancak kendilik nesnelere ile ilişkide olduklarında değerli hissederler. Ancak genellikle içlerindeki boşluk duygusu bu yolla sonsuza kadar doldurulamaz. Ülküsel olarak aç olanlar, içinde buldukları bu yapının ve yapısal kusurun sürekliliğini hisseder. Bu farkındalığın bir sonucu olarak, idealize ettiği kendilik nesnesinde bazı gerçekçi kusurları aramaya başlar ve elbette kaçınılmaz olarak bunları bulur. İdealize edilecek olan yeni hedefler arayışı, yeniden bağlanabileceği bir sonraki büyük figürün onu hayal kırıklığına uğratmayacağı ümidiyle devam eder. Bu yapılardan üçüncüsü olan *alter ego kişilik yapısı*;görünüşü, değerlerini onaylayacak ve benliğinin gerçekliğini doğrulamaya hizmet eden bir kendiliknesnesine ihtiyaç duyarlar.

Kohut ve Wolff (1978), yukarıda sözü geçen üç karakter tipine gündelik hayatta sıklıkla rastlandığını ve bunların genel olarak psikopatolojinin bir şekli olarak değil, normal insan kişiliğinin varyasyonları ve kusurları olan varyantları olarak düşünülmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Kohut ve Wolff'un sözünü ettiği dördüncü yapı olan *kaynaşmaaçlığı çeken kişilikler*, kendi içsel yapılarını korumak amacıyla insanları sürekli olarak kontrol altında tutmak istemektedirler. Son olarak beşinci yapı olan *iletişimden kaçınan kişilik yapısı* ise kaynaşma açlığı çeken kişiliklerin tam tersi, şeklinde tanımlanır. Bu kişilik yapısında kendiliknesnesi ile

umutsuzca arzu ederken reddedilmeye karşı yoğun bir korku duyulur. Bu nedenle bu yapıdaki kişiler; utangaç, sosyal olarak çekingen, izole ve büyülenmeci fantezilere sahip olabilirler. Kohut ve Wolff'a göre iletişimden kaçınan kişilik yapısı çeşitli nedenlerden dolayı narsisistik yapı içinde çok fazla dikkat çekmese de narsisistik karakter türleri arasında en sık görülenidir.

Kişilik bozukluklarının açıklanmasında biyososyal bir model öneren Millon (1981, 1996), narsisizmin türleri ile ilgili en kapsamlı görüşlerden birine sahiptir. Millon'un önerdiği narsisistik alt türlerin her biri, klinik alanlardan oluşur ve narsisizmin şiddetine göre düzenlenmiştir. Millon (1996), altı narsisistik alt tip olduğunu öne sürmüştür. Bu alt tipler şunlardır:

1- *Normal narsisistik tip*; doğası gereği kendine inanan, rekabetçi ve kendinden emin kişilik yapısıdır. Bu kişilerin büyüleyici, akıllı, kendine güvenen, hırslı bir yapısı vardır ve bu kişiler etkili ve başarılı bir lider haline gelebilir.

2- *İlkleri olmayan tip*; hile, sömürücülük ve aldatmayı içerir. Bu tür narsisistik özellikler gösteren insanlar toplumda genellikle başarılı olsalar ve faaliyetlerini kabul edilen normlarda tutmayı başarsalar dahi, uyuşturucu rehabilitasyon programlarında görülebilir, hapishanelerde bulunabilirler.

3- *Aşka meyilli tip*; "Zamanımızın Don Juan'ı veya Casanovası" olarak tanımlanır. Bu narsisizm türünde kişi, erotik, teşhirci ve baştan çıkarıcı, uzak, çekici ve sömürücü bir yapıda olmakla birlikte derin ve yakın ilişkiler kurma konusunda isteksizdir.

4- *Dengeleyici tip*; üstünlük yanılsamaları ve yüksek düzeyde bir benlik saygısı ile karakterizedir. Ancak bunun altında bir boşluk, güvensizlik ve zayıflık vardır. Bu tip diğer, insanların tepkilerine karşı hassastır ve utanmış, endişeli ve aşağılanmış hissetmeye meyillidir.

5- *Fanatik tip*; genellikle tümgüçlülük yanılsamasına dayanan, büyük paranoyak eğilimleri olan, ağır narsisistik olarak yaralanmış bir yapıdır. . Bu kişiler, önemsiz ve değersiz oldukları gerçeğiyle savaşır ve görkemli fanteziler ve öz-pekiştirme yoluyla benlik saygılarını yükseltmeye çalışırlar.

6- *Elitist tip*, Reich'in fallik narsisistik karakteri ile benzerdir. Bu narsisistik tip, aşırı şişirilmiş bir benlik algısını içerir. Bu tipin genel özellikleri; elitist, üstün olduğuna inanmak, takdir aramak, kibirli olmak ve sosyal başarılarla kendini daha güçlü hissetmektir.

Narsisizmin normal ve patolojik türleri Freud (1914); Kohut (1971) ve Kernberg (1974) gibi psikanalitik kuramcılar ile Raskin ve Terry (1988), Barry, Frick ve Killian (2003) ve Pincus (2005) gibi daha modern araştırmacılar tarafından da tartışılmaktadır. Çalışmacıların bazıları normal ve patolojik narsisizmin aynı düzlemdeki farklı uçlar olduğunu dile getirirken (Cooper, 2005; Paulhus, 1998; Ronningstam, 2005; Watson, 2005) bazı çalışmacılar ise narsisizmin bu iki türünün, birbirinden ayrı birer kişilik boyutu olabileceğini (Ansell, 2006) iddia etmektedirler. Yapılan çalışmalar, normal narsisizmin psikolojik iyi olma ve psikolojik

sağlamlık (Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult, 2004) ile ilişkili olduğunu gösterirken, patolojik narsisizmin hak görme ve negatif duygulanım ile ilişkili olduğunu (Pincus ve ark., 2009) göstermektedir.

Narsisizmin uyumsuz-patolojik türü, bazı çalışmacılar tarafından örtük ve açık narsisizm (Akthar ve Thompson 1982), başka bazı çalışmacılar tarafından ise (Dickinson ve Pincus, 2003; Hill ve Lapsley, 2011; Wink, 1991) kırılğan (vulnerable) ve büyüklenmeci narsisizm olarak isimlendirilmiştir.

Örtük ve açık narsisizm, ilk olarak Cooper (1981) tarafından kullanılmıştır. Bu terimleri, narsisizm literatüründe birçok değişime dayanarak, yaygın olarak kullanan Cooper'a göre "açık" narsisizm, geleneksel anlamda tanımlanan narsisist olan tutumların ve duyguların tezahürlerini belirtirken; "örtük" narsisizm ise, narsisizmin görünür özelliklerini göstermeyen, ancak narsisistik kökenli olan bilişlere, duygulara, ihtiyaçlara ve güdülere sahiptir.

Wink (1991); narsisizmin boyutları ile ilgili yapılan çalışmalar için öncü niteliğindeki çalışmasında, MMPI temelli 6 ölçek ile yaptığı temel bileşenler analizi sonucunda, maddelerin ayrı iki faktöre yüklendiğini tespit etmiştir. Yazar, bu iki boyutu büyüklenmecilik-teşhircilik ve kırılğanlık-hassasiyet olarak tanımlamıştır. Wink'in çalışmasının sonucunda; kendini önemli hissetme, eşduyum yoksunluğu ve diğer insanları önemsememe gibi özellikler; narsisizmin her iki boyutunun da ortak özellikleridir. Daha sık görülen açık, büyüklenmecilik-teşhircilik boyutu, dışadönüklük, kendine güven ve saldırganlık gibi özellikler ile ilişkili iken; kırılğan, narsisistik özellikler ise içe dönüklük, savunmacılık ve kaygı ile ilişkilidir. Kırılğanlık-hassasiyet boyutu; utangaçlık, içe dönüklük ve düşük özgüven ile karakterize olmakla birlikte bilinçaltı büyüklenmeciliği, hakkı olduğunu düşünmeyi ve teşhirciliği maskeler (Wink, 1991).

Gabbard (1994) narsisizmin iki boyutunu, kayıtsız ve aşırı duyarlı olarak tanımlamıştır. Gabbard, kayıtsız narsisistik özellikleri; başkalarının tepkilerinin farkında olmayan, kibirli ve saldırgan, bencil, dikkatin odak noktasında olma ihtiyacı hisseden ve başkalarının duygularını incitmekten korkmayan olarak tanımlarken, aşırı duyarlı narsisistik özellikleri; başkalarının tepkilerine karşı aşırı duyarlı olma, dikkatini başkalarından çok kendisine yöneltme, dikkatin odağında olmaktan kaçınma, utangaçlık, küçümsenme ve eleştiri ile ilgili ipuçları yakalamak için diğerlerini dikkatlice dinleme, utanma ve aşağılanma duygularına bağlı olarak duygularının kolayca incinmesi şeklinde tanımlamıştır.

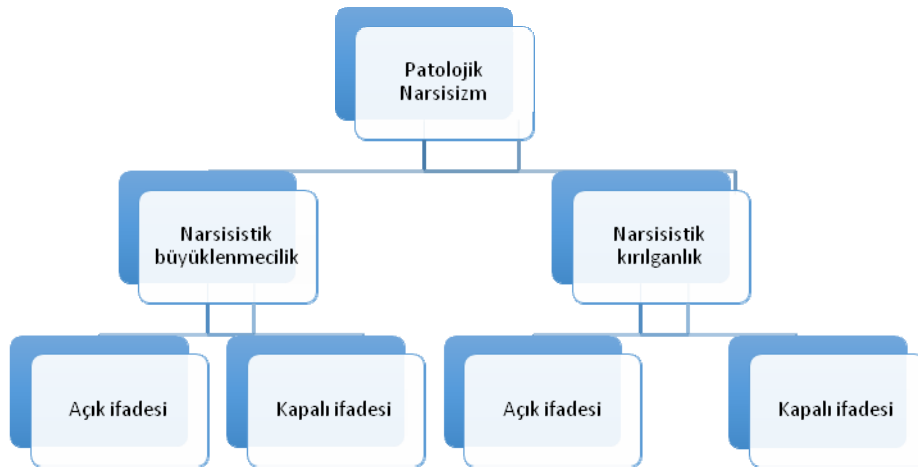
Dickinson ve Pincus (2003) büyüklenmeci boyutu; gösteriş, kibir, hak görme, sömürme ve kıskançlık gibi özellikler ile tanımlarken; kırılğan boyutu, altta yatan büyüklenmeci beklentilere karşın utangaçlık ve mütevazı olma gibi özelliklerle tanımlamışlardır.

Narsisizmin Çağdaş Klinik Modeli (ÇKM); kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji ve klinik araştırmaları kapsayan literatür bilgisini sentezlemektedir (Pincus ve Lukowitsky, 2010; Pincus ve ark., 2014). Bu model, narsisizmi; kişinin bireysel hedeflerini, beğenilme ya da tanınma gibi

ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı bir dizi içsel ve kişiler arası ilişkileri düzenleyici mekanizmalardan oluşan, normal bir süreç olarak tanımlar. Ancak bireyin benliği düzenleme ve beğenilme ihtiyacı, aşırı ve uyumsuz bir hale geldiğinde patolojik narsisizm olarak tanımlanır (Pincus, 2013).

Narsisizmin Çağdaş Klinik Modeli'ne göre patolojik narsisizmin en önemli özelliği, kendini yüceltici davranışlar aracılığıyla beğenilme ihtiyacının giderilmeye çalışılmasıdır (Morf, Horvath ve Torchetti, 2011). Diğer kişilerden algılanan bu hayranlık, tatmin edici değildir; çünkü birey bu hissin geldiği kaynağı değersizleştirir ve güvenilir bulmaz (Pincus, Roche ve Good, 2015). Beğenilme hissinin yeterli gelmemesi, kişiyi daha sık ve daha tatmin edici bir beğenilme arayışına iter.

Patolojik narsisistik kişi, beğenilme hissinin yeteri kadar doyurulmamasının bir sonucu olarak, pozitif sosyal geri bildirim yokluğu ve negatif sosyal geri bildirim karşısında daha duyarlı hale gelir. Dolayısıyla kırılabilirlik; yetersiz benlik düzenlemesinin bir sonucu olarak beğenilme ve hayranlık hissinin doyurulmaması sonucu ortaya çıkan olumsuz bir duygulanımı temsil eder (Pincus ve Roche, 2011). Narsisizmin Çağdaş Klinik Modeli, benlik düzenlemeye odaklandığı için büyüklenmecilik ve kırılabilirliğin ayrı iki olgu olmasından ziyade kişilerin büyüklenmecilik ve kırılabilirlik seviyelerinin farklılaştığı tek bir yapı olduğu iddiasındadır (Pincus ve ark., 2014). Bir başka deyişle bu modelde Pincus (2013), büyüklenmeciliğin açık (overt), kırılabilirliğin de örtük (covert) narsisizm olarak tanımlanmaması gerektiğini belirtmiştir. Yazara göre narsisistik büyüklenmecilik ve narsisistik kırılabilirlik, açık ve örtük şekillerde ifade edilen patolojik narsisizmin formlarıdır. Şekil 1.2'de patolojik narsisizmin açık ve gizil ifadeleri arasındaki ayrım görülmektedir.

Şekil 1. 2. Narsisizmin Güncel Klinik Modeli (Pincus ve Lukowitsky, 2010'dan yazarın izniyle alınmıştır)

Levy (2012), narsisizmin iki alt türü olarak tanımlanan büyüklenmeci ve kırılabilir yapıların farklı eş-tanılar ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Yapılan görgül çalışmalara göre

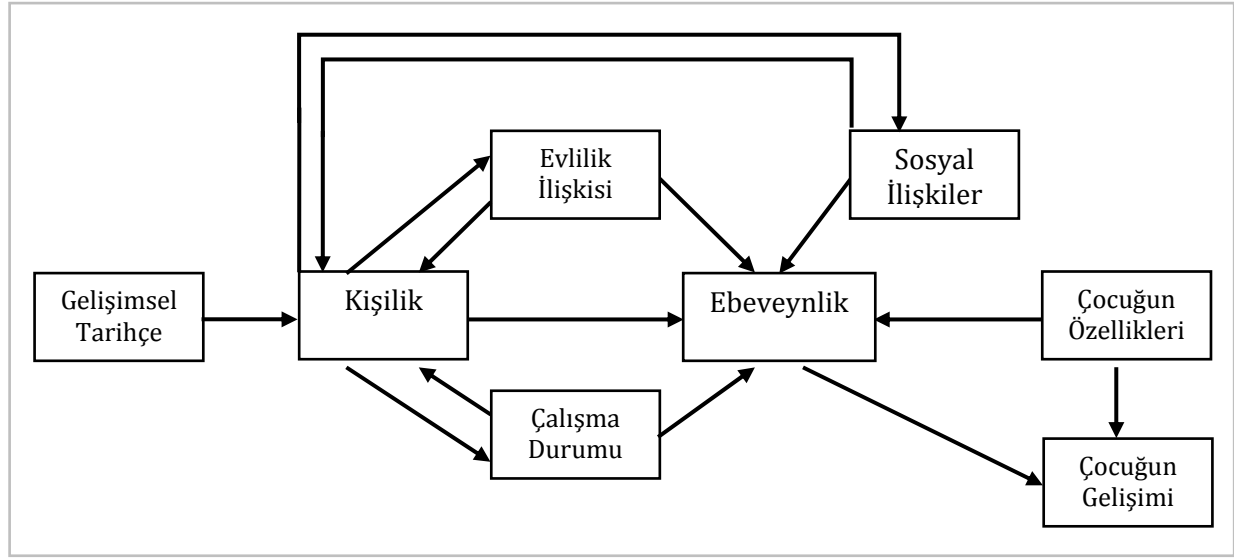
kırılgan narsisistik yapının; depresyon ve anksiyete, yaralanma ve intihar girişimleri daha yaygındır (Miller ve Campbell, 2008)). Ayrıca kırılğan narsisizm; paranoya, şizotip, güvensizlik, düşük benlik saygısı, eleştiriye ve reddedilmeye aşırı duyarlılık gibi içselleştirme bozukluklarının karakteristik özellikleri ve sınırda kişilik bozukluğu ile ilişkilendirilmiştir (Ellison, Levy, Cain, Ansell ve Pincus, 2013). Büyüklenmeci narsisizm ise sözel ve fiziksel saldırganlık, baskın olmaya dair itici güç, histriyonik davranışlar da dahil olmak üzere dışsallaştırma bozuklukları ile bağlantılıdır (Miller ve ark., 2011; Miller, Lynam, Hyatt ve Campbell, 2017). Büyüklenmeci özelliklere, madde kullanımı, antisosyal ve paranoyak kişilik bozukluğu ile eşlik etmektedir (Russ ve diğ., 2008). Büyüklenmeci narsisizm, iyi oluş (Sedikides, Rudich, Gregg, Kumashiro ve Rusbult, 2004), açıklık ve dışadönüklük (Mathieu, 2013; Vernon, Villani, Vickers ve Harris, 2008) ile pozitif; kaygı ve depresyon (Sedikides ve Gregg, 2001; Sedikides ve ark., 2004) ile ise negatif yönde ilişkilidir.

2.2. Ebeveyn Narsisizmi

Kişilik özellikleri, bireyin davranışlarına ve yaşantısına önemli ölçüde yön vermektedir (Caspi ve Shiner, 2006; Roberts, Kuncel, Shiner, Caspi ve Goldberg, 2007). Kişilik ile ortaya çıkan bireysel farklılıkların, insanların sosyal etkileşimlerinden eğitim ve çalışma hayatına kadar geniş bir yelpazedeki deneyimlerini şekillendirdiği bilinmektedir (Caspi, Roberts ve Shiner, 2005). Bunun yanı sıra kişilik özellikleri, diğer yaşam görevleri yanında, ebeveyn-çocuk etkileşimini de biçimlendirmektedir (Prinz, Stams, Deković, Reijntjes ve Belsky, 2009).

Kişilik özellikleri, kişinin nasıl bir ebeveyn olacağını da belirler. Ebeveynlikte anne-çocuk arasındaki ilişkide önemli bir rol oynar. Tam olarak hangi özelliklerin iyi ebeveynlik olduğu tartışmalı olsa da sıcaklık, kabul görme ve çocuğun temel ihtiyaçlarına duyarlı olunmasının, ebeveynliğin evrensel bileşenleri olduğu Zahn-Waxler, Duggal ve Gruber (2002), tarafından dile getirilmektedir. Ebeveyn katılımı, empati ve ebeveyn-çocuk arasında gelişen güvenli bağlanma örüntüsü, sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinde ve çocukların gelişiminde etkili olmaktadır (Ainsworth, 1982; Kohut, 1977; Stern, Borelli ve Smiley, 2015; Putnick ve ark., 2015).

Ebeveynin kişilik özelliklerinin, ebeveyn-çocuk etkileşiminde önemli olabileceğini ortaya atan ilk çalışmacılardan Belsky (1984), ebeveynliğin belirleyicileri ile ilgili modelinde; birçok belirleyicinin varlığından söz eder ve ebeveynin kişilik özelliklerinin, söz konusu modelin merkezinde yer aldığını ifade eder. Belsky, kişilik özelliklerinin; ebeveynin duygu durumunu, düşünce ve davranışlarını etkilediğini, ebeveyn ile çocuk arasındaki etkileşimde kilit bir rol oynadığını ifade eder. Şekil 1.3'de Belsky'nin ebeveynliğin belirleyiciliği ile ilgili işlem modeli görülmektedir.

Şekil 1. 3. Ebeveynliğin belirleyiciliği ile ilgili "İşlem Modeli" (Belsky, 1984'den yazarın izniyle alınmıştır).

Çocuğun gelişim sürecinde en önemli değişkenlerden biri olarak kabul edilen ebeveynlik, görüldüğü üzere ebeveynin kişilik özelliklerinden etkilenmektedir. Bu konu ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalar (Dutton, Denny-Keys ve Sells, 2011; Wilson ve Durbin, 2012; Affrunti ve Woodruff-Borden, 2015), ebeveynlerin patolojik kişilik özelliklerinin çocuk yetiştirme davranışlarını ve bunun sonucunda da çocuğun ruh sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Laulik, Chou, Browne ve Allam (2013), yapmış oldukları gözden geçirme çalışmasında; ebeveynlerin patolojik kişilik özelliklerinin, ebeveyn çocuk etkileşiminde tutarsız ebeveyn disiplini, düşük düzeyde duygusal yakınlık ile sert ve tutarsız ebeveyn davranışları gibi olumsuz çocuk yetiştirme tarzları ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte Rutter ve Quinton, (1984); 137 aile ile yürüttükleri 4 yıllık boylamsal bir çalışmada, kişilik bozukluğu (Narsisistik, Antisosyal ve Sınır Kişilik Bozukluğu) semptomları gösteren ebeveynlerin çocukları ile diğer psikiyatrik bozukluklara sahip olan ebeveynlerin çocuklarını karşılaştırmışlardır. Çalışmanın sonucunda yazarlar, saldırganlık ve düşmanlık ile karakterize olan kişilik bozukluğu özellikleri gösteren ebeveynlerin çocuklarının, şizofreni veya bipolar bozukluk gibi ciddi psikiyatrik tanıları olan ebeveynlerin çocuklarına göre daha yüksek düzeyde ruh sağlığı sorunları geliştirdiklerini rapor etmişlerdir.

Ebeveyndeki üstünlük duyguları, teşhircilik, kişilerarası ilişkilerde sömürücü davranışlar, hak görme, sınırsız güç, başarı ya da çekicilik ile ilgili fanteziler ve eş duyum eksikliği gibi geniş bir yelpazeyi kapsayan (Wetzel ve Robins, 2016) narsisistik özellikler de ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu kaniya benzer şekilde Shaw (2010), patolojik düzeyde narsisistik kişilik özellikleri olan bireylerin ilişki stratejilerini, başkalarını

kontrol etme ve onlara hakim olma üzerine kurduklarını ve bu ilişki örüntüsünün ebeveyn-çocuk etkileşimine yansımalarının da olası olduğunu ifade etmektedir.

Miller (1981/2014), narsisistik annelerin çocukluklarında ebeveynleri tarafından karşılanması gereken temel narsisistik ihtiyaçların karşılanmadığını ve bu çocukluk trajedisinin kendi çocuğu olduğu zaman bilinçdışı bir şekilde devam ettiğini ifade etmektedir. Narsisistik anne; çocuğunun her an kendi emrinde olmasını, kullanımına ve manipülasyonuna hazır olmasını ister. Anne, çocuğu kontrol edilebilir görür; çocuk da tamamen ona odaklanır ve ona tam bir dikkat ve hayranlık duyar. Böylelikle narsisistik ihtiyaçları çocuklukta doyurulmamış olan anne, çocuğu ile kendi eksikliklerini dolduracak bir ilişki kurar.

Golomb (1992); narsisistik annenin, çocuğun bağımsızlığını ve kendine olan güvenini sistematik biçimde baltaladığını dile getirmektedir. Narsisistik özellikleri olan anne, talep edici, büyüklenmeci, kronik olarak soğuk ve aşırı korumacıdır; çoğu zaman çocuklarından birini narsisistik uzantısı olarak kullanır.

Sukenick (2001), narsisistik olarak istismar edilen ve ebeveynlerin birer narsisistik uzantısı olarak kullanılan çocukların, belirli bir senaryo içindeki rolü oynadıklarını dile getirmektedir. Sukenick'e göre narsisistik bir ebeveyn tarafından yetiştirilen çocuğun kendi eylemlerini başlatma veya gelişmiş bir kimlik duygusu olmadığını, temel görevinin ise narsisistik ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını fark edip bunlara cevap vermek olduğunu dile getirmektedir.

Donaldson-Pressman ve Pressman (1994), narsisistik ailede yetişen çocukların deneyimlerini 18 başlık altında toplamışlardır. İlk üç özellik ebeveynlerin tutarsız davranışları ve bunların sonuçları ile ilgili duygular ile ilişkilidir:

1. Ebeveynlere karşı güven eksikliği
2. Ebeveynin duygusal veya fiziksel açıdan erişilebilir olmayışı
3. Ebeveynlerin öngörülemezliği

Altı özellik ebeveynin benmerkezciliğini ve bu benmerkezciliğin ebeveyn çocuk ilişkisine etkisini içermektedir:

4. Ebeveynin duygusal yoksunluğu
5. Ebeveyn ve çocuk arasındaki rolün yer değiştirmesi
6. Üçgenleştirme, çocuğun diğer ebeveyne karşı bir aracı olarak ya da çocuğun ebeveyn tarafından diğer ebeveyne karşı müttefik olarak belirlenmesi
7. Kişiler arası sınır ihlali
8. Ebeveynin kendisi ya da diğer ebeveyn ile ilgili kaygıları, çocuğun kendi duygu ve ihtiyaçlarında haksız olduğu algısı ile sonuçlanır.
9. Çocuğun kendisine söylenmeden ne istendiğinin anlaması ya da zihin okuma beklentisi

Takip eden 4 özellik, evdeki duygusal uzaklık ve uyuşmazlığın göstergeleridir:

10. Aile içinde gerginlik
11. İletişim problemleri
12. Aile içi sırlarının varlığı
13. Zorluklara karşı pasif / reaktif bir duruş.

Son beş özellik, aile içi olumsuz işleyişin açık göstergeleridir:

14. Alkol ve madde kötüye kullanımı
15. Fiziksel istismar
16. Cinsel istismar
17. İhmal
18. Sözel istismar (Donaldson-Pressman ve Pressman, 1994).

Ehrenberg ve Hunter (1996), yüksek düzeyde narsistik özellikleri olan ebeveynlerin empati kuramadıklarını, diğer insanların ihtiyaçlarını ve duygularını göremediklerini ve çocuk odaklı olmaktan çok, kendi odaklı olduklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Ehrenberg ve Hunter, ebeveynlerin kişilerarası ilişkilerde kırılan olmaları ve empati kuramamalarının evlilik çatışmalarına neden olacağını ve çocuklarını çatışmaya dahil edebileceklerini belirtmişlerdir.

Masterson (1998), gerçek kendilik kavramını, kişinin duygu ve hislerinin farkında olması ve bu duyguları yoğun bir anksiyete ya da terk edilme hissi yaşamadan ifade edebilme becerisi olarak tanımlar. Yazar, bu sağlıklı kendiliğin, çocuğun yaşamının erken dönemlerinde, anneden ayrı bir varlık olduğunu öğrenmesi ile geliştiğini belirtmektedir. Bir başka deyişle Masterson, anneden ayrılma sürecinin gerçek bir benlik geliştirmek için gerekli olduğunu söyler. Yüksek düzeyde narsistik özellikleri olan anne, çocuktan ayrılmak istemez ve çocuk- anne imgesi ile kaynaşır. Böylece çocuk, ayrışıp bireyselleşemez ve bu bireyselleşememenin etkisi, sürekli olarak yakın ilişkilerden vazgeçme ile sonuçlanır. Masterson, gerçek benliğin anne imajından çıktığını belirtir. Bu annesel imge, gerçeklik algısını, dürtü kontrolünü, engellenme toleransını ve ego sınırlarını kapsar. Yüksek düzeyde narsistik özellikleri olan anne, çocuktan ayrılmak istemez ve çocuk, anne imajıyla kaynaşmış olduğunu öğrenir. Narsistik anne, çocuğun bireyselleşmesini onaylamaz ve yasaklar. Bunun bir sonucu olarak çocukta korku hissi gelişir. Korku, sahte bir benlik tarafından yönetilen insanların sürekli şekilde yaşadığı bir duygudur.

Masterson'a (1998) göre suçluluk duygusu, yüksek düzeyde narsistik özellikleri olan annelerin neden olduğu bir başka etkidir. Annenin çocuğun ayrışmasına izin vermemesi nedeniyle çocuk bireyselleşmek istediği için suçluluk duyar ve bu suçluluk, hayat boyu devam eder. Böylelikle narsistik annenin yetişkin çocuğu, geçmişte annesine yapıştığı gibi, tüm yaşam boyu yapışabileceği ilişkiler aramaya başlar.

Gardner (2004), çocuğun narsisistik anne uğruna benliğinin büyük bir kısmını feda etmek zorunda kaldığını vurgulamaktadır. Çocuk, annenin narsisistik ihtiyaçlarını karşılayabilmek için gerçek benliğini feda eder ve boyun eğici sahte bir benlik tarafından korunur.

Elkind (1991), "araçsal narsisizm" in, genellikle örtük ya da aşırı duyarlı narsisist ebeveynlerde görüldüğünü ifade etmektedir. Elkind'e göre bu ebeveynler tüm enerjilerini bir "dahi veya şaheser" yaratma çabasıyla çocuklarına harcarlar. Kendilerini değersiz hissettikleri ve çocuklarını da ortalama olarak gören ebeveyn bu nedenle, çocuklarını istedikleri şekilde şekillendirebilecekleri inancıyla çocuklarının başarıları sayesinde benlik saygılarını ve statülerini yükseltmeye çalışırlar. Bu ebeveynler, kendileri oldukça utangaç ve kendilerini geri planda tutan bir yapıda olmalarına rağmen yine de çocuklarını kendi adlarına parlamaları için ilgi odağı haline getireceklerdir. Çocuğun herhangi bir şekilde eleştirilmesi veya incinmesi halinde ebeveynler, çocuğun deneyimini kendilerinden ayırt edemedikleri için tepki olarak utanç ve küçük düşürme duygusu hissedeceklerdir. Elkind, çocuğun gelişiminde ebeveynlerininkinden özerk bir benliği ayırt etmek ve kendi benliğini elde etmek için mücadelenin yıkıcı bir etkisi olduğunu eklemiştir.

McBride (2002), annedeki narsisistik özelliklerin anne ve çocuk arasındaki ilişkiye yansımaları, 10 madde ile ifade etmiştir. McBride'a göre narsisistik özellikleri olan anneler çocuk ile olan ilişkilerinde şu özellikleri göstermektedir:

1. Çocuğun sürekli olarak annenin sevgisini, ilgisini ve onayını kazanmaya çalışması ancak annenin hiçbir zaman memnun olmaması
2. Annenin sürekli olarak çocuğun nasıl hissettiği ile ilgilenmek yerine nasıl görüldüğünü vurgulaması
3. Çocuğu kıskanması
4. Annenin özellikle kendi ihtiyaçları ile çatıştığında ya da bunu ihtiyaçlarının giderilmesine karşı bir tehdit olarak algıladığında çocuğun kendisini sağlıklı bir şekilde ifade etmesine izin vermemesi
5. Çocuğun duygularını görememesi ve empati kuramaması
6. Aile içinde konuşmalarda annenin genellikle kendisi ile ilgili konuşması
7. Annenin kendi duyguları ile baş edememesi
8. Genellikle eleştirel ve yargılayıcı olması
9. Çocuğuna ebeveyninden ziyade arkadaşı gibi davranması
10. Çocuğu ile ilişkisinde sınırlar ve mahremiyet olmamasıdır.

Espasa (2004), narsistik ihtiyaçları yeterince doyurulmamış ebeveynlerin kendi ihtiyaçlarını gidermek için çocuklarını kullandıklarını belirtmiştir. Espasa, ebeveynlerin,

yansıtmalı özdeşimi şiddetli ve katı olduğunda, çocuğun gerçek ihtiyaçlarını göremeyeceğini ve çocukta duygusal-davranışsal sorunların gelişimine zemin hazırlayacağını eklemiştir.

Rapoport (2005), yüksek düzeyde narsistik kişilik özelliği olan ebeveynlerin kontrol edici, suçlayıcı, bencil, başkalarının görüşlerine karşı hoşgörüsü olmayan ve çocuklarının ihtiyaçlarını fark edemeyen bir yapıda olduklarını ifade etmektedir. Ayrıca, bu ebeveynler çocuklarını kendi uzantıları olarak gördükleri için, belirli davranış kalıplarını göstermelerini isterler ve kendi duygusal ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde temsil etmesi için çocuğa ihtiyaç duyarlar. Rapoport, patolojik düzeyde narsistik kişilik özellikleri olan ebeveynin, bu ihtiyaçlarını gideremeyen çocuklarını; fiziksel istismar, suçluluk duygusu uyandırma, duygusal çekilme ve eleştirme gibi çeşitli şekillerde cezalandırabileceğini, bunun bir sonucu olarak da çocukların, ebeveynin beklentilerini karşılamak için kendilerini zorunlu hissedeceklerini ifade etmektedir. Yazar, bu süreçleri deneyimleyen çocukların yetişkin olduklarında diğer insanlara karşı aşırı derecede sorumluluk hisseden, kendi ihtiyaçlarına, duygularına ve deneyimlerine dair farkındalığı düşük ve ilişkilerde geri planda durma eğiliminde olan bireyler olacaklarını eklemiştir.

Brown (2006), ebeveynlerin sürekli ve aşırı biçimde kendilerine odaklanmalarını “yıkıcı narsistik örüntü” olarak tanımlamıştır. Brown’a göre yıkıcı narsistik örüntü özellikleri gösteren ebeveynlerin tutum ve davranışları aşağıdaki gibidir:

- Ebeveynin kendi başarısı, performansı ve refahı ile ilgili mantık dışı/aşırı beklentileri vardır. Her zaman kazanmak zorunda olduğunu ve diğerleri için en iyisini kendisinin bildiğini düşünür.
- Diğer insanları kendi uzantısı gibi gördüğü için herkes onun kontrolünde olmalıdır ve ihtiyaçları, hatta dile getirmediği ihtiyaçları bile, karşılanmak zorundadır.
- Diğer insanların ona karşı empati göstermesini beklerken, kendisi diğer insanlara karşı eleştirel ve aşağılayıcı davranır. Hatalar ve değişmeyecek şeyler için sürekli olarak diğer insanları suçlar.
- Mütevazı ya da alçakgönüllü davranabilir ancak diğer insanlar bunu onaylarsa kızar ya da kırılabilir. Kendini eleştirebilir ancak diğer insanların bu görüşe katılmasından hoşlanmaz.
- Çoğunlukla sadece öfke ve korku gibi duyguları deneyimler ve ifade eder. Diğer duyguları dile getirebilir ama genellikle içi boştur.
- Diğer insanların yakaladıkları başarılar ve fırsatlar ile ilgili kırgınlık ve kıskançlık gösterir ve kendisinin onlardan daha çok hak ettiğini düşünür.
- Aşağılama, diğer insanların daha az şeyi hak ettiği ve daha az değerli olduğunu düşüncesini içeren, baskın hissetmenin bir parçasıdır. İnsanların değerleri ile ilgili negatif ve aşağılayıcı yorumlar yapar.

- Genellikle kendi çıkarlarına hizmet edecek ilişkiler kurar, ilişkiden ilişkiye atlar ve asla gerçek diyaloglar kuramaz. Anlamli, doyum sağlayandıevamli ilişkiler kuramaz ve sürdürmez ayrıca yalnız kaldığında kaygılanır ve aktivitelere ihtiyaç duyar.
- Olması gerekenin tersine; çocuk, ebeveynin iyi olmasından sorumludur. Bu davranışların sinyalleri “eğer beni sevseydin .... yapardın”, “Seni .... olduğunda seviyorum”, “Seni sevmemi istemiyor musun?”, “Beni hayal kırıklığına uğratmandan hoşlanmıyorum” şeklinde görülür.
- Kendi isteklerinin çocuk tarafından başarılmasını talep eder. Çocuk, çok başarılı olmak zorundadır, yoksa ebeveyn hoşnut olmaz. Ayrıca ebeveyn çocuğun istekleri karşısında ilgisizdir ya da onları görmezden gelir.
- Fikir ayrılıklarını ya da eleştirileri tolere edemez, her zaman mükemmel olarak algılanmak ister; çocuğun eksiklikleri ve hataları için sürekli olarak suçlar (Brown, 2006).

Bazı çalışmacılar narsisistik aileler ve bu ailelerdeki annenin yanı sıra ailenin diğer üyelerinin çeşitli görevleri olduğunu öne sürmektedirler. Örneğin; Masterson (2013), narsisistik ailelerdeki “günah keçisi” ve “altın çocuk” kavramlarından söz etmektedir. Masterson’a göre günah keçisi olarak tanımlanan çocuk, ailenin tüm hatalarından ve eksikliklerinden sorumlu tutulurken, altın çocuk ise ailede idealize edilmektedir. Narsisistik anne, kendisini altın çocuk ile tanımlar ve kendi mükemmelliğini dünyaya yansıtabilmek için bu çocuğu kullanır. Masterson, narsisistik annenin aile üyelerinin asla kendi değerlerini keşfetmemeleri veya birbirleri ile ittifak kurmamaları için çalıştığını belirtmiştir. Aksi takdirde, tapılacak mükemmel anne yanılması paramparça olur ve “narsisistik ihtiyaçlarının karşılanması” ortadan kalkar.

Kernberg (1975), çocuğu kendi narsisistik ihtiyaçları için işgal eden ve kendi narsisistik uzantısı olarak gören, soğuk, düşmanca tavırlı ve narsisistik bir annenin uzun süreli varlığından söz etmektedir. Anne, çocuğu narsisistik ihtiyaçlarını gidermek için kullanırken çocuk “özel” olup olmadığından emin olamaz. Bu muğlaklık, çocuğu sürekli bir beğenilme ve onaylanma arayışına iter. Aynı zamanda diğer insanları değersizleştirdiği bir savunma geliştirmesine sebep olur. Kernberg’e göre bu çocuklar, genellikle aile yapısı içinde tek çocuk veya en parlak çocuk ya da ailenin arzu ve isteklerini gerçekleştirebilecek çocuk olma gibi önemli rolleri işgal ederler.

Mcbride (2009), aileyi her üyenin birer yıldız olduğu bir güneş sistemine benzetirken narsisistik ailede annenin güneş olduğunu belirtir ve diğer üyelerin annenin etrafında döndüğüne işaret eder. Ailedeki diğer disfonksiyonel yapılara benzer şekilde bu dinamik de aile üyelerince dile getirilmez ve ailenin bir sırrına dönüşür. Mcbride; narsisistik ailelerin sır, utanç ve inkâr gibi dinamikler bakımından alkolik aileye benzediğini dile getirmektedir. İzin verici eş, günah keçisi, altın çocuk ve kayıp çocuk annenin yürüngesinde dönerler. İzin verici eş,

narsisistik annenin istediklerini yapmasına izin verir ve ailenin dışında kalacağı korkusuyla, çocukları koruyamaz. Altın çocuk, anne için çaba sarf eder ve annenin onun üzerinden aynalanarak yaşamasına izin verir. Günah keçisi, narsisistik annenin tüm olumsuz projeksiyonlarının bir tezahürü iken; kayıp çocuk unutulmuş, ihmal edilmiştir ve narsisist için çok az kullanımı veya önemi vardır.

Apter (2012), yüksek düzeyde narsisistik özellikler gösteren annelerin çocuklarının, hayatlarındaki en önemli insanla rahat hissedemediklerini ve bundan dolayı kendilerini başarısız hissettiklerini belirtmiştir. Bu başarısızlık hissi ile kendilerine karşı kızgındırlar ve kendilerine güvenemezler. Apter'e göre çocukluk döneminde ebeveyn ile yaşanan bu süreçler, kişinin mevcut yaşamını şekillendirmeye devam etmektedir. Çünkü bu çocuklar, yetişkinlik dönemlerinde yakın ilişkiler kurmada başarısız olduklarını ve bu nedenle başka herhangi bir ilişki için yeterince iyi olmadıklarını düşünmektedirler.

2.2.1. Ebeveyn Narsisizmi İle İlgili Görgül Çalışmalar

Horne (1998), yapmış olduğu çalışmada ebeveynlerin depresyonu ve narsisistik özelliklerinin ergenlik dönemindeki çocukların empati düzeyi, narsisizmi, benlik saygısı, başkalarını memnun etme davranışı ile sözel ve fiziksel akran şiddeti üzerindeki etkisini incelemiştir. Ergenlik dönemindeki (10-12 yaş aralığında) 230 katılımcı ile yapılan bu çalışmada, annenin narsisistik özelliklerinin, ergenlik dönemindeki katılımcıların narsisistik özelliklerinin yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Monk (2001), yaptığı nitel çalışmada narsisistik ailelerde büyümenin romantik ilişkiler üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışmasında içerik analizi yöntemini kullanan Monk, yapmış olduğu görüşmeler sonucunda bazı kategoriler ve temaları belirlemiştir. Çalışmanın sonunda yazar; yakınlık kuramama, yakın ilişkilerde güvensizlik, olumsuz benlik hissi, gerçekçi olmayan beklentiler ve tekrarlayıcı sağlıklı aile dinamikleri olmak üzere beş ortak tema ortaya koymuştur. Monk'un bulguları; narsisistik ailelerde büyüyen yetişkinlerin, sağlıklı romantik ilişkilere sahip olma ve sürdürme yeteneklerini etkileyen temel güven ve yakınlık eksikliği ile mücadele ettiğini göstermiştir (Monk, 2001).

Sukenick (2002) ise yürütmüş olduğu bir çalışmada ergenlik dönemindeki narsisistik özellikler ve benlik saygısı ile ebeveynlerdeki narsisistik özellikler arasında pozitif yönde ilişki olduğunu ifade etmektedir.

Trumpeter, Watson, O'Leary ve Weathington (2008), anneden algılanan empati ve sevgi tutarsızlığının depresyon ve benlik saygısı ile olan ilişkisini incelemiştir. Üniversite öğrencilerinden oluşan 232 kişilik bir katılımcı grubuyla yapılan bu çalışmada anneden algılanan empatinin uyumlu benlik işleyişini yordadığı ve anneden algılanan sevgi tutarsızlığının ise ruh sağlığı sorunları ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmadaki bir başka sonuç ise her iki ebeveyne ilişkin algılanan duygusal ve bilişsel empatinin, yetişkin

çocuklarda daha yüksek benlik saygısı ve sağlıklı narsisizm ve daha düşük depresyon düzeyi ile ilişkili olduğudur. Bu çalışma her ne kadar doğrudan ebeveyn narsisizmi ile ilişkili olmasa da narsisizmin önemli bir boyutu olan empati eksikliğinin çocuk üzerindeki etkisinin anlaşılması açısından önemlidir.

Crocker (2009), narsisistik ebeveynlerin yetişkin çocuklarının deneyimlerini araştırdığı nitel bir çalışma yapmıştır. Sözü geçen bu çalışmada varoluşsal travma kavramını ebeveynlerini narsisistik olarak tanımlayan çocuklarda otantik bir benliğin gelişmediğini tanımlamak için kullanmıştır. Crocker'ın çalışmasının bulguları, narsisistik ebeveynlerin yetişkin çocuklarının ebeveynlerle pozitif ve anlamlı etkileşimler yaşamadığını; fiziksel ve duygusal terk, fiziksel ve cinsel istismar, travma, utanç ve var olmama hislerini yaşadığını göstermiştir. Ek olarak, narsisistik ebeveynlerin çocukların yaşamlarına katılımının olmadığını ve bu ebeveynlerin yetişkin çocuklarının; madde kullanımı, duygu durum bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu ve kaygı bozukluğu belirtileri gösterdiğini eklemiştir.

Breg-Nielsen ve Wichström (2012), ebeveynlerde narsisistik kişilik bozukluğu dahil olmak üzere kişilik bozukluklarının sublinik özelliklerini ve bu özelliklerin okul öncesi dönemdeki çocuklarının duygu ve davranışları üzerindeki etkilerini test etmişlerdir. Söz konusu çalışmada, ebeveynlerin çeşitli kişilik bozukluğu özelliklerinin ortaya konması ve çocuğun duygusal ve davranışsal iyi oluşunun belirlenmesi amacıyla iki ayrı ölçek uygulanmıştır. Çalışmada, ebeveynlerdeki narsisistik özelliklerin okul öncesi dönemdeki çocukların davranışsal ve içselleştirme problemlerini yordadığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte ebeveynleri ayrı yaşayan çocuklarda bu semptomların anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde görüldüğü rapor edilmiştir.

Dentale ve arkadaşları (2015), ebeveyn narsisizmi ile depresyon ve anksiyete arasındaki ilişkide çocuk yetiştirme stillerinin aracı rolünü inceledikleri çalışmada hem annenin hem de babanın narsisistik özelliklerinin çocuklarında görülen depresyon ve anksiyete belirtilerinin öncülü olduğunu belirtmişlerdir.

Mahoney, Rickspoone ve Hull (2016), narsisistik özellikleri olan kişilerin ebeveynlik rollerini yerine getiremedikleri için çocuklarda güvensiz bağlanma örüntülerinin gelişmesine neden olabileceğini ifade etmektedirler. Mahoney ve arkadaşları, narsisistik ebeveynlerin benliklerini korumak için çocuklarından duygusal olarak uzak ve izole durduklarını, bunun sonucunda çocukların kendilerini duygusal anlamda terk edilmiş hissettiklerini belirtmişlerdir. Yazarlar, narsisistik ebeveynlerin çocuklarını kendilerinin doğal bir uzantıları olarak gördüklerini ve bu nedenle çocuklarının başarısızlıklarını kendi başarısızlıkları gibi, çocuklarının başarılarını da kendi başarıları gibi algıladıklarını ifade etmektedirler.

Hart, Busch-Evans, Hepper ve Hickman (2017), 368 ebeveyn ile yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin narsisistik kişilik özellikleri ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkide

empati ve bakım vermenin aracılık etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ebeveynlerin narsistik kişilik özelliklerinin; optimal ebeveynlik ile negatif yönde, optimal olmayan ebeveynlik tutumları ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada ayrıca yapmış oldukları sıralı aracılık modeline göre, ebeveynlerdeki yüksek düzeyde narsistik özelliklerin düşük düzeyde empatiyi yordadığı, düşük düzeyde empatinin; çocuklarının ihtiyacını gidermeyen bakım vermeyi yordadığı ve bu değişkenin de optimal olmayan ebeveynliği yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Leggio (2018), 198 yetişkin ile yapmış olduğu çalışmada, anneden algılanan narsisizm ile depresyon ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Leggio, katılımcılar ile yüz yüze görüşmeler yapmış ve gruptaki 106 katılımcının çocukluğunda annesinin yüksek düzeyde narsistik özellikler gösterdiğini ve 98 katılımcının annesinin ise bu özellikleri göstermediği sonucuna varmıştır. Çalışmanın sonunda bakıcılarını narsistik olarak algılayan yetişkin bireylerin, bakıcılarını narsistik olarak algılamayanlara kıyasla, istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde daha yüksek depresyon puanları ve daha düşük benlik saygısı puanları aldıkları rapor edilmiştir.

Türker (2018), anneden algılanan narsistik özellikler ile çocuğun büyülenmeci ve kırılğan narsistik özellikleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Türker, 221 yetişkin katılımcıdan oluşan örneklem ile yaptığı çalışmada, anneden algılanan narsistik özelliklerin çocuktaki kırılğan narsisizm özelliklerini yordadığı ancak çocuktaki büyülenmeci özellikler ile ilişkili olmadığı sonucuna varmıştır.

2.3. Kendini Eleştiri

Kendini eleştiri uzun yıllardır üzerinde durulan bir konudur. Sigmund Freud "Yas ve Melankoli" (1917) isimli makalesinde depresyon ile ilişkili kendini değersizleştirme ve kendini eleştirinin; süper egonun, ego üzerindeki saldırısı nedeniyle ortaya çıktığını ve kişiyi öfkeden koruma çabaları olduğunu ileri sürmüştür. Karen Horney (1937), kendini eleştiriye nevroz ve benlik teorisi tartışmalarında ele almıştır. Horney'e göre nevrotik kişilikte ideal benlik ile küçümsenen benlik arasında bir çatışma vardır. Horney (1950), bu içsel diktelere "gerekliliklerin tiranlığı" olarak atıfta bulunur. Bu "gereklilik" ifadeleri katı çizgileri olan siyah-beyaz düşünce olarak nitelendirilir ve bu düşünceler çoğu zaman birbirleri ile çelişkilidirler. Sözü geçen bu içsel emirler mükemmeliyetçi standartlar karşılanmadığında sert bir özeleştiri ve öz-nefret ortaya çıkar. Horney'e göre bu öz-eleştiri yapısı dışa atfedilir ve diğer insanlardan geliyormuş gibi görünür. Bu sürecin sonunda kişinin eleştiriye karşı aşırı duyarlı olması; baskı hissine, doğallıktan uzaklaşmaya ve benlik saygısının düşmesine neden olur.

Literatürde kendini eleştiri ile ilgili birçok tanım olduğu görülmektedir. Gilbert ve Irons (2005) kendini eleştiriye; kişinin, kendisi ile olan ilişkisinde benliğinin bir parçasını suçlu olarak gördüğü hatta nefret ettiği bir yapı olarak tanımlamıştır. Başka bir tanımda ise Gilbert (2007),

kendini eleştirinin; kişinin fiziksel görünüşü, içsel süreçleri, davranışları, duyguları, kişiliği ve entellektüel özellikleri gibi çeşitli yönlerine karşı olumsuz bir öz-yargılama ve öz-değerlendirme biçimi ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Vaillant (1997), kendini eleştirinin; suçluluk, utanç, endişe ile ilişkili olan belirli duyguları önlemek için kullanılan bir savunma mekanizması olduğunu öne sürmektedir. Sharar (2015), kendini eleştirinin; kişinin performansında yüksek standartlar için oldukça katı taleplerinin olması ve bu talepleri karşılayamadığında kendisine karşı düşmanlık ve aşağılama hissi uyandırmaya neden olan yoğun ve kalıcı bir örüntü olduğunu ifade etmektedir. Falconer, King ve Brewin (2015) ise yüksek düzeydeki kendini eleştirinin birçok ruh sağlığı sorununa zemin hazırlayan ve bu sorunların tekrar ortaya çıkmasına neden olan en önemli psikolojik süreçlerden biri olduğuna dikkat çekmişlerdir.

Shahar ve arkadaşları (2012), kendini eleştirinin; kişinin kendisini sert bir şekilde eleştirme, cezalandırma eğilimi olduğunu ve kişinin kendisine yönelik bu tutumunun, hayatındaki birçok alanda önemli sorunlara neden olan bir yapı olduğunu belirtmektedirler. Whelton, Paulson ve Marusiak (2007), kendini eleştirinin kişinin kendisini değerlendirmesi ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Yazarlara göre kendisine karşı yüksek düzeyde eleştirel olan kişiler, yaşamlarının genelinde ya da belirli zamanlarında kendilerine karşı olumsuz inançlara sahiptirler. Gilbert (2010), uyumsuz kendini eleştirinin; kişide şiddetli bir utanç, değersizlik ve çaresizlik duygularına yol açan sert ve hatta acımasız bir şekilde kendini değerlendirme ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Joeng (2014) ise, kişideki yüksek düzeyde kendini eleştirinin, kişinin kendi davranışları için gerçekçi olmayan yüksek standartlara sahip olması ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Joeng'e göre kişi, bu yüksek standartlara ulaşmak için oldukça fazla çaba sarf etmesine rağmen kendi performanslarından memnun olmamaktadır.

Blatt ve Homann (1992), yüksek düzeyde eleştirinin sebebini kişinin diğer insanlardan aldıkları onaylanmama ve eleştirilme ile kendisi için önemli olan kişilerden aldığı kabul ve sevgiyi kaybetme korkusu olduğunu öne sürmüşlerdir. Blatt ve Homann, kendine karşı yüksek düzeyde eleştirel olan kişilerin, başkalarından kabul ve onay almak için başarıya ve mükemmel olmaya karşı takıntılı olduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca yazarlar bu kişilerin kendilerine karşı çok fazla talepkâr olduklarını; ancak ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar, başarılarından memnun kalmamalarının muhtemel olduğunu ifade etmektedirler. Bu kişiler, bir sonraki başarının onlara memnuniyet getireceğini umarak hemen başka bir başarının peşinden koşmaya başlarlar. Yazarlar kişilerin, belirledikleri hedefe ulaşmakla ilgili kişisel standartlarını karşılayamadıklarında kendilerini başarısızlık olarak algıladıklarını ve anlamsızlık, değersizlik ve suçluluk duygusu yaşadıklarını eklemiştir.

Kohut (1971, 1977), bakım veren ile olan erken dönem deneyimlerin bir sonucu olarak kişinin, başarısızlıklarında kendini rahatlatma ve yatıştırabilme yetisini geliştirdiğini ifade etmektedir. Yazar, bu yetinin gelişmemesi halinde egonun, büyülenmeci benliğin taleplerini

yerine getirememesinden kaynaklı olarak yaşanan narsisistik kırılma sonucunda utanç ve öfke duygularının gelişeceğini belirtmiştir.

Kris (1990), kendini eleştirinin her zaman olumsuz bir süreç olarak algılanmaması gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle Kris, kendini eleştiriye cezalandırıcı ve yapıcı tür olmak üzere ikiye ayırmıştır. Kris'e göre sözü geçen her iki yapının da hem bilinç düzeyinde hem de bilinçdışı bileşenleri söz konusudur. Yapıcı kendini eleştirinin, kişiyi bir davranışa teşvik etmesi ya da davranışı sınırlandırması açısından işlevsel bir yönü vardır. Yüksek düzeyde kendini eleştiri, kaygıdan kaynaklı olabilir. Yani kişi, tehlikeden kaçınmak için kendine karşı eleştirel ya da engelleyici olabilir. Cezalandırıcı kendini eleştiri ise acı verici duygular ve yoksunluk gibi sonuçları ile tanımlanmaktadır. Kris'e göre cezalandırıcı kendini eleştiri, bilinçdışı bir süreçtir ve suçluluk, utanç, aşağılama ya da depresyon gibi olumsuz duygulara neden olur. Diğer bir deyişle kişideki bu olumsuz ve acı veren deneyimlerin kökeni, cezalandırıcı bilinçdışı kendini eleştiridir.

Chang (2008), kendini eleştirinin; kişisel ya da fiziksel özelliklere yönelik negatif ve eleştirel düşünceler, kusurlarına karşı yüksek düzeyde kendini suçlama, kişinin gerçekçi olmayan yüksek standartlarından kaynaklı başarısızlıkları ve diğer insanlar tarafından sürekli bir şekilde değerlendirildiğine inanma gibi etmenlerden kaynaklandığını ifade etmektedir. Chang'a göre bu türdeki kendine karşı olumsuz eleştirel düşünce, inanç ve atıfların; çeşitli ruh sağlığı sorunlarının gelişiminde ve süreklilik kazanmasında önemli bir etmendir.

Blatt (1974), nesne ilişkileri teorisi ve Jean Piaget'in bilişsel-gelişim teorileri arasında önemli paralellikler olduğunu öne sürmüştür. Blatt'a göre sözü geçen her iki teori de zihinsel temsillerin gelişimini açıklamaktadır. Blatt, nesne ilişkileri teorisindeki erken ebeveyn-çocuk ilişkileri bağlamında benliğin ve diğer insanların (ben ve öteki) zihinsel temsillerinin oluşumunu araştırırken, bilişsel gelişimcilerin cansız nesnelerin zihinsel temsillerinin nasıl geliştiğini incelemektedir.

Blatt, bilişsel gelişim teorilerindeki şemaların; zamanla daha karmaşık ve soyut hale gelmesi gibi, benlik ve öteki insanlar ile ilgili oluşturulan temsillerin de benzer şekilde zamanla karmaşıklaştığını öne sürmektedir. Yazara göre kişiler arası ilişkilerin "bilişsel-duygusal" şemalarının ya da temsillerinin gelişimi de şemaların bilişsel gelişimine dayanmaktadır. Nesne ilişkileri de yaşamın ilk yıllarında ebeveyn-çocuk etkileşiminin artan karmaşıklığının doğrudan bir işlevi olarak ortaya çıkmaktadır (Blatt, 1995; Blatt ve Lerner, 1983).

Blatt (1974, 2008), yaşamın ilk yıllarında iki temel kişilik yapılanmasının oluştuğunu ileri sürmektedir. Bu yapıların her ikisi de, kendisi ve öteki ile ilgili bilişsel-duygusal temsil kümeleri üzerine kuruludur. Blatt, bu iki yapıyı anaklitik ve introjektif kişilik konfigürasyonları olarak tanımlamaktadır. Blatt, (1974) analitik konfigürasyonun; evrensel, istikrarlı, güvenli ve destekleyici-besleyici kişilerarası ilişkiler kurma ihtiyacı ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

İntrojektif konfigürasyon ise istikrarlı, tutarlı ve esasen pozitif bir benlik duygusu inşasının gelişimine katkı sağlayan bir yapı olarak tanımlanmaktadır (Helgeson, 1994).

Shahar ve arkadaşları (2001), ilişkisellik veya anaklitik yapıyı karşılıklı, tatmin edici kişilerarası ilişkiler kurma kapasitesinin geliştirilmesi; introjektif yapıyı da sağlam, gerçekçi, ayrılmış pozitif ve bütünleşik bir benlik kapasitesi olarak tanımlamaktadırlar.

Blatt (1974) ebeveyn-çocuk ilişkisinde artan yakınlık ve karmaşıklığın, bilişsel-duygusal şemaların paralel gelişimi ile oluştuğunu ifade etmektedir. Blatt'e göre analitik konfigürasyon, çocuğun kendisini çeşitli yollarla deneyimlemesine olanak sağlar; böylece benliğin bilişsel-duygusal şemalarını geliştirir ve introjektif kişilik konfigürasyonunun gelişimini sağlar. İntrojektif yapının gelişmesi de çocuğun öteki ile olan ilişkisini kolaylaştırır, böylece anaklitik yapılanmayı arttırır. Blatt'in sözünü ettiği bu iki konfigürasyon, bu nedenle karşılıklı olarak pekişmektedir. Blatt, Cornell ve Eshkol (1993), hem anaklitik hem de introjektif konfigürasyonun sağlam psikolojik gelişim ile fiziksel ve zihinsel sağlık için gerekli olduğunu belirtmektedirler. Normal diyalektik gelişim sürecinin bozulması, çeşitli psikopatoloji biçimleri üretebilir (Blatt, 2008; Blatt ve Shichman, 1983; Shahar, Blatt ve Ford, 2003).

Blatt ve Shichman, (1983), bağımlı ve eleştirel kişilik konfigürasyonlarının karakteristik savunma mekanizmalarının da farklı olduğunu eklemiştir. Blatt ve Shichman'a göre analitik yapıdaki savunmalar inkar, bastırma ve yer değiştirme gibi temelde kaçınmaya odaklıdır. Buradaki amaç, benlik gelişimini ihmal ederken, kişilerarası ilişkileri sürdürmektir. Bununla birlikte yazarlara göre introjektif yapıdaki savunmalar, karşıya yönlendirme olarak tanımlanır ve projeksiyon, dışsallaştırma, entelektüelleşme, içe dönük olma ve saldırganla özdeşleşmeyi içerir. Buradaki amaç ise kişilerarası ilişkilerin doyurucu gelişimini ihmal ederken benliği korumaktır.

Bu iki yapının sağlıklı gelişmemesi, çeşitli olumsuzluklara neden olmaktadır. Blatt'a göre (1995) introjektif yapıda kendini eleştirme ve değersizlik, aşağılık, başarısızlık ve suçluluk duygularıyla karakterizedir. Bu yapıda, yüksek düzeyde konulan kişisel standartlar katı bir öz-denetim ve olumsuz öz-değerlendirme ile sonuçlanır. Kişinin kronik olarak onaylanmama, eleştirilme ve diğer önemli kişilerin sevgisini ve kabulünü kaybetme korkusu vardır. Başarı ve mükemmellik için yoğun çaba harcarlar, çoğu zaman oldukça rekabetçidirler ve çok çalışırlar; ancak bazen büyük başarılarla ulaşımlarına rağmen çok az tatmin olurlar. Buna ek olarak introjektif yapı; kronik düşük benlik saygısı, kendini suçlama ve çoğu zaman gerçekçi olmayan hedeflere ulaşma çabası ve bu hedeflere ulaşamama dolayısıyla daha fazla başarısızlık deneyimi ile karakterizedir. Bu yapıda öz-değer, ayrılık ve kontrol ile ilişkili sorunlar söz konudur (Blatt, 2008). Yazara göre anaklitik yapıdaki aksaklıklar ise yalnızlık, çaresizlik duygularıyla karakterizedir; kişi, yoğun ve kronik olarak terk edilmekten, korunmasız ve savunmasız bırakılmaktan korkar. Sevilmeye, korunmaya ve önemsenmeye duyduğu yoğun ihtiyaç

nedeniyle, ona bakım verebilecek insanlarla yakın fiziksel teması umutsuzca sürdürmek zorunda hisseder (Blatt, 1995; Blatt ve Homann, 1992). Bu yapıda kişilerarası ilişkilere bağlanarak, ilgili konularla ilgili bir endişe duyma (sınır çizgisi ve bağımlı kişilik bozuklukları, anaklitik bağımlı depresyon ve histerik bozukluklar) ile karakterize “anaklitik bozukluklar” geliştirmeye başlar.

Greenberg ve Watson (2006), Blatt’in teorisinden farklı olarak depresif belirtilere zemin hazırlayan temel etmenin kendini eleştiri olduğunu, bağımlılığın ise kendini eleştirinin altında yattığını ifade etmektedirler. Greenberg ve Watson’a göre reddedilmeye karşı en iyi savunma hattı, benliği olumsuz etkilemesine rağmen, kendini eleştiridir. Diğer bir deyişle introjektif depresyona sebep olan kendini eleştiri, kişinin bağımlılık ile başa çıkmasının bir yoludur. Yazarlar, her ne kadar introjektif depresyonun görünüşte gerçekçi olmayan yüksek standartlar ve başarı için yoğun ihtiyaçlar içeriyor olsa da, bu tür davranışların daha derin bir neden ile ilgili olduğunu belirtmektedirler.

Greenberg ve Watson, kişideki yüksek standartların ve mükemmeliyetçiliğin başlı başına bir amaç olmadığını ifade etmekte ve terk edilme gibi korkulan bir sonuca karşı bir tür sigorta işlevi gördüğüne vurgu yapmaktadırlar. Yazarlar, mükemmeliyetçi kişilerin diğer insanlar ile ilişkide olduklarında ya da onlardan değer gördüklerinde, mükemmel görünmeye ve her zaman güçlü olmaya çalıştıklarına değinmişlerdir. Greenberg ve Watson’ın bu fikirlerine benzer şekilde Bryan, Watson, Babel ve Thrash (2008), introjektif depresyonda kendini eleştirinin göreceli olarak daha kolay deneyimlendiğini belirtirken, kendini eleştirinin altında yatan bağımlılıkla ilgili kaygıların deneysel olarak daha az göze çarptığını ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, kendini eleştirinin deneyimsel olarak daha belirgin olduğu için, depresif belirtileri öngörmedeki bağımlılıktan daha yüksek bir geçerliğe sahip olduğunu ifade etmektedirler. Bu iki görüş birlikte ele alındığında kendini eleştiri ve bağımlılığın her ikisinin de depresif belirtileri, kendini eleştirinin de bağımlılık ile ilişkili olabileceğini öngörmektedir. Ancak yazarlar bu bağımlılığın kendini eleştiri kontrol altına alındığında depresif belirtileri yordamayacağını öne sürmektedirler.

Psikopatoloji ve psikoterapiye bilişsel-evrimsel bir bakış açısı getiren Gilbert ve arkadaşları (Gilbert, 1995, Gilbert ve Miles, 2000; Gilbert ve Procter, 2006; Sloman, Price, Gilbert ve Gardner, 1994), kendini eleştiriye sosyal zihin açısından kavramsallaştırmaktadır. Gilbert’e (2000) göre motivasyonların, duyguların, bilgi işleme mekanizmalarının ve davranışların bir birleşimi olan sosyal zihinler, evrim sürecinde sosyal meydan okumalar ve çeşitli ilişkiler kurmamızı sağlayan zihinsel mekanizmalardır. Bununla birlikte sosyal zihinler; davranışsal tepkilerimizi düzenleyen, yönlendiren ve hayatta kalabilmemiz için önemli olan biyo-sosyal kaynakları elde etmemize olanak tanıyan “rol çiftleri” (örneğin, baskın olma /boyun eğme, bakım veren/bakım alan) olarak tanımlanmaktadır (Gilbert, 2000). Gilbert’e (1989) göre

sosyal sıralama ve bakım verme rol çiftleri; kendini eleştirinin, gelişiminin anlaşılması açısından önemlidir. Sosyal sıralama, diğer insanlara çekici gelmek için statü kazanma girişimlerini temsil eder. Rakibin statüsünün değerlendirilmesine yönelik özenli çaba göstererek, rekabetin değerli olup olmadığını anlamayı ve saldırgan davranışları yönetmeyi amaçlamaktadır. Bunun sonucunda organizma baskın ya da boyun eğen olacaktır. Olumlu duygu dopamin ve biyolojik ödül sistemi tarafından düzenlenir ve birinin başarısı ile diğerinin kaybı-başarısızlığı ile ilişkilendirilir.

Bakım zihni ise ebeveynlerin, bebeklerinin yaşama şanslarını arttırmaya özen göstermelerine benzer şekilde, kişinin yakınındaki diğer insanlarda rahatsızlığı azaltma arzusunu, saldırganlığın ve düşmanlığın engellenmesini içerir. Gilbert (2000), sosyal zihinde yakın ilişkide olduğumuz kişilerin acı çekmesinin organizmada olumsuz etki yarattığını ifade etmektedir. Olumlu etkiler, oksitosin tarafından düzenlendiği iddia edilen bağlılık, yatıştırıcılık ve güvenlik bağlamında üretilir. Psikanalitik kuramdaki içselleştirmeye (Schafer, 1968) benzer şekilde sosyal zihinler, kişiler arası ilişkileri oluşturduğu gibi kişinin kendisi ile olan ilişkisini de şekillendirir (Gilbert, 2000; Gilbert ve Irons, 2005). Diğer bir deyişle bu içselleştirme ile kişi, kendi saldırılarına ve suçlamalarına da dışarıdan gelen saldırı ve tehditlere karşı kullanılan yanıt sistemiyle cevap vermektedir. Kendini eleştiri, içselleştirilen sosyal sıralama ve bakım zihinlerinin dengesizliğinin bir sonucudur. Gilbert, Baldwin, Irons, Baccus ve Palmer (2006), kişinin kendisi ile olan ilişkisinde baskın ve boyun eğmenin çok fazla gelişmesiyle, kendisi ile olan ilişkisinde kendisine bakım vermemenin ya da kendini rahatlatmanın gelişmemesi sonucunda kendini eleştirinin artacağını ifade ederler. Yazarlara göre bu dengesizliğin sonucunda kendini eleştiri, dış tehdit sinyallerine cevap vermek için kullanılan aynı boyun eğme-yenilgi stratejilerini harekete geçiren içsel bir süreçtir. Bakım verme zihninin gelişmemesi ile kişi kendini rahatlatamaz. Bu mekanizma kişide olumsuz duygulara ve çeşitli ruh sağlığı sorunlarına yol açar (Gilbert, 2007).

Shahar (2015), Bandura'nın teorisi ile ilgili iki özelliğe dikkat çekmiştir: karşılıklı belirleyicilik ve kendini suçlama. Bandura'ya göre, kişinin davranışları çevresel faktörlerden etkilenmektedir ve bu çevresel faktörleri kısmen kişinin kendisi belirler. Bandura; insanların, davranışları ile sosyal ortamı ve günlük işlemlerinde ortaya çıkan diğer koşulları yaratmada bir rol oynadığını eklemiştir. Diğer bir deyişle çevresel faktörler kişileri doğa,kültürel kodlar, sosyal yapılar ve aile ilişkileri yoluyla etkilerken birey, kişilik yapısını ve iyi oluşunu belirleyen davranışları ile sosyal çevrenin bazı yönlerini aktif olarak şekillendirmektedir. Bandura'ya (1991) göre, bireylerin sosyal çevrelerini şekillendiren ana mekanizmalardan biri öz düzenlemedir. İnsanlar, davranışlarını çevrede arzulan sonuca sağlayacak şekilde değiştirmek için dışsal ödüller ve yaptırımlar kullanırlar. Bussey ve Bandura'nın (1992) gözlemlediği gibi modelleme, öğrenme, değerlendirme geribildirimi ve çevresel yapılanmanın birleşik etkisi ile

içselleştirilmiş bir kendini düzenleme mekanizması geliştirildikten sonra, çocuklar kendilerine uyguladıkları yaptırımlarla davranışlarını yönlendirir. Kendilerine tatmin ve değer duygusu veren şeyler yaparlar. Bandura'ya göre kendini eleştirinin yapıcı bir yönü vardır çünkü kendini eleştiri sayesinde kişiler kendilerini kötü hissedecekleri davranışlardan kaçınırlar.

Bandura'nın kendini eleştiri tanımı üç felsefi temele dayanmaktadır. Ona göre kendini eleştiri, "epistemik" bir unsur içerir çünkü bireylerin hangi standartlara sahip olduklarını bilmelerini sağlar. Diğer felsefi tema ise etikdir. Kendini eleştiri, bireylerin bu standartlara uymalarına ve "doğru olanı" yapmalarına yardımcı olur. Son olarak kendin eleştirinin, hedefe yönelik eylemin hizmetinde kullanıldığı için, "teleolojik" bir yönü vardır. Shahar (2015), Bandura'nın kendini eleştiriye bir çeşit öz düzenleme olarak ele alması nedeniyle bu kavramın kötücül doğasını göz ardı ettiğini ifade etmektedir. Shahar, Bandura'nın kendini eleştiri tanımının, davranışları kontrol etmenin bir yolu olarak bakıldığında, stres oluşumundan ziyade "stresten stresi azaltma" ile ilişkili olduğunu eklemiştir.

Kendini eleştirinin gelişimsel sürecinin belirlenmesi amacıyla Kosetner, Zuroff ve Powers (1991) yedi yıllık boylamsal bir çalışma yapmışlardır. Kosetner ve arkadaşları 5 yaşındaki 196 katılımcı ile yaptıkları çalışma sonucunda çocukta kendini eleştirinin gelişim sürecinde, özellikle çocuk ile aynı cinsiyetteki ebeveynin kısıtlayıcı ve reddedici tutumları ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlardır. Yazarlar bu sonuçları psikanalitik bakış açısına göre kısıtlayıcı ve reddedici ebeveynin içselleştirilmesi sonucunda gerçekçi olmayan ve yüksek standartlar koyan ve bu standartları karşılamadığında suçluluk duyan ve acı çeken katı bir süper ego gelişimi ile açıklamaktadırlar. Bununla birlikte kendini eleştiri olumsuz ve hatalı bir benlik düzenlemenin (Bandura, 1977) sonucu olarak tartışılmıştır. Bandura'nın teorisine göre çocuklar, gözlem yoluyla kendini güçlendiren standartlar edinirler. Bu nedenle, sıkı taleplerle bir araya gelen ve 5 yaşında ebeveynleri tarafından reddedilen çocukların, benzer şekilde katı ve kabul edilmeyen bir şekilde kendilerini değerlendirmeye ve pekiştirmeye başlaması muhtemeldir. Dahası benzer modellerin daha güçlü gözlemsel öğrenme etkileri olduğu için aynı cinsiyetteki ebeveynin, kendini eleştirinin gelişiminde daha güçlü bir etken olabileceği sonucuna varmışlardır.

Hümanist bakış açısı; psikolojik gelişim, sağlık ve psikopatolojide kişinin kendisi ile ilgili deneyimsel süreçlerin rolüne vurgu yapmaktadır (Shahar, 2015). Rogers'ın teorisi (1961, 1963) deneyimleme, gerçek benlik ve ideal benlik arasındaki ilişkileri kapsar. Rogers'a göre (1951) canlının temel eğilimi ve çabası; deneyimleyen organizmayı sürdürmek ve geliştirmektir. Kendini gerçekleştirme eğilimi, kişilerin "oldukları gibi" olma çabalarını, olası tüm alanlarda potansiyellerini gerçekleştirmeye yöneliktir. Bu biyopsikolojik; kuvvet bakım veren kişi tarafından sevgi, ilgi ve saygı ile desteklenmelidir (Rogers, 1963). Bir başka deyişle çocuğun kendini gerçekleştirme eğilimi ve otantik davranışlarının gelişimi, ebeveynlerinden

nasıl geribildirim aldığı ile ilişkilidir. Çocuğun deneyimleri olumlu olarak değerlendirilirse çocuk bu deneyim, karar ve eylemlerini gerçek kimliklerine temel olarak alabilir. Rogers (1961), otantik deneyimlerin pozitif bir şekilde kabul görmesi ve desteklenmesinin, çocuğun bütünsel bir gelişim göstermesine ve işlevsel bir insan olmasına imkan tanıyacağını belirtmektedir. Ancak, toplumsal normlar ve ebeveynlerin gelişimsel sorunlarından kaynaklı olarak, ebeveynlerin çocuklarının otantik davranışlarına karşı pozitif geribildirim vermelerini önleyebilir. Böylece değer koşulları, kendini gerçekleştirme eğilimleri ile pozitif saygı ihtiyacı arasında bir uçurum yaratır. Rogers'a göre bu uçurum, çocuğun otantik deneyim ile benlik-kavramı arasında bir uyumsuzluğa ve ayrıma neden olur. Bu uyumsuzluk zaman ile birlikte çocuğun kendini eleştirmeye başlaması ile sonuçlanır. Özellikle zararlı olan, çocuğun organizma tecrübesi ile bireyin kendisinin ne olmak istediğini algılamasıyla ilgili olan ideal benliği arasında gelişen farklılıklardır.

Kendini eleştiri ile ilgili çalışmalar, bu kavramın çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır (Baião, Gilbert, McEwan ve Carvalho, 2015; Gilbert ve ark., 2004; Kupeli, Chilcot, Schmidt, Campbell ve Troop, 2013; Thompson ve Zuroff, 2004). Aşağıda kendini eleştirinin birden çok boyutu olduğunu inceleyen çalışmalara yer verilmiştir.

Thompson ve Zuroff (2004); Blatt ve Blass'ın (1992), introjektif kişilik yapısı tanımına dayanarak gelişimsel olarak kendini eleştirinin iki boyutunu tanımlamışlardır. Thompson ve Zuroff'a göre kişinin gelişim sürecinde standartları içselleştirilmesi, duygularını düzenlenmesi, bütünleşik ve tutarlı bir benlik algısı ve gerçekliğe dayalı bir yeterlilik duygusunu içermektedir. Dolayısıyla kendini eleştirinin bu boyutlara göre değişmesi beklenir. Bu boyutlardan ilki, baskın bir diğerinin (Arieti ve Bemporad, 1980) bakış açısına benzer bir şekilde oldukça dışsallaştırılmış standartlara dayanan bir kendini eleştiri türüdür. Yazarların karşılaştırmalı kendini eleştiri olarak tanımladığı bu boyut, diğer insanlar ile karşılaştırdığında kişinin kendi benliğine karşı olan negatif bir bakış açısı ile ilişkilidir. Bu boyutta kişinin benliği kendisinden üstün gördüğü, düşmanca ya da eleştirel diğer insanlar ile olumsuz bir şekilde karşılaştırılır ve sonuç olarak kişi, yargılanmaktan rahatsızlık duyar. İnsanlardan aşağı olma, başkalarıyla karşılaştırmayı içeren ilişkisel bir kavramdır. Bu nedenle kendini aşağılama hissi, benliğin diğer insanlarla rahatsız edici karşılaştırması ile oluşur.

Zuroff ve Fitzpatrick (1995), karşılaştırmalı kendini eleştirinin ilişkisel yönünün düşmanlığa dayandığını ifade etmektedirler. Zuroff ve Fitzpatrick'e göre eğer başkaları düşmanca ve talepkar ise, kişi onlara güvenemez ve sonuç olarak, kendisini başkalarına maruz kalmaktan korumak veya onlar üzerinde baskı kurmak zorunda kalır. Bu nedenle yazarlar, karşılaştırmalı kendini eleştirinin çoğu zaman kişiler arası düşmanlık ve güvensizlikle ilişkili olduğunu eklemiştir.

Thompson ve Zuroff (2004), diğer bir boyut olan içselleştirilmiş kendini eleştiriye ise “temel odak başkalarıyla karşılaştırma ya da başkalarının kendisi ile ilgili düşünceleri değil, kişinin kendisini yetersiz görmesi” olarak tanımlamışlardır. Thompson ve Zuroff’a göre kişinin sürekli yükselen standartları vardır ve yüksek standartların karşılanması kişide bir memnuniyet yaratmaz. Kişi, başarısını ödüllendirmek ya da kabul etmek konusunda isteksizdir. Bunun yerine başarısını göz ardı ederek standartlarını daha yüksek seviyelere çıkarır. Yazarlar, başarı standartlarını karşılayamadıkça kendisini cezalandırma eğilimi olduğunu belirtmektedirler. Yani kişi sadece standartları yükseltmek ile kalmaz, aynı zamanda başarısızlık halinde kendini katı bir biçimde cezalandırır. Zuroff ve Fitzpatrick (1995), içselleştirilmiş kendini eleştirinin belirleyici bir özelliğinin, başarısızlığın yol açtığı genel bir kendini cezalandırma tarzı olduğunu eklemiştir. Yazarlara göre başarısızlık, gelecekte nasıl başarıya ulaşılacağı konusunda uyum sağlayıcı bir değerlendirmeye yol açmaz. Aksine, başarısızlık genel bir değersizlik duygusu doğurur. Belirli alanlardaki başarısızlıklarını kabul etmek yerine, içselleştirilmiş kendini eleştiriye sahip kişiler, başarısızlıkları değersizliklerinin bir kanıtı olarak görürler.

Kendinin eleştirinin farklı biçimler ve işlevleri olan çok boyutlu bir yapı olduğunu öne süren bir başka görüş ise Gilbert ve arkadaşlarına (2004) aittir. Gilbert ve arkadaşları, kendini eleştirinin; yetersiz benlik ve nefret eden benlik olmak üzere farklı iki boyutu olduğunu öne sürmektedirler. Yetersiz benlik, kişisel başarısızlıklar ve aksilikler nedeniyle düzeltilmesi veya iyileştirilmesi gereken eksiklik ve yetersizlik duygusuna odaklanırken; kendini eleştirinin toksik ve patojenik formu olan nefret eden benlik boyutu ise, kişinin kendisini cezalandırması, kendinden iğrenmesi, kendine karşı nefret etmesi ve hor görmesi duygularıyla karakterizedir. Gilbert ve arkadaşlarına göre nefret eden benlik boyutu esas olarak kendine zarar verme, zulmetme ve benliğe saldırma isteğine odaklanır. Kişinin kendisi ile olan ilişkisinde alternatif bir form da kendini rahatlama ile ilişkili olan rahatlatan benliktir. Rahatlatan benlik, kusurların ve başarısızlıkların kabul edilmesine, şefkat gösterilmesine ve anlaşılmasına olanak sağlayan benlik için olumlu ve sıcak bir tutumu yansıtır. Yazarlara göre rahatlatan benlik, kişinin başarısızlıklarının olumlu yönlerine odaklanır ve kişinin, kırılganlıkla karşı karşıya kaldığında hoşgörü göstermesini sağlar.

2.4. Ebeveyn Davranışları, Kendini Eleştiri ve Psikopatoloji Arasındaki İlişki

Psikopatolojiyi inceleyen pek çok yaklaşım, önemli bir öğrenme deneyimi sağlayan yaşamın erken dönemindeki sosyal çevre ile kişinin; kişinin kendisi ve ötekiler ile ilgili şemaların oluşumunu (Baldwin, 1997; Gilbert, 1993) ve duygusal olgunluk ve duygu düzenleme gibi nöropsikolojik süreçleri etkilediğini (Perry, Pollard, Blakley, Baker ve Vigilante, 1995; Siegel, 2001) öne sürmektedir. Erken dönemdeki ihmal, istismar ve ebeveynlerin gerçekçi olmayan beklentileri gibi olumsuz yaşantıların kendini eleştirme, kendini değersizleştirme,

kendini suçlama ve olumsuz bilişler aracılığıyla erişkinlikte ruh sağlığı sorunları ile ilişkili olduğu bildirilmektedir (Gilbert, Clarke, Hempel, Miles ve Irons, 2004; Schore, 2012).Bununla birlikte son dönemlerde yapılan görgül çalışmalar kendini eleştirinin, depresif belirtiler(Ehret, Joormann ve Berking, 2015), sosyal anksiyete bozukluğu (Kopala-Sibley, Zuroff, Russell ve Moskowitz, 2014; Shahar, Doron ve Szepsenwol, 2015), öfke ve saldırganlık (Gilbert ve Miles, 2000), kendine zarar verme (Gilbert ve ark., 2010), bipolar bozukluk (Rosenfarb, Becker, Khan ve Mintz, 1998) travma sonrası stres bozukluğu (Au ve ark. 2017), sınır kişilik bozukluğu (Levy, Edell ve McGlashan, 2007) ve kişiler arası ilişkilerde güçlükler (Dinger ve ark., 2015) gibi birçok ruh sağlığı sorunu ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Sachs-Ericsson, Verona, Joiner ve Preacher (2006), yaşları 15 ile 54 arasında değişen 5614 katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağında ebeveyn tarafından yapılan cinsel, fiziksel ve sözel istismarın psikopatoloji ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucunda yazarlar çocukluk çağında ebeveynin, fiziksel ve cinsel istismarı ile içe yönelim bozuklukları (depresyon ve anksiyete bozuklukları)arasındaki ilişkide kendini eleştirinin kısmi aracılık rolü olduğunu rapor etmişlerdir. Çalışmanın bir diğer sonucuna göre ebeveynin sözel istismarı ile içe yönelim bozuklukları (depresyon ve anksiyete bozuklukları)arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracılık rolü vardır.

Glassman, Weierich, Hooley, Deliberto ve Nock (2007), 12-19 yaş aralığında ergenlik dönemindeki 86 katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağı ihmal ve istismarı ile kendini yaralama davranışı ve kendini eleştiri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda Glassman ve arkadaşları, çocukluk çağı duygusal istismarı ile kendini yaralama davranışı arasındaki ilişkiye kendini eleştirinin kısmi aracılık ettiğini raporlamışlardır. Yazarlar, çocuğun yaşamının erken döneminde duygusal istismara maruz kalmasının kendine yönelik eleştiriyi içselleştirmesi ile sonuçlanabileceğini ve stresli olaylar karşısında, böyle bir bilişsel yapı geliştiren ergenlerin decezalandırmak için kendini yaralama davranışını gerçekleştirme olasılığının daha yüksek olabileceğini eklemişlerdir.

Clark ve Cooker (2009), yaşları 12-15 arasında değişen 110 katılımcı ve anneleri ile yaptıkları çalışmada, annelerin karşılaştırmalı kendini eleştiri düzeyleri ile kız çocuklarının içselleştirilmiş kendini eleştiri düzeyleri arasında ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Çalışmanın bir başka sonucu ise annenin eleştiri düzeyinin çocuğun işlevsel olmayan mükemmeliyetçi tutumu ile ilişkili olduğudur.

Dunkley, Masheb ve Grilo (2010),170 tıkanırcasına yeme bozukluğu (binge eating) olan katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağı ihmal ve istismarı ile depresif belirtiler ve beden memnuniyetsizliği arasındaki ilişkide, kendini eleştirinin aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışma sonucunda kendini eleştirinin duygusal istismar ile depresif semptomlar arasındaki

ilişkiye, ayrıca duygusal istismar ve beden memnuniyetsizliği arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiğini rapor etmişlerdir.

Pinto-Gouveia, Castilho, Matos ve Xavier (2013), yaşamın erken dönemindeki utanç deneyimleri ve psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin rolünü incelemişlerdir. Pinto-Gouveia ve arkadaşları, utanç deneyimini ebeveyn tarafından eleştirilmek ya da reddedilmek, önemli işlerde başarısız olmak, ihmale ve istismara uğramak gibi utanç verici deneyimlerin otobiyografik hafızaya koşullu duygusal anılar olarak kaydedildiğini belirtmişlerdir. Yazarlar, bu tehdit dolu hatırların kişinin kendisi ile ilgili şemalarını, duygu işleme sürecini ve dikkatini olumsuz yönde etkilediğini vurgulamışlardır. Yaptıkları çalışmanın sonucunda utanç deneyimlerinin paranoyak inançları ve depresif belirtileri yordadığını ancak kendini eleştirinin sadece erken dönem utanç deneyimleri ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide aracılık rolü olduğu sonucuna varmışlardır.

Campos, Besser ve Blatt (2013), yapmış oldukları çalışmada ebeveynin reddedici tutumları ile depresyon ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünü araştırmışlardır. Campos ve arkadaşları, 200 yetişkin katılımcı ile yaptıkları çalışma sonucunda, ebeveynin reddedici tutumlarının kendini eleştiriyi, kendini eleştirinin de depresyon ve intihar düşüncelerini yordadığını belirtmişlerdir. Ayrıca yazarlar, çalışmanın sonunda ebeveynin reddedici tutumlarının, depresyon ve intihar düşüncelerini kendini eleştiri aracılığıyla yordadığını rapor etmişlerdir. Bu bulgulara göre yazarlar çocuklukta ebeveyn den algılanan reddedici tutumlar ile depresyon ve intihar düşünceleri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü olduğu sonucuna varmışlardır.

Castilho, Pinto-Gouveia, Amaral ve Duarte (2014), 193 katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada yaşamın erken döneminde ebeveynlerinden algılanan tehdit ve boyun eğme hatıralarının psikopatoloji ile olan ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda katılımcıların çocukluk dönemlerindeki gönülsüz boyun eğme hatıraları ile yetişkinlik dönemindeki anksiyete ve depresyon arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır. Buna ek olarak çalışmacılar, bu iki değişken arasındaki ilişkiye kendini eleştirinin aracılık ettiğini rapor etmişlerdir.

Shahar, Doron ve Szepeswol (2015), 219 yetişkin katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada; çocukluk çağı ihmal ve istismarı ile utanç, kendini eleştiri ve sosyal anksiyete bozukluğu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışma sonucunda duygusal istismarın utancı, utancın kendini eleştiriyi; kendini eleştirinin de sosyal anksiyete semptomlarını yordadığını rapor etmişlerdir.

Feinson ve Hornik-Lurie (2016), 498 kadın katılımcı ile yaptıkları çalışmada çocukluk çağı duygusal istismarı ile tıkanırcasına yeme bozukluğu arasındaki ilişkide kendini eleştiri, depresyon ve kaygının aracı rolünü incelemişlerdir. Çalışma sonucunda çocukluk çağı duygusal

istismarı ile tıkanırcasına yeme bozukluğu arasındaki ilişkide depresyon ve anksiyetenin aracı rolü olmadığı; kendini eleştirinin ise bu iki değişken arasındaki ilişkiye kısmi aracılık ettiği sonucuna ulaşımlardır.

Bleys ve arkadaşlarının (2016) ebeveynlerin kendini eleştiri düzeyleri ve başarı odaklı psikolojik kontrol düzeyleri ile ergenlerin kendini eleştiri düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri kuşaklar arası çalışmada, ebeveynlerin kendini eleştiri düzeyleri ile hem kız hem de erkek ergenlerin kendini eleştiri düzeyleri arasında ilişki olduğunu ve başarı odaklı psikolojik kontrolün de bu ilişkiye aracılık ettiğini rapor etmişlerdir.

Xavier, Pinto-Gouveia, Cunha ve Carvalho, (2016) yaşları 12 ile 18 arasındaki 854 katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada; çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantılar, akran zorbalığı, depresif belirtiler, intiharı içermeyen kendini yaralama davranışları ve kendini eleştiri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda çocuklukta aile ile ilişkili olumlu hatıraların olmayışı, yaşamın erken dönemine ait olumsuz deneyimler ve akran zorbalığının; kendini eleştiri aracılığıyla, depresif belirtileri ve intiharı içermeyen kendini yaralama davranışlarını yordadığı sonucuna varmışlardır.

Ammerman ve Brown'un (2018) ebeveynin duygu dışı vurumu ile intihar niyeti taşımayan kendine zarar verme davranışı (Nonsuicidal self-injury) arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünü incelemişlerdir. Ammerman ve Brown, intihar niyeti taşımayan kendine zarar verme davranışı geçmişi olan katılımcıların kontrol grubu ile karşılaştırıldığında, ebeveynlerinden daha az duygusal destek aldıkları, ebeveynlerinin daha müdahaleci ve daha eleştirel oldukları sonucuna varmışlardır. Dahası ebeveynin duygu dışı vurumu ile intihar niyeti taşımayan kendine zarar verme davranışı arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü olduğunu rapor etmişlerdir.

Yukarıda incelenen çalışmalar kendini eleştirinin annenin çocuk ile ilişkisinde erken dönemde işlevsiz (disfonksiyonel) uygulamalarının, çocuk üzerinde olumsuz etkiler yarattığı görülmektedir. Bu çalışmaların sonuçları erken dönemde deneyimlenen ihmal, istismar ve kötüye kullanım gibi olumsuz yaşantıların; psikopatoloji ile ilişkisinde, kendini eleştirinin aracılık rolü olduğu görülmektedir.

Mevcut çalışmada annenin narsisistik özelliklerinin çocuğun erişkinlik dönemindeki ruh sağlığı sorunları ile ilişkisinde kendini eleştirinin aracı rolü incelenmiştir. Yetişkin katılımcılar ile yapılan bu araştırmada annelerin narsisistik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla literatürde herhangi bir ölçüm aracı bulunamamıştır. Bu nedenle ilk çalışmada anneden algılanan narsisistik özelliklerin ölçülmesi amacıyla bir ölçek geliştirilmiştir. İkinci çalışmada ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolü incelenmiştir.

3. BİRİNCİ ÇALIŞMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada anneden algılanan narsistik özelliklerin belirlenmesine yönelik bir ölçme aracının geliştirilmesi ve bu ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

3.2. Araştırmanın Soruları

- 1- Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin faktöriyel yapısı nasıldır?
- 2- Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin psikometrik özellikleri nasıldır?

3.3. Araştırmanın Önemi

Çalışma kapsamında annenin narsistik kişilik özelliklerinin çocuğun gözünden değerlendirmesine olanak sağlayan bir ölçme aracı geliştirilmesi planlanmıştır. Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde (Clark, Livesley ve Morey, 1997; Klonsky, Oltmanns ve Turkheimer, 2002; Meyer ve ark., 2001; South, Oltmanns, Johnson ve Turkheimer, 2011; Westen ve Shedler, 1999) yetişkinlerin kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde öz bildirim yanı sıra başka kaynaklardan da kişi hakkında bilgi alınmasının daha güvenilir bir değerlendirme yöntemi olabileceği görülmektedir. Benlik ve kişilerarası işlevsellikteki bozulmanın kişilik patolojisinin temel özelliği olduğunu belirten Skodol ve arkadaşlarına göre (2011), ruh sağlığı sorunları yaşayan kişilerin, bozukluğun kendi ve diğer insanlar üzerindeki etkilerine dair sınırlı bir içgörüleridir. Yapılan çalışmalar (örn. Dimaggio, Semerari, Carcione, Nicolò ve Procacci, 2007; Oltmanns, Gleason, Klonsky, ve Turkheimer, 2005) patolojik narsisizmin düşük düzeyde benlik farkındalığı (self-awareness) ve çarpıtılmış kişiler arası ilişkiler ile karakterize olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak Clifton, Turkheimer ve Oltmanns (2004), patolojik narsistik kişilik özellikleri olan bireylerin abartılı bir benlik algısı olduğunu ve kendi kişilik özellikleri ile ilgili oldukça olumlu bir algıya sahip olduklarını ifade etmektedirler. Morf ve Rhodewalt (2001), yüksek düzeyde narsistik kişilik özelliği olan bireylerin kendi pozitif benlik algılarını koruyabilmek için kişilerarası ilişkileri kullandıklarını, bu ilişkilerde olumlu benlik değerlendirmeleriyle çelişen bilgileri en aza indirgeyebildiklerini veya dikkate almadıklarını belirtmişlerdir. Lukowitsky ve Pincus, (2013) ise sınırlı düzeydeki benlik farkındalığı ve kişilerarası ilişkilerdeki algı çarpıtmalarının, bireyin kişilik özelliklerini ve başkaları ile olan ilişkilerini (etkileşimlerini) tanımlamayı hedefleyen öz bildirim dayalı ölçeklere verdikleri cevapların güvenilirliğini etkilediğini belirtmişlerdir. Paulhus'a (1998) göre cevapların güvenilirliği; narsistik özellikleri de kapsayan, benliğin sosyal olarak istenmeyen özellikleri ölçülmeye çalışıldığında daha da azalmaktadır. Bu bilgiler ışığında kişideki patolojik narsistik özelliklerin ölçülmesinde öz-bildirim dayalı bir ölçek kullanılması yerine yakın ilişkide olduğu kişilerden ölçüm alınmasının daha güvenilir olabileceği düşünülmektedir. Konu ile ilgili yapılan çalışmalarda (örn. Horne 1998; Dentale ve ark, 2015; Hart, Bush-Evans, Hepper ve Hickman, 2017) ebeveynlerin narsistik özelliklerini ölçmede ebeveynin öz bildirimine dayalı ölçeklerin

kullanıldığı ve başka bir kaynaktan bilgi alınmadığı görülmektedir. Çocuğun yaşamının erken döneminde genellikle birincil bakım veren konumundaki anne ile etkileşimi hayatının geri kalanını şekillendirmektedir. Çalışmalar incelendiğinde annedeki ruh sağlığı sorunlarının çocuğun olumsuz davranışsal ve duygusal sonuçlar doğurduğunu göstermektedir (Goodman ve ark., 2011; Muzik ve ark. 2017; Schmid ve ark. 2011). Buna ek olarak ebeveyndeki narsistik özelliklerin incelendiği kısıtlı sayıdaki çalışmada da annenin narsistik özellikleri incelenmiştir. Bu nedenle çalışmada birincil bakım veren durumundaki annelerin narsistik özelliklerinin çocuk tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi amacıyla geliştirilecek ölçme aracının alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3.4. Yöntem

3.4.1 Ölçeğin Geliştirilmesi

Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin geliştirilmesi sürecinde ölçek geliştirme ile ilgili çalışmalar (Carpenter, 2018; Erkuş, 2012; DeVellis, 2014; Slavec ve Drnovsek, 2012; Tezbaşaran, 2008) incelenmiş ve aşağıdaki adımların izlenmesine karar verilmiştir.

1. Adım, geliştirilmesi düşünülen ölçme aracının kapsamının tanımlanmasıdır. Bu adımda konu ile ilgili literatür tarama, alandaki uzmanlar ile görüşmeler yapılması ya da grup görüşmeleri gibi yöntemlerden faydalanılır (Slavec ve Drnovsek, 2012). Mevcut çalışmada konu ile ilgili literatür taranmış ve ölçülmek istenen değişkenin (ebeveynlerden algılanan narsistik özellikler) kavramsal-kuramsal tanımı yapılmıştır.

2. Adım, madde havuzunun oluşturulmasıdır. Literatür taraması ile elde edilen teorik bilgi doğrultusunda içeriğe uygun olarak bir madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan havuz içindeki maddeler çalışmacı tarafından tekrar incelenerek bazı sorular revize edilmiş ya da soru havuzundan çıkarılmıştır. Bu işlemler sonucunda madde havuzunda 97 adet soru kalmıştır.

3. Adım, oluşturulan maddelerin uzmanlara kontrol ettirilmesidir. Bu aşamada maddelerin uzman görüşüne dayalı olarak değerlendirilmesi için kapsam geçerliği tekniğinden yararlanılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 'Uzmanlara Yönelik Form' (Ek. 1) hazırlanmıştır. Hazırlanan formda uzmanların her bir madde için 'gerekli', 'yararlı ancak yetersiz' ve 'gereksiz' seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenilen 3'lü derecelendirme kullanılmıştır. Formun sonunda ise yararlı ancak yetersiz buldukları sorular ile ilgili açıklama yapmışlardır. Ölçeğin kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla hazırlanan bu form ikisi gelişim psikolojisi, ikisi ölçme ve değerlendirme ve sekizi klinik psikoloji alanında uzman olan 12 kişiye gönderilmiştir.

Kapsam geçerlik oranları hesaplanırken Lawshe (1975) tarafından aşağıda önerilen formül kullanılmıştır:

$$KGO = \frac{N_E - N/2}{N/2}$$

Bu formülde; N_g maddeye 'gerekli' olarak derecelendiren uzman sayısını ve N ise madde ile ilgili görüş bildiren toplam uzman sayısını temsil etmektedir (Yurdugül, 2005).

Kapsam Geçerlik Oranı -1 (mutlak red) ile +1 (mutlak kabul) arasında bir değere sahiptir. Uzmanların tamamı ölçekteki herhangi bir maddeyi 'gerekli' olarak değerlendirirse o maddenin Kapsam Geçerlik değeri 1 olur. Ancak hata payı veya şans faktörü göz önüne alınarak bu değer 0.99 olarak kabul edilmektedir. Bu orana göre katılımcıların yarısından fazlası ölçekteki herhangi bir maddeyi 'gerekli' olarak değerlendirirse KGO 0 ile .99 arasında bir değer alacaktır. KGO eşitliğine göre uzmanların yarısı ölçekteki herhangi bir maddeyi 'gerekli' olarak değerlendirdiğinde KGO >0 ve uzmanlardan yarısından azı 'uygun' şeklinde görüş bildirirse KGO <0 olacaktır. KGO oranı sıfır ya da negatif (sıfırdan küçük) değer aldığı durumlarda bu maddenin kapsam geçerliği olmadığı söylenir ve bu maddeler doğrudan elenir (Ayre ve Scally, 2014).

Lawshe (1975), pozitif bir değere sahip her bir maddenin $\alpha=.05$ anlamlılık düzeyinde kapsam geçerlilik ölçütüne uygun olması gerektiğini ifade etmiştir. Yazara göre kapsam geçerlik ölçütü, oluşturulacak ölçme aracındaki maddelerin uygunluğunun şans eseri olmadığını gösteren geçerlik değeridir. Kapsam geçerlik ölçütü, ölçekteki her maddenin gerekli veya gereksiz olduğuna karar verilebilmesi için en az kaç uzmanın onay vermesi gerektiğini belirlemede kullanılmaktadır. Veneziano (1997) uzman sayısı 12 olarak seçildiğinde her maddenin minimum kapsam geçerlik oranı değerinin .56 olması gerektiğini belirtmiştir. Mevcut çalışmada her maddenin kapsam geçerlik oranları hesaplanmış ve .56'dan daha küçük değerlere sahip olan 12 madde ölçekten çıkarılmış ve 85 maddelik bir form oluşturulmuştur.

Kapsam geçerlik oranı her maddenin geçerlik ölçütü olarak gösterilirken; ölçeğin tamamının kapsam geçerliğinin belirlenmesi amacıyla kapsam geçerlik indeksi hesaplanır (Gilbert ve Prion, 2016). Kapsam geçerlik indeksi, tüm maddelerin kapsam geçerlik oranının ortalaması alınarak hesaplanır ve .70 ve üzerindeki değerler geçerli olarak kabul edilir (Tilden, Nelson ve May, 1990). Uzmanlardan gelen formlar birleştirilerek her bir madde için kapsam geçerlik oranı hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada ölçeğin kapsam geçerlik oranı .79 olarak hesaplanmıştır (Ek 2).

Slavec ve Drnovsek (2012), ölçek geliştirme çalışmalarındaki ilk üç adımın ölçeğin yapı geçerliğini etkilemesinden dolayı önemli olduğunu ifade etmektedirler. Yazarlara göre yapı tamamen ya da uygun bir şekilde tanımlanmadığında, oluşturulan maddeler yapı ile ilişkili olmadığında ya da yeteri kadar temsil etmediğinde ölçeğin yapı geçerliğini ortaya koymak zorlaşacaktır.

4. Adım, ölçek formunun geliştirilmesi ve değerlendirilmesidir. Bu aşama, ölçeğin derecelendirme türünün ve yönergesinin belirlenmesi safhasıdır. Erkuş (2012) Türkçede 4 kategoriden fazla sıklık tepki etiketlerinin sorun yarattığını ve bazı zamansal niteleyiciler

arasındaki farkın katılımcılar tarafından anlaşılmadığını belirtmiştir. Bu nedenle ölçeğin derecelendirilmesi Erkuş'un önerisi doğrultusunda 4 kategorili olması (1- Hiçbir zaman, 2- Ara sıra, 3- Genellikle ve 4- Her zaman) uygun görülmüştür. Daha sonra ölçeğin amacını içeren bir yönerge yazılmıştır.

5. *Adım, ön deneme-pilot çalışma evresidir.* Bu adım, oluşturulan ölçek formunun anlaşılabilirliğinin test edildiği safhadır. Erkuş (2012), uygulamaya hazır hale getirilen ölçeğin örnek bir hedef kitle üzerinde uygulama yapılmasının yararlı olacağını belirtmiştir. Erkuş'a göre ön deneme çalışması, maddelerin okunabilirliği ve anlaşılabilirliği, katılımcılar tarafından anlaşılmayan yerlerin belirlenmesi ve yazım hatalarının saptanması açısından yarar sağlar. Bu nedenle ön deneme evresi önemli bir ekonomi ve emek yanı olan bir geribildirim sürecidir. Yazar, örnekleme hedef kitlenin bir parçası olan, küçük bir grup ile uygulama yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Ön deneme çalışması araştırmacının olduğu yerde 17 kişilik bir grup ile yüz yüze yapılmış ve katılımcıların gerekli gördükleri yerde soru sorabilecekleri belirtilmiştir.

6. *Adım, Tekrar inceleme, düzeltme ve deneme uygulamasına hazırlık aşamasıdır.* Bu adım, ön deneme sonrası gerekli düzeltmeler yapılmasını kapsar. Bu aşamada ön deneme çalışmasındaki geri bildirimler incelenmiş ve gerekli düzenlemeler yapıldıktan sonra ölçek veri toplama aşamasından önceki son halini almıştır.

7. *Adım, ölçeğin boyutlarının belirlenmesi (deneme) aşamasıdır.* Amaç, ölçülmesi gereken değişkenin gerçeğe en yakın yapısını elde edebilmek için gerekli olan verileri elde edebilmektir. Bu adımda oluşturulmak istenen ölçeğin boyutlarının belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, birbirleri ile ilişkili çok sayıda değişkeni bir araya getirerek az sayıda kavramsal olarak anlamlı yeni değişkenler (faktörler, boyutlar) bulmayı, keşfetmeyi amaçlayan çok değişkenli bir istatistiksel yöntemdir (Büyüköztürk, 2002). Literatür incelendiğinde faktör analizi için örneklem sayısının 100 kişinin altında olmaması gerektiği ve 300 kişinin "iyi", 1000 kişinin ise "mükemmel" olarak değerlendirildiği görülmektedir (Kline, 2000; Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu adımın sonunda açımlayıcı faktör analizi sonucunda ortaya çıkan yapı kuramsal çerçeve ile birlikte değerlendirilmiştir. Bu adımdaki örneklem sayısının belirlenmesi konusunda, Kline (2000) ve Tabachnick ve Fidell'in (2001) faktör analizi için verdiği kriterler dikkate alınmıştır.

8. *Adım, ölçeğin geçerliğinin belirlenmesidir.* Bu amaç doğrultusunda oluşturulan ölçeğin yapı ve ölçüt bağıntılı geçerlik analizlerinin yapılması planlanmıştır. Erkuş, Sünbül, Sünbül, Yormaz ve Aşiret (2017), elde edilen verilerden yapıyı ortaya çıkarmak için faktör analitik teknikler kullanıldığını; yapının geçerliğinin belirlenmesi için de (seçilmiş maddelerden oluşan test/ölçekle yeni bir örnekleme) yine bu örtük yapıları irdelemeye yarayan faktör analitik yöntemlerin kullanılmasının uygun olduğunu belirtmişlerdir. Harrington'a göre (2009), en geniş

anlamda yapı geçerliği, yapılar arasındaki ilişkiyi sınamaktadır ve bu amaç için doğrulayıcı faktör analizi kullanılır.

Bu adımdaki bir diğer işlem ise ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğinin incelenmesidir. Çalışma kapsamında geliştirilen ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları ve Yetersiz Sınırlar Ölçeğinin Ebeveynleştirme Alt Ölçeği kullanılmıştır.

9. Adım ölçeğin güvenirlik analizlerinin yapılmasıdır. Oluşturulan ölçeğin güvenirliğinin belirlenmesinde test tekrar test yöntemi ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır.

3.4.2. Katılımcılar

Çalışmada Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinin faktöriyel yapısının belirlenmesi ve elde edilen yapının geçerlik-güvenirlik analizleri için iki ayrı örneklem grubundan veri toplanmıştır.

3.4.2.1. Birinci Katılımcı Grubu

Birinci katılımcı grubu, ölçek geliştirme çalışması çerçevesinde ölçeğin faktöriyel yapısının belirlenmesi amacıyla oluşturulmuştur. Bu örneklem grubu 206'sı kadın (%64.2) ve 115'i erkek (%35.8) olmak üzere 321 katılımcıdan oluşmaktadır. Örneklemin yaş aralığı 18 ile 56 arasında olup yaş ortalaması 27.99'dur (SS=9.68).

3.4.2.2. İkinci Katılımcı Grubu

Ölçeğin geçerlik ve güvenirlik analizleri için 331 kişiden veri toplanmıştır. Katılımcı grubunun yaş aralığı 18 ile 56 arasında olup yaş ortalaması 27.21'dir (SS=8.63). Katılımcıların 226'sı kadın (%68.3) ve 105'i (%31.7) erkektir. Aşağıda katılımcı gruplarına ait betimsel istatistik sonuçları görülmektedir.

Tablo 3.5. 1. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	I. Örneklem		II. Örneklem	
	f	%	f	%
Okur-Yazar	4	1.2	1	.3
İlkokul	10	3.1	2	.6
Ortaokul	13	4	2	.6
Lise	68	21.2	40	12.1
Üniversite	204	63.6	234	70.7
Lisansüstü	22	6.9	52	15.7
Toplam	321	100	331	100

Tablo 3.5.1 incelendiğinde I. Örneklemdeki katılımcıların 4'ünün (%1.2) okur yazar, 10'unun (%3.1) ilkokul mezunu, 13'ünün (%4) ortaokul mezunu, 68'inin lise mezunu ve 204'ünün (%63.6) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılardan 22'sinin (%6.9) eğitim seviyesi ise lisansüstü düzeyindedir.

II. Örneklemdeki katılımcıların 1'inin (%3) okur yazar, 2'sinin (%6) ilkokul mezunu, aynı şekilde 2'sinin (%6) ortaokul mezunu, 40'ının (%12.1) lise mezunu ve 243'ünün (%70.7) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Son olarak 52 katılımcının (%15.7) eğitim seviyesi ise lisansüstü düzeyindedir.

Tablo 3.5.2. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	I. Örneklem		II. Örneklem	
	f	%	f	%
Okur-Yazar değil	54	16.8	42	12.7
Okur-Yazar	23	7.2	23	6.9
İlkokul	106	33	105	31.7
Ortaokul	48	15	47	14.2
Lise	78	24.3	86	26
Üniversite	12	3.7	27	8.2
Lisansüstü	-	-	1	.3
Toplam	321	100	331	100

Tablo 3.5.2 incelendiğinde I. Örneklemdeki katılımcıların annelerinin 54'ünün (%16.8) okur yazar olmadığı, 23'ünün (%7.2) okur yazar, 106'sının (%33) ilkokul ve 48'inin (%15) ortaokul mezunun olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların 78'inin (%24.3) annesi lise mezunu ve 12 (%3.7) katılımcının annesi ise üniversite mezunudur.

II. Örneklemdeki katılımcıların annelerinin 42'sinin (%12.7) okur yazar olmadığı, 23'ünün (%6.9) okur yazar, 105'inin (%31.7) ilkokul ve 47'sinin (%14.2) ortaokul mezunun olduğu görülmektedir. 77 (%24.3) katılımcının annesi ise lise mezunu, 27 (%8.2) katılımcının annesi ise üniversite mezunu iken 1 katılımcının (%3) annesinin eğitim seviyesi lisansüstü düzeyindedir.

Tablo 3.5.3. Ebeveynlerin Boşanma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	I. Örneklem		II. Örneklem	
	f	%	f	%
Boşanma var	22	6.9	27	8.2
Boşanma yok	299	93.1	304	91.8
Toplam	321	100	331	100

Tablo 3.5.3 incelendiğinde I. Örneklemdeki katılımcıların 22'sinin (%6.9) ebeveynlerinin boşandığı ve 299'unun ebeveynlerinin birlikte oldukları görülmektedir. Ebeveynlerinde boşanma öyküsü olan 22 katılımcının tamamı, boşanmadan sonra annesi ile birlikte yaşamına devam etmiştir. II. Örneklemdeki katılımcıların 27'sinin (%8.2) ebeveynlerinin boşandığı ve 304

katılımcının ebeveynlerinde ise boşanma öyküsü olmadığı görülmektedir. II. Örnekleme de boşanan çocukların tümü boşanma sonrasında anne ile yaşamıştır.

Tablo 3.5.4. Annenin Çalışma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	I. Örneklem		II. Örneklem	
	f	%	f	%
Çalıştı/çalışıyor	64	19.9	27	8.2
Hiç çalışmadı	257	80.1	304	91.8
Toplam	321	100	331	100

Tablo 3.5.4'te annenin çalışma durumuna dair frekans ve yüzde değerleri görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde I. Örnekleme katılımcıların 64'ünün (%19.9) annesinin çalışma hayatı olduğu görülürken 257 katılımcının annesinin (%80.1) ise annesinin hiç çalışmadığı görülmektedir. II. Örneklem grubundaki 27 katılımcının annesinin (%8.2) herhangi bir işte çalıştığı görülürken 304 katılımcının annesi (%91.8) ise herhangi bir işte çalışmamaktadır.

3.4.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada Sosyo-demografik Bilgi Formu, Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları - Çocuk Formu ve Yetersiz Sınırlar Ölçeğinin Ebeveynleştirme alt boyutu kullanılmıştır.

3.4.3.1. Sosyo-demografik Bilgi Formu

Bu araştırma kapsamında, katılımcılara ilişkin sosyo-demografik bilgilerin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan bilgi formu (Ek 3) kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından hazırlanmış bu formda, katılımcının cinsiyeti, yaşı ve eğitim düzeyi ile annesinin eğitim düzeyi, annesinin mesleği, ailede boşanma durumu değişkenlerini sorgulayan ve 6 madden oluşan bir formdur.

3.4.3.2. Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları -Kısa Formu

Arrindell ve arkadaşları (1999) tarafından geliştirilen KAET-KF, yetişkinlerin çocuklukta anne-babalarının kendilerine yönelik davranış biçimlerine ilişkin algılarını değerlendiren EMBU-C'nin (orijinal adıyla Egna Minnen Barndoms Uppfostran- Child; Perris ve ark., 1980) 23 maddelik kısa formudur. KAET-KF, ebeveyn tutumlarının anne ve baba için ayrı olarak ve dördüncü derecelendirme (1=hayır, hiçbir zaman, 4=evet, çoğu zaman) ile ölçüldüğü bir ölçektir. Hem anne hem de baba tutumları için duygusal sıcaklık boyutunda 7 madde (2, 6, 9, 12, 14, 19 ve 23. maddeler), aşırı koruyuculuk alt boyutunda 9 madde (3, 5, 8, 10, 11, 17,18, 20 ve 22. maddeler) ve reddedicilik alt boyutunda ise 7 madde (1, 4, 7, 13, 15, 16 ve 21. maddeler) yer almaktadır. Ölçekte yer alan maddelerden sadece 17. madde, özgün çalışmada olduğu gibi, tersten kodlanarak puanlamaya dahil edilmektedir.

Ölçeğin Türkçe'deki psikometrik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla ilk olarak Dirik ve arkadaşları (2004) bir pilot çalışma yapmışlardır. Bu çalışma sonucunda Türkçe formunun Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri anne formu için duygusal sıcaklık, aşırı koruyucu ve reddedici tutumlar için sırasıyla .65, .71, ve .68 olarak; algılanan baba tutumları için sırasıyla .73, .72, ve .50 olarak rapor edilmiştir. Daha sonra Dirik, Yorulmaz ve Karancı'nın (2015) ölçeğin geçerlik ve güvenilirliği ile ilgili yapmış oldukları çalışmada, KAET-KF'nun alt ölçeklerinin Cronbach alfa iç tutarlılık değerleri baba duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için sırasıyla .79, .73, ve .71 olarak raporlanmıştır. Algılanan anne tutumları için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları ise duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için sırasıyla .75, .72 ve .64 olarak bulunmuştur. Mevcut çalışmada ölçeğin sadece anne formu kullanılmıştır. Çalışma kapsamında algılanan anne tutumları için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmış duygusal sıcaklık, aşırı koruyuculuk ve reddedicilik için sırasıyla .82, .76 ve .74 olarak bulunmuştur.

3.4.3.3. Yetersiz Sınırlar Ölçeği (YSÖ)

Orijinal adı Inadequate Boundaries Questionnaire (IBQ) olan ve çalışma kapsamında ismi "Yetersiz Sınırlar Ölçeği" şeklinde çevrilen ölçek Mayseless ve Scharf, (2000) tarafından geliştirilmiştir ve ebeveyn-çocuk ilişkisinde sınırların ihlalini değerlendiren 35 maddeden oluşmaktadır. Ebeveynin çocuğu ile ilişkisini, bireyin de ebeveyni ile olan ilişkisini değerlendirmesine olanak sağlayan bir araçtır. Ölçek 5'li likert tipi puanlanmaktadır (1= hiçbir zaman ya da neredeyse hiçbir zaman, 5=her zaman ya da neredeyse her zaman). Her bir alt ölçeğin maddelerine verilen yanıtlar toplanıp o alt ölçeğin madde sayısına bölünerek her bir alt ölçekten alınan ortalama puanlar elde edilmektedir. Alt ölçeklerden alınan puanların yükselmesi yüksek düzeyde yetersiz sınırlara işaret etmektedir.

Çalışmada ölçeğin sadece ebeveynleştirme alt boyutu kullanılmıştır. Sekiz maddeden oluşan bu boyut işlevsel ve/veya duygusal rol değişimlerini tanımlamaktadır. Ölçeğin orijinal formunda Cronbach alfa değerleri ergenler için .76; anneler için .75 ve babalar için ise .82 olarak hesaplanmıştır (Mayseless ve Scharf, 2000). Mevcut çalışmada ise alt ölçeğin Cronbach alfa katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır.

3.4.4 İşlem

Çalışmada ilk olarak Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan onay alınmıştır. Faktöriyel yapının belirlenmesi amacıyla toplanan verideki uygulama, araştırmacı ve Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Seksenbeş maddeden oluşan form ve sosyo-demografik bilgi formu katılımcılara uygulanmadan önce, uygulama yapacak öğrenciler çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir. Her öğrenciye belirli miktarda ölçek verilmiş ve öğrenciler bu ölçekleri toplum örnekleminden kartopu örnekleme yöntemi ile gönüllü katılımcılara uygulamışlardır.

Çalışmaya dahil olma kriteri olarak katılımcının okur-yazar, en az 12 yaşına kadar anneleri ile yaşamış olması ve 18 yaşından büyük olması ile gönüllülük dışında herhangi bir ölçüt kullanılmamıştır.

Ölçeğin psikometrik özelliklerinin belirlenmesi aşamasına başlamadan önce çalışmada kullanılacak ölçekleri Türkçeye uyarlayan çalışmacılardan gerekli izinler e-posta yoluyla alınmıştır. Çalışma kapsamındaki veriler ilk etapta olduğu gibi araştırmacının kendisi ve Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü 4. Sınıf öğrencileri tarafından toplanmıştır. Ölçekleri uygulamadan önce öğrenciler çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir. Her öğrenciye belirli miktarda ölçek verilmiş ve öğrenciler bu ölçekleri toplum örnekleminden kartopu örnekleme yöntemi ile seçtikleri gönüllü katılımcılara uygulamışlardır. Çalışmanın bu bölümünde de dahil olma kriteri olarak katılımcının okur-yazar, 12 yaşına kadar anneleri ile birlikte yaşamış ve 18 yaşından büyük olmaları ile gönüllülük dışında herhangi bir ölçüt kullanılmamıştır. Ölçeğin doldurulması ortalama olarak 15 ile 20 dakika sürmüştür.

3.4.5. Verilerin Analizi

Çalışmanın ilk bölümünde, ölçeğin faktörlerinin belirlenmesi aşamasında, 363 katılımcıdan elde edilen veriler SPSS 21 programı ile analiz edilmiştir. İlk olarak ölçekteki 9 madde (1, 11, 23, 25, 26, 40, 48, 56 ve 82. Maddeler) ters çevrilmiş ve son olarak boş maddeler o maddenin ortalaması ile doldurulmuştur. Daha sonra verilerdeki uç değerlerin belirlenmesi amacıyla Mahalanobis uzaklığı hesaplanmıştır ve uç değer olarak belirlenen 42 veri, veri setinden çıkarılmış ve analizler 321 kişilik bir veri seti ile yürütülmüştür. İlk olarak katılımcıların özelliklerinin belirlenmesi amacıyla betimsel analizler yapılmıştır. 85 maddelik soru formunun faktör yapısının belirlenmesi için promaks rotasyon ile açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Sonraki aşamada maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu ile elde edilen alt boyutlardan alınan ortalama puanlar ve standart sapmalar hesaplanmıştır. Ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişki Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon tekniği ile hesaplanmıştır.

Çalışmanın geçerlik ve güvenilirlik aşamasında ise ilk olarak test tekrar test analizinin yapılması için Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü 1. Sınıfa devam eden 61 öğrenci ile 3 hafta arayla uygulama yapılmıştır. Test tekrar test uygulamasından sonra ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik analizleri için tekrar veri toplanmıştır. Elde edilen veri, SPSS 21 istatistik programına girilmiştir. Veriler girildikten sonra ölçekteki ters maddeler çevrilmiş ve boş maddeler o maddenin ortalaması ile doldurulmuştur. Bu veri seti için de uç değerlerin belirlenmesi amacıyla Mahalanobis uzaklığı hesaplanmış ve uç değer olarak belirlenen verilerden 78'i çıkartılmıştır. Çalışmanın bu aşamasındaki analizler 331 kişilik bir veri seti ile yürütülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi R 3.3.1. programındaki 'Lavaan' versiyon 0.5-22 (Rosseel, 2012) kütüphanesinde yer alan CFA fonksiyonu ile gerçekleştirilmiştir. Daha sonra ölçüt bağıntılı geçerliğin belirlenmesi için ölçeğin

alt boyutlarının ilgili ölçekler ile ilişkisinin hesaplanmasında ve test tekrar test aşamasında Pearson Moment Çarpımlar Korelasyonanalizi kullanılmıştır. Sonraki aşamada Cronbachs's alfa iç tutarlılık katsayıları, maddelerin düzeltilmiş madde toplam korelasyonu ile elde edilen alt boyutlardan alınan ortalama puanlar ve standart sapmalar hesaplanmıştır.

3.5.Bulgular

Bu bölümde araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analizler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır.

3.5.1. Ölçeğin Faktöriyel Yapısının Belirlenmesi

İlk olarak Verilerin faktör analizi için uygun olup olmadığının belirlenmesi amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett Küresellik Testi sonuçları incelenmiştir. Büyüköztürk (2007), KMO örneklem indeksinin .60'dan yüksek olması ve Bartlett Küresellik Testinin ise anlamlı ($p<.05$) olması halinde verilerin faktör analizi için uygun olacağını ifade etmiştir. Yapılan analiz sonucunda KMO değerinin .94 ve Bartlett küresellik testi sonucunun anlamlı olduğu görülmüştür ($\chi^2= 6029,036$ $p<.05$). Bu bilgiler doğrultusunda verilerin faktör analizi için uygun olacağı görülmüştür.

Ölçeğin faktöriyel yapısının belirlenmesi amacıyla 'Promaks' eksen döndürme yöntemine göre temel bileşenler faktör analizi uygulanmıştır. 85 madde ile yapılan ilk analiz sonucunda 16 boyutlu bir yapı ortaya çıkmıştır. Ancak analiz sonuçları incelendiğinde bazı maddelerin faktör yükünün .30'dan az olduğu ya da birden fazla faktörde yüksek yük değerine sahip oldukları görülmüştür. Bu maddeler çıkartıldıktan sonra yapılan analizler sonucunda 5 boyutlu bir yapının anneden algılanan narsisistik özellikleri açıklayabileceği anlaşılmıştır. Yapılan son faktör analizi sonucunda beş boyutlu yapının toplam varyansın %57.16'sını açıkladığı görülmüştür.

Faktör analizi sonucunda elde edilen boyutlar içerdikleri maddeler açısından incelenmiş ve literatüre uygun bir şekilde isimlendirilmiştir. 11 maddeden oluşan ilk faktör anneden algılanan ilgi, anlayış ve empatinin yokluğunu içeren maddelerden oluşmasından ötürü 'Empati Eksikliği' olarak isimlendirilmiştir (örnek madde "beni anlamadığını düşünürdüm"). 8 maddeden oluşan 2. faktör annenin büyülenmeci yapısını ve başka insanlara karşı teşhirci davranışlarını içeren maddeleri içerdiği için 'Büyülenmecilik-Gösterişçilik' olarak adlandırılmıştır (örnek madde "dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı"). 6 maddeden oluşan 3. faktör annenin çocuğa karşı olan yargılayıcı ve eleştirel yapısına ilişkin maddeleri kapsamından dolayı 'Eleştirelilik-Suçlayıcılık' olarak adlandırılmıştır (örnek madde "kötü bir şey yaşadığımda beni suçlardı"). 6 maddeden oluşan bir diğer faktör olan 4. faktör annenin çocuğu ile ilişkisinde sınırların ve mahremiyetin olmadığı ve çocuğu kontrol etmesi ile ilgili maddelerden oluştuğu için 'Kontrol-Müdahalecilik' olarak adlandırılırken (örnek madde "benim kararlarımı kontrol etmeye çalışırdı"); son faktör olan ve 4 maddeden oluşan 5. faktör

ise annenin kendi sorumluluklarını çocuğa yüklemesi ile ilgili maddeleri içerdiği için 'Ebeveyleştirme-Sömürücülük' olarak isimlendirilmiştir (örnek madde "onun ihtiyaçlarını bir çocuk olarak ben giderirdim").

Boyutlar için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Empati Eksikliği, Büyükenmecilik - Gösterişçilik, Eleştirelilik - Suçlayıcılık, Kontrol - Müdahalecilik ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .91, .88, .88, .78 ve .75 olduğu görülmektedir. Ölçeğin Tümü için hesaplanan Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ise .94'tür. Tablo 3.5.5'de maddelerin faktör yükleri, boyutların öz değerleri ve açıkladıkları varyanslar ile her boyutun Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları görülmektedir.

Tablo 3.5.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği Açımlayıcı Faktörü Analizi Sonuçları

Maddeler	1.	2.	3	4	5
23. Başarısız olduğum durumlarda bana destek olur ve beni rahatlatırdı.*	.76				
56. Bana karşı anlayışlıydı.*	.75				
11.Duygusal olarak kendimi ona yakın hissederdim.*	.70				
40. Yaptığım şeyleri onaylar ve bana destek olurdu.*	.68				
82. Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları desteklerdi.*	.66				
25. Benim fikirlerime karşı hoşgörüsü yoktu.	.65				
26. Beni anlamadığını düşünürdüm.	.63				.31
48. Benim duygularımı anlamadığını hissederdim.	.61				
45. Duygusal olarak bana yakın olmadığını hissederdim.	.61				.32
72. Duygusal paylaşım konusunda bana uzak olduğunu hissederdim.	.58				
35. Benim nasıl hissettiğimden çok dışarıya nasıl görüldüğüm ile ilgilenirdi.	.52			.33	
1. Faktör Empati Eksikliği: Açıklanan varyans: 17.569, öz değer: 6.67, Cronbach alfa: .91					
79. Dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı.		.75			
81. Konuşulan konuların odağı olmaktan hoşlanırdı.		.71			
85. Kendi hatalarını görmezdi.	.39	.65			
84. Bir şeyler kötü gittiğinde sorumluluk almak yerine beni ya da başkalarını suçlardı.		.62	.38		
12. Kendisini herkesten daha önemli görürdü.		.61			.33
83. Eleştiriye karşı tahammülü yoktu.		.61			
33. Benim için yapacağı iyi şeyleri başkalarının görebileceği zamanlarda yapardı.		.50			
3. Anneliğinin başkaları tarafından övülmesini beklerdi.		.47			
2. Faktör Büyükenmecilik-Gösterişçilik: Açıklanan varyans: 12.120, öz değer: 4.242, Cronbach alfa: .88					
Maddeler	1.	2.	3	4	5
67. Bir yarışmada veya sınavda en iyilerin arasında olmadıgımda beni küçümserdi.			.78		
66. Sorunları çözmek yerine beni suçlardı.	.37		.68		

Tablo 3.5.6. (devamı)

62. Onun rahatsızlıklarına ve hastalıklarına (baş ağrısı, stres gibi) benim neden olduğumu hissettirirdi.			.64
63. Kötü bir şey yaşadığımda beni suçlardı.	.34		.62
76. Eleştirilmekten korktuğum için söylemek istediklerimi söyleyemezdim.	.32		.60
61. Yaptığım iyi şeyleri görmez ya da değersiz bulurdu.	.32	.33	.54
3. Faktör Eleştirelilik-Suçlayıcılık: Açıklanan varyans: 11.258, öz değer: 3.940, Cronbach alfa: .88			
53. Benimle ilgili her şeyi (yakın arkadaşlarımla ilişkilerim, duygusal ilişkilerim gibi) bilmek isterdi.			.72
57. Beni kontrol etmeye çalıştığını hissedirdim.			.70
20. Benim için özel olan konularda sorularıyla beni sıkıştırırdı.			.65
60. Benim kararlarımı kontrol etmeye çalışırdı.	.34		.63
2. Hayatımın merkezinde olmak isterdi.			.56
80. Benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	.32	.31	.48
4. Faktör Kontrol-Müdahalecilik: Açıklanan varyans: 8.579, öz değer: 3.003, Cronbach alfa: .78			
10. Onun ihtiyaçlarını bir çocuk olarak ben giderirdim.			.77
65. Ebeveyn olarak onun yapması gereken işleri bir şekilde ben yapardım.		.41	.63
9. Bana bir çocuğun taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklerdi.	.40		.62
70. Canı sıkkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmamı beklerdi.			.52
5. Faktör Ebeveynleştirme-Sömürücülük: Açıklanan varyans: 7.415, öz değer: 2.595, Cronbach alfa: .75			

* Ters maddeler

Tablo 3.5. 7. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği Madde Analizleri

	Madde	Ortalama	Standart sapma	Madde Toplam korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
1. Faktör Empati Eksikliği	Madde 23.	2.02	.99	.76	.91
	Madde 56.	1.95	.94	.75	.90
	Madde 11.	1.94	.95	.70	.91
	Madde 40.	2.09	.93	.68	.91
	Madde 82.	2.09	.95	.66	.91
	Madde 25.	1.63	.87	.65	.91
	Madde 26	2.04	.95	.63	.90
	Madde 48.	2.02	.95	.61	.91
	Madde 45.	1.78	.99	.61	.90
	Madde 72.	1.79	.94	.58	.90
	Madde 35.	1.85	.98	.52	.89
2. Faktör Büyükenmecilik Gösterişçilik	Madde 79.	1.45	.86	.73	.88
	Madde 81.	1.68	.87	.65	.88
	Madde 85.	1.77	.95	.72	.88
	Madde 84.	1.60	.90	.66	.88
	Madde 12.	1.48	.95	.60	.88
	Madde 83.	1.96	1.01	.65	.88
	Madde 33.	1.92	.95	.60	.87
	Madde 3.	2.05	1.09	.50	.87
3. Faktör Eleştirelilik-Suçlayıcılık	Madde 67.	1.54	.91	.74	.88
	Madde 66.	1.57	.88	.75	.88
	Madde 62.	1.51	.87	.70	.88
	Madde 63.	1.66	.87	.64	.87
	Madde 76.	1.90	.99	.62	.87
	Madde 61.	1.57	.87	.69	.88
4. Faktör Kontrol-Müdahalecilik	Madde 53.	2.58	1.01	.74	.78
	Madde 57.	2.5	.96	.75	.77
	Madde 80.	2.19	.95	.70	.77
	Madde 60.	2.19	.95	.64	.78
	Madde 2.	2.72	.92	.62	.78
	Madde 20.	2.03	.99	.69	.77
5. Faktör Ebeveynleştirme-Sömürücülük	Madde 10.	1.60	.88	.60	.75
	Madde 65.	1.62	.82	.59	.75
	Madde 9.	1.85	1.02	.56	.74
	Madde 70.	1.92	.91	.45	.75

Tablo 3.5.7. incelendiğinde maddelerin ortalamaları, standart sapmaları, madde toplam korelasyonları ve madde silindiğinde oluşacak olan Cronbach alfa sayıları görülmektedir. Ölçekteki maddelerin ayırt edicilik gücünün belirlenmesi madde toplam korelasyon katsayıları ile incelenmiştir. Madde toplam korelasyonu, ölçekteki her bir maddeden alınan puan ile ölçeğin o boyutundan alınan puan arasındaki ilişkiyi göstermektedir (Field, 2005). 35 maddelik formun madde toplam korelasyonlarının .44 ile .75 aralığında olduğu görülmektedir. Ayrıca toplam

puan için ölçeğin madde toplam puan korelasyon değerleri incelenmiş ve .32 ile .75 aralığında olduğu görülmüştür.

Tablo 3.5.8. Ölçeğin Boyutları Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6
1. Empati Eksikliği	-	.613**	.694**	.409**	.490**	.862**
2. Büyüklenmecilik-Gösterişçilik	-	-	.681**	.527**	.597**	.853**
3. Eleştirelilik-Suçlayıcılık	-	-	-	.503**	.567**	.843**
4. Kontrol-Müdahalecilik	-	-	-	-	.424**	.680**
5. Ebeveynleştirme-Sömürücülük	-	-	-	-	-	.708**
6. Toplam Puan	-	-	-	-	-	-

**p<.01

Tablo 3.5.8'de ölçeğin faktör analizinden sonraki son halinin toplam ve alt ölçek puanları arasındaki ilişkiyi gösteren Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Analizi sonuçları görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde Empati Eksikliği alt boyutu ile ölçeğin toplam puanı arasında pozitif yönde ve çok yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.862$, $p<.01$). Ölçeğin Empati Eksikliği boyutu ile Büyüklenmecilik-Gösterişçilik ($r=.613$, $p<.01$) ve Eleştirelilik-Suçlayıcılık ($r=.694$, $p<.01$) boyutları arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken, Kontrol-Müdahalecilik ($r=.409$, $p<.01$) ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük ($r=.490$, $p<.01$) boyutları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin Büyüklenmecilik-Gösterişçilik boyutu ile ölçeğin toplam puanı arasında pozitif yönde ve çok yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.853$, $p<.01$). Büyüklenmecilik-Gösterişçilik boyutu ile Eleştirelilik-Suçlayıcılık ($r=.681$, $p<.01$) boyutu arasında pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken; Kontrol-Müdahalecilik ($r=.527$, $p<.01$) ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük ($r=.597$, $p<.01$) boyutları ile pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplam puanı ile Eleştirelilik-Suçlayıcılık boyutu arasında pozitif yönde ve çok yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.843$, $p<.01$). Eleştirel-Suçlayıcı boyutu ile Kontrol-Müdahalecilik ($r=.503$, $p<.01$) ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük ($r=.567$, $p<.01$) boyutları arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülürken, Kontrol-Müdahalecilik boyutu ile Ebeveynleştirme-Sömürücülük boyutu arasında ise yine pozitif yönde ve orta düzeyde bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.424$, $p<.01$). Son olarak ölçeğin toplam puanı ile Kontrol-Müdahalecilik ($r=.680$, $p<.01$) boyutu ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük boyutu ($r=.708$, $p<.01$) arasında ise pozitif yönde ve yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5.9. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği'nin Toplam Puanına ve Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler

Faktörler	Madde Sayısı	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	X	SS	Çarpıklık	Basıklık
Empati Eksikliği	11	11	43	21.24	7.48	.931	.492
Büyüklenmecilik-Gösterişçilik	8	8	32	13.39	5.37	1.302	1.242
Eleştirelilik-Suçlayıcılık	6	6	24	9.77	4.28	1.331	1.161
Kontrol-Müdahalecilik	6	6	24	14.23	3.98	.470	-.469
Ebeveynleştirme	4	4	16	7	2.76	1.100	.796
Toplam Puan	35	36	136	65.64	19.5	1.104	1.006

Tablo 3.5.9 incelendiğinde ölçeğin toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler görülmektedir. Buna göre 1. Faktörün (Empati Eksikliği) ortalaması 21.24 (SS=7.48), 2. Faktörün (Büyüklenmecilik-Gösterişçilik) ortalaması 13.39 (SS=5.37), 3. Faktörün (Eleştirelilik-Suçlayıcılık) ortalaması 14.23 (SS=4.28) iken; 4. Faktörün (Kontrol-Müdahalecilik) ortalaması 14.23 (SS=3.98) ve son olarak 5. Faktörün (Ebeveynleştirme) ortalaması ise 7'dir (SS=2.76). Ölçekten alınan toplam puanların ortalamasının ise 65.64 (SS=19.5) olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan toplam puan ve boyutların normal dağılım gösterip göstermedikleri ile ilgili olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Elde edilen değerlerin +2, -2 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre verilerin normal dağılım ölçütünü karşıladığı söylenebilir.

3.5.3. Ölçeğin Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Çalışmanın bu bölümünde Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin geçerlilik ve güvenirliliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analiz sonuçlarına yer verilmektedir. Faktöriyel yapısı belirlenen formun geçerliği, yapı geçerliği ve ölçüt bağıntılı geçerlik ile değerlendirilirken, güvenirliliği ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ve test tekrar test yöntemleri ile test edilmiştir. Formun yapı geçerliğinin belirlenmesinde doğrulayıcı faktör analizi yöntemi kullanılırken, ölçüt bağıntılı geçerlik için KAET-KF ve Ebeveynleştirme boyutları kullanılmıştır.

Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizinden önce diğer alt boyutlardan daha az madde sayısına sahip olan Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutundaki madde sayısının artırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ölçeğe 'Annem kendi eksikliklerini benim gidermemi isterdi' (madde 6), 'Annem, ailedeki diğer kişiler ile (babam ve kardeşlerim) sorun yaşadığında anlaşmazlığı çözmek bana düşerdi' (madde 16) ve 'Annem öfkelenildiğinde onu sakinleştirmek bana düşerdi' (madde 37) maddeleri eklenmiştir. Daha sonra bu maddelerin uygunluğunun belirlenmesi amacıyla bu maddelerin madde-toplam korelasyon katsayıları incelenmiştir. Analiz sonucunda 16. Maddenin madde toplam korelasyon puanının .491 olduğu görülürken; 6. ve 37.

Maddelerin ise sırasıyla .112 ve .163 olduğu görülmüştür. Bu nedenle 6. ve 37. Maddeler ölçekten çıkarılmıştır.

3.5.3.1. Doğrulayıcı Faktör Analizine İlişkin Bulgular

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi, gözlenebilir değişkenlerin oluşturduğu faktörlerden (gizil değişkenlerden) oluşan faktöriyel bir modelin gerçek verilerle ne derece uyum gösterdiğinin değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Doğrulayıcı faktör analizinde incelenecek olan model görgül bir çalışmanın verileri kullanılarak belirlenmiş veya belirli bir kuram dahilinde kurgulanmış bir yapıyı tanımlamaya yarar (Sümer, 2000). Doğrulayıcı faktör analizinde modelin geçerli olup olmadığının ortaya konulmasında çok sayıda uyum indeksi kullanılmaktadır. Uyum, bir modelin veriyi yani varyans kovaryans matrisini yeniden üretebilme kabiliyeti olarak adlandırılır (Erkorkmaz, Etikan, Demir, Özdamar ve Sanisoğlu, 2013).

Modelin uyumunun değerlendirilmesinde altın bir kural olmasa da farklı uyum indekslerinin model uyumunun farklı yönlerini yansıttığı için çeşitli endekslerin bildirilmesi gereklidir (Crowley ve Fan 1997). Literatür incelendiğinde doğrulayıcı faktör analizindeki uyum indekslerinin hangilerinin daha çok rapor edildiğine dair bazı çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin McDonald ve Ho (2002) yapmış oldukları çalışmada en çok rapor edilen uyum indekslerinin Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), İyi Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI) ve Normleştirilmiş Uyum İndeksi (Normed Fit Index, NFI), olduğunu belirtmişlerdir. Sümer (2000) ise en çok kullanılan uyum indekslerinin Ki-Kare Uyum Testinin yanı sıra İyi Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation, RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index, CFI), Normleştirilmemiş Uyum İndeksi (Non-Normed Fit Index, NNFI) olduğunu ifade etmiştir. Kline (2011) çeşitli uyum indekslerinin yanı sıra Ki-Kare Uyum Testi değerinin, serbestlik dereceleri ve ilişkili p değeri ile birlikte, her zaman bildirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buna ek olarak Kline, RMSEA, CFI ve SRMR uyum indekslerinin de rapor edilmesini önermektedir. Hu ve Bentler (1999) ise uyum indekslerinden NNFI, RMSEA CFI ve Standartlaştırılmış Kök Artık Kareler Ortalamasının (Weighted Root Mean Square Residual, SRMR) rapor edilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Mevcut çalışmada yapılan doğrulayıcı faktör analizi kapsamında RMSEA, CFI, NNFI ve AGFI uyum indeksleri rapor edilmiştir.

Ki-Kare değeri, modelin genel uygunluğunu test etmek amacıyla kullanılan en temel ölçümlerden biridir. Bu değer örnek kovaryans matrisi ve model tarafından uyarlanmış olan kovaryans matrisi arasında fark olup olmadığını değerlendirmeye yaramaktadır (Hu ve Bentler, 1999). Uygun bir modelin $p < 0.005$ 'de anlamsız sonuçlar vermesi beklenmektedir (Barrett, 2007). Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA), Steiger ve Lind tarafından

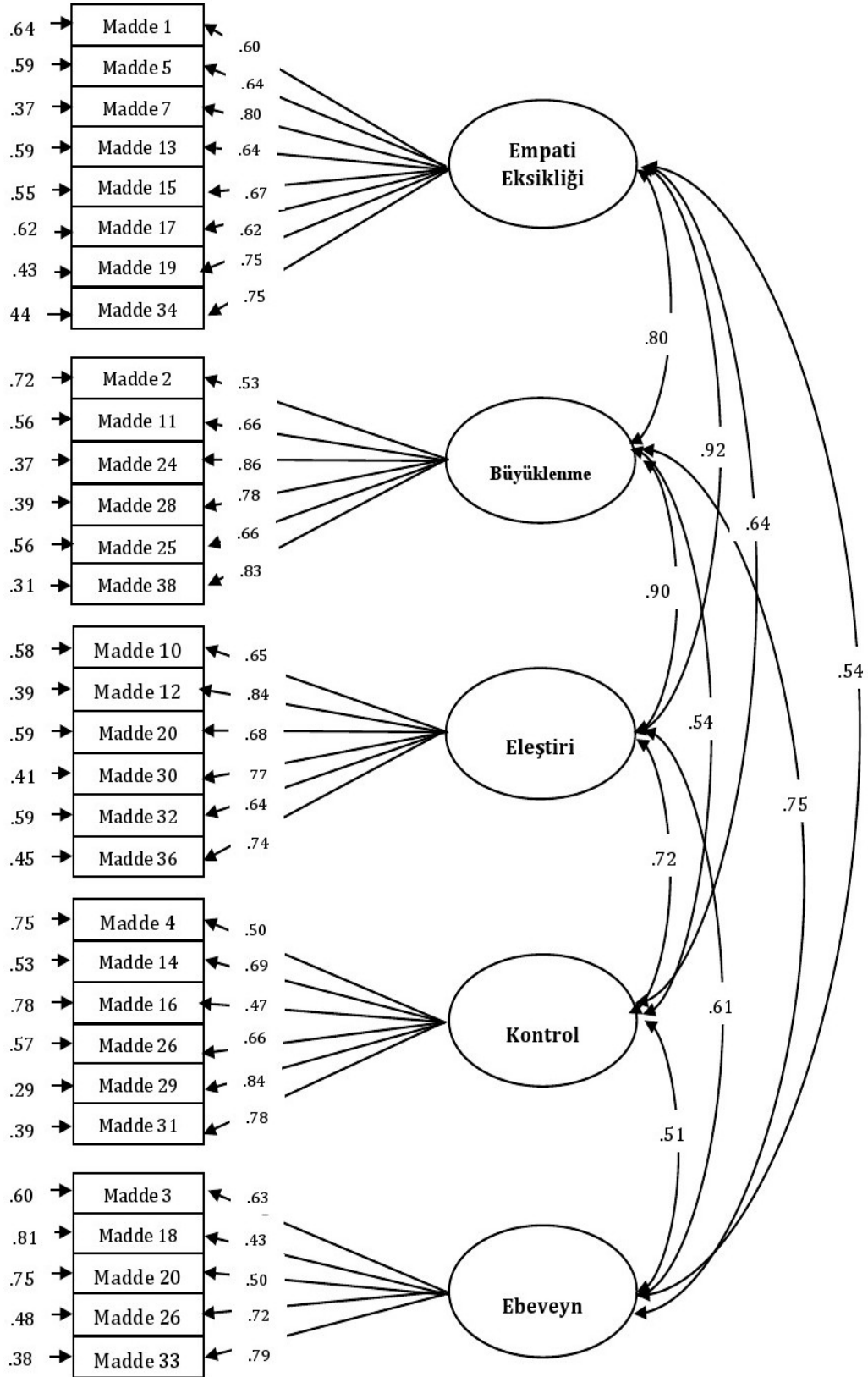
geliştirilmiştir (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008). 0 ile 1 arasında değer alması beklenen RMSEA puanının düşük olması uyumun iyi olduğunu gösterir ve evren ile örneklem kovaryansları arasında farkın az olduğunu ifade eder (Brown, 2004). Browne ve Cudec(1993), RMSEA'nın .05 ve daha düşük değerlerin iyi uyum, .05 ve .08 arasındaki değerlerin uygun bir uyum ve .08 ile .10 arasındaki değerlerin ise vasat bir uyum olarak kabul edilebilir değerler olduğunu belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca, RMSEA'nın .10 ve üzeri değerlerin ise kabul edilemeyeceğini ifade etmektedirler. Hu ve Bentler (1999) ise RMSEA değerinin .06 ve daha düşük olmasının iyi uyumu yansıttığını öne sürmektedirler.

Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI) modelin uyumunu ya da yeterliğini genellikle bağımsızlık modeli ya da yokluk modeli olarak adlandırılan ve değişkenler arasında herhangi bir ilişki olmadığını varsayan temel bir modelle karşılaştırarak verir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016). CFI değeri 0 ile 1 arasında yer alır ve 1'e yaklaştıkça iyi uyumu göstermektedir (Hooper, Coughlan ve Mullen, 2008). Bentler (1990) CFI değerinin .95'ten büyük olmasının mükemmel uyumu gösterdiğini ancak .90 ve üzeri değerlerin de kabul edilebileceğini ifade etmiştir. Normlaştırılmamış Uyum İndeksi (NNFI) veya başka adıyla Tucker-Lewis İndeksi (TLI) indeksi 0 ile 1 arasında değer alır. Yüksek NNFI değerleri daha iyi bir uyumu gösterir. Byrne (2001) örneklem sayısının 250'den ve madde sayısının 30'dan fazla olduğunda .80 değerinin kabul edilebilir bir düzey olduğunu ifade etmektedir. Düzeltilmiş Uyum İndeksi (AGFI) 0 ile 1 aralığında değer almakla birlikte, 1'e doğru yaklaşan değerler iyi uyumu göstermektedir. AGFI için .95'ten büyük değerler iyi uyumu gösterirken; .85 üzeri değerlerin de kabul edilebilir düzeyde olduğu belirtilmiştir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003).

Yapılan ilk doğrulayıcı faktör analizi sonuçları incelendiğinde [χ^2 (581, N=331) = 1439.254, $\chi^2/sd=2.47$, RMSEA=0.067, CFI=0.87, GFI=0.77, NNFI=0.81] uyum indekslerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Modele ilişkin modifikasyon indeksi sonuçları incelendiğinde Empati Eksikliği alt boyutundaki 23. (Benim duygularımı anlamadığını hissederdim) ve 27. Madde (Beni anlamadığını düşünürdüm) arasında, 17. Madde (Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları destekledi) ile 35. Madde arasında (Yaptığım şeyleri onaylar ve bana destek olurdu); Büyüklenmecilik - Gösterişçilik alt boyutundaki 2. Madde (Anneliğin başkaları tarafından övülmesini beklerdi) ile 8. Madde (Konuşulan konuların odağı olmaktan hoşlanırdı) arasında son olarak yine aynı boyuta ait 10. Madde (eleştiriye karşı hiç tahammülü yoktu) ile 21. Maddenin (Kendi hatalarını görmezdi) hataları arasında çok yüksek düzeyde korelasyon olduğu görülmüştür. Bir başka ifadeyle yapılan ilk doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ölçekte bazı maddelerin birbirleri ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu göstermektedir. Sözü geçen bu madde çiftlerinin ölçekte aynı gizil değişken altında yer aldıkları ve bu maddelerin anlamca birbirlerine çok yakın oldukları düşünüldüğünden 8, 21, 27 ve 35.

maddeler analizden çıkarılmıştır. Bu maddeler çıkarıldıktan sonra 32 madde ile yapılan faktör analizi sonucunda modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir [$\chi^2 (496, N=331) = 955.867$, $\chi^2/sd=1.92$, RMSEA=0.058, CFI=0.91, GFI=0.85ve NNFI =0.90]. Şekil 3.1'de Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği için sınanan beş faktörlü model görülmektedir.

Şekil 3. 1. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği için sınanan beş faktörlü model

3.5.3.2. Modellerin Karşılaştırılması

Tablo 3.5.10. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin Alt Boyutları Arasında Korelasyon olan ve Korelasyon Olmayan Modellerin Uyum İndekslerinin karşılaştırılması

	Df	AIC	BIC	Chisq	Chisq diff	Df diff	Pr(>Chisq)
I. Model	468	17384	17669	955.86			
II. Model	481	18399	18635	1997.76	1041.9	13	2.2.e-16***

***p<0.001, **p<0.01, *p<0.5

Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indeksleri kabul edilebilir düzeyde bir yapı elde edilmiştir. Ancak elde edilen yapıda ölçeğin alt boyutları arasında ilişki olan ve olmayan modellerden hangisinin daha kullanışlı olduğunun belirlenmesi amacıyla iki yapı karşılaştırılmıştır. Akaike Bilgi Kriteri (AIC), aynı veri setinde test edilen modellerin karşılaştırılmasında kullanılan bir uyum indeksidir. Bir başka deyişle bu indeks kullanılarak farklı modellerin uyum indeksleri karşılaştırılır (Kline, 2011). AIC değerinin yükselmesi zayıf uyumu belirtmektedir (Loehlin ve Beaujean, 2016). Bir diğer uyum indeksi olan Bayesian Bilgi Kriteri (BIC) de Akaike Bilgi Kriteri'ne benzer şekilde farklı modellerin karşılaştırılmasında kullanılmakta olup bu değerinin yükselmesi de benzer şekilde zayıf uyumu ifade etmektedir (Kline, 2011).

Tablo 3.5.10'da alt boyutlar arasında korelasyona izin verilen model (I. Model) ve alt boyutlar arasında korelasyona izin verilmeyen (II. Model) modelin karşılaştırma sonuçları görülmektedir. Analiz sonucunda alt boyutlar arasında korelasyona izin verilen I. Modelin AIC ve BIC uyum indeks değerleri II. Modelin uyum indekslerine göre daha düşüktür. Buna ek olarak, I. Modelin χ^2 değeri (955.86) II. Modelin χ^2 değerine (1997.76) göre daha düşük olduğu ve χ^2 değerindeki bu düşüşün anlamlı olduğu ($p<0.001$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre, alt boyutlar arasında korelasyon olan I. Model, alt boyutlar arasında korelasyon olmayan II. Modele göre anlamlı bir şekilde daha iyi uyum indekslerine sahip görünmektedir.

Tablo 3.5.11. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin Tek Boyutlu ve Beş Boyutlu Yapılarının Karşılaştırılması

	Df	AIC	BIC	Chisq	Chisq diff	Df diff	Pr(>Chisq)
5 boyutlu model	468	17384	17669	955.86			
1 boyutlu model	481	18210	18446	1808.42	852.56	13	2.2.e-16***

***p<0.001, **p<0.01, *p<0.5

Tablo 3.5.11'de Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nin tek boyutlu yapısı ile 5 boyutlu yapısının karşılaştırıldığı analiz sonucu görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre, 5 boyutlu yapının AIC ve BIC uyum indeks değerleri tek boyutlu yapının uyum indekslerine göre daha düşüktür. Bununla birlikte 5 boyutlu modelin χ^2 değeri (955.86) tek boyutlu modelin χ^2

değerine (1808.42) göre daha düşük olduğu ve χ^2 değerindeki bu düşüşün anlamlı olduğu ($p<0.001$) görülmektedir. Bu sonuçlara göre ölçeğin 5 boyutlu yapısının, tek boyutlu yapıya kıyasla daha iyi uyum indekslerine sahip olduğu söylenebilir.

3.5.3.3. Ölçüt Bağımlı Geçerlik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinin ölçüt bağımlı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla Algılanan Ebeveyn Tutumları-Kısa formu alt boyutları (Sıcaklık, Reddedicilik, Aşırı koruyuculuk) ile Yetersiz Sınırlar Ölçeğinin Ebeveynleştirme alt boyutu arasındaki ilişki Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon analizi ile incelenmiştir. Tablo 3.5.12.'de ölçeğin alt boyutları ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin incelendiği Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon analizi sonuçları görülmektedir.

Tablo 3.5.12. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinin Alt Boyutları İle Diğer Değişkenler Arasındaki İlişkinin İncelendiği Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Empati Eksikliği	-	.677**	.772**	.471**	.390**	.851**	-.666**	.399**	.634**	-.185**
2. Büyüklemeçilik-Gösterişçilik	-	-	.767**	.489**	.601**	.857**	-.433**	.364**	.583**	-.102
3. Eleştirelilik-Suçlayıcılık	-	-	-	.583**	.498**	.887**	-.455**	.491**	.656**	-.095
4. Kontrol-Müdahalecilik	-	-	-	-	.470**	.750**	-.124*	.682**	.482**	.129*
5. Ebeveynleştirme-Sömürücülük	-	-	-	-	-	.680**	-.195**	.238**	.359**	.349**
6. Toplam Puan	-	-	-	-	-	-	-.489**	.550**	.684**	.012
7. Duygusal Sıcaklık	-	-	-	-	-	-	-	-.055	-.457**	.273**
8. Aşırı koruyuculuk	-	-	-	-	-	-	-	-	.446**	.094
9. Reddedicilik	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.060
10. Ebeveynleştirme	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* p<.05, **p<.01

Tablodaki sonuçlara göre ölçeğin Empati Eksikliği alt boyutu ile KAET-KF Ölçeğinin Duygusal Sıcaklık ($r=-.666$, $p<.01$) alt boyutu arasında negatif yönde ve anlamlı; Aşırı Koruyuculuk ($r=.399$, $p<.01$) ve Reddedicilik alt boyutları ile ($r=.634$, $p<.01$) pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Buna göre Annedeki empati eksikliği arttıkça çocuğa karşı duygusal sıcaklığının azaldığı, reddedicilik ve aşırı koruyuculuğunun ise arttığı söylenebilir. Büyüklenmecilik-Gösterişçilik alt boyutu ile Duygusal Sıcaklık ($r=-.433$, $p<.01$) alt boyutu arasında negatif yönde, Aşırı Koruyuculuk ($r=.364$, $p<.01$) ve Reddedicilik ($r=.583$, $p<.01$) alt boyutu ile pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Ebeveynin büyüklenmeciliği-gösterişçiliği arttıkça duygusal sıcaklığı düşerken, reddedicilik ve aşırı korumasının arttığı söylenebilir. Ölçeğin bir diğer boyutu olan Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu ile ilgili sonuçlar incelendiğinde, bu boyutun Duygusal Sıcaklık alt boyutu ile arasında negatif yönde ($r=-.455$, $p<.01$) ilişki olduğu görülürken, Aşırı Koruyuculuk ($r=.491$, $p<.01$) ve Reddedicilik alt boyutu ile ($r=.656$, $p<.01$) pozitif yönde bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre de annenin eleştireliliği arttıkça çocuğa karşı duygusal sıcaklığı azalırken reddediciliği ve aşırı korumacılığının arttığı söylenebilir.

Kontrol-Müdahalecilik ile KAET-KF alt boyutları arasındaki ilişki incelendiğinde, Duygusal Sıcaklık alt boyutu ile arasında negatif yönde ($r=-.124$, $p<.05$) ilişki olduğu görülürken; Aşırı Koruyuculuk ($r=.682$, $p<.01$) ve Reddedicilik ($r=.482$, $p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde bir ilişki olduğu görülmektedir. Diğer alt boyutlara benzer şekilde annenin kontrolcülüğü arttıkça çocuğa gösterdiği duygusal sıcaklık azaldığı, reddedicilik ve aşırı koruyuculuğunun ise arttığı söylenebilir. Ölçeğin son boyutu olan Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu ile Duygusal Sıcaklık alt boyutu arasında negatif yönde ($r=-.195$, $p<.01$) ilişki olduğu görülürken, Aşırı Koruyuculuk ($r=.238$, $p<.01$) ve Reddedicilik ($r=.359$, $p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde bir ilişki olduğu görülürken, Yetersiz Sınırlar Ölçeğinin Ebeveynleştirme ($r=.349$, $p<.01$) alt boyutu ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir.

Son olarak ölçekten alınan toplam puanın 5 alt boyut ile yüksek düzeyde ve pozitif yönde ilişkili olduğu görülürken KAET-KF Ölçeğinin Duygusal Sıcaklık Alt boyutu ($r= -.489$, $p<.01$) ile negatif yönde, Aşırı koruyuculuk ($r=.550$, $p<.01$) ve Reddedicilik ($r=.684$, $p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir.

3.5.3.4. Güvenirlilik Çalışmalarına İlişkin Bulgular

Anneden algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin güvenirliliği ile ilgili olarak iç tutarlılık katsayıları ve madde-toplam puan korelasyonları hesaplanmıştır. Buna ek olarak ölçek 61 kişilik bir gruba 3 hafta ara ile uygulanmış ve test tekrar test güvenirliliği analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda test tekrar test katsayıları Empati Eksikliği için .70, Büyüklenmecilik-Gösterişçilik için .66, Eleştirelilik-Suçlayıcılık için .65, Kontrol-Müdahalecilik için .66 ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu için .63 olarak hesaplanmıştır.

Yapılan analiz sonucunda Cronbach alfa katsayıları Empati eksikliği için .89, Büyüklenmecilik-Gösterişçilik için .85, Eleştirelilik-Suçlayıcılık için .85, Kontrol-Müdahalecilik için .89 ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu için .73 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin tamamı için ise Cronbach alfa değerinin .94 olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5.13. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Madde Analizleri

	Madde	Ortalama	Standart sapma	Madde Alt Ölçek Puan Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Alfa
Empati Eksikliği	Madde1	1.78	.77	.48	.89
	Madde 5	1.68	.84	.52	.89
	Madde 6	1.62	.83	.56	.89
	Madde 11	1.92	.89	.44	.89
	Madde 17	1.88	.88	.54	.89
	Madde 19	1.40	.63	.75	.89
	Madde 22	1.62	.77	.62	.89
	Madde 39	1.65	.82	.64	.89
Büyüklenmecilik Gösterişçilik	Madde 2	1.34	.64	.61	.84
	Madde 9	1.41	.69	.78	.84
	Madde 21	1.98	.85	.56	.85
	Madde 25	1.80	.74	.35	.85
	Madde 31	2.56	.92	.32	.85
	Madde 33	1.80	.78	.30	.85
Kontrol-Müdahalecilik	Madde 53.	1.41	.69	.78	.89
	Madde 12	1.98	.85	.56	.88
	Madde 14	1.80	.74	.35	.89
	Madde 23	2.56	.92	.42	.88
	Madde 27	1.80	.78	.40	.89
	Madde 29	2.02	.89	.50	.89
Eleştirelilik-Suçlayıcılık	Madde 8	1.66	.80	.58	.84
	Madde 12	1.32	.64	.62	.85
	Madde 14	1.61	.87	.63	.84
	Madde 23.	1.24	.56	.72	.85
	Madde 27.	1.74	.81	.65	.85
	Madde 29.	1.78	.75	.58	.85
Ebeveynleştirme-Sömürücülük	Madde 3	1.21	.50	.60	.72
	Madde 13	1.29	.62	.51	.73
	Madde 15	2.72	.92	.69	.73
	Madde 24	1.23	.51	.68	.73
	Madde 32	1.67	.75	.67	.73
	Madde 3	1.21	.50	.60	.72

Tablo 3.5.13’de ölçekteki maddelerin ortalamaları, standart sapmaları ile madde alt ölçek puan korelasyonları ve madde silindiğinde oluşacak Cronbach alfa değerleri görülmektedir. Maddelerin ortalaması 1.18 ile 2.72 ve standart sapmaları ise .49 ile .92 arasında değişmektedir. Ölçekteki maddelerin ile madde alt ölçek puan korelasyon puanlarının .30 ile .78 aralığında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.5.14. Ölçeğin Toplam Puanına ve Alt Boyutlarına Ait Betimsel İstatistikler

Faktörler	Madde Sayısı	En Düşük Puan	En Yüksek Puan	X	SS	Çarpıklık	Basıklık
Empati Eksikliği	9	9	32	13.60	4.70	.894	.325
Büyüklenmecilik-Gösterişçilik	6	6	24	8.28	2.95	1.953	1.206
Eleştirelilik-Suçlayıcılık	6	6	20	8.32	2.96	1.747	1.295
Kontrol-Müdahalecilik	6	6	24	12.18	3.70	.591	.111
Ebeveynleştirme-Sömürücülük	5	5	17	7.79	2.43	1.100	.796
Toplam Puan	32	32	110	50.19	13.34	1.506	1.725

Tablo 3.5.14. incelendiğinde ölçeğin toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin betimsel istatistikler görülmektedir. Buna göre birinci faktörün (Empati Eksikliği) 13.60 (SS=4.70), ikinci faktörün (Büyüklenmecilik-Gösterişçilik) ortalaması 8.28 (SS=2.95), üçüncü faktörün (Eleştirelilik-Suçlayıcılık) ortalaması 8.32 (SS=2.96) iken; dördüncü faktörün (Kontrol-Müdahalecilik) ortalaması 12.18 (SS=3.70) ve son olarak beşinci faktörün (Ebeveynleştirme-Sömürücülük) ortalaması ise 7.79'dur (SS=2.43). Ölçekten alınan toplam puanların ortalamasının ise 50.19 (SS=13.34) olduğu görülmektedir. Ölçekten alınan toplam puan ve boyutların normal dağılım gösterip göstermedikleri ile ilgili olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Elde edilen değerlerin +2, -2 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre verilerin normal dağılım ölçütünü karşıladığı söylenebilir.

3.6. Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde annedeki narsisistik özelliklerin çocuk tarafından nasıl algılandığının belirlenmesi için bir ölçme aracı geliştirilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada öncelikle literatür taraması yapılmış ve ölçme aracının kapsamının belirlenmesi için teorik çerçeve çizilmiştir. Daha sonra bu amaç doğrultusunda 97 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuş ve bu maddelerin değerlendirilmesi için uzman görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanlardan gelen formlar birleştirilerek her maddenin kapsam geçerlik oranı belirlenirken; ölçeğin tamamı için ise kapsam geçerlik indeksi belirlenmiştir. Kapsam geçerlik oranları düşük olan 12 madde ölçekten çıkartılarak 85 maddelik bir form oluşturulmuştur. Daha sonra ön deneme aşaması yapılarak gözden kaçan yanlışlıklar düzeltilmiş ve ölçeğe son hali verilmiştir.

Ölçeğin faktöriyel yapısının belirlenmesi için ilk aşamadaki 321 kişilik veri seti ile yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda 35 maddeden oluşan beş boyutlu bir yapının anneden algılanan narsisistik özellikleri açıklayabileceği görülmüştür. Elde edilen beş faktörlü bu yapının toplam varyansın %57.16'sını açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Beş faktörlü yapı incelendiğinde ilk olarak anne ve çocuk arasındaki ilişkide annenin çocuğa yetersiz empati göstermesi ve çocuğun duygusal ihtiyaçlarını görmemesi ile ilgili maddelerin bir boyut altında toplandığı görülmüştür. (örnek madde “Beni anlamadığını düşünürdüm”). Bu nedenle bu boyut “Empati Eksikliği” olarak isimlendirilmiştir. Bilindiği gibi empati, diğer insanların duygusal durumlarını anlama yeteneği olarak tanımlanır ve kişilerarası ilişkilerde ve sosyal etkileşimde önemli bir yere sahiptir. Narsisizm ile ilgili çalışmalarda empati eksikliği ve narsisizm arasındaki ilişki bir çok çalışmacı (örn. Adler, 1986; Akhtar, 1989, 2003; Cooper, 1998; Kernberg, 1983, 1985; Kohut, 1966; Ronningstam, 2005) tarafından belirtilmiştir. Ayrıca empati ve narsisizm arasındaki ilişkiyi inceleyen görgül çalışmalar bulunmaktadır (örn. Baskin-Sommers, Krusemark ve Ronningstam, 2014; Lowicki ve Zajenkowski, 2017; Munro, Bore, ve Powis, 2005; Trumpeter, Watson, O’Leary ve Weathington, 2008).

Watson, Grisham, Trotter ve Biderman’ın 1984 yılında yapmış oldukları çalışma narsisizm ve empati arasındaki ilişkiyi inceleyen görgül çalışmaların öncülerindedir. Bu çalışmada Watson ve arkadaşları katılımcılara 3 empati ölçeği ile Narsisistik Kişilik Envanteri (NKE) uygulamışlar ve bu ölçekler arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Ölçeğin sömürücülük (Exploitativeness) ve hak görme (Entitlement) alt boyutlarının üç empati ölçeği ile negatif yönde ilişki içinde olduğunu rapor etmişlerdir. Empati eksikliği, Narsisistik Kişilik Bozukluğu tanı kriterlerinin Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabında (DSM III; APA, 1980) ilk defa yer aldığından beri bu bozukluğun tanımlanmasında önemli bir belirleyici olmuştur. Son olarak 2013 yılında yayınlanan DSM-5’te de (APA, 2013) empatiden yoksun olmak (diğerlerinin duyguları ve gereksinimlerini kabullenme veya paylaşmada gönülsüzlük) Narsisistik Kişilik Bozukluğunun bir tanı ölçütü olarak yer almaktadır. Sonuç olarak, yüksek düzeyde narsisistik özelliklere sahip kişilerin düşük empati düzeyi göstermesinden kaynaklı olarak bu boyutun literatür ile uyumlu olduğu söylenebilir.

Analiz sonucunda annenin eleştirel ve yargılayıcı özellikleri ile ilgili maddelerin bir diğer boyut altında toplandığı görülmektedir. Bu nedenle söz geçiren bu boyut Eleştirelilik-Suçlayıcılık olarak isimlendirilmiştir. Eleştiri, kişinin sosyal etkileşimde olduğu diğer insanlar tarafından yapılan olumsuz bir değerlendirme içeren geri bildirimler olarak tanımlanmaktadır (Kamins ve Dweck, 1999). Literatür incelendiğinde annenin eleştirel kişilik yapısının narsisistik özellikler ile ilişkili olduğunu belirten çalışmacılar olduğu görülmektedir. Brown (2006) bir kişiyi eleştirmenin onu değersizleştirmenin (devalüe etme) bir yolu olduğunu ifade etmektedir. Brown’a göre suçlayan kişi kendini üstün hisseder çünkü suçladığı kişinin yaptığı davranışı yapmamıştır ya da onun gibi yetersiz değildir. Böylelikle başkalarını daha az değerli görmek suçlayan kişiyi mükemmel yapar. Benzer şekilde Rapoport da (2005) patolojik düzeyde narsisistik kişilik özellikleri olan ebeveynin bu ihtiyaçlarını gideremeyen çocukları fiziksel

istismar, suçluluk duygusu uyandırma, duygusal çekilme ve eleştirme gibi çeşitli şekillerde cezalandırabileceğini; bunun bir sonucu olarak da çocukların ebeveynin beklentilerini karşılamak için kendilerini zorunlu hissedeceklerini ifade etmektedir. Anneden algılanan eleştiri bir tür onaylanmama (invalidation) ya da istismar olarak tanımlanır ve bu eleştiri türünün sınır kişilik bozukluğu (Cheavens ve ark., 2005; Whalen, Malkin, Freeman, Young ve Gratz, 2015), depresif semptomlar (Nelemans, Hale, Branje, Hawk ve Meeus, 2014), anksiyete bozuklukları (Renshaw, Chambless ve Steketee, 2001) ve madde kullanımı (Fals-Stewart, O'Farrell ve Hooley, 2001) dahil olmak üzere çok çeşitli bozukluklarda kötü prognoz ile ilişkili olduğu görülmektedir.

Açımlayıcı faktör analizi sonucunda annenin çocuğu manipüle ve kontrol etmesi ile ilgili maddelerin oluşturduğu boyut 'Kontrol – Müdahalecilik' olarak isimlendirilmiştir. Bu boyuttaki maddeler annenin çocuğun hayatını kontrol etmesi, çocuğun özel alanına müdahale etmesi ve çocuk ile ilgili her şeyi bilmeye çalışması ile ilişkilidir. Yüksek düzeyde narsisistik özellikler gösteren kişiler başkaları üzerinde kontrol sahibi olma konusunda güçlü bir ihtiyaç hissedebilirler. Diğer insanları kontrol etmeye yönelik davranışlar, diğer insanlardan kendi standartlarına itaat etmeleri ya da uymalarını talep etme şeklini alabilir (Dickinson ve Pincus, 2003). Bazı araştırmacılar yüksek düzeyde narsisistik özellikler sergileyen kişilerin insan ilişkilerinde manipülatif ve kontrolcü bir yapıda olduğunu belirtmektedirler (Jonason, Webster, Schmitt, Li ve Crysel, 2012; Jones ve Figueredo, 2013; Rauthmann, 2012). Rapoport (2005) narsisistik özellikleri yüksek olan kişilerin diğer insanlar tarafından onaylanmamaktan çok korktuklarını ve bu nedenle kendi benlik saygılarını korumak amacıyla diğer insanların davranışlarını ve bakış açılarını kontrol etmeye çalıştıklarını ifade etmektedir.

Analiz sonucunda annenin beğeni arayışı, benmerkezcil yapısı ve eleştiriye tahammül edememesi gibi büyüklenmeci özellikler ile ilgili maddelerin de bir faktör altında toplanmasından dolayı bu faktör 'Büyüklenmecilik - Gösterişçilik' olarak isimlendirilmiştir. Narsisizm ile ilgili farklı teorik açıklamalar (örn. Millon ve Davis 1996; Pincus ve Lukowitsky, 2010; Rhodewalt ve Peterson, 2009) büyüklenmeciliğin, narsisizmin en temel özelliklerinden biri olduğuna işaret etmektedir. Pincus, (2013) kendini yüceltmeye yönelik davranışların ve beğenilme ihtiyacının kişiliğin normal yönleri olduğunu ancak bunun yoğun olmasının patolojik hale geldiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde Cain, Pincus ve Ansell (2008) yapmış oldukları gözden geçirme çalışmasında narsisizm ile ilgili klinik görüşlerin kişinin kendini temsilinin büyüklenmeci düşünceler, duygular ve davranışlarla (örneğin, kibir, teşhircilik, aşırı güven) ortaya çıktığını belirtmektedirler. Foster ve Campbell (2007) narsisizmin kişilerarası ilişkilerde büyüklenmeci bir benlik ve hak sahibi olma duygusu ile baskın ve düşmanca bir tarzda olduğunu belirtmişlerdir.

Faktör analizi sonucunda çocuğun, yaşına uygun olmayan bir şekilde annenin rolünü üstlenmesi ve kendi ilgi ve ihtiyaçlarından fedakarlık etmesi gibi maddelerin bir faktörde toplandığı görülmüştür. Bu nedenle beşinci ve son boyut Ebeveynleştirme-Sömürücülük olarak isimlendirilmiştir. Ebeveynleştirme kavramı ilk olarak 1973 yılında Boszormenyi-Nagy ve Spark tarafından kullanılmış olup ebeveyn ile çocuğun rollerinin değiştiği problematik bir aile dinamiği olarak tanımlanmıştır. Chase (1999) ebeveynleştirmeyi, ebeveynin ihtiyaçlarını karşılamak ya da ona bakım vermek için çocuğun kendi ihtiyaçlarından vazgeçtiği, ebeveyn ve çocuk arasındaki işlevsel ve/veya duygusal rolün tersine çevrildiği bir süreç olarak tanımlamaktadır. Elde edilen bu sonuca göre narsisistik özellikleri olan ebeveynlerin çocuğu ebeveynleştirerek kendi ihtiyaçlarını giderdiği söylenebilir. Donaldson-Pressman ve Pressman (1994), narsisistik ebeveynlere sahip çocukların duygusal ihtiyaçlarının giderilmediğini çünkü ebeveynlerin çocuğun bu ihtiyaçlarına odaklanmadıklarını belirtmişlerdir. Yazarlara göre bu ebeveynler çocuklarını destekleme, besleme ve çocuklarına gerçeğe dayalı bir aynalama sağlamak yerine çocuklardan kendi ihtiyaçlarını gidermesini beklerler.

Literatür incelendiğinde narsisizmin ölçülmesine yönelik bir çok ölçme aracı geliştirildiği görülmektedir. Örneğin, Raskin ve Terry (1988) yapmış oldukları çalışmada 40 maddelik Narsisistik Kişilik Envanteri isimli ölçeği geliştirmişlerdir. Ölçek, Üstünlük, Sömürücülük, Kendine Yeterlik, Otorite, Kendini Beğenme, Hak İddia Etme ve Teşhircilik olmak üzere 7 boyuta ait ifadeleri içermektedir. Pincus ve arkadaşları (2009) tarafından geliştirilen Patolojik Narsisizm Envanterinin de Koşullu Benlik Saygısı (Contingent Self-Esteem), Sömürücülük, Kendini Yüceltme (Self-Enhancement), Benliği Saklama (Hiding the Self), Büyüklenmeci Fanteziler (Grandiose Fantasy), Değersizleştirme ve Hak Görme olmak üzere 7 alt boyutu olduğu görülmektedir. Narsisizm ile ilgili geliştirilen bir başka ölçek ise Glover, Crego ve Widiger (2012).tarafından geliştirilen Beş Faktör Narsisizm Ölçeği, Reaktif Öfke, Beğeni arayışı, Teşhircilik, Heyecan Arayışı, Otoriterlik, Büyüklenmeci Fanteziler, Kuşkuculuk, Manipülatif olma, Sömürücülük, Hak Görme, Kibir, Empati Eksikliği, Övgü Arayışı olmak üzere 15 alt boyutlu bir yapıdadır. Son olarak Foster ve arkadaşları (2015) tarafından geliştirilmiş olan Grandiyöz Narsisizm Ölçeği otoriterlik, öz yeterlik, üstünlük, kibirlilik, gösterişçilik, sömürücülük ve hak görme olmak üzere 7 alt boyutlu bir yapıdadır. Mevcut çalışmada yapılan faktör analizi sonucunda, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin de yukarıda sözü geçen narsisizm ölçeklerinin alt boyutlarına benzer alt boyutlardan (Empati Eksikliği, Büyüklenmecilik - Gösterişçilik, Eleştirelilik - Suçlayıcılık, Kontrol - Müdahalecilik ve Ebeveynleştirme - Sömürücülük) oluştuğu görülmektedir. Ölçeğin faktöriyel yapısının belirlenmesi amacıyla yapılan bu analizler sonucunda beş boyuttan oluşan ve 35 maddelik bir yapı elde edilmiştir. Daha sonra elde edilen bu yapının geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için bir dizi analiz yapılmıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda uyum indekslerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür. Analiz sonucundaki modifikasyon indeksleri incelendiğinde bazı maddelerin birbirleri ile yüksek düzeyde ilişki gösterdikleri görülmüş ve 8, 21, 27 ve 35. maddeler analizden çıkarılmıştır. Bu işlem sonrasında tekrar doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve elde edilen uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmüştür.

Daha sonraki aşamada ölçeğin alt boyutları arasında korelasyona izin verilen yapı ile bu boyutlar arasında korelasyona izin verilmeyen yapı karşılaştırılmıştır. Bu analiz sonucunda alt boyutlar arasında korelasyona izin verilmeyen modelin ki kare değerinin diğer modele göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre alt boyutlar arasında korelasyona izin verilen yapının daha iyi sonuçları olduğu söylenebilir. Ek olarak elde edilen ölçme aracının tek boyutlu yapısı ve beş boyutlu yapısı karşılaştırılmış ve beş boyuttan oluşan yapının daha iyi uyum indeksleri olduğu görülmüştür.

Ölçeğin ölçüt bağımlı geçerliğinin belirlenmesi amacıyla ölçeğin alt boyutları ile KAET-KF alt boyutları (Duyusal Sıcaklık, Aşırı Koruyuculuk ve Reddedicilik) ve YSÖ'nün Ebeveynleştirme Alt boyutu ile olan ilişkisi incelenmiştir. Analiz sonucunda annenin narsisistik özellikleri ile olumsuz ebeveyn tutumları (aşırı koruyuculuk ve reddedicilik) arasında pozitif yönde bir ilişki varken olumlu sayılabilecek ebeveyn tutumu ile (duygusal sıcaklık) arasında negatif ilişki vardır. Bir başka deyişle annedeki narsisistik özellikler arttıkça çocuğa karşı olumsuz tutumları artmaktadır. Sonuç olarak Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin alt boyutları benzer ölçekler ile ilişki içinde olduğu görülmektedir.

Elde edilen bu sonuçlara göre annedeki yüksek düzeyde narsisistik özelliklerin anne-çocuk etkileşiminde olumsuz ebeveynlik tutumlarına sebep olduğu söylenebilir. Literatür incelendiğinde ebeveynin narsisistik özellikleri ile ebeveynlik tutumları arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin, Dentale ve arkadaşları (2015) yapmış oldukları çalışmada annenin narsisistik özellikleri ile annenin ilgisi arasında negatif yönde ilişki olduğunu, aşırı korumacılık, kayırmacılık ve utandırma/küçük düşürme ile pozitif yönde ilişki olduğunu rapor etmişlerdir. Bir başka deyişle annedeki narsisistik özellikler arttıkça annenin çocuğa ilgisi azalırken; annenin aşırı korumacılığı, kayırmacılığı ve utandırma/küçük düşürmesi artmaktadır. Hart, Busch-Evans, Hepper ve Hickman (2017) 368 ebeveyn ile yapmış oldukları çalışmada ebeveynlerin narsisistik kişilik özellikleri ile ebeveynlik stilleri arasındaki ilişkide empati ve bakım vermenin (caregiving) aracılık etkisini incelemişlerdir. Çalışma sonucunda ebeveynlerin narsisistik kişilik özelliklerinin optimal ebeveynlik (demokratik ebeveyn tutumları) ile negatif yönde, optimal olmayan ebeveynlik tutumları (otoriter - izin verici) ile pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmanın bir başka sonucu olarak, yapmış oldukları sıralı aracılık modeline göre, ebeveynlerdeki yüksek düzeyde narsisistik özelliklerin

düşük düzeyde empatiyi yordadığı, düşük düzeyde empatinin çocuklarının ihtiyacını gidermeyen bakım vermeyi yordadığı ve bu değişkenin de optimal olmayan ebeveynliği yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Ölçme aracının güvenilirliğinin sınanması amacıyla madde-toplam puan korelasyonları, iç tutarlılık katsayıları ve zamana karşı tutarlılığını sınamak için de test-tekrar test güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları incelendiğinde; hem I. Örneklem ile yapılan analizlerde Empati Eksikliği: .91, Ebeveynleştirme-Sömürücülük: .75, Kontrol-Müdahalecilik: .78, Eleştirelilik-Suçlayıcılık: .88, Büyüklenmecilik-Gösterişçilik: .88 olarak belirlenirken, II. Örneklem için ise Empati Eksikliği: .89, Ebeveynleştirme-Sömürücülük: .73, Kontrol-Müdahalecilik: .89, Eleştirelilik-Suçlayıcılık: .85, Büyüklenmecilik-Gösterişçilik ise .85 olarak bulunmuştur. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı "1"e yaklaştıkça ölçek maddelerinin aynı niteliği ölçme oranı yükselmektedir (Özguven, 1994). İç tutarlılık katsayısı için genel kabul en az .70 olmasıdır (Tavşanlı, 2002). Sonuçlar incelendiğinde her iki örneklem grubunda da alt boyutların Cronbach alfa iç tutarlılık Katsayılarının .70'in üzerinde olduğu görülmektedir.

Ölçeğin madde analizleri ile ilgili bulgular incelendiğinde I. Örneklemdeki maddelerin madde toplam korelasyonlarının .44 ile .75 aralığında; geçerlik ve güvenilirlik için toplanılan verilerde ise .30 ile .78 arasında olduğu görülmektedir. Madde toplam korelasyonunun yorumlanmasında .20 ve daha yüksek değerdeki maddelerin ölçülmek istenen özelliği ayırt etme açısından yeterli kabul edildiği göz önüne alındığında (Tavşanlı, 2002) her iki veri setindeki maddelerin, ölçülecek özelliği ayırt etmede yeterli düzeyde olduğu söylenebilir.

Her iki veri setinde yapılan analizler sonucunda Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin alt boyutları arasında ve bu alt boyutlar ile toplam puan arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ölçeğin toplam puanı ile alt boyutlar arasında yüksek düzeyde ilişki olmasının yanı sıra alt boyutlar dikkate alınmadan madde toplam analizleri ve ölçeğin toplam puanının iç tutarlılık katsayısı da boyutların birbiriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler ışığında, Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinden alınan puanların değerlendirilmesinde hem boyutların puanlarının hem de ölçekten alınacak toplam puanın kullanılabilceği söylenebilir.

3.7. Sonuç

Bu çalışma klinik gözlemler, olgu öyküleri ve literatürden yararlanılarak anneden algılanan narsisizmi ölçmek amacıyla 95 madde yazılmış ve maddelerin değerlendirilmesi için alanında uzman 12 kişiye gönderilmiştir. Uzmanlardan gelen geri bildirimler doğrultusunda kapsam geçerlik oranları hesaplanmış ve bu analizin sonunda 85 maddelik bir yapı elde edilmiştir.

Daha sonra bu maddelerin anlaşılabilirliğinin belirlenmesi amacıyla küçük bir grup ile ön deneme çalışması yapılmıştır. Ölçeğin ölçeğin faktöriyel yapısının belirlenmesi amacıyla açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda 35 maddeden oluşan 5 boyutlu bir yapı elde edilmiştir. Elde edilen bu yapının geçerliği ve güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla yapılan analizlerin sonucunda 32 maddeden oluşan 5 boyutlu yapının anneden algılanan narsisizmin değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada bazı sınırlılıklar da mevcuttur. Bu sınırlılıklarından biri, anneden algılanan narsisistik özelliklerin ölçülmesinde sadece bir kişiden bilgi toplanmasıdır. İleride yapılacak çalışmalarda birden fazla veri kaynağından (örn. Eş veya diğer çocuk gibi) veri toplanması önerilmektedir.

Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise elde edilen boyutlar ile ilgilidir. Literatür incelendiğinde narsisistik özellikleri yüksek düzeyde olan ebeveynlerin çocuğa koşullu bir sevgi verdikleri görülmektedir. Ölçek geliştirilirken 'koşullu sevgi' adında bir boyutun da oluşması planlanmış ancak faktör analizi sonucunda bu boyut elde edilememiştir. İleride ölçeğin revize edilmesi için yapılacak çalışmalarda bu boyutun da göz önüne alınarak madde yazılması önerilmektedir.

Çalışmada kullanılan veriler Mersin ve Adana şehirlerindeki katılımcılardan toplanmıştır. Gerek ölçeğin faktöriyel yapısında gerekse geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında farklı örneklem gruplarından da veri toplanarak mevcut sonuçların tekrar edilebilirliği incelenmelidir.

Çalışmanın bazı sınırlılıklarına rağmen literatüre katkı sağladığı yönleri de vardır. Literatür incelendiğinde ebeveynlerin narsisistik özellikleri ile ilgili olarak sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu konunun yeterince çalışılmamasından kaynaklı olarak yapılan bu çalışmanın konunun anlaşılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmaya başlarken yetişkin kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde başka kaynaklardan yararlanılmasının, patolojik narsisizmin düşük düzeyde benlik farkındalığı ve çarpıtılmış kişiler arası ilişkiler ile karakterize olduğundan, etkileşim içinde olduğu diğer insanlardan bilgi alınmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Buna ek olarak özellikle narsisistik ebeveynlerin yetişkin çocukları ile yapılan çalışmalarda ebeveynlerden öz bildirim aracı ile bilgi almak bazı sorunları doğurabilir. DSM-IV TR (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2000) kişilik bozuklukları ile ilişkili özelliklerin çoğunun, yaşlandıkça daha az belirginleşebileceğini savunmaktadır. Bu nedenle de kişiden bilgi almak yerine onunla iletişim içindeki başka bir kişiden geriye dönük bilgi toplamanın daha güvenilir olacağı düşünülmektedir. Tüm bu bilgiler göz önüne alındığında mevcut çalışma, ileride yapılacak olan görgül araştırmalarda anneden algılanan narsisistik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracının literatüre kazandırılması açısından önemlidir.

4. İKİNCİ ÇALIŞMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı çocukluk yıllarında anneden algılanan narsisistik özelliklerin erişkinlikteki psikopatoloji ile ilişkisinde kendini eleştirinin aracı rolünün sınanmasıdır. Araştırmanın bağımlı değişkeni psikopatoloji düzeyidir ve depresyon, anksiyete, somatizasyon, olumsuz benlik ve öfke/saldırganlığı kapsamaktadır.

4.2. Araştırma Hipotezleri

1. Anneden algılanan narsisistik özelliklerde çocuğun cinsiyeti açısından anlamlı bir fark yoktur.
2. Çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erişkinlikteki depresif semptomlar arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır.
3. Çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erişkinlikteki anksiyete semptomları arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır.
4. Çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erişkinlikteki olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır.
5. Çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erişkinlikteki saldırganlık/öfke arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır.
6. Çocukluk döneminde anneden algılanan narsisistik özellikler ile erişkinlikteki somatik semptomlar arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır.
7. Anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları nefret eden benlik ve rahatlatan benliğin aracı rolleri vardır.

4.3. Araştırmanın Önemi

Yapılan çalışmalar tutarlı bir şekilde ebeveynler ile deneyimlenen olumsuz yaşantıların (ihmal, düşük düzeyde duygusal sıcaklık ve reddedilme gibi) psikopatoloji ile ilişkili olduğunu göstermektedir (örn. Fischer, Smout ve Delfabbro, 2016; Jaffee, 2017; Long, Aggen, Gardner ve Kendler, 2015). Literatür incelendiğinde narsisistik özelliklerin bazı yakın ilişkilerde yarattığı sorunlar ile ilgili görgül çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin narsisizmin romantik ilişkilerde kindarlık (Brown, 2004), otoriterlik ve cezalandırıcılık (Ogrodniczuk, Piper, Joyce, Steinberg, ve Duggal, 2009) ve kişilerarası ilişkilerde saldırgan davranışlar (Miller, Campbell ve Pilkonis, 2007) gibi yakın ilişkide olduğu diğer insanlar üzerinde olumsuzluğa neden olabilecek davranışlar ile ilişkili olduğu bulunmuştur.

Yakın ilişkilerde olumsuzluğa neden olan narsisistik özelliklerin anne çocuk arasındaki ilişkiyi nasıl etkileyeceği ise merak konusudur. Bu konu ile ilgili klinik gözlemlere dayalı bazı çalışmalar (örn. Apert, 2012; Brown, 2006) ebeveynlerin narsisistik kişilik özelliklerinin çocukları üzerinde kendini devamlı olarak kusurlu hissetme, mükemmel olmak için çok çaba sarf etme ve hiçbir zaman kendilerini yeterli hissedememe gibi çeşitli olumsuz etkileri olduğu

bildirilmektedir. Buna ek olarak çalışmacılar (örn. Brown, 2006; Rapoport, 2005) ebeveyndeki bu olumsuz narsisistik özelliklerin çocuğun yetişkinlik dönemindeki yaşamında çeşitli olumsuz etkilere neden olabileceğini ifade etmektedirler. Bu nedenle anneden algılanan narsisistik özellikler ile yaşamın ileriki dönemindeki ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkinin anlaşılmasının önemli bir katkı yapacağı düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde annedeki sınır kişilik bozukluğu belirtileri (örn: Macfie ve Kurdziel, 2019, Petfield, Startup, Droscher ve Cartwright-Hatton, 2015; Stepp, Whalen, Pilkonis, Hipwell ve Levine, 2012; Weiss ve ark., 1996) annedeki depresif belirtiler (örn: Barker, Copeland, Maughan, Jaffee ve Uher, 2012; Goodman ve ark., 2011 ; Kluczniok ve ark., 2016) ve annedeki anksiyete belirtileri (örn: Kaitz, Maytal, Devor, Bergman ve Mankuta, 2010; Keim ve ark., 2011) ile ilgili çalışmalara rastlanırken, annenin narsisistik özellikleri ile ilgili olarak oldukça kısıtlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir. Bu bilgiler ışığında çalışmanın anneye ait narsisistik kişilik özellikleri ile erişkin ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkinin doğasını anlamaya yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Daha önceki çalışmalar incelendiğinde bir kişilik özelliği olarak tanımlanan kendini eleştirinin gelişimsel süreçte genellikle erken dönemdeki olumsuz yaşantılar ile ilişkili olduğu ve depresyon (Joeng ve Turner, 2015), sosyal anksiyete bozukluğu (Cox ve ark., 2000; Iancu, Bodner ve Ben-Zion, 2015), yeme bozukluğu (Kelly ve Tasca, 2016), travma sonrası stres bozukluğu (Cox, MacPherson, Enns ve McWilliams, 2004; Harman ve Lee, 2010) gibi çeşitli ruh sağlığı sorunları ile ilişkili tanımlar arası bir süreç olduğu görülmektedir. Kendini eleştirinin anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide rolünün anlaşılmasının hem klinik anlamda hem de ileride yapılacak görgül çalışmalara sağlayacağı katkı açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

4.4. Yöntem

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılar ve veri toplama araçları tanıtılmaktadır. Buna ek olarak işlem kısmında çalışmanın nasıl yapılacağı ile ilgili bilgi verilirken toplanan verilerin analiz edilmesi için kullanılan istatistiksel yöntemler hakkında detaylı bilgilere yer verilmektedir.

4.4.1. Katılımcılar

Araştırmaya 2018 ve 2019 yılları arasında Adana ve Mersin’de yaşayan yaşları 18 ile 60 arasında değişen 332 kişi katılmıştır. Katılımcılar toplum örnekleminde kartopu örnekleme yöntemi seçilmiş olup 212’si kadın (%65.5) ve 122’si (%34.5) erkektir. Katılımcıların yaş ortalaması 28.47’dir (SS=8.37). Çalışmaya dahil edilme kriterleri, en az 12 yaşına kadar annesi ile yaşamış olmak, okur-yazar olmak ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmak olarak belirlenmiştir. Aşağıda katılımcılara ait betimsel istatistik sonuçları görülmektedir.

Tablo 4.5.1. Katılımcıların Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
İlkokul	12	3.9
Ortaokul	8	2.4
Lise	37	11.1
Üniversite	242	72.9
Lisansüstü	33	9.9
Toplam	332	100

Tablo 4.5.1 incelendiğinde katılımcıların 12'sinin (%2.8) ilkokul mezunu, 8'inin (%2.4) ortaokul mezunu, 37'sinin lise mezunu (%11.1) ve 242'sinin (%72.9) üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcılardan 33'ünün (%9.9) eğitim seviyesi ise lisansüstü düzeyindedir.

Tablo 4.5.2. Katılımcıların Annelerinin Eğitim Düzeyi ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Eğitim almamış	79	23.8
İlkokul	132	37.3
Ortaokul	44	12.4
Lise	55	16.6
Üniversite	38	11.4
Toplam	332	100

Tablo 4.5.2 incelendiğinde katılımcıların annelerinin 59'unun (%23.8) eğitim almadığı, 132'sinin (%37.3) ilkokul ve 44'ünün (%12.4) ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Ayrıca katılımcıların 55'inin (%16.6) annesinin lise ve 38 (%11.4) katılımcının annesinin ise üniversite mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5.3. Ebeveynlerde Boşanma Öyküsü ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Boşanma var	29	8.7
Boşanma yok	303	91.3
Toplam	332	100

Tablo 4.5.3 incelendiğinde katılımcıların 29'unun (%8.7) ebeveynlerinin boşandığı ve 303'ünün ebeveynlerinde boşanma olgusunun olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.5.4. Annenin Çalışma Durumu ile İlgili Frekans ve Yüzde Değerleri

	f	%
Çalıştı/çalışıyor	87	26.2
Hiç çalışmadı	245	73.8
Toplam	332	100

Tablo 4.5.4'te annenin çalışma durumuna dair frekans ve yüzde değerleri görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde katılımcıların 87'sinin (%26.2) annesinin çalışma hayatı olduğu görülürken 245 katılımcının annesinin (%73.8) ise hiç çalışmadığı görülmektedir.

4.4.2. Veri Toplama Araçları

Çalışma kapsamında, Sosyo-demografik Bilgi Formunun yanı sıra, Kısa Semptom Envanteri, Kendini Eleştiri ve Kendini Rahatlatma Ölçeği ve Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği kullanılmıştır. Bu bölümde ölçekler ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

4.4.2.1. Sosyo-demografik Bilgi Formu

Araştırmada çalışmacı tarafından hazırlanmış olan bilgi formu aracılığıyla katılımcıların cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, eğitim düzeyi ve annesini eğitim düzeyi gibi demografik özellikler ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

4.4.2.2. Kısa Semptom Envanteri

Derogatis (1992) tarafından geliştirilen ve çeşitli ruhsal belirtileri tarama amacıyla kullanılan 53 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçek, 3 global indeks (rahatsızlık ciddiyeti, belirti toplamı ve semptom rahatsızlığı indeksi) ve 5 alt boyuttan (Depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve öfke/saldırganlık) oluşmaktadır. Beş alt boyuta göre maddelerin dağılımı incelendiğinde olumsuz benlik 15, 21, 22, 24, 26, 34, 44, 48, 50, 52 ve 53. maddeler, somatizasyon 5, 7, 8, 11, 23, 29, 30 ve 33. maddeler, öfke/saldırganlık 1, 3, 4, 6, 10, 40 ve 41. maddeler, anksiyete 12, 13, 28, 31, 32, 36, 38, 42, 43, 45, 46, 47, 49. numaralı maddeler, depresyon 9, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 27, 35, 37, ve 39. maddeler şeklindedir. Her bir madde 0, 1, 2, 3 ve 4 olarak puanlanmaktadır. Ölçeğin kesme puanı yoktur ve ölçekten alınan yüksek puanlar o alanda ruhsal sıkıntılarının artış gösterdiğine işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları Durak (1994) tarafından yapılmıştır. Yapılan üç ayrı çalışmada ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının .75 ile .88 arasında değiştiği bulunmuştur. Mevcut çalışmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayılarının depresyon alt boyutu için .90, anksiyete alt boyutu için .88, öfke/saldırganlık alt boyutu için .78, somatizasyon alt boyutu için .83 ve olumsuz benlik alt boyutu için ise .89 olarak hesaplanmıştır.

4.4.2.3. Kendini Eleştiri Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeği

Kendini Eleştiri Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeği, Gilbert ve arkadaşları (2004) tarafından geliştirilen ve işlerin kötü gittiği zamanlarda kişinin ne düşündüğünü ve nasıl tepki verdiğini derecelendirmeye yönelik kullanılan 22 maddelik bir ölçektir. Kendini Eleştiri Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeği 5'li likert tipi (0 = Bana hiç benzemiyor ile 4 = Bana oldukça benziyor arasında) ile derecelendirilen bir araçtır. Ölçek, uygulanan faktör analizi sonucunda 3 boyutlu bir yapı ortaya koymuştur. Bu boyutlar: Yetersiz benlik, nefret edilen benlik ve rahatlatan benliktir. Ölçeğin orijinal çalışmasında bu boyutların Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları yetersiz benlik için .86, nefret edilen benlik için .86 ve rahatlatan benlik için

.90 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında ise klinik ve toplum örneklemleri üzerinde geçerlik ve güvenilirlik çalışması yapılmıştır. Ölçeğin klinik ve toplum örneklemleri için Cronbach alfa katsayıları sırasıyla Yetersiz Benlik alt boyutu için .86 ve .78, Rahatlatan Benlik alt boyutu için .85 ve .74, Nefret Eden Benlik alt boyutu için ise .75 ve .60 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışmada ise Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları yetersiz benlik alt boyutu için .87, rahatlatan benlik alt boyutu için .75, nefret eden benlik alt boyutu için ise .77 olarak hesaplanmıştır.

4.4.2.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği

Araştırmanın birinci aşamasında çalışmacı tarafından geliştirilen Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği, çocukluk döneminde annenin narsisistik özelliklerinin çocuğun gözünden değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Otuz iki maddeden oluşan ve annenin narsisistik özellikleri ile ilişkili olarak 1-Eleştirelilik-Suçlayıcılık, 2-Empati Eksikliği, 3-Büyükleme-Gösterişçilik, 4- Ebeveynleştirme ve 5- Kontrol-Müdahalecilik olmak üzere beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki tüm maddeler tüm maddeler dördümlük likert (1= Hiçbir zaman, 4=Her zaman) tipinde derecelendirilmektedir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Cronbach alfa katsayıları Empati eksikliği için .89, Büyükleme-Gösterişçilik için .85, Eleştirelilik-Suçlayıcılık için .85, Kontrol-Müdahalecilik için .89 ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu için .73 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin Toplam puanı için ise Cronbach alfa değerinin .94 olduğu görülmektedir. Mevcut çalışmada ise Empati eksikliği için .87, Büyükleme-Gösterişçilik için .85, Eleştirelilik-Suçlayıcılık için .85, Kontrol-Müdahalecilik için .78 ve Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu için .76 olarak hesaplanırken,ölçeğin toplam puanı için ise Cronbach alfa değerinin ise .94 olduğu görülmektedir.

4.4.3. İşlem

Çalışmada katılımcılardan veri toplanmadan önce Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Çalışmada kullanılacak ölçekler için yazarlardan gerekli izinler alındıktan sonra veri toplama aşamasına geçilmiştir. Çalışmadaki veriler Mayıs 2019 ile Ağustos 2019 tarihleri arasında Mersin ve Adana illerindeki katılımcılardan toplanmıştır. Çalışmanın veri toplama kısmında araştırmacının kendisi ile birlikte Mersin Üniversitesi Psikoloji bölümündeki öğrenciler veri toplama işlemine katılmıştır. Veri toplayan öğrenciler bu işlemden önce araştırmacı tarafından çalışma ile ilgili bilgilendirilmiştir. Araştırmada kullanılan veriler toplum örnekleminde kartopu örnekleme yöntemi ile toplanmıştır. Toplamda 398 kişiye form dağıtılmıştır. Formun ilk sayfasındaki bilgilendirme formu ile katılımcılara çalışmanın içeriği ile ilgili gerekli bilgiler verilip istedikleri anda çalışmadan çekilebilecekleri belirtilmiştir. Formların doldurulma işlemi ortalama olarak 20 dakika sürmüştür.

4.4.4. Verilerin Analizi

Çalışmanın veri toplama sürecinde 398 ölçek dağıtılmıştır. Çalışmada, boş verilerin fazla olduğu formlar ile uç veri hesaplanmasından sonra 332 kişilik bir örneklem grubu üzerinde analizler yapılmıştır. İlk olarak sosyo-demografik veriler ile ilgili frekans ve yüzdelik değerleri hesaplanmıştır. Daha sonra ölçeklerin alt boyutlarından alınan ortalama puanlar ile standart sapmalar hesaplanmıştır. Bu aşamada ölçeklerden alınan puanların normal dağılıma uygun olup olmadığının belirlenmesi amacıyla çarpıklık ve basıklık değerleri de hesaplanıp rapor edilmiştir. Daha sonra Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinden alınan puanların katılımcıların cinsiyeti ve annelerinin eğitim seviyesi açısından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla grup karşılaştırmaları yapılmıştır. Bu aşamada Bağımsız Gruplar T testi ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Annenin eğitim düzeyi ve ayrıca değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacıyla Pearson Moment Çarpımlar Korelasyonanalizi yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümüne kadar yapılan analizler SPSS 21.00 programı ile yürütülmüştür.

Çalışmada, Kendini Eleştiri Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeğinin yalnızca kendini eleştirinin alt boyutları (Yetersiz Benlik ve Nefret Eden Benlik) kullanılmıştır. Halamova ve arkadaşları (2017) kendini eleştiri ve kendini rahatlatmanın bir yelpazenin zıt iki ucu olmadığını belirtmektedirler. Kendini eleştirinin psikopatoloji ile ilişkili olduğu görülürken; kendini rahatlatma, başa çıkma becerilerinin, esnekliğin ve dayanıklılığın artmasıyla ilişkilidir (Gilbert ve ark. 2004; Hermanto ve Zuroff 2016; Hermanto ve ark. 2016; Kirby 2016). Keltner, Kogan, Piff ve Saturn (2014) yapmış oldukları çalışmanın sonucunda kendini rahatlatma yönelimleri kendine ve başkalarına karşı bir dizi yararlı fizyolojik süreç ve psikolojik iyi oluş ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bilgiler ışığında çalışmada sadece Kendini Eleştirinin Formları ve Kendini Rahatlatma Ölçeğinde kendini eleştirinin alt boyutları olan Yetersiz Benlik ve Nefret Eden Benlik alt boyutları kullanılmıştır.

Çalışmanın hipotezleri doğrultusunda anneden algılanan narsistik özelliklerin depresyon, anksiyete, somatizasyon, öfke/saldırganlık ve olumsuz benlik ile ilişkisinde kendini eleştirinin aracılık rolü sınanmıştır. Aracılık etkisi, iki değişken arasındaki ilişkide bir başka değişkenin etkisinin olduğu durumları tanımlamaktadır (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2009). Gözlenen değişkenlerden (indikatör) oluşan gizil değişkenler arasındaki ilişkiler yapısal eşitlik modellemesi ile sınanmıştır. Yapısal eşitlik modellemesi çok sayıda gözlenen ya da ölçülen değişken tarafından temsil edilen gizil yapıları içeren çok değişkenli bir istatistik analiz yöntemidir (Sümer, 2000).

Çalışmada ilk olarak bağımsız değişken ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin incelendiği modeller sınanmış, daha sonra da bu değişkenler arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü test edilmiştir. Yapısal eşitlik modeli analizinde modelin anlamlılığının belirlenmesi amacıyla çeşitli uyum indeksleri kullanılmaktadır (Sümer, 2000). Bu çalışmada

sınanan modellerin anlamlılığı Ki-kare değeri, Ki-karenin serbestlik dercesine oranı, Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü(The Root-Mean-Square Error of Approximation - RMSEA), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comperative Fit Index-CFI) ve Uyum İyiliği İndeksi (Goodness of Fit Index-GFI) kriterlerine göre belirlenmiştir.

Son olarak Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeği'nden alınan puanlar ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutlarının aracılık rolü sınanmıştır. Bu aşamada çoklu aracılık modelleri incelenmiştir. Preacher ve Hayes, (2008) çok değişkenli aracılık analizinin iki bölümden oluşması gerektiğini önermektedirler. Bu bölümler:

- 1- Toplam dolaylı etkiyi araştırmak ya da birden fazla aracı değişkenin bağımsız değişkenin (X) etkisinin bağımlı değişkene (Y) aktarıp aktarılmayacağını belirlemek,
- 2- Her bir aracı değişkene ilişkin hipotezin bir çok değişkenli aracılık analizi bağlamında test edilmesidir (yani, her olası aracı değişken ile ilişkili dolaylı etkinin incelenmesi).

Preacher ve Hayes, toplam dolaylı etkinin, belirli dolaylı etkileri araştırmak için bir ön koşul olmadığını, anlamsız düzeyde toplam dolaylı etki olsa bile her aracı değişken ile ilişkili dolaylı etkinin olabileceğini belirtmektedirler. Literatürdeki bazı çalışmalar (Preacher, Rucker ve Hayes, 2007; Shrout ve Bolger, 2002) bootstrap tekniğinin dolaylı etkilerin anlamlılığını test etmede kullanılabilmesini önermektedirler. Bootstrap tekniğinde araştırma örneklemeden toplanan verilerden yeniden alt örneklem oluşturularak model parametreleri her bir alt örnekleme test edilir ve ana örneklemden alınan sonuçlar ile karşılaştırılır. Böylelikle doğrudan ve dolaylı etkilerin anlamlılık düzeyleri test edilebilir (MacKinnon, 2008; Preacher ve Hayes, 2008). Çoklu aracılık modelinde, her aracı yolunun da ortalama dolaylı etkileri ve bu tahminlerin her biri için% 95 güven aralıkları ve standart hatalar hesaplanmıştır. Shrout ve Bolger (2002), anlamlılık seviyelerini belirlemek için her dolaylı yol için güven aralıklarının araştırılmasını önermektedir. Sıfırlar güven aralığı içinde yer almıyorsa, dolaylı etkinin anlamlı olduğu söylenebilir. Çalışmadaki modellerin sınanması R 3.3.1 programında yer alan "lavaan" versiyon 0.5-22 (Rosseel, 2012) kütüphanesindeki SEM fonksiyonu ile gerçekleştirilmiştir.

4.5. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ölçeklerin betimsel istatistik analizi sonuçları ve hipotezlerin test edildiği analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4.5.5. Değişkenlere Dair Betimsel İstatistikler

Değişkenler	En	En	$\bar{X}$	SS	Çarpıklık	Basıklık
	Düşük Puan	Yüksek Puan				
Empati Eksikliği	9.00	36.00	16.85	6.13	.784	.068
Büyüklenme-Gösterişçilik	6.00	24.00	9.48	3.77	1.400	1.517
Eleştirelilik-Suçlayıcılık	6.00	24.00	9.69	3.88	1.279	1.052
Kontrol-Müdahalecilik	6.00	24.00	13.26	3.91	.308	-.379
Ebeveynleştirme-Sömürücülük	5.00	20.00	8.69	3.08	1.191	1.533
Toplam Puan	33.00	124.00	57.85	16.74	1.059	.902
Yetersiz Benlik	0	36.00	17.67	7.78	.207	-.504
Nefret Eden Benlik	0	20.00	3.79	4.12	1.366	1.599
Rahatlatan Benlik	2.00	32.00	21.76	6.24	-.629	-.153
Depresyon	0	48.00	15.59	10.92	.692	-.210
Anksiyete	0	52.00	12.55	9.93	1.069	.956
Olumsuz Benlik	0	44.00	11.25	9.36	.967	.422
Somatizasyon	0	29.00	6.85	6.33	1.100	.763
Öfke/Saldırganlık	0	27.00	8.41	5.86	.798	.170

Tablo 4.5.5 incelendiğinde ölçeklerin alt boyutlarından ve Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinden Alınan en düşük ve en yüksek puanlar, puan ortalamaları ve standart sapmaları ile çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) skorları görülmektedir. Kullanılan değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermedikleri ile ilgili olarak çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerleri incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda elde edilen değerlerin +2 ve -2 aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre verilerin normal dağılım ölçütünü karşıladığı söylenebilir.

Tablo 4.5.6. Değişkenlerin Cinsiyet Açısından Karşılaştırıldıkları Bağımsız Gruplar T Testi Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	N	$\bar{X}$	SS	Sd	t	P
Empati Eksikliği	Kadın	223	18.49	5.19	330	2.01	.460
	Erkek	109	17.39	4.43			
Büyüklenme-Gösterişçilik	Kadın	223	9.60	3.80	330	.228	.597
	Erkek	109	9.37	3.54			
Eleştirelilik-Suçlayıcılık	Kadın	223	9.86	3.99	330	.169	.290
	Erkek	109	9.31	3.59			
Kontrol-Müdahalecilik	Kadın	223	13.41	4.99	330	.722	.618
	Erkek	109	13.17	4.23			
Ebeveynleştirme-Sömürücülük	Kadın	223	8.63	3.06	330	.911	.945
	Erkek	109	8.66	2.88			
Toplam Puan	Kadın	223	60.01	15.89	330	1.15	.239
	Erkek	109	57.91	14.81			

*p<.05

Tablo 4.5.6'da Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinin alt boyutlarından ve toplamından alınan puanların cinsiyet açısından farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan Bağımsız Gruplar T Testi analiz sonuçları görülmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların ölçeğin alt boyutlarından aldıkları puanların cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermedikleri görülmektedir. Benzer şekilde ölçeğin toplamından alınan puanların da cinsiyet açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediği görülmektedir.

Çalışmada yapısal eşitlik modellerinin sınanmasından önce araştırmadaki değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Bu amaç doğrultusunda Anneden Algılanan Narsistik Özellikler Ölçeğinin alt boyutları ve toplam puanının diğer değişkenler arasındaki ilişki Pearson Moment Çarpımlar Korelasyon yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz ile sonuçlar Tablo 4.5.7'de görülmektedir.

Tablo 4.5.7. Anneden Algılanan Narsisizm Ölçeğinin Alt Boyutları ve Toplam Puanının Diğer Değişkenler İle İlişkisinin İncelendiği Korelasyon Tablosu

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1. Kontrol	-	.414**	.488**	.566**	.348**	.663**	.193**	.224**	-.092	.249**	.182**	.227**	.194**	.108*
2. Empati	-	-	.657**	.783**	.407**	.869**	.225**	.338**	-.344**	.241**	.196**	.245**	.226**	.193**
3. Büyükleme	-	-	-	.781**	.635**	.864**	.192**	.353**	-.307**	.233**	.243**	.287**	.249**	.195**
4. Eleştiri	-	-	-	-	.517**	.911**	.274**	.400**	-.354**	.262**	.269**	.319**	.275**	.231**
5. Ebeveyn	-	-	-	-	-	.685**	.173**	.327**	-.192**	.262**	.256**	.302**	.280**	.228**
6. Toplam	-	-	-	-	-	-	.275**	.412**	-.335**	.313**	.280**	.340**	.302**	.240**
7. Yetersiz	-	-	-	-	-	-	-	.538**	-.323**	.575**	.545**	.633**	.375**	.435**
8. Nefret	-	-	-	-	-	-	-	-	-.395**	.604**	.657**	.690**	.539**	.498**
9. Rahatlatan	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-.310**	-.292**	-.355**	-.163**	-.158**
10. Depresyon	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.807**	.840**	.666**	.697**
11. Anksiyete	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.856**	.732**	.716**
12. Olumsuz	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.670**	.669**
13. Smtzsyn	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	.576**
14. Saldırıcılık	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Not: **p<.01, *p<.05; Kontrol: Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu, Empati: Empati Eksikliği alt boyutu, Büyükleme: Gösterişçilik- Büyükleme alt boyutu, Eleştiri: Eleştirelilik Suçlayıcılık alt boyutu, Ebeveyn: Ebeveynleştirme alt boyutu, Toplam: Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik alt boyutu, Nefret: Kendini Eleştiri Ölçeğinin Nefret Eden Benlik alt boyutu, Rahatlatan: Kendini Eleştiri Ölçeğinin Rahatlatan Benlik alt boyutu, Depresyon: KSE'nin Depresyon alt boyutu, Anksiyete: KSE'nin Anksiyete alt boyutu, Olumsuz: KSE'nin Olumsuz Benlik alt boyutu, Smtzsyn: KSE'nin Somatizasyon alt boyutu, Saldırıcılık: KSE'nin Öfke/Saldırıcılık alt boyutu.

Tablo 4.5.7 incelendiğinde ölçeğin Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik ($r=193, p<.01$) ve Nefret Eden Benlik ($r=.224, p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki varken Rahatlatan Benlik alt boyutu ile anlamlı bir ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca kontrol-müdahalecilik alt boyutu ile Kısa Semptom Envanterinin Depresyon ($r=.249, p<.01$), Anksiyete ($r=.182, p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.227, p<.01$), Somatizasyon ($r=.194, p<.01$) ve Öfke/saldırganlık ($r=.108, p<.05$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ölçeğin bir diğer boyutu olan Empati Eksikliği alt boyutu ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik alt boyutu ($r=.225, p<.01$) ve Nefret Eden Benlik alt boyutu ($r=.338, p<.01$) arasında pozitif yönde, Rahatlatan Benlik alt boyutu ($r=-.344, p<.01$) arasında negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Empati eksikliği alt boyutu ile Kısa Semptom Envanterinin Depresyon ($r=.241, p<.01$), Anksiyete ($r=.196, p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.245, p<.01$), Somatizasyon ($r=.226, p<.01$) ve Öfke/Saldırganlık ($r=.193, p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Büyüklenmecilik-Gösterişçilik alt boyutu ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Nefret Eden Benlik ($r=.353, p<.01$) ve Yetersiz Benlik ($r=.192, p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülürken Rahatlatan Benlik ($r=-.307, p<.01$) alt boyutu ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu boyut ile KSE'nin Depresyon ($r=.233, p<.01$), Anksiyete ($r=.243, p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.287, p<.01$), Somatizasyon ($r=.249, p<.01$) ve Öfke/Saldırganlık ($r=.195, p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

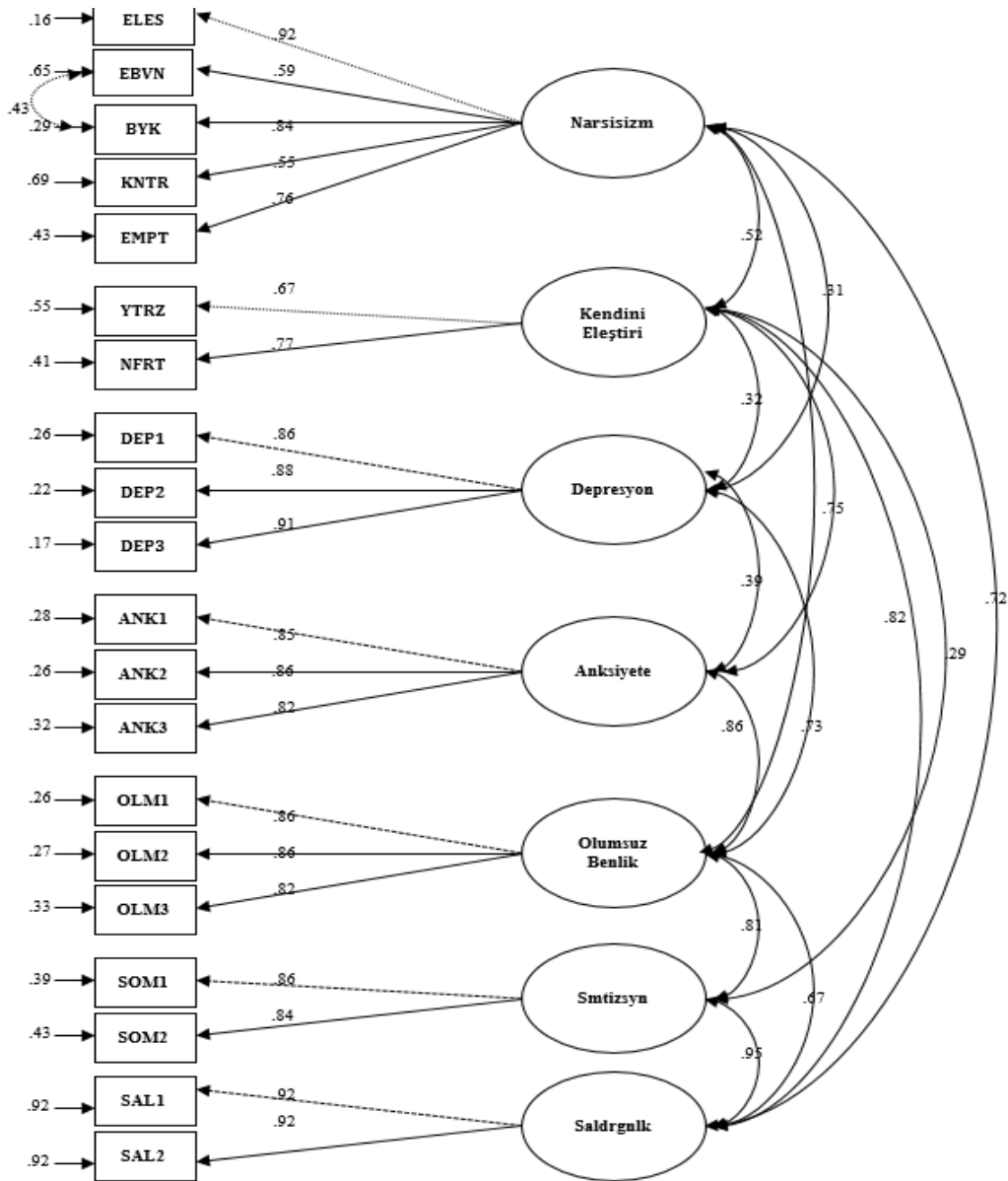
Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik ($r=.274, p<.01$) ve Nefret Eden Benlik ($r=.400, p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülürken Rahatlatan Benlik ($r=-.354, p<.01$) alt boyutu ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutunun KSE'nin Depresyon ($r=.262, p<.01$), Anksiyete ($r=.269, p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.233, p<.01$), Somatizasyon ($r=.275, p<.01$) ve Öfke/Saldırganlık ($r=.231, p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Ölçeğin son alt boyutu olan Ebeveynleştirme alt boyutu ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik ($r=.173, p<.01$) ve Nefret Eden Benlik ($r=.327, p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülürken Rahatlatan Benlik ($r=-.192, p<.01$) alt boyutu ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu alt boyutun KSE'nin Depresyon ($r=.262, p<.01$), Anksiyete ($r=.256, p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.302, p<.01$), Somatizasyon ($r=.280, p<.01$) ve Öfke/Saldırganlık ($r=.228, p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Son olarak Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeğinin Toplam Puanı ile Kendini Eleştiri Ölçeğinin Yetersiz Benlik ($r=.173$, $p<.01$) ve Nefret Eden Benlik ($r=.327$, $p<.01$) alt boyutları arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülürken Rahatlatan Benlik ($r=-.192$, $p<.01$) alt boyutu ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Bu alt boyutun KSE'nin Depresyon ($r=.262$, $p<.01$), Anksiyete ($r=.256$, $p<.01$), Olumsuz Benlik ($r=.302$, $p<.01$), Somatizasyon ($r=.280$, $p<.01$) ve Öfke/Saldırganlık ($r=.228$, $p<.01$) alt boyutları ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

4.5.3. Aracılık Analizleri

Çalışmanın bu bölümünde anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji (depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve öfke/saldırganlık) arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolü incelenmiştir. İlk aşamada tek boyutlu olan değişkenler parsellere ayrılarak indikatörler oluşturulmuştur. Aracılık analizlerine geçmeden önce değişkenler arasındaki uyumun belirlenmesi amacıyla ölçme modeli sınanmıştır. Analiz sonucunda ölçme modelinin uyum indekslerinin iyi uyum kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmüştür [$\chi^2 (149, N = 332) = 384.365$, $\chi^2/sd (384.365/149) = 4.22$, RMSEA = .099, GFI = .87, CFI = .88 ve AGFI = .87]. Bu nedenle modifikasyon önerileri incelenmiş ve anneden algılanan narsisistik özellikler gizil değişkenine bağlı olan büyüklenmecilik - gösterişçilik ve ebeveynleştirme - sömürücülük indikatörlerinin hataları bağlanmıştır. Bu işlemten sonra tekrar analiz yapılmış ve modelin uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğu görülmüştür [$\chi^2 (148, N = 332) = 333.340$, $\chi^2/sd (333.340/148) = 2.52$, RMSEA = .060, GFI = .91, CFI = .96 ve AGFI = .89]. Değişkenlere ilişkin ölçme modeline ilişkin parametre değerleri Şekil 4.1'de görülmektedir.

Şekil 4. 1. Değişkenler Arasındaki Ölçme Modeli

Not: N= 332, ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin eleştirelilik-suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin büyüklencilik-gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin ebeveynleştirme-sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin kontrol-müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, , DEP1, DEP2 ve DEP3: Depresyon parselleri.

4.5.3.1. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler İle Depresyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi

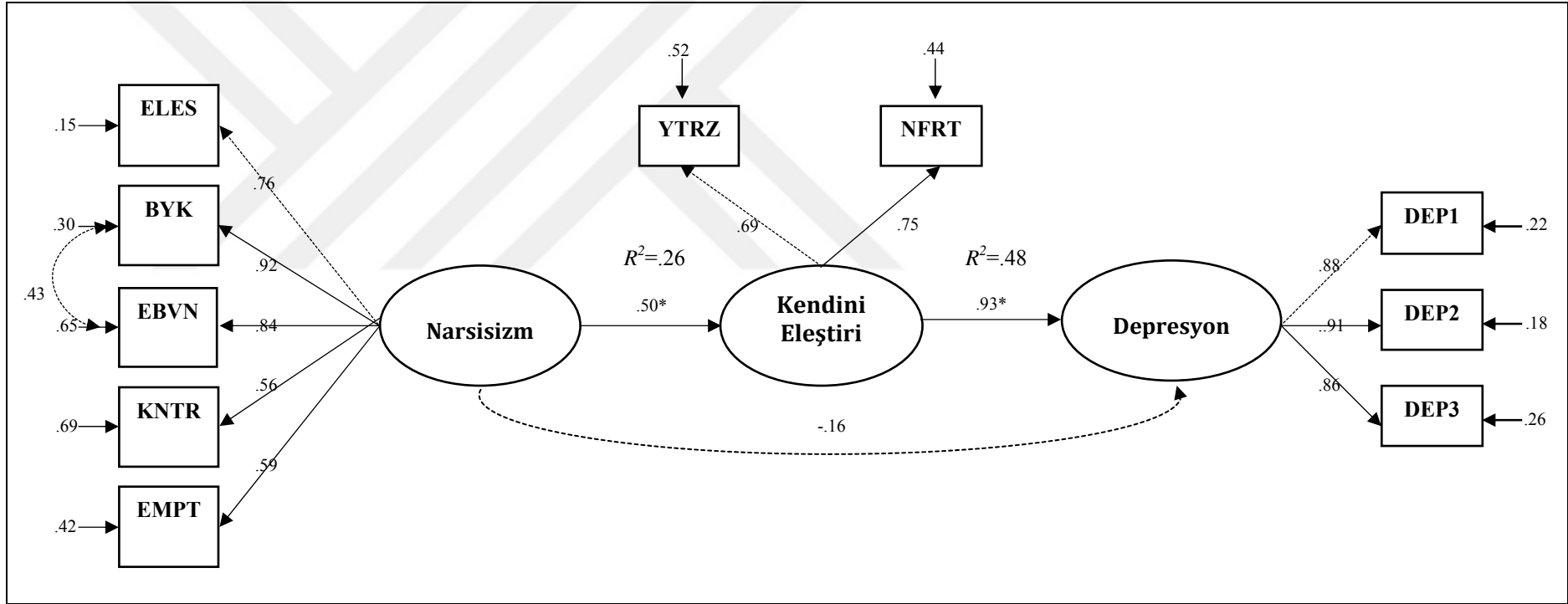
Uyum modeli incelendikten sonra çalışmanın hipotezinin sınanması amacıyla anneden algılanan narsistik özellikler ile depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü sınanmıştır. Bu işlemde önce ilk olarak bağımsız değişken (anneden algılanan narsistik özellikler) ve bağımlı değişken (Depresyon) arasındaki ilişkinin sınanıldığı model test edilmiştir.

Sonuçlar incelendiğinde iki gizil değişken arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .31$, $p < .01$). Ayrıca modelin uyum indekslerinin de kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir [$\chi^2 (17, N = 332) = 32.365$, $\chi^2/sd = 32.365/17 = 1.17$ RMSEA = .052, GFI = .98, CFI = .98 ve AGFI = .95]. Modelde anneden algılanan narsisistik özellikler depresyonun %27'sini açıklamaktadır ($R^2 = 0.272$).

Bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki ortaya konulduktan sonra anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü sınanmıştır. Söz konusu modele ilişkin standardize edilmiş parametre değerleri Şekil 4.2.'de görülmektedir.

Chi-Square=113.045, df=32, P-value<0.001, RMSEA=0.085

Şekil 4. 2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin İncelendiği Model

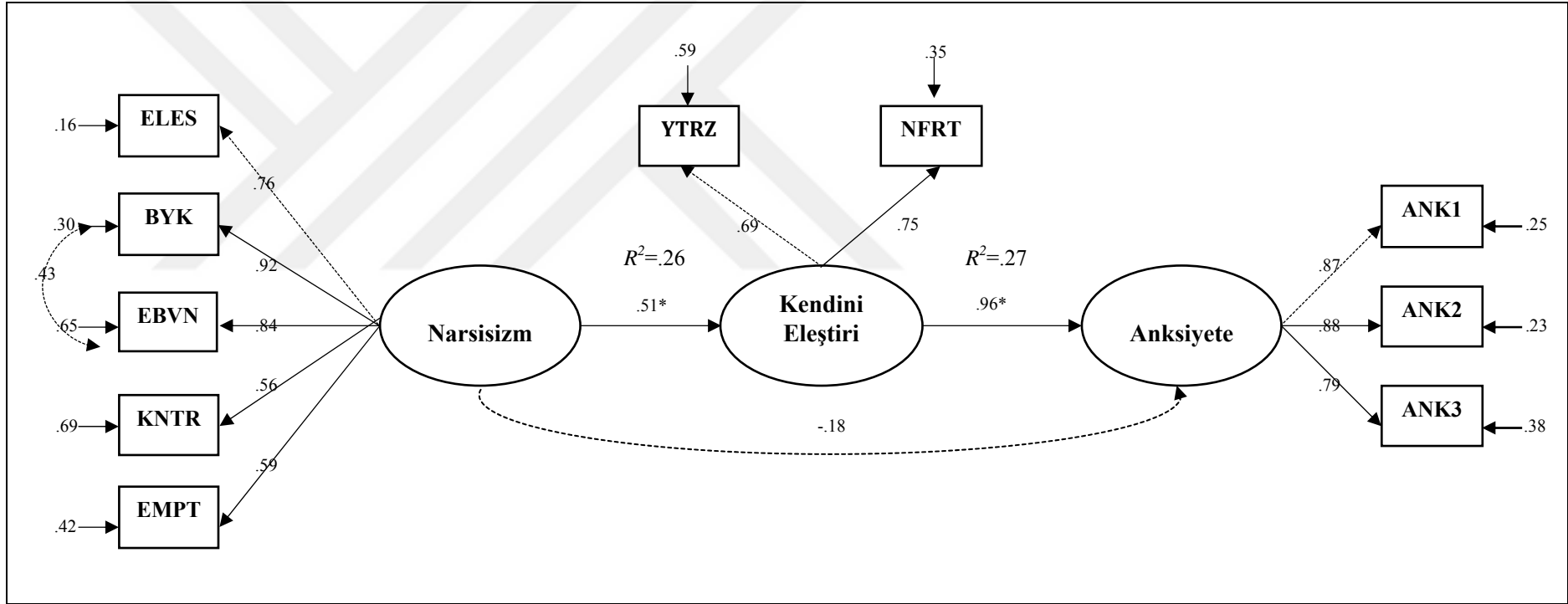
Not: N= 332, *p<.05. ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin eleştirelilik-suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin büyükenmecilik-gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin ebeveynleştirme-sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin kontrol-müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, Dprsyon: Depresyon, DEP1, DEP2 ve DEP3: Depresyon parselleri

Şekil 4.2’de anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolünün sınındığı model görülmektedir. Sonuçlar incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler gizil değişkeninden kendini eleştiri gizil değişkenine ($\beta = .70$, $p < .01$) ve kendini eleştiri gizil değişkeninden depresyon gizil değişkenine giden ($\beta = .54$, $p < .01$) anlamlı olduğu görülürken, anneden algılanan narsisistik özelliklerden depresyona giden yolun ise anlamsız olduğu ($\beta = -.14$, $p > .01$) görülmektedir. Analiz sonucunda elde edilen uyum indeksleri incelendiğinde kabul edilebilir düzeyde oldukları görülmektedir. [$\chi^2 (31, N = 332) = 62.569$, $\chi^2/sd = 62.569/31 = 2.01$ RMSEA = .055, GFI = .94, CFI = .96 ve AGFI = .93]. Bu sonuca göre modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu söylenebilir. Bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki yolun aracılık ile birlikte anlamsız hale gelmesi ile kendini eleştirinin tam aracı olduğu söylenebilir.

4.5.3.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Anksiyete Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Çalışmanın bir diğer hipotezi olan anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü de yapısal eşitlik modellemesi ile sınımadan önce ilk olarak bağımsız değişken (anneden algılanan narsisistik özellikler) ve bağımlı değişken (anksiyete) arasındaki ilişkinin sınındığı model test edilmiştir. Sonuçlar incelendiğinde iki gizil değişken arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .31$, $p < .01$). Ayrıca modelin uyum indeksleri de kabul edilebilir düzeydedir [$\chi^2 (17, N = 332) = 32.365$, $\chi^2/sd = 32.365/17 = 1.17$ RMSEA = .052, GFI = .98, CFI = .98 ve AGFI = .95]. Modelde anneden algılanan narsisistik özellikler depresyonun %27’sini açıklamaktadır ($R^2 = 0.272$).

Daha sonra anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün sınınmıştır. Söz konusu modele ilişkin standardize edilmiş parametre değerleri Şekil 4.3’te görülmektedir.

Chi-Square= 97.729, df=32, P-value=0.000

Şekil 4. 3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi

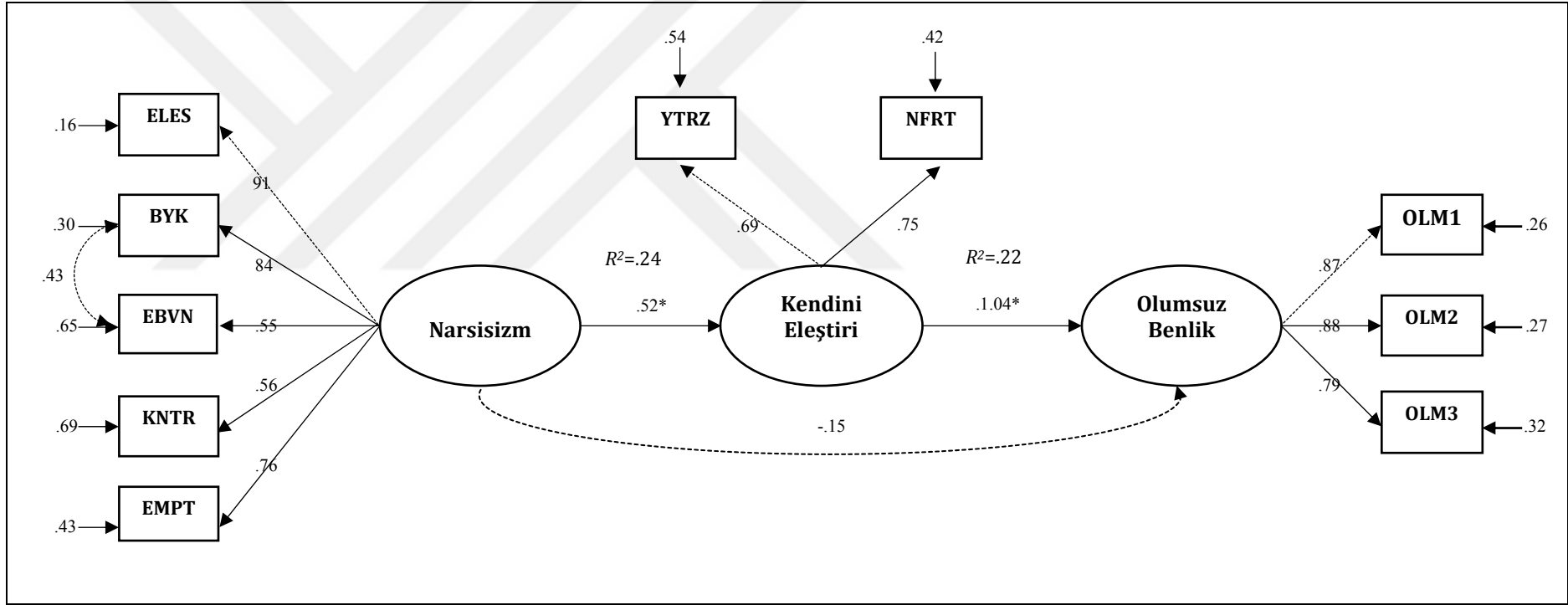
Not: N = 332, * $p < .05$. ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Büyüklemeçilik-Gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, ANK1, ANK2 ve ANK3: Anksiyete parselleri.

Şekil 4.3 incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün incelendiği yapısal eşitlik modeli analizi görülmektedir. Analiz sonucunda anneden algılanan narsisistik özelliklerden kendini eleştiriye giden ($\beta = .51, p < .05$) ve kendini eleştiriden anksiyete giden yolun ($\beta = .96, p < .05$) anlamlı olduğu görülmektedir. Ancak anneden algılanan narsisistik özelliklerden anksiyete giden yolun anlamsız hale geldiği ($\beta = -.18, p > .05$) görülmektedir. Modelin uyum indeksleri incelendiğinde ise uyum indekslerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. [$\chi^2 (31, N = 332) = 46.065, \chi^2/sd = 97.729/32 = 1.48, RMSEA = .038, GFI = .95, CFI = .97$ ve $AGFI = .95$].

4.5.3.3. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Çalışmanın 5. Hipotezi sınanmadan önce bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi gösteren model sınanmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .31, p < .01$). Ayrıca modelin uyum indeksleri de kabul edilebilir düzeydedir [$\chi^2 (18, N = 332) = 26.985, \chi^2/sd = 26.985/18 = 1.50, RMSEA = .039, GFI = .97, CFI = .98$ ve $AGFI = .95$]. Modelde anneden algılanan narsisistik özellikler depresyonun %14'ünü açıklamaktadır ($R^2 = 0.141$).

Daha sonra anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün belirlenmesi yapısal eşitlik modellemesi yöntemi ile sınanmıştır. Modele ilişkin standardize edilmiş parametre değerleri Şekil 3.3.4'te görülmektedir.

Chi-Square= 97.604, df=32, P-value=0.000

Şekil 4. 4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişikte Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi

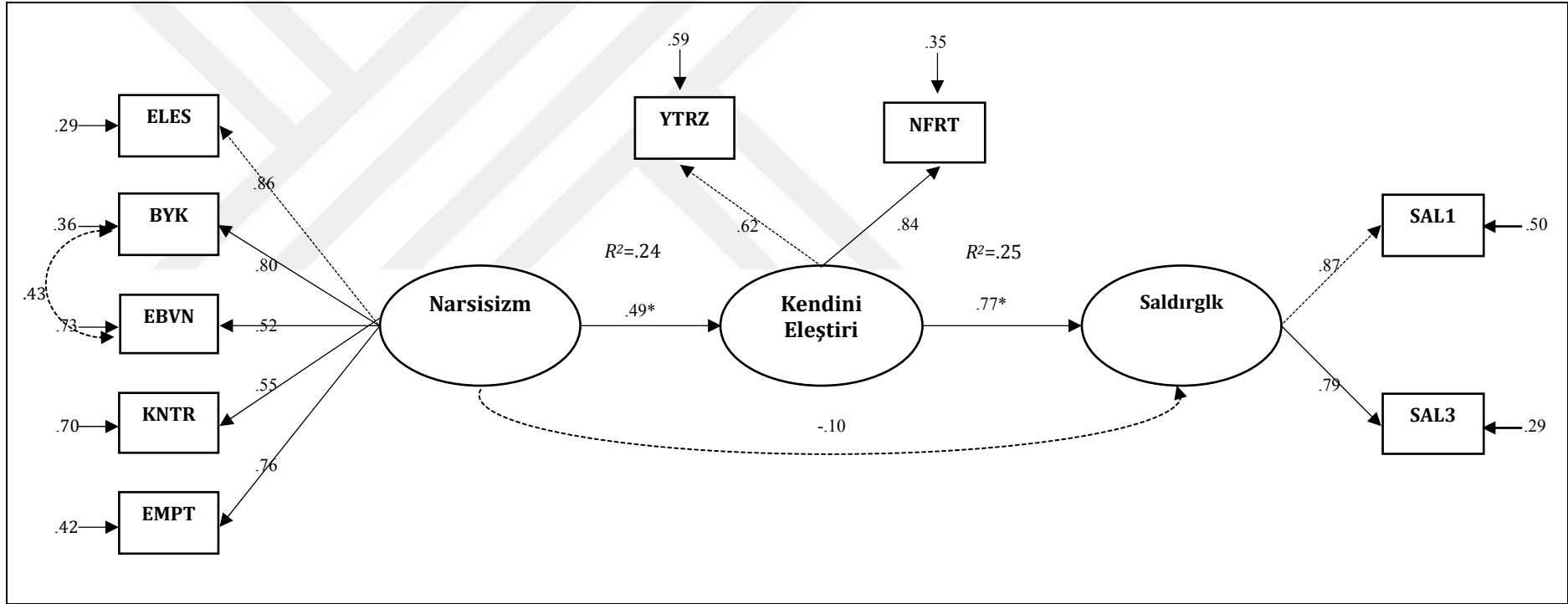
Not: N= 332, * $p < .05$. ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Büyüklemeçilik-Gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, OLM1, OLM2 ve OLM3: Olumsuz Benlik parselleri.

Yapılan model sınaması sonucunda anneden algılanan narsisistik özelliklerden kendini eleştiriye giden yolun ($\beta = .52, p < .05$) ve kendini eleştirden olumsuz benliğe giden yolun ($\beta = .61, p < .05$) anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak anneden algılanan narsisistik özelliklerden olumsuz benliğe giden yolun anlamsız olduğu görülmektedir ($\beta = -.12, p > .05$). analiz sonucunda modelin uyum indeksleri incelendiğinde kabul edilebilir düzeyde oldukları görülmektedir [$\chi^2 (31, N = 332) = 46.051, \chi^2/sd = 26.985/18 = 1.49, RMSEA = .039, GFI = .97, CFI = .96$ ve $AGFI = .95$]. İlk modelde anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasında bir ilişki olduğu görülürken aracılığın test edildiği modelde iki değişken arasındaki doğrudan etkinin anlamsız bir hale geldiği görülmektedir.

4.5.3.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Çalışmanın 6. Hipotezinin sınanması amacıyla anneden algılanan narsisistik özellikler ile öfke/saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmeden önce bağımsız değişken (anneden algılanan narsisistik özellikler) ve bağımlı değişken (Öfke/Saldırganlık) arasındaki ilişkinin sınındığı model test edilmiştir. Analiz sonuçlarına bakıldığında iki gizil değişken arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .19, p < .01$). buna ek olarak modelin uyum indekslerinin de kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir [$\chi^2 (12, N = 332) = 16.942, \chi^2/sd = 16.942/12 = 1.44, RMSEA = .035, GFI = .98, CFI = .98$ ve $AGFI = .96$]. Modelde anneden algılanan narsisistik özellikler öfke/saldırganlığın %7'sini açıklamaktadır ($R^2 = 0.074$).

Daha sonra çalışmanın hipotezi olan bağımlı, bağımsız ve aracı değişken arasındaki ilişkiyi belirlemeye yönelik model sınanmıştır. Yapılan yapısal eşitlik modellemesi analizi sonucunda doğrudan etkiler incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özelliklerin kendini eleştiriye ($\beta = .49, p < .05$) ve kendini eleştirinin de öfke/saldırganlığı yordadığı ($\beta = .77, p < .05$) görülmektedir. Fakat anneden algılanan narsisistik özelliklerinden öfke/saldırganlık gizil değişkenine giden yolun anlamsız hale geldiği görülmektedir ($\beta = -.10, p > .05$). Modelin uyum indeksleri incelendiğinde iyi uyum gösterdiği görülmektedir [$\chi^2 (23, N = 332) = 49.973, \chi^2/sd (49.973/23) = 2.17, RMSEA = .060, GFI = .96, CFI = .97$ ve $AGFI = .93$]. Modele ilişkin standardize edilmiş parametre değerleri Şekil 3.3.5'te görülmektedir.

Chi-Square= 49.973, df=23, P-value=0.000

Şekil 4. 5. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ile Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi

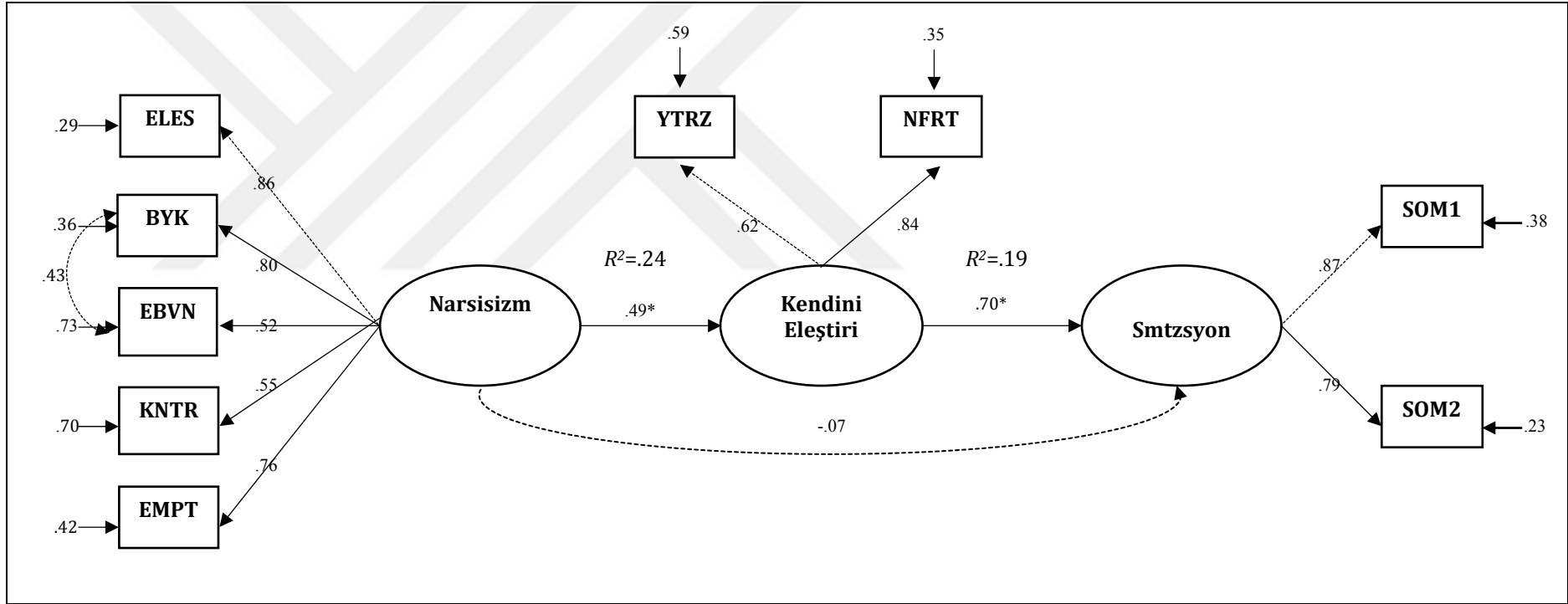
Not: N= 332, * $p < .05$. ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Büyüklemeçilik-Gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, Saldırglık: Saldırganlık, SAL1 ve SAL2: Saldırganlık parselleri

4.5.3.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Somatizasyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolünün İncelenmesi

Araştırmanın bir diğer hipotezinin sınanması için anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmiştir. Diğer analizlere benzer şekilde ilk olarak bağımsız değişken (anneden algılanan narsisistik özellikler) ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin incelendiği model sınanmıştır. Yapılan analiz sonucunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon gizil değişkenleri arasındaki yolun anlamlı olduğu görülmüştür ($\beta = .28, p < .01$). Ayrıca modelin uyum indeksleri de kabul edilebilir düzeydedir [$\chi^2 (16, N = 332) = 38.649, \chi^2/sd = 32.365/17 = 2.41, RMSEA = .037, GFI = .97, CFI = .98$ ve $AGFI = .96$]. Modelde anneden algılanan narsisistik özellikler depresyonun %12'sini açıklamaktadır ($R^2=0.121$).

Anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin rolünün belirlenmesi amacıyla sınanan modelin sonucunda anneden algılanan narsisistik özelliklerden kendini eleştiriye giden yolun ($\beta = .50, p < .05$) ve kendini eleştiriden somatizasyona giden yolun ($\beta = .70, p < .05$) anlamlı olduğu görülmüştür. Anneden algılanan narsisistik özellikler gizil değişkeninden somatizasyona giden yol ise anlamsızdır ($\beta = .07, p > .05$) Modelin uyum indeksleri incelendiğinde kabul edilebilir kriterlerin üzerinde olduğu görülmüştür [$\chi^2 (24, N = 332) = 82.271, \chi^2/sd (82.271/24) = 3.42, RMSEA = .086, GFI = .94, CFI = .95$ ve $AGFI = .90$]. Anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelendiği modele ilişkin standardize edilmiş parametre değerleri Şekil 4.6'da görülmektedir.

Chi-Square= 82.271, df=24, P-value=0.000

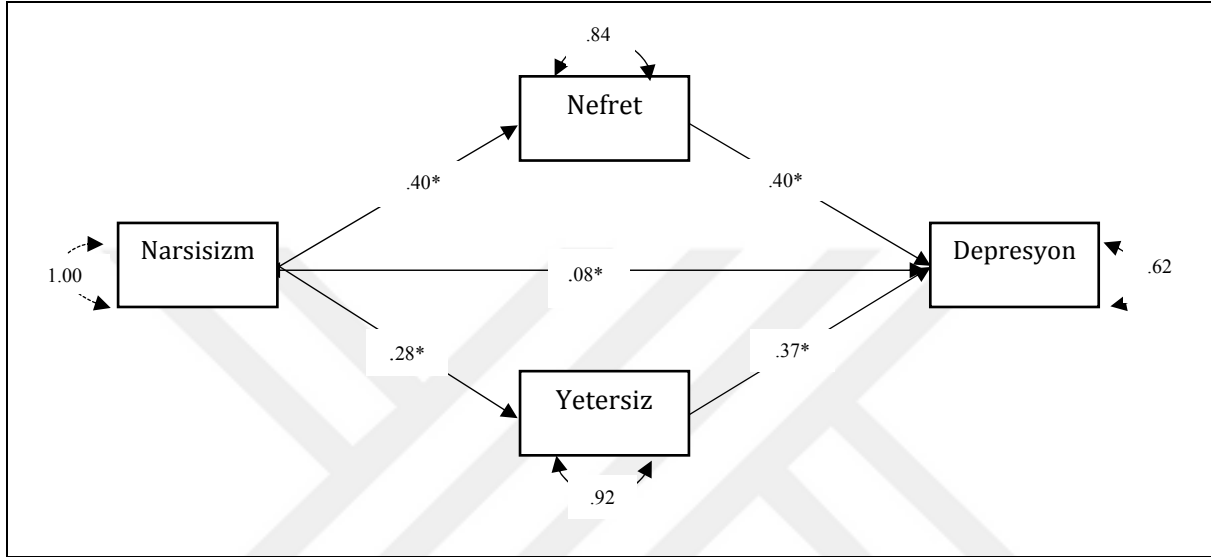
Şekil 4. 6. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ile Öfke/Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracılık Etkisinin incelenmesi

Not: N= 332, * $p < .05$. ELES: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Eleştirelilik-Suçlayıcılık alt boyutu, BYK: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Büyüklemeçilik-Gösterişçilik alt boyutu, EBVN: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Ebeveynleştirme-Sömürücülük alt boyutu, KNTR: Anneden algılanan narsistik özelliklerin Kontrol-Müdahalecilik alt boyutu, EMPT: Algılanan narsistik özelliklerin empati eksikliği alt boyutu, YTRZ: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, NFRT: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, Smtzsyon: Somatizasyon, SOM1 ve SOM2: Somatizasyon parselleri.

4.5.4. Çoklu Aracılık Modelleri

Çalışmanın bu bölümünde anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve yetersiz benlik değişkenlerinin aracı rolü incelenmiştir.

4.5.4.1. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Not: N= 332, * $p < .05$. Narsisizm: Anneden Algılanan Narsistik Özellikleri Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, Nefret: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu.

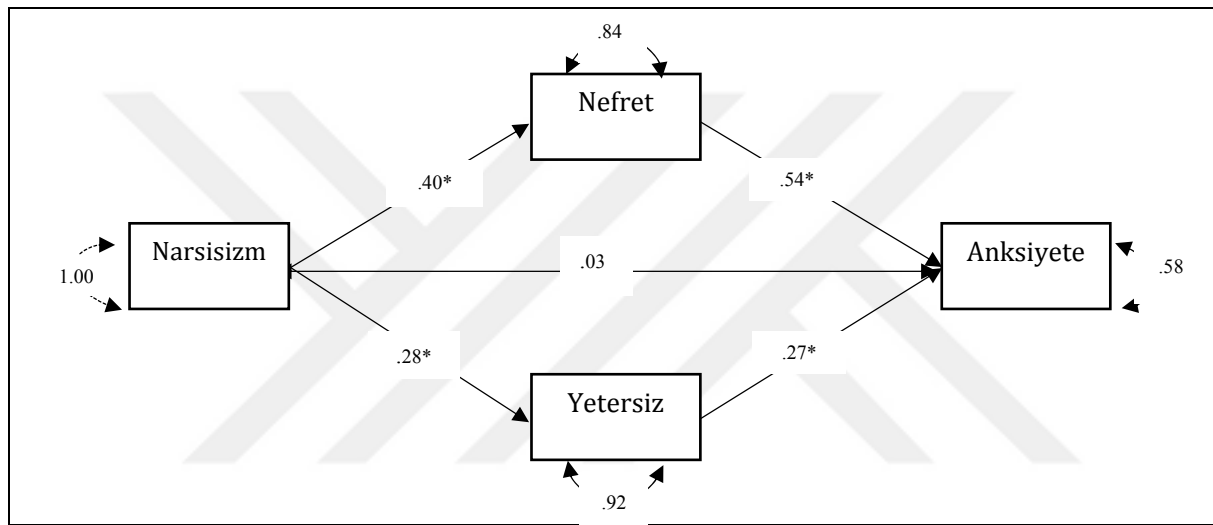
Şekil 4. 7. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Depresyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 4.7’de anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve rahatlatan benlik değişkenlerinin aracılık rolleri incelenmiştir. Model incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile yetersiz benlik arasındaki ($\beta = .40$, SH = .027, $p < .001$) ve yetersiz benlik ile depresyon arasındaki ($\beta = .40$, SH = .067, $p < .001$) doğrudan yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Modeldeki bir diğer bulgu ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile nefret eden benlik arasındaki doğrudan yol ($\beta = .28$, SH = .017, $p < .001$) ve nefret eden benlik ile depresyon arasındaki doğrudan yolun ($\beta = .37$, SH = .140, $p < .001$) anlamlı olduğu görülmektedir. Son olarak anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki doğrudan yolun da anlamlı olduğu görülmektedir.

Modeldeki dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 5000 bootstrap örnekleme üzerinde yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan % 99 güven aralığında değerlendirilmiştir. Bootstrap sonucunda anneden algılanan narsisistik özelliklerin kendini eleştirinin alt boyutu olan yetersiz benliğin aracılığıyla depresyon üzerinde

anlamli bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .05$, $GA = .025-.079$, $SH = .014$, $p < .01$). Bootstrap analizinin bir diğer sonucu ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin nefret eden benliğin aracılığıyla depresyon üzerinde anlamli bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .142$, $GA = .091-.188$, $SH = .025$, $p < .01$). Son olarak çoklu aracılık modelindeki toplam dolaylı yolun da anlamli olduğu görülmektedir ($\beta = .192$, $GA = .16-.31$, $SH = .035$, $p < .01$). Toplam dolaylı etkinin anlamli olması her iki değişkenin aynı anda aracı olduğunda bu etkinin anlamli olduğunu göstermektedir.

4.5.4.2. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Not: $N = 332$, $*p < .01$. Narcissizm: Anneden Algılanan Narsistik Özellikleri Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, Nefret: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu.

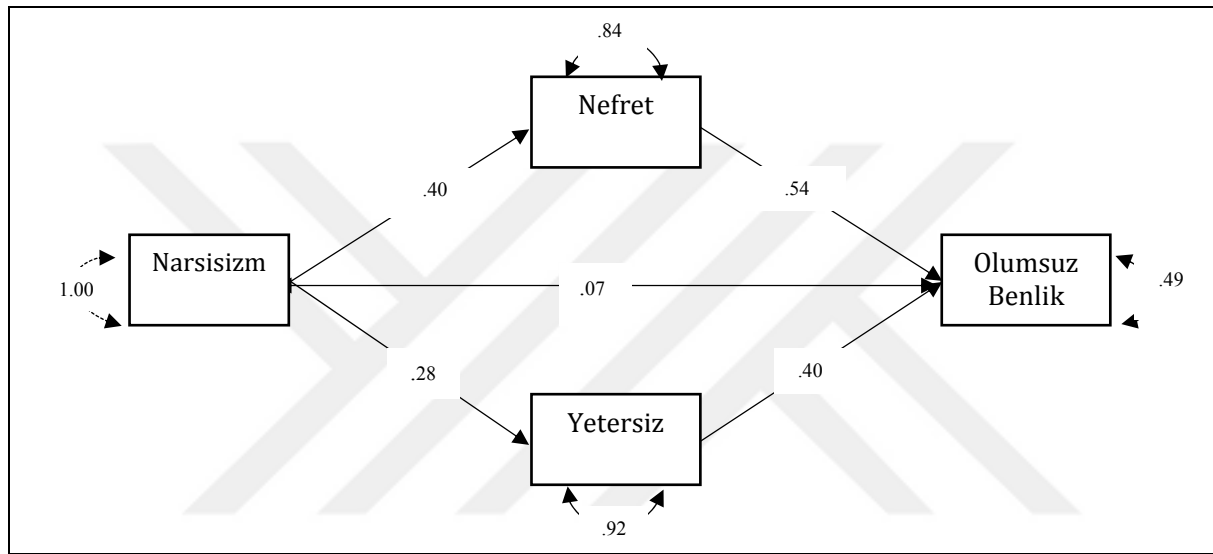
Şekil 4. 8. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Anksiyete Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 4.8'de anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve rahatlatan benlik değişkenlerinin aracılık rolleri incelenmiştir. Model incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile yetersiz benlik arasındaki ($\beta = .28$, $SH = .027$, $p < .001$) ve yetersiz benlik ile anksiyete arasındaki ($\beta = .27$, $SH = .069$, $p < .001$) doğrudan yolların anlamli olduğu görülmektedir. Modeldeki bir diğer bulgu ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile nefret eden benlik arasındaki doğrudan yol ($\beta = .40$, $SH = .017$, $p < .001$) ve nefret eden benlik ile anksiyete arasındaki doğrudan yolun ($\beta = .54$, $SH = .160$, $p < .001$) anlamli olduğu görülmektedir.

Modeldeki dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamli olup olmadığı 5000 bootstrap örnekleme üzerinde yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan % 99 güven aralığında değerlendirilmiştir. Bootstrap sonucunda anneden algılanan narsisistik

özelliklerin kendini eleştirinin alt boyutu olan yetersiz benliğin aracılığıyla anksiyete üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .050$, $GA = .026-.079$, $SH = .014$, $p < .001$). Yapılan bootstrap analizinin bir diğer bulgusu ise anneden algılanan narsistik özelliklerin nefret eden benliğin aracılığıyla anksiyete üzerinde anlamlı bir etkisi olduğudur ($\beta = .142$, $GA = .091-.190$, $SH = .025$, $p < .001$). Son olarak çoklu aracılık modelindeki toplam dolaylı yolun da anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .190$, $GA = .122-.263$, $SH = .035$, $p < .001$).

4.5.4.3. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Not: $N = 332$, $*p < .01$. Narcissizm: Anneden Algılanan Narsistik Özellikleri Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, Nefret: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu.

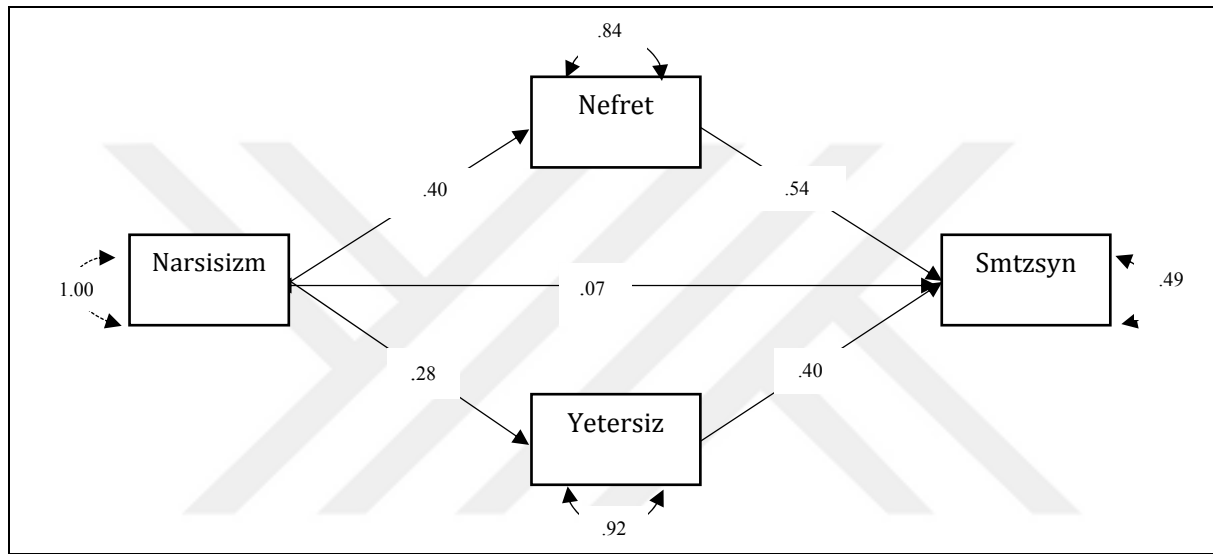
Şekil 4. 9. Anneden Algılanan Narsistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 4.9'da anneden algılanan narsistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve rahatlatan benlik değişkenlerinin aracılık rolleri incelenmiştir. Model incelendiğinde anneden algılanan narsistik özellikler ile yetersiz benlik arasındaki ($\beta = .28$, $SH = .027$, $p < .001$) ve yetersiz benlik ile olumsuz benlik arasındaki ($\beta = .40$, $SH = .052$, $p < .001$) doğrudan yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Modeldeki bir diğer bulgu ise anneden algılanan narsistik özellikler ile nefret eden benlik arasındaki doğrudan yol ($\beta = .40$, $SH = .017$, $p < .001$) ve nefret eden benlik ile olumsuz benlik arasındaki doğrudan yolun ($\beta = .54$, $SH = .111$, $p < .001$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Modeldeki dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 5000 bootstrap örnekleme üzerinde yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan % 99 güven aralığında değerlendirilmiştir. Bootstrap sonucunda anneden algılanan narsistik

özelliklerin kendini eleştirinin alt boyutu olan yetersiz benliğin aracılığıyla olumsuz benlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .064$, $GA = .037-.095$, $SH = .015$, $p < .001$). Bootsrap analizinin bir diğer sonucu ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin nefret eden benliğin aracılığıyla olumsuz benlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .115$, $GA = .079-.156$, $SH = .020$, $p < .001$). Son olarak çoklu aracılık modelindeki toplam dolaylı yolun da anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .218$, $GA = .150-.289$, $SH = .035$, $p < .001$).

4.5.4.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Not: $N = 332$, $*p < .01$. Narsisizm: Anneden Algılanan Narsistik Özellikleri Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, Nefret: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu, Smtzsyn: Somatizasyon.

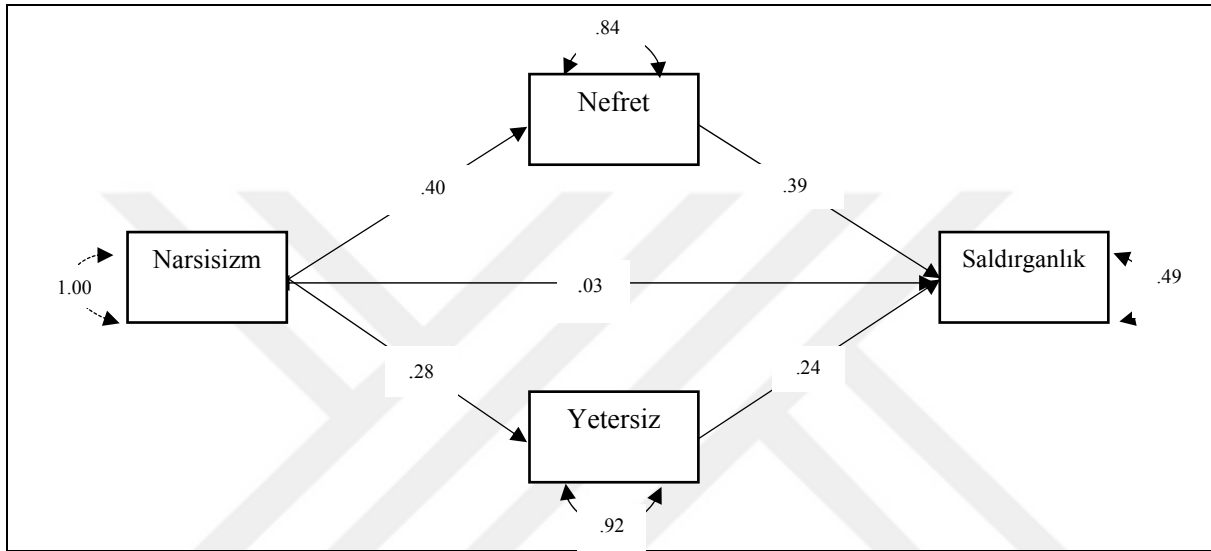
Şekil 4. 10. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 4.10'da anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve rahatlatan benlik değişkenlerinin aracılık rolleri incelenmiştir. Model incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile yetersiz benlik arasındaki ($\beta = .28$, $SH = .027$, $p < .001$) ve yetersiz benlik ile somatizasyon arasındaki ($\beta = .40$, $SH = .040$, $p < .001$) doğrudan yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak anneden algılanan narsisistik özellikler ile nefret eden benlik arasındaki doğrudan yol ($\beta = .40$, $SH = .017$, $p < .01$) ve nefret eden benlik ile somatizasyon arasındaki doğrudan yolun ($\beta = .59$, $SH = .098$, $p < .01$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Modeldeki dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 5000 bootstrap örnekleme üzerinde yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan % 99 güven aralığında değerlendirilmiştir. Bootstrap sonucunda anneden algılanan narsisistik özelliklerin kendini eleştirinin alt boyutu olan yetersiz benliğin aracılığıyla olumsuz benlik

üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .07$, GA = .003-.027, SH = .006, $p < .01$). Bootsrap analizinin bir diğer sonucu ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin nefret eden benliğin aracılığıyla olumsuz benlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .078$, GA= .052-.110, SH = .016, $p < .01$). Son olarak çoklu aracılık modelindeki toplam dolaylı yolun da anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .133$, GA= .087-.177, SH = .023, $p < .01$).

4.5.4.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Saldırganlık Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolünün İncelenmesi

Not: N= 332, * $p < .01$. Narsisizm: Anneden Algılanan Narsistik Özellikleri Ölçeğinden alınan toplam puanlar, Yetersiz: Kendinin eleştirinin yetersiz benlik alt boyutu, Nefret: Kendini eleştirinin nefret eden alt boyutu

Şekil 4. 11. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Saldırganlık Arasındaki İlişkide Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benlik Alt Boyutlarının Aracı Rolü

Şekil 4.11’de anneden algılanan narsisistik özellikler ile saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin alt boyutları olan nefret eden benlik ve rahatlatan benlik değişkenlerinin aracılık rolleri incelenmiştir. Model incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile yetersiz benlik arasındaki ($\beta = .28$, SH = .044, $p < .001$) ve yetersiz benlik ile saldırganlık arasındaki ($\beta = .24$, SH = .040, $p < .001$) doğrudan yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Buna ek olarak anneden algılanan narsisistik özellikler ile nefret eden benlik arasındaki doğrudan yol ($\beta = .40$, SH = .017, $p < .01$) ve nefret eden benlik ile saldırganlık arasındaki doğrudan yolun ($\beta = .39$, SH = .085, $p < .01$) anlamlı olduğu görülmektedir.

Modeldeki dolaylı etkilerin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı 5000 bootstrap örnekleme üzerinde yanlılık hatasından arındırılmış ve düzeltilmiş sonuçları yansıtan % 99 güven aralığında değerlendirilmiştir. Bootstrap sonucunda, anneden algılanan narsisistik özelliklerin kendini eleştirinin alt boyutu olan yetersiz benliğin aracılığıyla olumsuz benlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .026$, GA = .011-.045, SH = .008, $p < .01$).

Bootsrap analizinin bir diğer sonucu ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin nefret eden benliğin aracılığıyla olumsuz benlik üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmektedir ($\beta = .059$, $GA = .037-.86$, $SH = .013$, $p < .01$). Son olarak çoklu aracılık modelindeki toplam dolaylı yolun da anlamlı olduğu görülmektedir ($\beta = .092$, $GA = .087-.177$, $SH = .022$, $p < .01$).

4.6.Tartışma

Bu çalışmanın temel amacı çocuklukta anneden algılanan narsisizm ile mevcut ruhsal belirtiler arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünü incelemektir. Bu amaç doğrultusunda 18-65 yaş arası yetişkinlerin ruhsal belirti ve kendini eleştiri düzeyleri değerlendirilmiş, bununla birlikte çocukluk döneminde annelerinde algıladıkları narsisistik özellikler çalışmanın ilk bölümünde geliştirilen geriye dönük bilgi almayadayalı Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği ile incelenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde hipotezlerin sınanması için yapılan istatistiksel analiz sonuçları tartışılmıştır.

Bu bölümde ilk olarak anneden algılanan narsisistik özelliklerin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan grup karşılaştırması (bağımsız gruplar t testi) analizlerinin sonuçları tartışılmıştır. Daha sonra çalışmanın temel amacı doğrultusunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon, anksiyete, somatizasyon ve öfke - saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü ile ilgili analiz bulguları tartışılmıştır. Son olarak anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştiri ölçeğinin nefret eden benlik ve yetersiz benlik alt boyutlarının aracılık rolününün incelendiği çoklu aracılık analiz modeli incelenmiştir.

4.6.1. Anneden Algılanan Narsisistik Özelliklerin Çocuğun Cinsiyeti Açısından

Değerlendirilmesi

Çalışmanın ilk hipotezini test etmek amacıyla anneden algılanan narsisistik özelliklerin katılımcıların cinsiyetine bağlı olarak değişip değişmediği incelenmiştir. Yapılan bağımsız gruplar ile t testi analizi sonucunda katılımcıların ölçeğin alt boyutlarından ve toplamından aldıkları puanların cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık göstermediği görülmüştür. Annenin narsisistik özelliklerini değerlendiren ve klinik gözlemleri içeren bazı yayınlarda (örn. Apter, 2012; Brown, 2008) kız çocukların annenin narsisistik özelliklerine daha fazla maruz kaldığı belirtilmektedir. Ancak Leggio (2017), bu görüşün kadınların erkeklere oranla daha çok yardım arayışı içinde olmaları ve psikoterapiye başvurma oranlarının daha yüksek olmasından kaynaklı olduğunu ifade etmektedir.

4.6.2. Aracılık Modelleri

Çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde ilk olarak annenin narsisistik özelliklerinin kişide gelişen eleştirel yapının bir yordayıcısı olduğu görülmektedir. Klinik gözlemlere dayalı bazı çalışmalar (Masterson, 1998; Rappoport, 2005) narsisistik özellikleri yüksek düzeyde olan ebeveynler ile büyüyen çocukların kendilerine karşı suçlayıcı olduklarını

öne sürmektedir. Donaldson-Pressman ve Pressman (2009), narsisistik ebeveynler ile büyüyen kişilerin ebeveynlerini yetersizlik konusunda suçlamaktan endişe duyduklarını ifade etmektedirler. Yazarlara göre narsisistik ebeveynler ile büyüyen çocuklar kendilerinin suçlu olduklarını hissederler. Çünkü kendi yetersizlikleri ile ilgili olarak ebeveynlerini suçladıklarında, suçlamanın kendilerine döneceğini ve şu an hissettiklerinden daha yetersiz hissedeceklerini düşünmektedirler. Kendilerini yetersiz hissetmelerinden kaynaklı olarak narsisistik ebeveynler ile büyüyen çocuklar başarısız oldukları her ilişkide veya iş yaşamındaki sorunlarda kendilerini suçlamaya başlarlar. Bizim çalışmamızın sonucunda annenin narsisistik özelliklerinin kendini eleştiriyi yordaması bu kuramsal altyapıyı desteklemektedir.

Annenin narsisistik özelliklerinin çocuktaki kendini eleştiren yapı ile ilişkili olduğunu gösteren bu bulgu, savunma mekanizmaları ile açıklanabilir. Narsisistik özellikleri yüksek kişilerin kullandıkları savunma mekanizmalarından biri yansıtmadır (Cramer, 1995; Perry ve Perry, 2004). Leggio (2018), narsisistik bireylerin büyülenmeci benlik yapılarını korumak için kendi içlerindeki olumsuz duyguları diğer insanlara yansıttıklarını belirtmektedir. Leggio'ya göre narsisistik anneler ile büyüyen çocukların bu yansıtmalara maruz kalmaları muhtemeldir. Bu sürecin ikinci aşaması yansıtma özdeşimdir. Klein'a göre (1999), yansıtma özdeşim, annenin çocuğa düşünce, duygu veya inancı yansıtması ile başlar. Daha sonra çocuk, bu yansıtılan düşünceler, duygular veya inançlara uygun şekilde davranmaya başlar. Leggio (2018), yansıtma özdeşimin genellikle tek bir olaydan ziyade zaman içinde bir ilişki içinde gelişen bir dizi yansıtma ve özdeşimler ile oluştuğunu eklemiştir. Bununla birlikte, yansıtma özdeşimin gerçekleşmesi için diğer tarafın da bu yansıtılan düşünceleri, duyguları veya inançları kabul etmesi önemlidir. Malancharuvil (2004), bu sürecin sonunda içe-alımın (introjection) gerçekleştiğini belirtmektedir. Kişi, içe-alım ile yansıtılan davranışları, duyguları ve düşünceleri kendisinin bir parçasıymış gibi görmeye başlar. Sonuç olarak narsisistik özellikleri yüksek düzeyde olan annenin kendi içindeki utanç, suçluluk gibi olumsuz duyguları çocuğa yansıtması ve çocuğun da yansıtma özdeşim mekanizmasının bir sonucu olarak bu olumsuz duyguları içselleştirmesi muhtemeldir. İçselleştirilen utanç ve suçluluk gibi olumsuz duyguların ise kendini eleştirinin gelişimine zemin hazırlayan etmenler olduğu düşünülmüştür.

Çalışmanın sonunda kendini eleştirinin bütün bağımsız değişkenleri (depresyon, anksiyete, olumsuz benlik, somatizasyon ve öfke/saldırganlık) yordadığı görülmektedir. Literatür incelendiğinde kendini eleştirinin birçok ruh sağlığı sorunu ile ilişkili olan tanılar arası bir kavram olduğu görülmektedir. Blatt (2004, 2008), kendini eleştiriyi; kişisel başarısızlıklarda güçlü negatif duyguları deneyimlemeyesevk eden ve birçok ruh sağlığı sorununa zemin hazırlayan bir yapı olarak tanımlamıştır. Bizim çalışmamızın sonuçları da bunu destekler niteliktedir. Çalışmanın sonunda kendini eleştirinin somatizasyon, anksiyete ve depresyon belirtileri, öfke-saldırganlık ve olumsuz benliği yordadığı görülmektedir. Bu bulgular, kendini

eleştirinin tanılar arası (transdiagnostic) bir kavram olabileceğini göstermektedir.

4.6.2.1. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişkide

Kendini Eleştirinin Aracı Rolü

Çalışmada, “anneden algılanan narsisistik özellikler ve depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolü vardır” hipotezini test etmek için yapısal eşitlik modeli kullanılmıştır. Analiz sonucunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile kendini eleştiri ve kendini eleştiri ile depresif belirtiler arasındaki yolların anlamlı, anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki yolun ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu bulgu çalışmamızın ikinci hipotezini doğrulamaktadır. Elde edilen bu sonuç, çocuğun yaşamının ilk dönemlerinde bakım veren ile olan ilişkisinde deneyimlediği kötüye kullanım, ihmal gibi olumsuz yaşantıların depresyon ile ilişkili olduğunu ve kendini eleştirinin de bu ilişkide aracı rolü olduğunu gösteren bazı araştırmalar (Bleys, Soenens, Claes, Vliegen ve Luyten, 2018; Dunkley, Masheb ve Grilo, 2010; Gargurevich ve Soenens, 2016; Irons ve ark., 2006) ile tutarlıdır. Campos, Besser ve Blatt (2010), 200 yetişkin katılımcı ile yapmış oldukları çalışmada katılımcıların anneleri ile erken dönem ilişkilerine dair algıları ile bağımlılık, kendini eleştiri ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın sonucunda Campos ve arkadaşları, katılımcıların anneleri ile erken dönem ilişkilerine dair olumsuz algıları ile şu anki depresif semptomları arasındaki ilişkiye kendini eleştirinin aracılık ettiğini rapor etmişlerdir.

Anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün olduğu bulgusu Blatt ve Zuroff (1992) tarafından ortaya atılan kendini eleştiren kişilik yapısı tanımını destekler niteliktedir. Blatt ve Zuroff, depresyona karşı kırılabilirlik riski doğuran kendini eleştiren yapının, ayrışma bireyleşme döneminin ilerleyen dönemlerinde annenin ikircikli (ambivalans), talep edici, küçük düşürücü ve düşmanca davranışlarının bir sonucu olduğunu öne sürmektedir. Çalışmanın ikinci hipotezi bu açıdan değerlendirildiğinde anne - çocuk etkileşiminde olumsuzluklara neden olan annenin narsisistik özelliklerinin Blatt ve Zuroff’un tanımladığı kendini eleştiren yapının gelişmesine zemin hazırlayabileceği ve çocuğun yetişkinlik dönemindeki depresif belirtileri ile ilişkili olduğu düşünülmüştür.

Çalışmada, annenin narsisistik özellikleri, kendini eleştiri ve depresif belirtiler arasındaki ilişkiyi gösteren bulgular Gilbert (1992) tarafından önerilen Sosyal Sıralama Teorisi’ni (Social Rank Theory) destekler niteliktedir. Gilbert (1997), insanların sosyal sıralamayı devam ettirmek için diğer insanlara tehdit, baskı, şiddet gibi çeşitli olumsuz ve saldırgan tutumlar sergilediğini öne sürmektedir. Allan ve Gilbert (2000), baskın tarafın tutumlarına karşın, güçsüz tarafın gönülsüz bir şekilde itaat edeceği bir strateji geliştirmesine neden olacağını ifade etmektedirler. Allan ve Gilbert, güçsüz tarafın bu strateji sayesinde boyun eğdiği mesajını vererek gelen tehditlerden bir şekilde kendini koruyacağını ifade etmektedirler.

Böyle bir sinyal genellikle karşı tarafın saldırganlığının son bulması ile sonuçlanırken sosyal bir uzlaşmanın da başlangıcı olarak kabul edilir. Ancak belirli sebeplerden dolayı uzlaşının sağlanamaması ve baskın tarafında saldırgan tutumuna devam etmesi halinde boyun eğen tarafta depresif belirtiler görülür. Yazarlar, bu bakış açısının depresyonun utanma, kendini eleştirme, güçsüz ve mağlup bir benlik ile olası bağlantısını aydınlatacağını eklemişlerdir. Gilbert (1992), çocuğun yaşamının erken döneminde baskın olan ebeveyn tarafından ihmal ve istismarı içerecek şekilde boyun eğmeye zorlanmasının çocukta kendini eleştiri gelişimine neden olduğunu ifade etmektedir. Çalışmamızın bu bölümdeki bulgusu “Sosyal Sıralama Teorisi” açısından değerlendirildiğinde narsisistik annenin kendi ihtiyaçlarını doyumak ve benlik saygısını korumak için çocuğu kontrol etmek ve çocuk üzerinde uzun süreli baskı kurmasının olası olmasıdır. Sözü geçen baskıya uzun süre maruz kalan çocuğun gönülsüz boyun eğme davranışı göstermesine rağmen baskının son bulmaması, çocukta kendisine karşı kendini eleştirel bir yapı geliştirmesi ve depresif belirtiler ile ilişkili olabileceği söylenebilir.

4.6.2.2. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Anksiyete Belirtileri Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolü

Çalışmada, ‘anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete belirtileri arasında kendini eleştirinin aracı rolü vardır’ hipotezinin sınanması amacıyla yapısal eşitlik modeli analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda annenin narsisistik özellikleri gizil değişkeninden kendini eleştiriye giden yol ile kendini eleştiriden anksiyete gizil değişkenine giden yolun anlamlı olduğu görülmüştür. Ancak annenin narsisistik özellikleri gizil değişkeninden, anksiyete gizil değişkenine giden yolun anlamsız olduğu görülmektedir. Bu bulgulara göre annenin narsisistik özellikleri ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı olduğu söylenebilir. Bu bulgular, çalışmanın ‘anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır’ hipotezini desteklemektedir.

Çalışmadaki bu bulgu literatürdeki benzer çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Daha önce yapılan çalışmalar yaşamın erken dönemindeki ihmal, istismar ve kötüye kullanım gibi olumsuz deneyimler ile erişkinlikteki anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolü olduğunu göstermektedir (Li, D'arcy ve Meng, 2016; Rehan, Antfolk, Johansson, Jern ve Santtila, 2017). Sachs-Ericsson, Verona, Joiner ve Preacher (2006), 5877 yetişkin katılımcı ile yaptıkları Ulusal Eştanı Araştırması'nda ebeveynin sözel istismarı ile anksiyete arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı; fiziksel ve cinsel istismarda ise kısmi aracı rolü olduğunu rapor etmişlerdir.

Gelişimsel psikopatoloji çerçevesinde yapılan çalışmalar (Davila, Ramsay, Stroud ve Steinberg, 2005; Sroufe, Carlson, Levy ve Egeland, 1999), bağlanma kuramının psikopatolojinin gelişimini açıklama potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Lee ve Hankin (2009), güvensiz bağlanmanın doğrudan psikopatolojiye neden olmamakla birlikte ebeveynler ile olan

ilişkiler ve diğer sosyal deneyimler ile birlikte kişinin yaşamının ilerleyen döneminde ruh sağlığı sorunlarının oluşumunda belirleyici olduğunu ifade etmektedirler. Molitor (1987), annenin narsisistik özelliklerinin çocuğun ayrışma ve bireyleşme sürecini olumsuz yönde etkilediğini ve güvensiz bağlanma örüntüsü ile ilişkili olabileceğini ifade etmektedir. Molitor, çalışmasında yüksek düzeyde narsisistik özelliklere sahip annelerin çocuklarının bağlanma güvenliği puanlarının ve diğer insanlarla sosyalleşme düzeylerinin düşük olduğunu rapor etmiştir. Benzer şekilde Bradley (2000), yapmış olduğu çalışmanın sonunda narsisistik ailelerde büyüyen çocukların daha yüksek düzeyde güvensiz bağlanma örüntüsü geliştirdiğini bildirmiştir. Yapılan çalışmalar (Davila, 2001; Fichmann ve ark., 1994; Shaver ve Mikulincer, 2007; Zuroff ve Fitzpatrick, 1995), güvensiz bağlanma örüntüsünün kişinin kendisine karşı eleştirel bir yapı geliştirmesi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte literatürde (Colonesi ve ark., 2011; Kopala-Sibley, Zuroff, Hankin ve Abela, 2015), kişinin yetişkinlik dönemindeki anksiyete belirtileri ve kendini eleştiri düzeyinin ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar vardır. Literatürdeki bilgiler bizim çalışmamızın bu bölümdeki bulgusunu destekler niteliktedir. Şöyle ki, annenin olumsuz narsisistik özellikleri çocuğun güvensiz bağlanma örüntüsü ile ilişkili olduğu; bu bağlanma örüntüsünün de kendini eleştiri aracılığıyla anksiyete belirtilerinin gelişiminde rol oynadığı söylenebilir.

Kişideki kendini eleştiri ve erken dönem olumsuz yaşam olayları ile ilişkili olan bir diğer kavram ise mükemmeliyetçiliktir. Flett ve Hewitt'a (2002) göre ebeveynlerin çocuğa başkaları üzerinde olumlu izlenimler yaratmanın önemini aşırı vurgulaması, yanlış bir şeyler yapma tehlikesini sıklıkla hatırlatması ve düzenli olarak yapılan hatalarda başkaları tarafından sert bir şekilde yargılanacağını hissettirmesi çocuğun mükemmeliyetçi bir yapı geliştirmesine zemin hazırlamaktadır. Benzer şekilde Curran, Hill ve Williams (2017), kendini eleştirel mükemmeliyetçiliği, annenin olumsuz davranışlarını ve yüksek beklentilerini içselleştirmenin bir sonucu olan katı öz-değerlendirme eğilimleri olarak tanımlamaktadırlar. Son dönemde yapılan çalışmalar, yüksek düzeydeki mükemmeliyetçiliğin anksiyete belirtileri ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Dunkley, Solomon-Krakus ve Moroz, 2016; Mandel, Dunkley ve Moroz, 2015). Bu bağlamda narsisistik annenin özellikle büyüklenmecî ve eleştirel yapısı çocuğun yaptığı hataları olumsuz değerlendirmesine sebep olur. Bu olumsuz değerlendirmeler çocuk tarafından içselleştirilerek çocuğun kendine karşı eleştirel bir mükemmeliyetçilik geliştirmesine yol açabilir.

4.6.2.3. Annenin Narsisistik Özellikleri ile Olumsuz Benlik Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolü

Çalışmada, 'anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır' hipotezini test etmek amacıyla Kısa Semptom Envanterinin Olumsuz Benlik alt boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin orijinal dildeki yapısı dokuz alt

boyutu kapsamaktadır (Derogatis, 1992). Ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında kişiler arası ilişkiler, fobik anksiyete, psikotizm, obsesif kompulsif belirtiler ve paranoid düşünceler bir boyutta toplandığı için bu boyut olumsuz benlik olarak isimlendirilmiştir (Şahin ve Durak, 1994). Bu boyuttaki maddeler incelendiğinde kendini diğer insanlardan aşağı görmek, suçluluk duyguları, günahları için cezalandırılması gerektiğini düşünmek gibi benlik ile ilgili olumsuz düşünceler olduğu görülmektedir. Bu nedenle bu bölümde bağımlı değişken olarak ele alınan olumsuz benlik boyutu, kişinin kendisini olumsuz bir şekilde değerlendirmesi ve kendisine karşı olumsuz düşünce yapısı olarak ele alınmıştır.

Bu hipotezi test etmek amacıyla yapılan yapısal eşitlik modellemesi analizi sonucunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile kendini eleştiri arasında ve kendini eleştiri ile olumsuz benlik değişkeni arasındaki yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Analizdeki son bulgu ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki yolun anlamsız olduğudur. Bu bulgu anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı rolü olduğunu göstermektedir. Bu sonuç çalışmamızın hipotezini destekler niteliktedir.

Çalışmamızın bu bulgusu, anne çocuk arasındaki olumsuz etkileşimin çocuğun yaşamının sonraki dönemlerinde kendisini olumsuz bir şekilde değerlendirmesi ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar (Mezulis, Hyde ve Abramson, 2006; Wearden, Peters, Berry, Barrowclough ve Liversidge, 2008) ile tutarlıdır. Gilbert, Clarke, Hempel, Miles ve Irons, (2004) yapmış oldukları çalışmada çocuğun yaşamının erken dönemlerinde anne çocuk ilişkisindeki olumsuz yaşantıların (ihmal, istismar ve annenin gerçekçi olmayan beklentileri gibi) çocuğun kendini eleştiren, değersizleştiren ve suçlayan türde olumsuz bilişler geliştirmesine yol açacağını rapor etmişlerdir.

Anneden algılanan narsisistik özellikler ve olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü ile ilgili bu bulgu literatürdeki bazı kuramlarla da tutarlılık göstermektedir. Örneğin Gibb (2002), çocuğun yaşamının erken dönemlerindeki olumsuz deneyimlerin olumsuz bir benlik algısı oluşturmaya neden olduğunu ifade etmektedir. Gibb, oluşan bu negatif benlik algısının çocuğun bu tarz kötü olayların neden onun başına geldiğini anlamlandırma çabası ile ilişkili olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde Beck (1967, 2008) , çocukluk dönemindeki olumsuz yaşam olaylarının kişide kendisi ile ilgili negatif çıkarımlar ve fonksiyonel olmayan tutumlar geliştirmeye neden olabileceğini ifade etmektedir. Çalışmamızın bulgusu, sözü geçen kuramlar ışığında annesinin kişilik özelliklerinden kaynaklı olarak çocuğun yaşadığı olumsuz deneyimlerin kendini değerlendirme ve kendisi ile ilgili atıf süreçlerinde olumsuzluğa neden olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Annenin narsisistik özellikleri ve olumsuz benlik arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün olduğunu gösteren bulgular Rose ve Abramson'ın (1992), modeli ile de tutarlılık

göstermektedir. Rose ve Abramson, yaşamın erken dönemlerinde olumsuz olaylarla karşılaşan çocukların, bu olayların nedenlerini bulmaya çalıştıklarını, böylece onlara anlam yükleyebileceklerini öne sürmektedirler. Ayrıca deneyimlenen bu olumsuzluk ile ilgili olarak içsel atıflar oluşturduklarını ve dolayısıyla deneyimledikleri bu kötü muamelenin nedenini kendileri olarak görme eğiliminde olduklarını ileri sürmektedirler. Rose ve Abramson, bu içsel modellerin kişinin kendisi ile ilgili olumsuz atıflara neden olacağını ve bu atıfların da yaşamın ilerleyen dönemlerinde kişinin olumsuz bir benlik algısı geliştirmesine neden olabileceğini ifade etmektedirler. Bizim elde ettiğimiz bulgular bu model açısından değerlendirildiğinde narsisistik anne ve çocuk etkileşimindeki olumsuzluklar ile çocuğun bu yaşadığı kötü deneyimlerinden kaynaklı olarak kendisi ile ilgili olumsuz içsel atıflar geliştirdiği ve bu olumsuz içsel atıfların kendini eleştiri ve olumsuz benlik ile ilişkili olduğu düşünülmüştür.

4.6.2.4. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler İle Öfke - Saldırganlık Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolü

Annenin narsisistik özellikleri ile öfke - saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün belirlenmesi için yapılan yapısal eşitlik modellemesi analizi sonuçları incelendiğinde anneden algılanan narsisistik özellikler ile kendini eleştiri arasında ve kendini eleştiri ile öfke - saldırganlık değişkenleri arasındaki yolların anlamlı olduğu görülmektedir. Analizin bir başka sonucu ise anneden algılanan narsistik özellikler değişkeni ile öfke - saldırganlık değişkeni arasındaki yolun ise anlamsız olduğu görülmüştür. Bu sonuca göre algılanan narsisistik özellikler ile öfke - saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı rolü olduğu söylenebilir. Bu bulgu çalışmanın 'anneden algılanan narsisistik özellikler ile öfke - saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü vardır' hipotezini desteklemektedir. Çalışmamızın bu bulgusu literatürdeki bazı çalışmalar ile uyumludur. Örneğin Bradley (2001), narsisistik özellikleri olan ailelerde büyüyen çocukların bu tarz bir ailede yetişmeyen çocuklara oranla "Genel Semptom Tarama Envanteri'nin (SCL-90)" saldırganlık alt boyutundan anlamlı bir şekilde daha yüksek puanlar aldıklarını rapor etmiştir.

Literatür incelendiğinde yüksek düzeydeki kendini eleştirinin kişilerarası ilişkilerde olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bazı çalışmalar (Mongrain, Vettese, Shuster ve Kendal, 1998; Zuroff ve Duncan, 1999), kendilerine yönelmiş eleştirelliği yüksek olan kişilerin partnerlerine karşı da daha eleştirel ve saldırgan olduklarını göstermektedir. Ergenlik dönemindeki katılımcılar ile yapılmış olan bir çalışmada (Scott, Scott ve McCobe, 1991), yüksek düzeyde saldırganlık gösteren ergenlerin geçmişte ebeveynlerinden kabul, sevgi ve güven duygusu yerine daha çok düşmanlık, reddedilme ve ihmal deneyimlemelerinin daha yaygın olduğu rapor edilmiştir. Barnow, Lucht ve Freyberger (2001), çocukluk döneminde ebeveyn tarafından istismar edilmenin kişinin yaşamının diğer döneminde gösterdiği saldırganlık ile yüksek düzeyde ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Anneden algılanan narsisistik özellikler ile saldırganlık arasındaki ilişkiye yönelik bulgular Young (1990), tarafından önerilen erken dönem uyumsuz şemalar modelini destekler niteliktedir. Young, Klosko ve Weishaar (2003), kusurluluk ve utanç şemasının kusurluluk, kötü, yetersiz ve değersiz olma ile karakterize olduğunu ve bu şemaya sahip kişilerin kendileri ile ilgili kronik utanç duygusu içinde olduklarını belirtmektedir. Bununla birlikte bu kişilerin eleştiri ve reddedilmeye karşı aşırı duyarlı oldukları ve bu tepkilere saldırgan bir şekilde cevap verdikleri eklenmiştir. Yapılan çalışmalar, erken dönem uyumsuz şemalar ile saldırganlık arasında ilişki olduğunu göstermektedir (Crawford ve Wright, 2007; Sigre-Leiros, Carvalho ve Nobre, 2013; Warburton ve McIlwain, 2005). Tremblay ve Dozois (2009), erkek ve kadın üniversite öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmanın sonucunda erken dönem uyumsuz şemalar ile saldırganlık arasında yüksek düzeyde ilişkili olduğunu rapor etmişlerdir. Çalışmamızın bulgusu şema kuramı açısından değerlendirildiğinde yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan annenin çocuğu eleştirmesinin, manipüle etmesinin ve empati göstermemesinin çocukta erken dönem bazı uyumsuz şemalar geliştirmesine neden olabileceği düşünülmüştür. Bu erken dönem uyumsuz şemalar utanç ve eleştirel yapı ile birlikte saldırganlığa zemin hazırlayabilir.

Berkowitz (1989), Dollard ve arkadaşlarının 1939 yılında öne sürdüğü engellenme-saldırganlık kuramından farklı olarak saldırgan tepkilerin temelinde engellenmeden ziyade negatif duyguların olduğunu ifade etmiştir. Berkowitz'in tanımına göre engellenmeler negatif duygulanımı doğurur ve bu negatif duygular saldırganlığa neden olur. Berkowitz (1989, 1990, 1993), rahatsız edici sıcaklık, ses ve kokulardan hayal kırıklıkları ve provakasyonlara kadar pek çok çevresel uyarıcının olumsuz duygulanımlarla ilişkili olabileceğini öne sürmektedir. Çalışmanın sonuçları bu bağlamda değerlendirildiğinde kişinin yaşamının erken döneminde annenin narsisistik özelliklerine maruz kalmasının olumsuz bilişlerin gelişiminde rol oynayabileceği düşünülmektedir. Bu negatif bilişlerden birisi de kendini eleştiri olabilir. Kişinin kendisini acımasız bir biçimde eleştirmesinin sonucunda çeşitli negatif duygular ortaya çıkabilir.

Özetle; çalışmanın bu bölümündeki bulgular çocuğun anneden algıladığı narsisistik özellikler ile kendini eleştiri arasında ilişki olduğunu göstermektedir. Bu olumsuz bilişin ise çocuğun yaşamı süresince negatif duygulanıma yol açabileceği ve bu negatif duygulanımın bir sonucu olarak dışarıya karşı düşmanca ve saldırgan davranışlara götürebileceği düşünülmektedir. Öte yandan anne ile deneyimlenen olumsuz duyguların çocuğun ileriki yaşamında kendine karşı eleştirel bir yapı geliştirmesine yol açabileceği ve kişinin kendine karşı bu olumsuz duygulanımı yansıtma ile dışa vurarak saldırgan davranışlar sergilediği düşünülmüştür.

4.6.2.5. Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Kendini Eleştirinin Aracı Rolü

Çalışmada anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolünün belirlenmesi için yapılan analiz sonucunda kendini eleştirinin bu ilişkide tam aracı rolü olduğu görülmektedir. Analiz sonucunda elde edilen bu sonuç çalışmamızın hipotezini destekler niteliktedir. Literatür incelendiğinde çocukluk dönemi olumsuz yaşantıları, kendini eleştiri ve somatizasyon arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalar olduğu görülmüştür (Dumitrescu, Zetu, Teslaru, Dogaru ve Dogaru, 2008; Michal ve ark., 2018; Spitzer, Barnow, Gau, Freyberger ve Grabe, 2008; Waller ve Scheidt, 2004). Kendini eleştiri ile somatik semptomlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılan bir çalışmada (Hyphantis, Goulia ve Carvalho, 2013), bu iki değişken arasında yüksek düzeyde ilişki olduğu sonucu rapor edilmiştir.

Somatizasyon ile ilgili çeşitli tanımlamalar vardır. Örneğin; Charis ve Panayiotou, (2018), somatizasyonu genel bir tıbbi neden ile tam olarak açıklanamayan, klinik olarak anlamlı birkaç fiziksel belirtiyi içeren ve bir başka zihinsel hastalığın sonucu olmayan fiziksel belirtiler olarak tanımlamışlardır. Bir başka tanımda ise Busch (2014), somatizasyonu yaşanan duygusal stresin fiziksel semptomlar yoluyla ifade edilmesi olarak tanımlamaktadır. Özetle, somatizasyon herhangi bir fiziksel nedene dayanmayan ve psikolojik kökeni olan fiziksel belirtiler olarak tanımlanabilir.

Psikoanalitik teoride somatizasyon, ortaya çıkan fiziksel semptomların psikolojik bir soruna bağlı oluşan yüksek düzeydeki olumsuz duygulanım ile baş etmeye karşı geliştirilen bir savunma mekanizmasıdır (Kirmayer ve Robbins, 1996). Sigmund Freud (akt. Cramer, 2006), savunma mekanizmalarını kabul edilemeyecek dürtülerin ve yüksek düzeyde anksiyete ile başa çıkmada koruyucu bir faktör olarak tanımlamıştır. Savunma mekanizmalarını kategorize eden Vaillant (1992), somatizasyonun olgunlaşmamış bir savunma mekanizması olduğunu ifade etmektedir. Vaillant'ın bu kategorizasyonu ile ilgili yapılan çalışmalar (Tauschke, Helmes ve Merskey, 1991; Tauschke, Merskey ve Helmes, 1990), duygusal istismarın ve ihmalin olgun olmayan savunma mekanizmaları ile olgun savunma mekanizmalarının ise daha çok ebeveynlerdeki yüksek düzeydeki empatik davranışlar ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde Nickel ve Egle (2006), yapmış oldukları çalışmada çocukluk çağında ihmal ve istismara uğramış katılımcıların olgunlaşmamış savunma mekanizması olarak daha yüksek düzeyde somatik belirtiler gösterdiklerini rapor etmişlerdir. Benzer şekilde Linehan (1993), çocuğun duygularının görülmemesinin ve onaylanmamasının çocuğun duygusal tepkilerini uygun bir şekilde tanımlamayı, kontrol ve ifade edebilmeyi öğrenememesi ile sonuçlanacağını belirtmiştir. Özetle çocukluk döneminde duyguları ebeveynleri tarafından onaylanmayan çocukların duygularını anlama, tanıma ve ifade etme yetisi gelişmemektedir. Çocuğun

duygularını tanımaması ve ifade edememesi olgunlaşmamış bir savunma mekanizması olan somatizasyon ile ilişkili olabilir. Çalışmamızın sonuçları bu bilgiler ışığında değerlendirildiğinde annenin narsisistik özelliklerinden kaynaklı olarak çocuğu görmemesi, onun ihtiyaçlarından ziyade kendi ihtiyaçları ile meşgul olması ve çocuğun duygularına empati gösterememesi sonucunda çocuk kendine eleştirel bir yapı geliştirebileceği düşünülmektedir. Bu olumsuz bilişinbir sonucu olarak negatif duyguların gelişmesi muhtemeldir. Kişinin, olumsuz duyguları tanıma ve kontrol edebilme yetisi olmadığından somatik belirtiler geliştirmesinin olası olduğu düşünülmektedir.

4.6.2.6. Kendini Eleştirin Alt Boyutları olan Nefret Eden Benlik ve Yetersiz Benliğin Aracılık Rollerini

Çalışmanın son hipotezi olan ‘anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirin her iki boyutunun da aracılık rolü vardır’ hipotezinin test edilmesi amacıyla anneden algılanan narsisistik özellikler ölçeğinden alınan toplam puan ile depresyon, anksiyete, somatizasyon, öfke - saldırganlık ve olumsuz benlik ile olan ilişkisinde kendini eleştirin iki alt boyutu olan yetersiz benlik ve nefret eden benliğin aracı rollerini çoklu aracılık analizleri ile sınanmıştır. Yapılan analizler sonucunda kendini eleştirin nefret eden ve yetersiz benlik boyutlarının aracılık rolü olduğu görülmektedir. Bu bulgu çalışmanın son hipotezini destekler niteliktedir ve çalışmamızın bu bulguları daha önce yapılan çalışmalarla paralellik göstermektedir (Castilho ve Pinto-Gouveia, 2013; Gilbert ve arkadaşları 2004).

Son dönemde yapılan çalışmalar, kendini eleştirin boyutlarının (yetersiz benlik ve nefret eden benlik)farklı ruh sağlığı sorunları ile ilişkili olabileceğini göstermektedir. Örneğin; Castilho, Dinis, Pinto-Gouveia ve Duarte (2013), yapmış oldukları çalışmada nefret eden benliğin sınır kişilik bozukluğunu diğer ruh sağlığı sorunlarına (örn. sosyal fobi, obsesif ve kompulsif belirtiler)göre daha güçlü bir şekilde yordadığı sonucuna varmışlardır. Gilbert ve arkadaşları (2004, 2010), nefret eden benliğin kendine zarar verme, depresyon ve anksiyetenin yordayıcısı olduğunu rapor ederken; yetersiz benliğin yeme bozuklukları (Küpel ve ark., 2012) ve hatalara karşı öz-düzeltilme (self correction) ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bizim çalışmamızdaki çoklu aracılık modeli ise kendini eleştirin her iki boyutunun da ruh sağlığı sorunları (somatizasyon, anksiyete, depresyon) ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

4.6.2.7. Annedan Algılanan Narsisistik Özelliklerin Psikopatoloji ile Olan İlişkisi

Çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde anneden algılanan narsisistik özelliklerin psikopatoloji ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmektedir. Elde edilen bu bulgu hipotezimizi destekler niteliktedir. Literatür incelendiğinde klinik gözlemlere dayalı (örn. Masterson, 1998; Rappoport, 2005) ve görgül çalışmalar göstermektedir (Byrne ve O'Brien, 2014; Henrich, Heine ve Norenzayan, 2010; Miller, Campbell ve Pilkonis, 2007)yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan biriyle yakın ilişkide olan kişilerin çeşitli sorunlar

yaşadıklarını. Day, Bourke, Townsend ve Grenyer (2019), yüksek düzeyde narsisistik özellikler gösteren partnere (%77.8), anneye (%8.5) ve diğer aile üyelerine (%10) sahip olan 683 katılımcıdaki ruh sağlığı sorunlarını incelemiştir. Çalışmanın sonunda; narsisistik özellikleri yüksek düzeyde olan kişilerle yakın ilişki içinde olan katılımcıların anksiyete ve depresyon gibi çeşitli ruh sağlığı sorunları yaşadıklarını rapor etmiştir.

4.7. Sınırlılıklar

Her araştırmada olduğu gibi bizim çalışmamızın da bazı sınırlılıkları vardır. Bu sınırlılıklardan ilki katılımcıların anneleri ile ilgili bilgi toplamada retrospektif yöntemin kullanılmış olmasıdır. Bu konu ile ilgili olarak Brewin, Andrews ve Gotlib (1993), retrospektif çalışmaların psikopatolojinin etkisi ile otobiyografik hafızadaki zayıflamadan dolayı düşük düzeyde geçerli ve güvenilir olabileceğini ifade etmişlerdir. Diğer bir deyişle kişinin yaşadığı ruh sağlığı sorunu geçmişe yönelik anılarını hatırlamada olumsuz bir etkiye neden olmaktadır. Bu doğrultuda bizim çalışmamızda da katılımcıların şu anda yaşadıkları ruh sağlığı sorunlarının geçmiş yaşamlarına dair anılarını hatırlamada olumsuz etki yapabileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın ikinci sınırlılığı ise, araştırmanın korelasyonel bir çalışma olması sebebiyle nedenselliğe ilişkin çıkarımların yapılamamasıdır. Araştırma bulguları yalnızca ilişkisellik sınırları içinde değerlendirilebilmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda annenin narsisistik özelliklerinin anne çocuk ilişkisinde boylamsal bir şekilde incelenmesinin daha aydınlatıcı sonuçlar getireceği düşünülmektedir.

Çalışmanın üçüncü sınırlılığı ise bağımlı değişken olan psikopatoloji ile ilişkilidir. Örneğin; yapılan çalışmalar somatizasyonun depresyon ve anksiyete bozuklukları ile yüksek düzeyde eş-tanı gösterdiğine işaret etmektedir (Drayer ve arkadaşları, 2005; Garcia-Campayo, Alda, Sobradie, Olivan ve Pascual, 2007). Ebel ve Podoll, (1998), yapmış oldukları çalışmada somatik belirtiler gösteren hastaların %47'sinde depresif belirtiler %20'sinde ise anksiyete belirtilerinin birlikte görüldüğünü rapor etmişlerdir. Bu nedenle ileride yapılacak çalışmalarda semptomların değerlendirilmesinde öz bildirim araçlarının yanı sıra tanıyı ya da belirtileri değerlendirmeye yönelik klinik görüşmelerle desteklenmesi önerilmektedir.

Çalışmanın dördüncü sınırlılığı araştırmadaki katılımcıların toplum örnekleminde seçilmiş olmasıdır. Annenin narsisistik özelliklerinin ile ruh sağlığı sorunları arasındaki ilişkinin incelenmesinde klinik örneklem ile çalışılmasının sözü geçen değişkenler arasındaki ilişkinin doğasının anlaşılmasında daha aydınlatıcı bilgiler verebileceği düşünülmektedir.

Çalışmanın son sınırlılığı annenin narsisizmden başka bir ruh sağlığı sorununun olup olmadığının sorgulanmamasıdır. İleride yapılacak çalışmalarda gerek katılımcılar ile ilgili gerekse katılımcıların anneleri ile ilgili bu özelliklerin göz önüne alınması önerilmektedir.

4.8. Sonuç

Bu çalışmanın amacı anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresyon, anksiyete, saldırganlık - öfke, somatizasyon ve olumsuz benlik ile ilgili belirtiler arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü olup olmadığını gösteren modeller sınanmıştır. Ayrıca anneden algılanan narsisistik özelliklerin çocuğun cinsiyetine ve göre farklılaşp farklılaşmadığı da incelenmiştir.

Çalışmada ilk olarak çocuğun cinsiyetine bağlı olarak anneden algılanan narsisistik özellikler incelenmiş ve anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır.

Anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresif belirtiler arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü olup olmadığı sınanmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde kendini eleştirinin bu iki değişken arasındaki ilişkiye tam aracılık ettiği görülmüştür.

Bu çalışmanın bir diğer sonucu ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolünün sınanması ile ilgilidir. Bu ilişkiyi belirleme için yapılan analiz sonuçlarına göre anneden algılanan narsisistik özellikler ile anksiyete belirtileri arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı rolü olduğu görülmüştür.

Çalışmada merak edilen bir başka konu ise anneden algılanan narsisistik özelliklerin somatik semptomlar ile olan ilişkisinde kendini eleştirinin aracı rolünün olup olmadığıdır. Bu amaçla yapılan analizler sonucunda anneden algılanan narsisistik özellikler ile somatik semptomlar arasındaki ilişkide kendini eleştirinin tam aracı rolünün olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada elde edilen bir diğer sonuç ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile öfke - saldırganlık arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracı rolü olduğudur. Çalışmanın son sonucu ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile olumsuz benlik arasındaki ilişkiye kendini eleştirinin tam aracılık ettiği görülmüştür.

Son bulgumuz ise anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkide kendini eleştirinin iki boyutu olan yetersiz benlik ve rahatlatan benliğin de aracılık etkisinin olduğudur.

4.9. Araştırmacılar İçin Öneriler

Literatürde ihmal, istismar ya da ebeveynlik tutumları gibi değişkenlerin psikopatoloji ile ilişkili olduğu görülmektedir. Yapılan bu çalışma sonucunda sözü geçen değişkenlerin bir adım ötesine geçilmiş ve ihmal, istismar ya da olumsuz ebeveynlik gibi değişkenleri yordayacak bir değişken olan annenin narsisistik kişilik özelliği üzerine çalışılmıştır. İleride yapılacak çalışmalarda ebeveynlerin kişilik özelliklerinin çocuk yetiştirme stilleri gibi aracı değişkenler ile çocuk ruh sağlığı üzerindeki etkilerinin incelenmesi önerilmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin hangi kişilik özelliklerinin hangi ebeveynlik stilleri ile ilişkili olduğu incelenebilir.

Çalışmada annenin narsisistik özellikleri ile psikopatoloji arasındaki ilişki incelenmiştir. Ancak anneden algılanan olumsuz narsisistik özellikler sadece psikopatoloji kapsamında değerlendirilmemelidir. Bir başka deyişle kişinin, annesinin narsisistik özelliklerinden kaynaklı gelişebilecek psikopatoloji haricinde, yaşamını olumsuz etkileyen diğer faktörlerin de araştırılması önerilmektedir.

Narsisizm ile ilgili çalışmalar genellikle hak görme, sömürücülük, empati eksikliği, büyülenmecilik gibi olumsuz özellikler üzerine odaklanmaktadır. İleride yapılacak olan çalışmaların, yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan kişilerle yakın ilişki içinde olan kişilerin yaşadıkları sorunlar üzerine yapılması önerilmektedir.

Yapılan bazı çalışmalar (Horne, 1998; Türker, 2018)annenin narsisistik özelliklerinin çocuğun narsisistik özelliklerini yordadığını göstermektedir. Ancak literatür incelendiğinde, yüksek düzeyde narsisistik özellikleri olan insanların kendilerini değerlendirme açısından içgörülerini olmadığı (Russ ve Shedler, 2013) ve narsisizm ile ilgili öz bildirim araçlarının yeterince güçlü olmadığı (Pincus ve Lukowitsky, 2010) görülmektedir. Bu sebeple mevcut çalışmada çocuğun narsisistik özellikleriincelenmemiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda farklı değerlendirme araçları ile narsisistik anne ile büyüyen çocukların da narsisistik özelliklerinin incelenmesi önerilmektedir.

Mevcut çalışmada anneden algılanan narsisistik özellikler ile psikopatoloji arasındaki ilişkiyi anlamada sadece kendini eleştiri aracı değişkeni kullanılmıştır. İleride yapılacak olan çalışmalarda bu iki değişken arasındaki ilişkinin doğasını anlamak amacıyla daha çok aracı ya da düzenleyici değişkenkullanılmasının faydalı olabileceği düşünülmektedir.

Çalışmada ebeveynlerden sadece annenin narsisistik özelliklerinin çocuğun ruh sağlığı ile olan ilişkisi incelenmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda ailedeki narsisistik ebeveynin hem ebeveyn çocuk etkileşimi hem de evlilik ilişkisi gibi sistemin farklı parçalarını nasıl etkilediğinin incelenmesi önerilmektedir. Ayrıca klinik gözlemlere dayalı kısıtlı sayıdaki çalışmalar narsisistik ebeveynlik (Hendrick, 2016) ve narsisistik aile dinamiği (Donaldson-Pressman ve Pressman, 1997) üzerinde durmaktadır. Narsisistik ebeveynliğin dinamiklerinin daha iyi anlaşılması için daha fazla görgül çalışma yapılması önerilmektedir.

Göpfert, Webster ve Seeman (2004), anne çocuk etkileşiminde çocuğun kişilik özelliklerinin de önemli bir faktör olduğunu ifade etmektedirler. İleride yapılacak olan çalışmalarda gelişimsel psikopatoloji çerçevesinde ebeveyn çocuk etkileşiminin karşılıklı doğası da hesaba katılmalı ve ebeveyn çocuk etkileşiminin erken dönemlerden başlayarak gözlemlenebileceği boylamsal çalışmalar yapılması önerilmektedir.

Çalışmada kullanılan anneden algılanan narsisistik özellikler ölçeği, annedeki büyülenmeci narsisistik özelliklerin belirlenmesinde kullanılmıştır. Narsisizmin diğer boyutu olan kırılğan narsisizm depresyon, kaygı, boşluk ve ruminasyon duyguları (Pincus, Cain ve

Wright, 2014) ile eleştirel, öfkeli ve hak görme (Dickinson ve Pincus, 2003; Grenyer, 2013; Russ ve ark., 2008) ile karakterizedir. İleride yapılacak çalışmalarda annedeki kırılmalı narsisistik özelliklerin çocuğun ruh sağlığı ile ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir.

4.10. Uygulayıcılar İçin Öneriler

Çalışmanın bulgularında anneden algılanan narsisistik özellikler ile depresif belirtiler, anksiyete belirtileri, öfke - saldırganlık, olumsuz benlik ve somatizasyon arasındaki ilişkide kendini eleştirinin aracılık rolü olduğu görülmektedir. Birden çok ruh sağlığı sorunu ile ilişkili olduğu görülen kendini eleştirinin tanılar arası bir kavram olduğu söylenebilir. Literatürde kişideki kendini eleştirel yapının azaltılması ile ilgili bazı çalışmalar olduğu görülmektedir. Örneğin Sharar ve arkadaşları (2012), duygu odaklı terapi kapsamında kendini eleştiriye azaltmak için uyguladıkları iki-sandalye çalışması sonucunda kişinin kendini eleştiri düzeyinde azalma olduğunu rapor etmişlerdir. Gilbert ve arkadaşları (Gilbert ve Irons, 2005; Gilbert ve Procter, 2006) ise kendine şefkatin geliştirilmesi ile kişideki utanç ve kendini eleştirel yapının azaltılmasını sağlamak üzere Kendine Şefkat Terapisi (Self Compassion Therapy) isimli bir terapi yöntemi geliştirmişlerdir. Kendine Şefkat Terapisi ile ilgili yapılan etkililik çalışmaları (Shahar ve ark., 2012; Van Vliet ve Kalnins, 2011), kişinin kendisine karşı şefkatinin geliştirilmesinin, kişideki kendini eleştiri düzeyini azalttığını göstermektedir. Özetle; narsisistik annelerin yetişkin çocukları ile yapılacak olan psikoterapi programlarına kendini eleştiri düzeyinin azaltılması ile ilgili çalışmaların entegre edilmesi önerilmektedir.

Yapılan bazı çalışmalar (Boicich, 2017; Horne, 1998; Türker, 2018), annenin narsisistik özelliklerinin kuşaklar arası bir istismar olduğunu göstermektedir. Görgül ve klinik gözlemlere (Kohut, 1971, Kernberg, 1976), dayalı çalışmalar anne - çocuk ilişkisinde çocuğun bakım ve güven gibi temel ihtiyaçlarını karşılanmaması sonucunda çocuğun da yüksek düzeyde narsisistik özellikler gösterebileceğini öne sürmektedir. Şöyle ki; narsisistik özellikleri ile meşgul olan bir anne ile büyüyen çocuğun temel ihtiyaçları karşılanmaz. Çocuk, yaşamının sonraki döneminde yani ebeveyn olduğunda kendi narsisistik ihtiyaçları ile meşgul olur ve kendi çocuğunun temel ihtiyaçlarını karşılayamaz. Narsisizmin kuşaklararası geçişi ile ilgili olarak Boicich (2017), yapmış olduğu çalışmada narsisizmin aile dinamiği üzerindeki olumsuz etkilerine dair psikodinamik temelli grup çalışmaları yapmıştır. Boicich, bu grup çalışmalarında ilk olarak katılımcıların ebeveynlerinin narsisistik özelliklerinin onlarda yarattığı olumsuz etkiler üzerine odaklanmıştır. Daha sonra kişilerin kendi olumsuz narsisistik özelliklerinin farkına varmalarını sağlayacak çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmada programın etkililiği incelenmemiştir. Narsisistik annelerin yetişkin çocukları ile ilgili yapılacak programlarda narsisistik annelerin, çocuğun ruhsağılığı üzerindeki olumsuz etkilerini incelemek ve iyileştirmek için müdahale çalışmalarını planlanması ve bu çalışmaların etkililiğinin sınanması önerilmektedir.

Günümüzde, geçmişe oranla narsisistik özelliklerin arttığı görülmektedir (Twenge ve Foster, 2010). Yapmış olduğumuz çalışmanın sonucunda kişideki narsisistik özelliklerin anne çocuk ilişkisinde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Bu nedenle yapılacak olan ebeveynlik becerileri ya da ebeveynliğe hazırlık eğitimlerinde psikolojik kontrol, empati, eleştirelilik ve ebeveynleştirme gibi ebeveyne ait narsisistik kişilik özelliklerinin çocukların kendilerini algılayışları üzerinde olumsuz etkilerine odaklanma ve çocuğun ruh sağlığı açısından bir risk faktörü olarak ele alınmanın yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Son olarak, narsisistik annelerin yetişkin çocukları ile yapılacak olan psikoterapi çalışmalarında ebeveynin yeniden yapılandırılması (reparenting) ile ilgili olan terapi yöntemleri (örneğin transaksiyonel analiz ve şema terapi) önerilmektedir. Şema terapinin amacı, kişideki sağlıklı yetişkin modunun güçlendirilmesi ile, hastaların daha sağlıklı kişilerarası ve yakın ilişkiler kurabilmeleri için terapi ilişkisinin sınırları dahilinde yeniden ebeveynlik yapmaktır (Young, 1990). Bu yeniden ebeveynlik ile kişi sosyal yaşamında daha işlevsel hale gelir, daha entegre bir benlik duygusu geliştirirken zor duyguları tolere etme, yönetme ve iletme kapasitesini geliştirir (Young, Klosko ve Weishaar, 2003). Transaksiyonel Analiz literatüründe ebeveynin yeniden yapılandırılması kavramı Muriel James (1981), tarafından ortaya atılmıştır. James'e göre kişi, yaşamın erken döneminde karşılaştığı olumsuz ebeveyn sayesinde kendini değersiz hissederek ve bu nedenle ebeveynin yeniden yapılandırılması kişinin benlik saygısını arttırması ve daha tatmin edici bir hayat yaşaması için yeni beceriler geliştirme fırsatı sunar. Bu yöntemde müdahaleler, kişilerin kendilerini değerli hissetmelerine ve kendilerini kabul etmelerine yardımcı olmak için "yeni bir ebeveyn" geliştirilmesi amacıyla tasarlanmıştır. İnsanlar kendilerine yaşamlarının erken dönemlerinde deneyimlemedikleri şekilde düşünme, hissetme ve davranma izni verebilirler (Wissink, 1994). Bu bağlamda kişinin yaşamının erken döneminde annenin narsisistik özelliklerine maruz kalan kişilerle yapılacak psikoterapi çalışmalarında ebeveynin yeniden yapılandırılması tekniğinin entegre edilmesi önerilmektedir. Böylece kişinin içselleştirdiği olumsuz ebeveynin bir sonucu olarak ortaya çıkan değersizlik duygusu ve kendini eleştirel yapı ebeveynin yeniden yapılandırılması çalışmaları ile işlenebilir.

KAYNAKLAR

- [1]. Affrunti, N. W. & Woodruff-Borden, J. (2015). Parental perfectionism and overcontrol: examining mechanisms in the development of child anxiety. *Journal of abnormal child psychology*, 43(3), 517-529.
- [2]. Akhtar, S. & Thomson, J. A. (1982). Overview: Narcissistic personality disorder. *The American Journal of Psychiatry*, 139(1), 12-20.
- [3]. Akhtar S. (1989). Narcissistic personality disorder: Descriptive features and differential diagnosis. *Psychiatric Clinics of North America*. 12:505-530.
- [4]. Akhtar, S. (2003). *The shy narcissist*. New clinical realms: Pushing the envelope of theory and technique. Jason Aronson.
- [5]. Allan, S. & Gilbert, P. (1997). Submissive behaviour and psychopathology. *British Journal of Clinical Psychology*, 36(4), 467-488.
- [6]. Allan, S. & Gilbert, P. (2002). Anger and anger expression in relation to perceptions of social rank, entrapment and depressive symptoms. *Personality and Individual Differences*, 32(3), 551-565.
- [7]. American Psychiatric Association (1980). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder (DSM-III), 3. Edition, Washington D.C.
- [8]. Amerikan Psikiyatri Birliği (2013). *Ruhsal bozuklukların tanınması ve sayımsal elkitabı, beşinci baskı (DSM-5)*. (Çev. E. Köroğlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara.
- [9]. Ammerman, B. A. & Brown, S. (2018). The mediating role of self-criticism in the relationship between parental expressed emotion and NSSI. *Current Psychology*, 37(1), 325-333.
- [10]. Aneti, S. & Bemporad, J. (1980) The psychological organization of depression. *American Journal of Psychiatry*, 137, 1360-1365
- [11]. Ansell, E. B. (2006). An integrative two-dimensional model of adaptive and maladaptive narcissism. In *114th Annual Convention of the American Psychological Association, New Orleans, LA*.
- [12]. Ainsworth, M. D. S. (1982). *Attachment: Retrospect and prospect*. Basic books.
- [13]. Apter, T. (2012). *Difficult mothers: Understanding and overcoming their power*. WW Norton & Company.
- [14]. Arrindell, W. A., Sanavio, E., Aguilar, G., Sica, C., Hatzichristou, C., Eisemann, M., ... & Kállai, J. (1999). The development of a short form of the EMBU: Its appraisal with students in Greece, Guatemala, Hungary and Italy. *Personality and Individual Differences*, 27(4), 613-628.
- [15]. Ayre, C. & Scally, A. J. (2014). Critical values for Lawshe's content validity ratio: revisiting the original methods of calculation. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 47(1), 79-86.
- [16]. Baião, R., Gilbert, P., McEwan, K. & Carvalho, S. (2015). Forms of self-criticising/attacking & self-reassuring scale: Psychometric properties and normative study. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 88(4), 438-452.

- [17]. Baldwin, M. W. (1997). Relational schemas as a source of if-then self-inference procedures. *Review of General Psychology, 1*(4), 326.
- [18]. Barker, E. D., Copeland, W., Maughan, B., Jaffee, S. R. & Uher, R. (2012). Relative impact of maternal depression and associated risk factors on offspring psychopathology. *The British Journal of Psychiatry, 200*(2), 124-129.
- [19]. Barnow, S., Lucht, M. & Freyberger, H. J. (2001). Influence of punishment, emotional rejection, child abuse, and broken home on aggression in adolescence: An examination of aggressive adolescents in Germany. *Psychopathology, 34*(4), 167-173.
- [20]. Barrett, P. (2007). Structural equation modelling: Adjudging model fit. *Personality and Individual Differences, 42*(5), 815-824. Barber, J. P. (2015). Interpersonal problems, dependency, and self-criticism in major depressive disorder. *Journal of Clinical Psychology, 71*(1), 93-104.
- [21]. Barry, C. T., Frick, P. J., & Killian, A. L. (2003). The relation of narcissism and self-esteem to conduct problems in children: A preliminary investigation. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 32*(1), 139-152.
- [22]. Barry, C. T. & Lee-Rowland, L. M. (2015). Has there been a recent increase in adolescent narcissism? Evidence from a sample of at-risk adolescents (2005–2014). *Personality and Individual Differences, 87*, 153-157.
- [23]. Baskin-Sommers, A., Krusemark, E., & Ronningstam, E. (2014). Empathy in narcissistic personality disorder: From clinical and empirical perspectives. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment, 5*(3), 323.
- [24]. Beck, A. T. (1967). *Depression: Clinical, experimental, and theoretical aspects*. New York: Harper & Row.
- [25]. Beck, A. T. (2008). The evolution of the cognitive model of depression and its neurobiological correlates. *American Journal of Psychiatry, 165*(8), 969-977.
- [26]. Behary, W. T. & Dieckmann, E. (2011). Schema therapy for narcissism. *The Handbook of Narcissism and Narcissistic Personality Disorder: Theoretical Approaches, Empirical Findings, and Treatments*. (pp. 445-456). Hoboken, NJ: John Wiley and Sons,
- [27]. Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development, 83*-96.
- [28]. Berg-Nielsen, T. S. & Wichström, L. (2012). The mental health of preschoolers in a Norwegian population-based study when their parents have symptoms of borderline, antisocial, and narcissistic personality disorders: at the mercy of unpredictability. *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health, 6*(1), 19.
- [29]. Bentler, P. M. (1990). Comparative fit indexes in structural models. *Psychological Bulletin, 107*(2), 238.
- [30]. Berkowitz, L. (1989). Frustration-aggression hypothesis: Examination and reformulation. *Psychological Bulletin, 106*(1), 59.
- [31]. Berkowitz, L. (1990). On the formation and regulation of anger and aggression: A cognitive-neoassociationistic analysis. *American Psychologist, 45*(4), 494.

- [32]. Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its causes, consequences, and control*. McGraw-Hill Book Company.
- [33]. Bernstein, D. P. (2005). Schema therapy for personality disorders. *Handbook of personology and psychopathology*, 462-477. Washington: John Wiley & Sons
- [34]. Blatt, S. J. (1974). Levels of object representation in anaclitic and introjective depression. *The psychoanalytic study of the child*, 29(1), 107-157.
- [35]. Blatt, S. J. (2004). *Experiences of depression: Theoretical, clinical, and research perspectives*. American Psychological Association.
- [36]. Blatt, S. J. (2008). *Polarities of experience: Relatedness and self-definition in personality development, psychopathology, and the therapeutic process*. American Psychological Association.
- [37]. Blatt, S. J. (1995). The destructiveness of perfectionism: Implications for the treatment of depression. *American psychologist*, 50(12), 1003.
- [38]. Blatt, S. J. (2008). *Polarities of experience: Relatedness and self-definition in personality development, psychopathology, and the therapeutic process*. American Psychological Association.
- [39]. Blatt, S. J., Auerbach, J. S. ve Levy, K. N. (1997). Mental representations in personality development, psychopathology, and the therapeutic process. *Review of General Psychology*, 1(4), 351-374.
- [40]. Blatt, S. J. & Blass, R. B. (1992). Relatedness and self-definition: Two primary dimensions in personality development, psychopathology, and psychotherapy. In J. W. Barron, M. N. Eagle, & D. L. Wolitzky (Eds.), *Interface of psychoanalysis and psychology* (p. 399-428). American Psychological Association.
- [41]. Blatt, S. J., Cornell, C. E. & Eshkol, E. (1993). Personality style, differential vulnerability, and clinical course in immunological and cardiovascular disease. *Clinical Psychology Review*, 13(5), 421-450.
- [42]. Blatt, S. J. & Homann, E. (1992). Parent-child interaction in the etiology of dependent and self-critical depression. *Clinical Psychology Review*, 12(1), 47-91
- [43]. Blatt, S. J. & Lerner, H. (1983). Investigations in the psychoanalytic theory of object relations and object representations. *Empirical Studies Of Psychoanalytic Theories*, 1, 189-249.
- [44]. Blatt, S. J. & Shichman, S. (1983). Two primary configurations of psychopathology. *Psychoanalysis and Contemporary Thought*, 6(2), 187-254.
- [45]. Blatt, S. J. & Zuroff, D. C. (1992). Interpersonal relatedness and self-definition: Two prototypes for depression. *Clinical Psychology Review*, 12(5), 527-562.
- [46]. Bleys, D., Soenens, B., Boone, L., Claes, S., Vliegen, N. & Luyten, P. (2016). The role of intergenerational similarity and parenting in adolescent self-criticism: An actor-partner interdependence model. *Journal of Adolescence*, 49, 68-76.
- [47]. Bleys, D., Soenens, B., Claes, S., Vliegen, N. & Luyten, P. (2018). Parental psychological control, adolescent self-criticism, and adolescent depressive symptoms: A latent change modeling approach in Belgian adolescents. *Journal of Clinical Psychology*, 74(10), 1833-1853.

- [48]. Boicich, B. (2017). *Not Your Mother's Doll: Effects of Maternal Narcissism on Daughters* (Unpublished doctoral dissertation, Saint Mary's College of California, California).
- [49]. Boszormenyi-Nagy, I. & Spark, G. M. (1973). *Invisible loyalties: Reciprocity in intergenerational family therapy*, New York: Harper & Row.
- [50]. Bradley, J. A. (2000). *Evaluating the concept of the narcissistic family: development of the childhood experiences questionnaire* (Unpublished doctoral dissertation, Lehigh University, Bethlehem).
- [51]. Bradley, C. M. (2017). Relationship and parenting correlates of maladaptive narcissism in adolescents (Unpublished doctoral dissertation, Alliant International University, San Diego).
- [52]. Brewin, C. R., Andrews, B. ve Gotlib, I. H. (1993). Psychopathology and early experience: a reappraisal of retrospective reports. *Psychological Bulletin*, 113(1), 82.
- [53]. Bromberg, P. M. (1986). The mirror and the mask: On narcissism and psychoanalytic growth. In A. P. Morrison (Ed.), *Essential papers on narcissism* (pp. 438-466). New York: New York University Press.
- [54]. Brown, N. W. (2008). *Children of the self-absorbed: A grown-up's guide to getting over narcissistic parents*. Oakland : New Harbinger Publications.
- [55]. Brown, N. W. (2006). *Coping with infuriating, mean, critical people: the destructive narcissistic pattern: the destructive narcissistic pattern*. London: Praeger
- [56]. Browne, M. W., & Cudeck, R. (1993). Alternative ways of assessing model fit. *Sage focus editions*, 154, 136-136.
- [57]. Bryan, B. C., Watson, N., Babel, K. S., & Thrash, T. M. (2008). Relations of self-discrepancies to anxiety and depression: Tests of Rogers's and Higgins's theories. In *annual meeting of the Society for Psychotherapy Research, Barcelona, Spain*.
- [58]. Busch, F. N. (2014). Clinical approaches to somatization. *Journal of Clinical Psychology*, 70(5), 419-427.
- [59]. Bursten, B. (1973). Some narcissistic personality types. *International Journal of Psychoanalysis*, 54, 287-300.
- [60]. Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32(32), 470-483.
- [61]. Cain, N. M., Pincus, A. L. & Ansell, E. B. (2008). Narcissism at the crossroads: Phenotypic description of pathological narcissism across clinical theory, social/personality psychology, and psychiatric diagnosis. *Clinical Psychology Review*, 28(4), 638-656.
- [62]. Caligor, E., Kernberg, O. F., & Clarkin, J. F. (2007). *Handbook of dynamic psychotherapy for higher level personality pathology*. Washington: American Psychiatric Pub.
- [63]. Campbell, W. K., & Foster, J. D. (2007). The narcissistic self: Background, an extended agency model, and ongoing controversies. *The Self*, 115-138.
- [64]. Campbell, W. K., Foster, C. A. & Finkel, E. J. (2002). Does self-love lead to love for others? A story of narcissistic game playing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(2), 340.

- [65]. Campbell, W. K., Bush, C. P., Brunell, A. B. & Shelton, J. (2005). Understanding the social costs of narcissism: The case of the tragedy of the commons. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(10), 1358-1368.
- [66]. Campbell, W. K. & Miller, J. D. (2011). *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*. New York: John Wiley & Sons.
- [67]. Campos, R. C., Besser, A., & Blatt, S. J. (2010). The mediating role of self-criticism and dependency in the association between perceptions of maternal caring and depressive symptoms. *Depression and Anxiety*, 27(12), 1149-1157.
- [68]. Canonville, C. L. (2015). Narcissistic Victim Syndrome: What the heck is that? *The Three Faces of Evil*. New York: Black Card Books.
- [69]. Carr, D. L. (2008). *Relationships among overt and covert narcissism and vocational interests with respect to gender*. (Unpublished doctoral dissertation The Florida State University, Florida).
- [70]. Caspi, A. & Shiner, R. (2006). Personality development. In W. Damon (Series Ed.) and N. Eisenberg (Vol. Ed.), *Handbook of child psychology: Vol. 3. Social, emotional, and personality development* (6th ed., pp. 300–365). New York: Wiley.
- [71]. Caspi, A., Roberts, B. W. & Shiner, R. L. (2005). Personality development: Stability and change. *Annu. Rev. Psychol.*, 56, 453-484.
- [72]. Castilho, P., Pinto-Gouveia, J., Amaral, V., & Duarte, J. (2014). Recall of threat and submissiveness in childhood and psychopathology: The mediator effect of self-criticism. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 21(1), 73-81.
- [73]. Castilho, P., Pinto-Gouveia, J. & Duarte, J. (2017). Two forms of self-criticism mediate differently the shame–psychopathological symptoms link. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 90(1), 44-54.
- [74]. Carr, S. N. & Francis, A. J. (2010). Do early maladaptive schemas mediate the relationship between childhood experiences and avoidant personality disorder features? A preliminary investigation in a non-clinical sample. *Cognitive Therapy and Research*, 34(4), 343-358.
- [75]. Chang, E. C. (2008). *Self-criticism and self-enhancement: Theory, research, and clinical implications*. American Psychological Association.
- [76]. Charis, C. ve Panayiotou, G. (2018). *Somatoform and other psychosomatic disorders: A dialogue between contemporary psychodynamic psychotherapy and cognitive behavioral therapy perspectives*. Switzerland : Springer.
- [77]. Chase, N. D. (1999). Parentification: An overview of theory, research, and societal issues. In N. D. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research, and treatment of parentification* (pp. 3–33). Thousand Oaks: Sage
- [78]. Cheavens, J. S., Rosenthal, M. Z., Daughters, S. B., Nowak, J., Kosson, D., Lynch, T. R., & Lejuez, C. W. (2005). An analogue investigation of the relationships among perceived parental criticism, negative affect, and borderline personality disorder features: The role of thought suppression. *Behaviour Research and Therapy*, 43(2), 257-268.

- [79]. Chessick, R. D. (1985). *Psychology of the self and the treatment of narcissism*. London: Jason Aronson.
- [80]. Clark, L. A., Livesley, W. J. & Morey, L. (1997). Special feature: Personality disorder assessment: The challenge of construct validity. *Journal of Personality Disorders*, 11(3), 205-231.
- [81]. Clifton, A., Turkheimer, E. & Oltmanns, T. F. (2004). Contrasting perspectives on personality problems: Descriptions from the self and others. *Personality and Individual Differences*, 36(7), 1499-1514.
- [82]. Collins, D. (2006). Narcissism and self-enhancement: Self-presentation, affect and the moderating role of contingencies of self-worth. (Unpublished doctoral dissertation, La Trobe University, Victoria).
- [83]. Colonnese, C., Draijer, E. M., Jan JM Stams, G., Van der Bruggen, C. O., Bögels, S. M. & Noom, M. J. (2011). The relation between insecure attachment and child anxiety: A meta-analytic review. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology*, 40(4), 630-645.
- [84]. Consolini, G. (1999). Kernberg versus Kohut: A (case) study in contrasts. *Clinical Social Work Journal*, 27(1), 71-86.
- [85]. Cooper, A. M. (1998). Further developments in the clinical diagnosis of narcissistic personality disorder. *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications*, (pp. 53-74). Maryland : Jason Aronson
- [86]. Cooper A. M. (2005). *The Quiet Revolution in American Psychoanalysis: Selected Works of Arnold M. Cooper*. New York: Brunner-Routledge.
- [87]. Cox, B. J., MacPherson, P. S., Enns, M. W. & McWilliams, L. A. (2004). Neuroticism and self-criticism associated with posttraumatic stress disorder in a nationally representative sample. *Behaviour research and therapy*, 42(1), 105-114.
- [88]. Cox, B. J., Rector, N. A., Bagby, R. M., Swinson, R. P., Levitt, A. J. & Joffe, R. T. (2000). Is self-criticism unique for depression? A comparison with social phobia. *Journal of Affective Disorders*, 57(1-3), 223-228.
- [89]. Cramer, P. (1995). Identity, narcissism, and defence mechanisms in late adolescence. *Journal of Research in Personality*, 29(3), 341-361.
- [90]. Crawford, E. & Wright, M. O. D. (2007). The impact of childhood psychological maltreatment on interpersonal schemas and subsequent experiences of relationship aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2), 93-116.
- [91]. Crowley, S. L. & Fan, X. (1997). Structural equation modeling: Basic concepts and applications in personality assessment research. *Journal of Personality Assessment*, 68 (3), 508-531.
- [92]. Curran, T., Hill, A. P., & Williams, L. J. (2017). The relationships between parental conditional regard and adolescents' self-critical and narcissistic perfectionism. *Personality and Individual Differences*, 109, 17-22.
- [93]. Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal bilimler için çok değişkenli SPSS ve lisrel uygulamaları*. Ankara : Pegem Akademi Yayınları.

- [94]. Davila, J. (2001). Refining the association between excessive reassurance seeking and depressive symptoms: The role of related interpersonal constructs. *Journal of Social and Clinical Psychology, 20*(4), 538-559.
- [95]. Davila, J., Ramsay, M., Stroud, C. B., & Steinberg, S. J. (2005). Attachment as Vulnerability to the Development of Psychopathology. In B. L. Hankin & J. R. Z. Abela (Eds.), *Development of psychopathology: A vulnerability-stress perspective* (p. 215–242). Sage Publications, Inc
- [96]. Dentale, F., Verrastro, V., Petrucelli, I., Diotaiuti, P., Petrucelli, F., Cappelli, L. & San Martini, P. (2015). Relationship between parental narcissism and children's mental vulnerability: Mediation role of rearing style. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy, 15*(3), 337.
- [97]. Derogatis, L. R. (1992). *The brief symptom inventory (BSI): administration, scoring & procedures manual-II*. Clinical Psychometric Research.
- [98]. DeVellis F.R. (2014). *Ölçek geliştirme: Kuram ve uygulamalar* (Çev. T. Totan) Ankara: Nobel Dağıtım.
- [99]. DeWall, C. N., Pond, R. S., Campbell, W. K. & Twenge, J. M. (2009). Tuning in to psychological change: Linguistic markers of selfishness, loneliness, anger, anti-social behavior, and misery increase over time in popular US song lyrics. *Unpublished manuscript*.
- [100]. Dickinson, K. A., & Pincus, A. L. (2003). Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *Journal of Personality Disorders, 17*(3), 188-207.
- [101]. Dimaggio, G., Semerari, A., Carcione, A., Nicolò, G., & Procacci, M. (2007). *Psychotherapy of personality disorders: Metacognition, states of mind and interpersonal cycles*. Oxfordshire: Routledge.
- [102]. Dinger, U., Barrett, M. S., Zimmermann, J., Schauenburg, H., Wright, A. G., Renner, F., ... & Barber, J. P. (2015). Interpersonal problems, dependency, and self-criticism in major depressive disorder. *Journal of Clinical Psychology, 71*(1), 93-104.
- [103]. Dirik, P. G., Yorulmaz, P. O., ve Karancı, P. A. N. (2015). Çocukluk Dönemi Ebeveyn Tutumlarının Değerlendirilmesi: Kısaltılmış Algılanan Ebeveyn Tutumları-Çocuk Formu. *Türk Psikiyatri Dergisi, 26*(2), 123-130.
- [104]. Donaldson-Pressman, S., & Pressman, R. M. (1997). *The narcissistic family: Diagnosis and treatment*. London: Jossey-Bass.
- [105]. Drayer, R. A., Mulsant, B. H., Lenze, E. J., Rollman, B. L., Dew, M. A., Kelleher, K., & Reynolds III, C. F. (2005). Somatic symptoms of depression in elderly patients with medical comorbidities. *International Journal of Geriatric Psychiatry: A Journal Of The Psychiatry Of Late Life And Allied Sciences, 20*(10), 973-982.
- [106]. Dumitrescu, A. L., Zetu, L., Teslaru, S., Dogaru, B. C. & Dogaru, C. D. (2008). Is it an association between body appreciation, self-criticism, oral health status and oral health-related behaviors? *Romanian Journal of Internal Medicine, 46*(4), 2343.
- [107]. Dunkley, D. M., Solomon-Krakus, S. & Moroz, M. (2016). Personal standards and self-critical perfectionism and distress: Stress, coping, and perceived social support as mediators and moderators. In *Perfectionism, health, and well-being* (pp. 157-176). Springer, Cham.

- [108]. Dunkley, D. M., Masheb, R. M., & Grilo, C. M. (2010). Childhood maltreatment, depressive symptoms, and body dissatisfaction in patients with binge eating disorder: The mediating role of self-criticism. *International Journal of Eating Disorders*, 43(3), 274-281.
- [109]. Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, (31), 44-56.
- [110]. Dutton, D. G., Denny-Keys, M. K. & Sells, J. R. (2011). Parental personality disorder and its effects on children: A review of current literature. *Journal of Child Custody*, 8(4), 268-283.
- [111]. Ehrenberg, M. F. & Hunter, M. A. (1996). Shared parenting agreements after marital separation: The roles of empathy and narcissism. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64, (4), 808-818.
- [112]. Ehret, A. M., Joormann, J. & Berking, M. (2015). Examining risk and resilience factors for depression: The role of self-criticism and self-compassion. *Cognition and Emotion*, 29(8), 1496-1504.
- [113]. Elkind, D. (1991). Instrumental narcissism in parents. *Bulletin of the Menninger Clinic*, 55(3), 299.
- [114]. Emmons, R. A. (1987). Narcissism: Theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(1), 11.
- [115]. Erkorkmaz, Ü., Etikan, İ., Demir, O., Özdamar, K. & Sanisoğlu, S. Y. (2013). Doğrulayıcı faktör analizi ve uyum indeksleri. *Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 33(1), 210-223.
- [116]. Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- [117]. Erkuş, A., Sünbül, Ö., Sünbül, S. Ö., Yormaz, S. ve Aşiret, S. (2017). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-II ölçme araçlarının psikometrik nitelikleri ve ölçme kuramları*. Ankara: Pegem Atıf İndeksi.
- [118]. Erten, Y., Mitrani, N. ve Tanık, M. (Eds.). (2004). *Psikanalizin "Öteki" Yüzü: Heinz Kohut* (Vol. 3). İstanbul: İthaki Publishing.
- [119]. Erten, Y. (2008) Heinz Kohut ve Takipçileri, 06.03.2018 tarihinde <http://www.icgoru.com/content/view/43/2/'dan> alınmıştır.
- [120]. Espasa, F. P. (2004). Parent-infant psychotherapy, the transition to parenthood and parental narcissism: Implications for treatment. *Journal of child psychotherapy*, 30(2), 155-171.
- [121]. Falconer, C. J., King, J. A. & Brewin, C. R. (2015). Demonstrating mood repair with a situation-based measure of self-compassion and self-criticism. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 88(4), 351-365.
- [122]. Fals-Stewart, W., O'Farrell, T. J., & Hooley, J. M. (2001). Relapse among married or cohabiting substance-abusing patients: The role of perceived criticism. *Behavior Therapy*, 32(4), 787-80.
- [123]. Feinson, M. C. & Hornik-Lurie, T. (2016). 'Not good enough:' Exploring self-criticism's role as a mediator between childhood emotional abuse & adult binge eating. *Eating behaviors*, 23, 1-6.

- [124]. Fischer, T. D., Smout, M. F. & Delfabbro, P. H. (2016). The relationship between psychological flexibility, early maladaptive schemas, perceived parenting and psychopathology. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 5(3), 169-177.
- [125]. Field, A., (2005). *Discovering statistics using SPSS*. (2nd ed.) London: Sage.
- [126]. Fine, R. (1986). *Narcissism, the self, and society*. New York: Columbia University Press.
- [127]. Fiscalini, J., & Grey, A. L. (1993). *Narcissism and the interpersonal self*. New York: Columbia University Press.
- [128]. Fiscalini, J. (1994). The uniquely interpersonal and the interpersonally unique: On interpersonal psychoanalysis. *Contemporary Psychoanalysis*, 30(1), 114-134.
- [129]. Flett, G. L. & Hewitt, P. L. (2002). Perfectionism and maladjustment: An overview of theoretical, definitional, and treatment issues. In G. L. Flett & P. L. Hewitt (Eds.), *Perfectionism: Theory, research, and treatment* (pp. 5–31). American Psychological Association
- [130]. Foster, J. D., McCain, J. L., Hibberts, M. F., Brunell, A. B., & Johnson, R. B. (2015). The grandiose narcissism scale: a global and facet-level measure of grandiose narcissism. *Personality and Individual Differences*, 73, 12-16.
- [131]. Freud, S. (1914). *On narcissism*. Standard edition, 14, 67-102.
- [132]. Freud, S. (1993). Yas & melankoli. (Çev: R. Uslu ve O.E. Berksun). *Kriz Dergisi*, 1(2), 98-103.
- [133]. Gabbard, G. (1994). Narcissistic Personality Disorder. *Psychodynamic Psychiatry in Clinical Practice-The DSM-IV Edition*. Washington DC. Edited by: GO G, 497-526.
- [134]. Gargurevich, R. & Soenens, B. (2016). Psychologically controlling parenting and personality vulnerability to depression: A study in Peruvian late adolescents. *Journal of Child and Family Studies*, 25(3), 911-921.
- [135]. Garcia-Campayo, J., Alda, M., Sobradiel, N., Oliván, B. & Pascual, A. (2007). Personality disorders in somatization disorder patients: a controlled study in Spain. *Journal of Psychosomatic Research*, 62(6), 675-680.
- [136]. Gibb, B. E. (2002). Childhood maltreatment and negative cognitive styles: A quantitative and qualitative review. *Clinical Psychology Review*, 22, 223–246.
- [137]. Gilbert, P. (1992). Other human beings. *Philosophical Books*, 33(3), 166-168.
- [138]. Gilbert, P. (1993). Defence and safety: Their function in social behaviour and psychopathology. *British Journal of Clinical Psychology*, 32(2), 131-153.
- [139]. Gilbert, P. (1997). The evolution of social attractiveness and its role in shame, humiliation, guilt and therapy. *British Journal of Medical Psychology*, 70(2), 113-147.
- [140]. Gilbert, P. R. (2000). *Counselling for depression*. London:Sage.
- [141]. Gilbert, P. (2007). The evolution of shame as a marker for relationship security. *The self-conscious emotions: Theory and Research*, 283-309.

- [142]. Gilbert, P. (2010). An introduction to compassion focused therapy in cognitive behavior therapy. *International Journal of Cognitive Therapy*, 3(2), 97-112.
- [143]. Gilbert, P., Baldwin, M. W., Irons, C., Baccus, J. R. & Palmer, M. (2006). Self-criticism and self-warmth: An imagery study exploring their relation to depression. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 20(2), 183.
- [144]. Gilbert, P., Clarke, M., Hempel, S., Miles, J. N. & Irons, C. (2004). Criticizing and reassuring oneself: An exploration of forms, styles and reasons in female students. *British Journal of Clinical Psychology*, 43(1), 31-50
- [145]. Gilbert, P. & Irons, C. (2005). Focused therapies and compassionate mind training for shame and self-attacking. *Compassion: Conceptualisations, research and use in psychotherapy*, 263-325.
- [146]. Gilbert, P., McEwan, K., Irons, C., Bhundia, R., Christie, R., Broomhead, C. & Rockliff, H. (2010). Self-harm in a mixed clinical population: The roles of self-criticism, shame, and social rank. *British Journal of Clinical Psychology*, 49(4), 563-576.
- [147]. Gilbert, P. & Miles, J. N. (2000). Sensitivity to Social Put-Down: it's relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self-other blame. *Personality and Individual Differences*, 29(4), 757-774.
- [148]. Gilbert, G. E., & Prion, S. (2016). Making sense of methods and measurement: Lawshe's Content Validity Index. *Clinical Simulation in Nursing*, 12(12), 530-531.
- [149]. Gilbert, P. & Procter, S. (2006). Compassionate mind training for people with high shame and self-criticism: Overview and pilot study of a group therapy approach. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 13(6), 353-379.
- [150]. Glassman, L. H., Weierich, M. R., Hooley, J. M., Deliberto, T. L. & Nock, M. K. (2007). Child maltreatment, non-suicidal self-injury, and the mediating role of self-criticism. *Behaviour research and therapy*, 45(10), 2483-2490.
- [151]. Glover, N. G., Crego, C., & Widiger, T. A. (2012). The clinical utility of the Five Factor Model of personality disorder. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 3(2), 176.
- [152]. Golomb, E. (1992). *Trapped in the mirror: Adult children of narcissists in their struggle for self*. New York: W. Morrow.
- [153]. Goodman, C. L., & Leff, B. (2011). *The Everything Guide to Narcissistic Personality Disorder: Professional, reassuring advice for coping with the disorder-at work, at home, and in your family*. New York: Simon and Schuster.
- [154]. Goodman, M., Patil, U., Triebwasser, J., Hoffman, P., Weinstein, Z. A., & New, A. (2011). Parental burden associated with borderline personality disorder in female offspring. *Journal of Personality Disorders*, 25(1), 59-74.
- [155]. Goodman, S. H., Rouse, M. H., Connell, A. M., Broth, M. R., Hall, C. M. & Heyward, D. (2011). Maternal depression and child psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 14(1), 1-27.
- [156]. Göpfert, M., Webster, J., & Seeman, M. V. (Eds.). (2004). *Parental psychiatric disorder: Distressed parents and their families*. Cambridge University Press.

- [157]. Grant, B. F. (2008). Prevalence, correlates, disability, and comorbidity of DSM-IV narcissistic personality disorder: results from the wave 2 national epidemiologic survey on alcohol and related conditions. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 69(7), 1033.
- [158]. Greenberg, L. S., & Watson, J. C. (2006). Emotion-focused therapy for depression. *American Psychological Association*.
- [159]. Grenyer, B. F. (2013). Historical overview of pathological narcissism. *Understanding and treating pathological narcissism*, Washington: American Psychology Association.
- [160]. Gunderson, J. G., Ronningstam, E. & Smith, L. E. (1991). Narcissistic personality disorder: a review of data on DSM-III-R descriptions. *Journal of Personality Disorders*, 5(2), 167-177.
- [161]. Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., Anderson, R. E. & Tatham, R. L. (2009). *Análise multivariada de dados*. Bookman Editora.
- [162]. Halamova, J., Kanovský, M. & Pacúchová, M. (2017). Robust psychometric analysis and factor structure of the forms of self--criticizing/attacking and self--reassuring scale. *Ceskoslovenska Psychologie*, 61(4).
- [163]. Harman, R. & Lee, D. (2010). The role of shame and self-critical thinking in the development and maintenance of current threat in post-traumatic stress disorder. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 17(1), 13-24.
- [164]. Harrington, D. (2009). *Confirmatory factor analysis*. New York : Oxford University Press.
- [165]. Hart, C. M., Bush-Evans, R. D., Hepper, E. G. & Hickman, H. M. (2017). The children of narcissus: Insights into narcissists' parenting styles. *Personality and Individual Differences*, 117, 249-254.
- [166]. Helgeson, V. S. (1994). Relation of agency and communion to well-being: Evidence and potential explanations. *Psychological bulletin*, 116(3), 412.
- [167]. Hendrick, H. (2016). *Narcissistic parenting in an insecure world: A history of parenting culture 1920s to present*. Policy Press.
- [168]. Hermanto, N. & Zuroff, D. C. (2016). The social mentality theory of self-compassion and self-reassurance: The interactive effect of care-seeking and caregiving. *The Journal of Social Psychology*, 156(5), 523-535.
- [169]. Hermanto, N., Zuroff, D. C., Kopala-Sibley, D. C., Kelly, A. C., Matos, M., Gilbert, P., & Koestner, R. (2016). Ability to receive compassion from others buffers the depressogenic effect of self-criticism: A cross-cultural multi-study analysis. *Personality and Individual Differences*, 98, 324-332.
- [170]. Hill, P. L., & Lapsley, D. K. (2011). Adaptive and maladaptive narcissism in adolescent development. *Narcissism and Machiavellianism in youth: Implications for the development of adaptive and maladaptive behavior*, 89-105.
- [171]. Hooper, D., Coughlan, J. & Mullen, M. R. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 6(1), 53-60.

- [172]. Horne, S. (1998). The role of parental narcissism and depression in predicting adolescent empathy, narcissism, self-esteem, pleasing others, and peer conflict (Unpublished doctoral dissertation, University of Georgia).
- [173]. Horney, K. (1937). *The neurotic personality of our time*. New York: WW Norton.
- [174]. Horney, K. (1950). *The Collected Works of Karen Horney: Self analysis. Neurosis and human growth* (Vol. 2). WW Norton.
- [175]. Horney, K. (2013) *Çağımızın nevrotik kişiliği*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- [176]. Hu, L.T. & Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling*, 6 (1), 1-55.
- [177]. Hyphantis, T., Goulia, P. & Carvalho, A. F. (2013). Personality traits, defense mechanisms and hostility features associated with somatic symptom severity in both health and disease. *Journal of Psychosomatic Research*, 75(4), 362-369.
- [178]. Iancu, I., Bodner, E. & Ben-Zion, I. Z. (2015). Self esteem, dependency, self-efficacy and self-criticism in social anxiety disorder. *Comprehensive Psychiatry*, 58, 165-171.
- [179]. Irons, C., Gilbert, P., Baldwin, M. W., Baccus, J. R. & Palmer, M. (2006). Parental recall, attachment relating and self-attacking/self-reassurance: Their relationship with depression. *British Journal of Clinical Psychology*, 45(3), 297-308.
- [180]. Jaffee, S. R. (2017). Child maltreatment and risk for psychopathology in childhood and adulthood. *Annual Review of Clinical Psychology*, 13, 525-551.
- [181]. Joeng, J. R. (2014). The mediating roles of fear of Compassion from self and others, self-compassion, and perceptions of social support on the relationships between self-criticism and depressive symptoms. (Unpublished doctoral dissertation, Minnesota University, United States).
- [182]. Joeng, J. R. & Turner, S. L. (2015). Mediators between self-criticism and depression: Fear of compassion, self-compassion, and importance to others. *Journal of Counseling Psychology*, 62(3), 453.
- [183]. John, O. P. & Robins, R. W. (1994). Accuracy and bias in self-perception: individual differences in self-enhancement and the role of narcissism. *Journal of personality and social psychology*, 66(1), 206.
- [184]. Johnson, S. M. (1987). *Humanizing the narcissistic style*. New York: Norton.
- [185]. Jonason, P. K., Webster, G. D., Schmitt, D. P., Li, N. P. & Crysel, L. (2012). The antihero in popular culture: Life history theory and the dark triad personality traits. *Review of General Psychology*, 16(2), 192-199.
- [186]. Jones, E. (1913). The Significance of the Grandfather for the Fate of the Individual. *The Psychoanalytic Review (1913-1957)*, 1, 333.
- [187]. Jones, D. N. & Figueredo, A. J. (2013). The core of darkness: Uncovering the heart of the Dark Triad. *European Journal of Personality*, 27 (6), 521-531.

- [188]. Kaitz, M., Maytal, H. R., Devor, N., Bergman, L. & Mankuta, D. (2010). Maternal anxiety, mother–infant interactions, and infants’ response to challenge. *Infant Behavior and Development*, 33(2), 136-148.
- [189]. Kamins, M.L., & Dweck, C.S. (1999). Person versus process praise and criticism: implications for contingent self-worth and coping. *Developmental Psychology*, 35(3), 835–47.
- [190]. Keim, S. A., Daniels, J. L., Dole, N., Herring, A. H., Siega-Riz, A. M. & Scheidt, P. C. (2011). A prospective study of maternal anxiety, perceived stress, and depressive symptoms in relation to infant cognitive development. *Early Human Development*, 87(5), 373-380.
- [191]. Kelly, A. C. & Tasca, G. A. (2016). Within-persons predictors of change during eating disorders treatment: An examination of self-compassion, self-criticism, shame, and eating disorder symptoms. *International Journal of Eating Disorders*, 49(7), 716-722.
- [192]. Keltner, D., Kogan, A., Piff, P. K., & Saturn, S. R. (2014). The sociocul- tural appraisals, values, and emotions (SAVE) framework of prosociality: Core processes from gene to meme. *The Annual Review of Psychology*, 65, 425–460.
- [193]. Kernberg, O. (1967). Borderline personality organization. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 15(3), 641-685.
- [194]. Kernberg, O. F. (1970). Factors in the psychoanalytic treatment of narcissistic personalities. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 18(1), 51-85.
- [195]. Kernberg, O. F. (1975). A systems approach to priority setting of interventions in groups. *International Journal of Group Psychotherapy*, 25(3), 251-275.
- [196]. Kernberg, OF. (1983). Clinical aspects of narcissism. Cornell University, New York: Paper presented at Grand Rounds, Cornell University Medical Center, Westchester Division
- [197]. Kernberg, OF. (1985). Clinical diagnosis and treatment of narcissistic personality disorder. Stockholm, Sweden: Paper presented at Swedish Association for Mental Health;
- [198]. Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A. & Harlow, T. (1993). There's more to self-esteem than whether it is high or low: The importance of stability of self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(6), 1190.
- [199]. Kernis, M. H., Grannemann, B. D. & Barclay, L. C. (1989). Stability and level of self-esteem as predictors of anger arousal and hostility. *Journal of Personality And Social Psychology*, 56(6), 1013.
- [200]. Kernis, M. H. & Sun, C. R. (1994). Narcissism and reactions to interpersonal feedback. *Journal of Research in Personality*, 28(1), 4-13.
- [201]. Kirmayer, L. J. & Robbins, J. M. (1996). Patients who somatize in primary care: a longitudinal study of cognitive and social characteristics. *Psychological Medicine*, 26(5), 937-951.
- [202]. Klein, M. (2002). *Haset ve şükran*, (Çev. O. Koçak, Y. Ertan), İstanbul : Metis Yayınları.
- [203]. Kline, R.B (2000). *An easy guide to factoran alysis*. London and New York: Routledge.

- [204]. Kline RB. (2011). *Hypothesis Testing. Principles and Practice of Structural Equation Modeling*. (3rd ed.) New York: The Guilford Press; 2011. p.7,192- 209, 342.
- [205]. Klonsky, E. D., Jane, J. S., Turkheimer, E., & Oltmanns, T. F. (2002). Gender role and personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, 16(5), 464-476.
- [206]. Kluczniok, D., Boedeker, K., Fuchs, A., Hindi Attar, C., Fydrich, T., Fuehrer, D., ... & Herpertz, S. C. (2016). Emotional availability in mother-child interaction: The effects of maternal depression in remission and additional history of childhood abuse. *Depression and Anxiety*, 33(7), 648-657.
- [207]. Koestner, R., Zuroff, D. C. & Powers, T. A. (1991). Family origins of adolescent self-criticism and its continuity into adulthood. *Journal of Abnormal Psychology*, 100(2), 191.
- [208]. Kohut H. (1966). Forms and transformations of narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 14:243-272.
- [209]. Kohut, H. (1971). *The Analysis of the Self*. New York: Int.
- [210]. Kohut, H. & Wolf, E. S. (1978). The disorders of the self and their treatment: An outline. *International Journal of Psycho-Analysis*, 59, 413-425.
- [211]. Kopala-Sibley, D. C., Zuroff, D. C., Hankin, B. L., & Abela, J. R. (2015). The development of self-criticism and dependency in early adolescence and their role in the development of depressive and anxiety symptoms. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 41(8), 1094-1109.
- [212]. Kopala-Sibley, D. C., Zuroff, D. C., Russell, J. J. ve Moskowitz, D. S. (2014). Understanding heterogeneity in social anxiety disorder: Dependency and self-criticism moderate fear responses to interpersonal cues. *British Journal of Clinical Psychology*, 53(2), 141-156.
- [213]. Kris, A. O. (1990). Helping patients by analyzing self-criticism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 38(3), 605-636.
- [214]. Kupeli, N., Chilcot, J., Schmidt, U. H., Campbell, I. C., & Troop, N. A. (2013). A confirmatory factor analysis and validation of the forms of self-criticism/reassurance scale. *British Journal of Clinical Psychology*, 52(1), 12-25.
- [215]. Lamers, S. M., Westerhof, G. J., Glas, C. A. ve Bohlmeijer, E. T. (2015). The bidirectional relation between positive mental health and psychopathology in a longitudinal representative panel study. *The Journal of Positive Psychology*, 10(6), 553-560.
- [216]. Laulik, S., Chou, S., Browne, K. D., & Allam, J. (2013). The link between personality disorder and parenting behaviors: a systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 18(6), 644-655.
- [217]. Lawshe, C. H. (1975). "A quantitative approach to content validity." *Personnel Psychology*, 28, 563-575.
- [218]. Lee, A. & Hankin, B. L. (2009). Insecure attachment, dysfunctional attitudes, and low self-esteem predicting prospective symptoms of depression and anxiety during adolescence. *Journal of clinical child & Adolescent Psychology*, 38(2), 219-231.
- [219]. Leggio, J. N. (2018). *Mental Health Outcomes for Adult Children of Narcissistic Parents* (Doctoral dissertation, Adler School of Professional Psychology).

- [220]. Levy, K. N., Edell, W. S. & McGlashan, T. H. (2007). Depressive experiences in inpatients with borderline personality disorder. *Psychiatric Quarterly*, 78(2), 129-143.
- [221]. Levy, K. N., Reynoso, J. S., Wasserman, R. H., & Clarkin, J. F. (2007). Narcissistic personality disorder. In W. O'Donohue, K. A. Fowler, ve S. O. Lilienfeld (Eds.), *Personality disorders: Toward the DSM-V* (p. 233–277). Sage Publications, Inc.
- [222]. Levy, K. N., Ellison, W. D., & Reynoso, J. S. (2011). A historical review of narcissism and narcissistic personality. *The handbook of narcissism and narcissistic personality disorder: Theoretical approaches, empirical findings, and treatments*, 3-13.
- [223]. Li, M., D'arcy, C. & Meng, X. (2016). Maltreatment in childhood substantially increases the risk of adult depression and anxiety in prospective cohort studies: systematic review, meta-analysis, and proportional attributable fractions. *Psychological Medicine*, 46(4), 717-730.
- [224]. Linehan, M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press, 49-52.
- [225]. Lingardi, V. & McWilliams, N. (2015). The psychodynamic diagnostic manual–2nd edition (PDM-2). *World Psychiatry*, 14(2), 237.
- [226]. Loehlin, J. C. & Beaujean, A. A. (2016). Path models in factor, path, and structural equation analysis. In *Latent Variable Models*(pp. 15-50). Routledge.
- [227]. Long, E. C., Aggen, S. H., Gardner, C. & Kendler, K. S. (2015). Differential parenting and risk for psychopathology: a monozygotic twin difference approach. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 50(10), 1569-1576.
- [228]. Lootens, C. M. (2010). *An examination of the relationships among personality traits, perceived parenting styles, and narcissism* (Unbuplished doctoral dissertation, University of North Carolina, Greensboro).
- [229]. Lowicki, P. & Zajenkowski, M. (2017). No empathy for people nor for God: The relationship between the Dark Triad, religiosity and empathy. *Personality and Individual Differences*, 115, 169-173.
- [230]. Luyten, P. & Blatt, S. J. (2013). Interpersonal relatedness and self-definition in normal and disrupted personality development: Retrospect and prospect. *American Psychologist*, 68(3), 172.
- [231]. Macfie, J. & Kurdziel, G. (2019). The experience of maltreatment in young children whose mothers have borderline personality disorder: reflections in their narrative representations. *Journal of Personality Disorders*, 1-15.
- [232]. MacKinnon, D. P. (2011). Integrating mediators and moderators in research design. *Research on Social Work Practice*, 21(6), 675-681.
- [233]. Mandel, T., Dunkley, D. M. & Moroz, M. (2015). Self-critical perfectionism and depressive and anxious symptoms over 4 years: The mediating role of daily stress reactivity. *Journal of Counseling Psychology*, 62(4), 703.
- [234]. Mahoney, D., Rickspoone, L. & Hull, J. C. (2016). Narcissism, parenting, complex trauma: The emotional consequences created for children by narcissistic parents. *The Practitioner Scholar: Journal of Counseling and Professional Psychology*, 5(1).

- [235]. Malancharuvil, J. M. (2004). Projection, introjection, and projective identification: A reformulation. *The American journal of psychoanalysis*, 64(4), 375-382.
- [236]. Masterson, J. F. (1981). *The narcissistic and borderline disorders*. New York: Brunner.
- [237]. Masterson, J. F. (1993). *The emerging self: A developmental, self, and object relations approach to the treatment of the closet narcissistic disorder of the self*. Psychology Press.
- [238]. Masterson, J. F. (2000). *The personality disorders: A new look at the developmental self and object relations approach: Theory, diagnosis, treatment*. Zeig Tucker & Theisen Publishers.
- [239]. Mayseless, O. ve Scharf, M. (2000). Inadequate Boundaries Questionnaire IBQ. *Unpublished manuscript, University of Haifa, Haifa, Israel*.
- [240]. McBride, K. (2008). *Will I ever be good enough?: Healing the daughters of narcissistic mothers*. New York: Simon and Schuster.
- [241]. McCann, J. T. & Biaggio, M. K. (1989). Narcissistic personality features and self-reported anger. *Psychological Reports*, 64(1), 55-58.
- [242]. McDonald, R.P. & Ho, M.H.R. (2002). Principles and practice in reporting statistical equation analyses. *Psychological Methods*, 7 (1), 64-82.
- [243]. Meyer, G. J., Finn, S. E., Eyde, L. D., Kay, G. G., Moreland, K. L., Dies, R. R., ... & Reed, G. M. (2001). Psychological testing and psychological assessment: A review of evidence and issues. *American psychologist*, 56(2), 128.
- [244]. Mezulis, A. H., Hyde, J. S. & Abramson, L. Y. (2006). The developmental origins of cognitive vulnerability to depression: Temperament, parenting, and negative life events in childhood as contributors to negative cognitive style. *Developmental psychology*, 42(6), 1012.
- [245]. Michal, M., Adler, J., Reiner, I., Wermke, A., Ackermann, T., Schlereth, T. & Birklein, F. (2017). Association of neglect-like symptoms with anxiety, somatization, and depersonalization in complex regional pain syndrome. *Pain Medicine*, 18(4), 764-772.
- [246]. Miller A. (2019) *Yetenekli çocuğun dramı* (Çev: E. Avşar) İstanbul: Profil Kitap.
- [247]. Miller, J. D., Campbell, W. K. & Pilkonis, P. A. (2007). Narcissistic personality disorder: Relations with distress and functional impairment. *Comprehensive Psychiatry*, 48(2), 170-177.
- [248]. Million, T. (1981). *Disorders of personality*. New York: Wiley.
- [249]. Millon, T. (1998). DSM narcissistic personality disorder: Historical reflections and future directions. In E. F. Ronningstam (Ed.), *Disorders of narcissism: Diagnostic, clinical, and empirical implications* (p. 75-101). American Psychiatric Association.
- [250]. Millon, T. & Davis, R. O. (1996). *Disorders of personality: DSM-IV and beyond*. John Wiley & Sons.
- [251]. Molitor, N. S. (1987). *Maternal personality organization and the emergence of autonomy in toddlers: Relations between maternal narcissism and toddler competence* (Unpublished doctoral dissertation, University of Illinois, Chicago).
- [252]. Mollon, P. (1993). *The fragile self: The structure of narcissistic disturbance*. Sussex: Whurr Publishers.

- [253]. Mongrain, M., Vetteuse, L. C., Shuster, B. & Kendal, N. (1998). Perceptual biases, affect, and behavior in the relationships of dependents and self-critics. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(1), 230.
- [254]. Morf, C. C., Horvath, S. & Torchetti, L. (2011). Narcissistic self-enhancement. *Handbook of self-enhancement and self-protection*, 399-424.
- [255]. Morf, C. C. & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological inquiry*, 12(4), 177-196.
- [256]. Morrison, A. P. (1986). *Essential papers on narcissism*. New York: NYU Press.
- [257]. Munro D., Bore M. & Powis D. (2005). Personality factors in professional ethical behaviour: Studies of empathy and narcissism. *Australian Journal of Psychology*. 57:49-60.
- [258]. Muzik, M., Morelen, D., Hruschak, J., Rosenblum, K. L., Bocknek, E. & Beeghly, M. (2017). Psychopathology and parenting: An examination of perceived and observed parenting in mothers with depression and PTSD. *Journal of Affective Disorders*, 207, 242-250.
- [259]. Myers, D. G. (2000). *The American paradox: Spiritual hunger in an age of plenty*. New Haven, CT: Yale University Press.
- [260]. Nelemans, S. A., Hale, W. W., Branje, S. J., Hawk, S. T. & Meeus, W. H. (2014). Maternal criticism and adolescent depressive and generalized anxiety disorder symptoms: A 6-year longitudinal community study. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 42(5), 755-766.
- [261]. Nickel, R. & Egle, U. T. (2006). Psychological defense styles, childhood adversities and psychopathology in adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 30(2), 157-170.
- [262]. Ogrodniczuk, J. S., Piper, W. E., Joyce, A. S., Steinberg, P. I. & Duggal, S. (2009). Interpersonal problems associated with narcissism among psychiatric outpatients. *Journal of Psychiatric Research*, 43(9), 837-842.
- [263]. Oltmanns, T. F., Gleason, M. E., Klonsky, E. D. & Turkheimer, E. (2005). Meta-perception for pathological personality traits: Do we know when others think that we are difficult?. *Consciousness and Cognition*, 14(4), 739-751.
- [264]. Ouimette, P. C., Klein, D. N., Anderson, R., Riso, L. P. & Lizardi, H. (1994). Relationship of sociotropy/autonomy and dependency/self-criticism to DSM-III—R personality disorders. *Journal of Abnormal Psychology*, 103(4), 743.
- [265]. Özgüven, İ.E. (1994). *Psikolojik testler*. Ankara: PDRM Yayınları
- [266]. Paulhus, D. L. (1998). *Paulhus deception scales (PDS): the balanced inventory of desirable responding-7: user's manual*. North Tanawanda, NY: Multi-health systems.
- [267]. Perris C, Jacobsson L, Lindstro MH & ark. (1980) Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatr Scand* 50:154-63.
- [268]. Perry, J. D. & Perry, J. C. (2004). Conflicts, defenses and the stability of narcissistic personality features. *Psychiatry: Interpersonal and Biological Processes*, 67(4), 310-330.

- [269]. Perry, B. D., Pollard, R. A., Blakley, T. L., Baker, W. L. & Vigilante, D. (1995). Childhood trauma, the neurobiology of adaptation, and? use? dependent? development of the brain: How? states? become? traits?. *Infant mental health journal*, 16(4), 271-291.
- [270]. Petfield, L., Startup, H., Droscher, H. & Cartwright-Hatton, S. (2015). Parenting in mothers with borderline personality disorder and impact on child outcomes. *Evidence-based Mental Health*, 18(3), 67-75.
- [271]. Petrocelli, J. V., Glaser, B. A., Calhoun, G. B. & Campbell, L. F. (2001). Early maladaptive schemas of personality disorder subtypes. *Journal of Personality Disorders*, 15(6), 546-559.
- [272]. Pincus, A. L. (2005). A contemporary integrative interpersonal theory of personality disorders. *Major Theories Of Personality Disorder*, 2, 282-331.
- [273]. Pincus, A. L. (2013). The Pathological Narcissism Inventory. In J. S. Ogrodniczuk (Ed.), *Understanding and treating pathological narcissism* (pp. 93-110).
- [274]. Pincus, A. L., Ansell, E. B., Pimentel, C. A., Cain, N. M., Wright, A. G., & Levy, K. N. (2009). Initial construction and validation of the pathological narcissism inventory. *Psychological Assessment*, 21(3), 365.
- [275]. Pincus, A. L., Cain, N. M. & Wright, A. G. (2014). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability in psychotherapy. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 5(4), 439.
- [276]. Pincus, A. L. & Lukowitsky, M. R. (2010). Pathological narcissism and narcissistic personality disorder. *Annual Review of Clinical Psychology*, 6, 421-446.
- [277]. Pincus, A. L. ve Roche, M. J. (2011). Narcissistic grandiosity and narcissistic vulnerability. *Handbook of narcissism and narcissistic personality disorder*, 31-40.
- [278]. Pincus, A. L., Roche, M. J. & Good, E. W. (2015). Narcissistic personality disorder and pathological narcissism. In P. H. Blaney, R. F. Krueger ve T. Millon (Eds.), *Oxford textbook of psychopathology* (p. 791-813). Oxford University Press.
- [279]. Pincus, A. L., Sadler, P., Woody, E., Roche, M. J., Thomas, K. M. & Wright, A. G. C. (2014). Multimethod assessment of interpersonal dynamics. In C. J. Hopwood & R. F. Bornstein (Eds.), *Multimethod clinical assessment* (p. 51-91). Guilford Press.
- [280]. Pinto-Gouveia, J., Castilho, P., Matos, M. & Xavier, A. (2013). Centrality of shame memories and psychopathology: The mediator effect of self-criticism. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 20(3), 323-334.
- [281]. Podoll, K. & Ebel, H. (1998). Psychiatric contribution to the debate on films of the silent movie era in Germany. *Fortschritte der Neurologie-Psychiatrie*, 66(9), 402-406.
- [282]. Preacher, K. J. & Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior research methods*, 40(3), 879-891.
- [283]. Preacher, K. J., Rucker, D. D. & Hayes, A. F. (2007). Addressing moderated mediation hypotheses: Theory, methods, and prescriptions. *Multivariate Behavioral Research*, 42(1), 185-227.

- [284]. Prinzie, P., Stams, G. J. J., Deković, M., Reijntjes, A. H. & Belsky, J. (2009). The relations between parents' Big Five personality factors and parenting: A meta-analytic review. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 351.
- [285]. Pulver, S. E. (1970). Narcissism: The term and the concept. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 18(2), 319-341.
- [286]. Putnick, D. L., Bornstein, M. H., Lansford, J. E., Malone, P. S., Pastorelli, C., Skinner, A. T., ... & Alampay, L. P. (2015). Perceived mother and father acceptance-rejection predict four unique aspects of child adjustment across nine countries. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 56(8), 923-932.
- [287]. Rappoport, A. (2005). Co-narcissism: How we accommodate to narcissistic parents. *The Therapist*, 1, 1-8.
- [288]. Raskin, R. N. & Hall, C. S. (1979). A narcissistic personality inventory. *Psychological reports*. 45 (2), 590-598.
- [289]. Raskin, R. & Hall, C. S. (1981). The Narcissistic Personality Inventory: Alternative form reliability and further evidence of construct validity. *Journal of personality assessment*, 45(2), 159-162.
- [290]. Raskin, R., Novacek, J. & Hogan, R. (1991). Narcissistic self-esteem management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60(6), 911.
- [291]. Raskin, R. & Shaw, R. (1988). Narcissism and the use of personal pronouns. *Journal of personality*, 56(2), 393-404.
- [292]. Raskin, R. & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory and further evidence of its construct validity. *Journal of personality and social psychology*, 54(5), 890.
- [293]. Rauthmann, J. F. (2012). The Dark Triad and interpersonal perception: Similarities and differences in the social consequences of narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Social Psychological and Personality Science*, 3(4), 487-496.
- [294]. Reich, A. (1960). Pathologic forms of self-esteem regulation. *The Psychoanalytic Study of the Child*, 15(1), 215-232.
- [295]. Rehan, W., Antfolk, J., Johansson, A., Jern, P. & Santtila, P. (2017). Experiences of severe childhood maltreatment, depression, anxiety and alcohol abuse among adults in Finland. *PLoS One*, 12(5).
- [296]. Renshaw, K. D., Chambless, D. & Steketee, G. (2001). Comorbidity fails to account for the relationship of expressed emotion and perceived criticism to treatment outcome in patients with anxiety disorders. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 32(3), 145-158.
- [297]. Reeves, M. & Taylor, J. (2007). Specific relationships between core beliefs and personality disorder symptoms in a non-clinical sample. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 14(2), 96-104.

- [298]. Rhodewalt, F. & Morf, C. C. (1995). Self and interpersonal correlates of the Narcissistic Personality Inventory: A review and new findings. *Journal of Research in Personality*, 29(1), 1-23.
- [299]. Rhodewalt, F. & Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(3), 672.
- [300]. Rhodewalt, F. & Peterson, B. (2009). Narcissism. In M. R. Leary & R. H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 547-560). New York, NY, US: The Guilford Press.
- [301]. Rhodewalt, F. & Sorrow, D. L. (2003). Interpersonal self-regulation: Lessons from the study of narcissism. In M. R. Leary & J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (p. 519-535). The Guilford Press.
- [302]. Richter, A., Gilbert, P. & McEwan, K. (2009). Development of an early memories of warmth and safeness scale and its relationship to psychopathology. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 82(2), 171-184.
- [303]. Rinker, L. S. (2009). *Narcissism and type of violent relationships for perpetrators of intimate partner violence*. Unpublished doctoral dissertation, Texas A&M University, Texas.
- [304]. Roberts, B. W., Kuncel, N., Shiner, R., Caspi, A. & Goldberg, L. R. (2007). The power of personality: A comparative analysis of the predictive validity of personality traits, SES, and IQ. *Perspectives on Psychological Science*, 2, 313-345.
- [305]. Robins, R. W. & John, O. P. (1997). The quest for self-insight: Theory and research on accuracy and bias in self-perception. In *Handbook of personality psychology* (pp. 649-679). Academic Press.
- [306]. Rogers, C. R. (1951). Studies in client-centered psychotherapy III: the case of Mrs. Oak—a research analysis. *Psychological Service Center Journal*.
- [307]. Rogers, C. R. (1961). The process equation of psychotherapy. *American journal of Psychotherapy*, 15(1), 27-45.
- [308]. Rogers, C. R. (1963). Toward a science of the person. *Journal of Humanistic Psychology*, 3(2), 72-92.
- [309]. Rogers, C. (1977). *A personal message from carl rogers*. In *contributions to client-centered therapy and the person-centered approach*. Herefordshire: PCCS Books.
- [310]. Rohmann, E., Neumann, E., Herner, M. J. & Bierhoff, H. (2012). Grandiose and vulnerable narcissism self-construal, attachment and love in romantic relationships. *European Psychologist*, 17(4), 279-290.
- [311]. Rose, D. T. & Abramson, L. (1992). IX developmental predictors of depressive cognitive style: research and theory. *Developmental Perspectives on Depression*, 4, 323.
- [312]. Ronningstam, E. (2012). Narcissistic personality disorder: The diagnostic process. In T. A. Widiger (Ed.), *Oxford library of psychology. The Oxford handbook of personality disorders* (pp. 527-548). London: Oxford University Press.

- [313]. Rosseel, Y. (2012). Lavaan: An R package for structural equation modeling and more. Version 0.5–12 *Journal of Statistical Software*, 48(2), 1-36.
- [314]. Rosenfarb, I. S., Becker, J., Khan, A., & Mintz, J. (1998). Dependency and self-criticism in bipolar and unipolar depressed women. *British Journal of Clinical Psychology*, 37(4), 409-414.
- [315]. Rosenthal, S. A. & Hooley, J. M. (2010). Narcissism assessment in social–personality research: Does the association between narcissism and psychological health result from a confound with self-esteem?. *Journal of Research in Personality*, 44(4), 453-465.
- [316]. Russ, E. & Shedler, J. (2013). Defining narcissistic subtypes. *Understanding and treating pathological narcissism*. Washington, DC: American Psychological Association, 29-43.
- [317]. Russ, E., Shedler, J., Bradley, R. & Westen, D. (2008). Refining the construct of narcissistic personality disorder: Diagnostic criteria and subtypes. *American Journal of Psychiatry*, 165(11), 1473-1481.
- [318]. Rutter, M., & Quinton, D. (1984). Parental psychiatric disorder: Effects on children. *Psychological Medicine*, 14(4), 853-880.
- [319]. Sachs-Ericsson, N., Verona, E., Joiner, T. & Preacher, K. J. (2006). Parental verbal abuse and the mediating role of self-criticism in adult internalizing disorders. *Journal of Affective Disorders*, 93(1-3), 71-78.
- [320]. Schafer, R. (1968). *Aspects of internalization*. International Universities Press, Inc.
- [321]. Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- [322]. Schmid, B., Blomeyer, D., Buchmann, A. F., Trautmann-Villalba, P., Zimmermann, U. S., Schmidt, M. H., ... & Laucht, M. (2011). Quality of early mother–child interaction associated with depressive psychopathology in the offspring: A prospective study from infancy to adulthood. *Journal of psychiatric research*, 45(10), 1387-1394.
- [323]. Schore, A. N. (2012). *The science of the art of psychotherapy (Norton series on interpersonal neurobiology)*. WW Norton & Company.
- [324]. Scott, W. A., Scott, R. & McCabe, M. (1991). Family relationships and children's personality: A cross-cultural, cross-source comparison. *British Journal of Social Psychology*, 30(1), 1-20.
- [325]. Sedikides, C., Rudich, E. A., Gregg, A. P., Kumashiro, M. & Rusbult, C. (2004). Are normal narcissists psychologically healthy?: Self-esteem matters. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(3), 400.
- [326]. Segal, H. (2018). *Introduction to the work of Melanie Klein*. New York: Routledge.
- [327]. Seligman, M. E. P. (1990). Why is there so much depression today? The waxing of the individual and the waning of the commons. In R. E. Ingram (Ed.), *Contemporary psychological approaches to depression: Theory, research, and treatment* (pp. 1-9). New York: Plenum.
- [328]. Shahar, G. (2015). *Erosion: The psychopathology of self-criticism*. Oxford University Press, USA.

- [329]. Shahar, G., Blatt, S. J. & Ford, R. Q. (2003). Mixed anaclitic-introjective psychopathology in treatment-resistant inpatients undergoing psychoanalytic psychotherapy. *Psychoanalytic Psychology*, 20(1), 84.
- [330]. Shahar, B., Carlin, E. R., Engle, D. E., Hegde, J., Szepeswol, O. & Arkowitz, H. (2012). A pilot investigation of emotion-focused two-chair dialogue intervention for self-criticism. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 19(6), 496-507.
- [331]. Shahar, B., Doron, G. & Szepeswol, O. (2015). Childhood maltreatment, shame-proneness and self-criticism in social anxiety disorder: A sequential mediational model. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 22(6), 570-579.
- [332]. Shahar, G., Trower, P., Iqbal, Z., Birchwood, M., Davidson, L. & Chadwick, P. (2004). The person in recovery from acute and severe psychosis: the role of dependency, self-criticism, and efficacy. *American Journal of Orthopsychiatry*, 74(4), 480-488.
- [333]. Shrout, P. E. & Bolger, N. (2002). Mediation in experimental and nonexperimental studies: new procedures and recommendations. *Psychological Methods*, 7(4), 422.
- [334]. Shaw, D. (2010). Enter ghosts: The loss of intersubjectivity in clinical work with adult children of pathological narcissists. *Psychoanalytic Dialogues*, 20(1), 46-59.
- [335]. Siegel, D. J. (2001). Toward an interpersonal neurobiology of the developing mind: Attachment relationships, "mindsight," and neural integration. *Infant Mental Health Journal*, 22(1-2), 67-94.
- [336]. Sigre-Leirós, V. L., Carvalho, J. & Nobre, P. (2013). Early maladaptive schemas and aggressive sexual behavior: A preliminary study with male college students. *The Journal of Sexual Medicine*, 10(7), 1764-1772.
- [337]. Skodol, A. E., Clark, L. A., Bender, D. S., Krueger, R. F., Morey, L. C., Verheul, R., ... & Oldham, J. M. (2011). Proposed changes in personality and personality disorder assessment and diagnosis for DSM-5 Part I: Description and rationale. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 2(1), 4.
- [338]. Slavec, A., & Drnovšek, M. (2012). A perspective on scale development in entrepreneurship research. *Economic & Business Review*, 14(1).
- [339]. Sloman, L., Price, J., Gilbert, P. & Gardner, R. (1994). Adaptive function of depression: Psychotherapeutic implications. *American Journal of Psychotherapy*, 48(3), 401-4.
- [340]. Socarides, D. D. & Stolorow, R. D. (1984). Affects and selfobjects. *Annual of Psychoanalysis*, 12, 105-119.
- [341]. South, S. C., Oltmanns, T. F., Johnson, J. & Turkheimer, E. (2011). Level of agreement between self and spouse in the assessment of personality pathology. *Assessment*, 18(2), 217-226.
- [342]. Spitzer, C., Barnow, S., Gau, K., Freyberger, H. J. & Grabe, H. J. (2008). Childhood maltreatment in patients with somatization disorder. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 42(4), 335-341.
- [343]. Sroufe, L. A., Carlson, E. A., Levy, A. K. & Egeland, B. (1999). Implications of attachment theory for developmental psychopathology. *Development and Psychopathology*, 11(1), 1-13.

- [344]. Summers, D. M., & Summers, C. C. (2006). Unadulterated arrogance: Autopsy of the narcissistic parental alienator. *The American Journal of Family Therapy*, 34(5), 399-428.
- [345]. Stepp, S. D., Whalen, D. J., Pilkonis, P. A., Hipwell, A. E. & Levine, M. D. (2012). Children of mothers with borderline personality disorder: identifying parenting behaviors as potential targets for intervention. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 3(1), 76.
- [346]. Stinson, F. S., Dawson, D. A., Goldstein, R. B., Chou, S. P., Huang, B., Smith, S. M., ... & Reynolds, J., Stewart, M., MacDonald, R., & Sischo, L. (2006). Have adolescents become too ambitious? High school seniors' educational and occupational plans, 1976 to 2000. *Social Problems*, 53, 186-206.
- [347]. Sukenick, J. M. (2002). *Narcissism and self-esteem in adolescent female models and the role of perceived parental narcissism*. New York University
- [348]. Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6), 49-74.
- [349]. Stern, J. A., Borelli, J. L. & Smiley, P. A. (2015). Assessing parental empathy: A role for empathy in child attachment. *Attachment & Human Development*, 17(1), 1-22.
- [350]. Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.
- [351]. Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2001). *Using multivariate statistics, Fourth Edition*. New York: Harper Collins Publishers.
- [352]. Tauschke, E., Helmes, E. & Merskey, H. (1991). Evidence that defence mechanisms are more related to personality than to symptoms. *British Journal of Medical Psychology*, 64(2), 137-146.
- [353]. Tauschke, E., Merskey, H. & Helmes, E. (1990). Psychological defence mechanisms in patients with pain. *Pain*, 40(2), 161-170.
- [354]. Tavşanlı, E. (2002). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- [355]. Tezbaşaran, A. (2008). *Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu*. Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- [356]. Tilden, V., Nelson, C. & May, B. (1990). Use of qualitative methods to enhance content validity. *Nursing Research*, 39(3), 172-175.
- [357]. Thompson, R. & Zuroff, D. C. (2004). The Levels of Self-Criticism Scale: comparative self-criticism and internalized self-criticism. *Personality and individual differences*, 36(2), 419-430.
- [358]. Tremblay, P. F. & Dozois, D. J. (2009). Another perspective on trait aggressiveness: Overlap with early maladaptive schemas. *Personality and Individual Differences*, 46(5-6), 569-574.
- [359]. Trumpeter N.N., Watson P.J., O'Leary B.J., & Weathington B.L. (2008). Self-functioning and perceived parenting: Relations of parental empathy and love inconsistency with narcissism, depression, and selfesteem. *The Journal of Genetic Psychology*. 169:51-71

- [360]. Türker, Ö. (2018). *The role of perceived maternal narcissism and depression on the later development of narcissistic personality organization* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul).
- [361]. Twenge, J. M. & Campbell, W. K. (2009). *The narcissism epidemic: Living in the age of entitlement*. New York: Free Press
- [362]. Twenge, J. M. & Foster, J. D. (2008). Mapping the scale of the narcissism epidemic: Increases in narcissism 2002–2007 within ethnic groups. *Journal of Research in Personality*, 42(6), 1619-1622.
- [363]. Twenge, J. M. & Foster, J. D. (2010). Birth cohort increases in narcissistic personality traits among American college students, 1982–2009. *Social Psychological and Personality Science*, 1(1), 99-106.
- [364]. Twenge, J. M., Konrath, S., Foster, J. D., Campbell, W. K. & Bushman, B. J. (2008). Further evidence of an increase in narcissism among college students. *Journal of Personality*, 76(4), 919-928.
- [365]. Vaillant, G. E. (1992). *Ego mechanisms of defense: a guide for clinicians and researchers*. American Psychiatric Pub.
- [366]. Vaillant, L. (1997). *Changing character: Short-term anxiety- regulating psychotherapy for restructuring defenses, affects, and attachment*. New York: Basic Books.
- [367]. Van Vliet, K. & Kalnins, G. (2011). A compassion-focused approach to nonsuicidal self-injury. *Journal of Mental Health Counseling*, 33(4), 295-311.
- [368]. Veneziano, L. (1997). A method for quantifying content validity of health-related questionnaires. *American Journal of Health Behavior*, 21(1), 67-70.
- [369]. Volkan, V. D. (1973). Transitional Fantasies in the Analysis of a Narcissistic Personality. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 21(2), 351-376.
- [370]. Volkan, V. D. (1979). The “glass bubble” of the narcissistic patient. *Advances in psychotherapy of the borderline patient*, New York: Jason Aronson.
- [371]. Waller, E. & Scheidt, C. E. (2004). Somatoform disorders as disorders of affect regulation: a study comparing the TAS-20 with non-self-report measures of alexithymia. *Journal of Psychosomatic Research*, 57(3), 239-247.
- [372]. Warburton, W. & McIlwain, D. (2005). The role of early maladaptive schemas in adult aggression. *Psychology, psychiatry and mental health monographs: the journal of the NSW Institute of Psychiatry*, 2, 17-34.
- [373]. Watson, P. J. (2005). Complexity of narcissism and a continuum of self-esteem regulation. *Evidence and Experience In Psychiatry*, 8, 336-338.
- [374]. Watson, P. J., Grisham, S. O., Trotter, M. V. & Biderman, M. D. (1984). Narcissism and empathy: Validity evidence for the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality*, 48, 301-305.

- [375]. Watson, P. J., Morris, R. J. & Miller, L. (1998). Narcissism and the self as continuum: Correlations with assertiveness and hypercompetitiveness. *Imagination, Cognition and Personality*, 17(3), 249-259.
- [376]. Wearden, A., Peters, I., Berry, K., Barrowclough, C. & Liversidge, T. (2008). Adult attachment, parenting experiences, and core beliefs about self and others. *Personality and Individual Differences*, 44(5), 1246-1257.
- [377]. Wedig, M. M. & Nock, M. K. (2007). Parental expressed emotion and adolescent self-injury. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 46(9), 1171-1178.
- [378]. Weiss, M., Zelkowitz, P., Feldman, R. B., Vogel, J., Heyman, M. & Paris, J. (1996). Psychopathology in offspring of mothers with borderline personality disorder: A pilot study. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 41(5), 285-290.
- [379]. Westen, D., & Shedler, J. (1999). Revising and assessing Axis II, Part I: Developing a clinically and empirically valid assessment method. *American Journal of Psychiatry*, 156(2), 258-272.
- [380]. Westerhof, G. J. & Keyes, C. L. (2010). Mental illness and mental health: The two continua model across the lifespan. *Journal Of Adult Development*, 17(2), 110-119.
- [381]. Wetzel, E., & Robins, R. W. (2016). Are parenting practices associated with the development of narcissism? Findings from a longitudinal study of Mexican-origin youth. *Journal Of Research In Personality*, 63, 84-94.
- [382]. Whalen, D. J., Malkin, M. L., Freeman, M. J., Young, J., & Gratz, K. L. (2015). Brief report: Borderline personality symptoms and perceived caregiver criticism in adolescents. *Journal of Adolescence*, 41, 157-161.
- [383]. Whelton, W. J., Paulson, B. & Marusiak, C. W. (2007). Self-criticism and the therapeutic relationship. *Counselling Psychology Quarterly*, 20(2), 135-148.
- [384]. William Reich (1933/2014). *Karakter analizi*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- [385]. Wilson, S. & Durbin, C. E. (2012). Dyadic parent-child interaction during early childhood: Contributions of parental and child personality traits. *Journal of Personality*, 80(5), 1313-1338.
- [386]. Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(4), 590.
- [387]. Wissink, L. M. (1994). A validation of transactional analysis in increasing self-esteem among participants in a self-reparenting program. *Transactional Analysis Journal*, 24(3), 189-196.
- [388]. World Health Organization. (1992). *The ICD-10 classification of mental and behavioural disorders: clinical descriptions and diagnostic guidelines*. Geneva: World Health Organization.
- [389]. Xavier, A., Pinto-Gouveia, J., Cunha, M. & Carvalho, S. (2016). Self-criticism and depressive symptoms mediate the relationship between emotional experiences with family and peers and self-injury in adolescence. *The Journal Of Psychology*, 150(8), 1046-1061.
- [390]. Young J (1990). *Cognitive therapy for personality disorders: A schema –focused approach*. Sarasota, FL. Professional Resource Press.

[391]. Young, J. E., Klosko, J. S. & Weishaar, M. E. (2003). *Schema therapy*. New York: Guilford, 254.

[392]. Yurdugül, H. (2005). Ölçek geliştirme çalışmalarında kapsam geçerliği için kapsam geçerlik indekslerinin kullanılması. *XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 1, 771-774.

[393]. Zahn-Waxler, C., Duggal, S. & Gruber, R. (2002). Parental psychopathology. In M. H. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting: Social conditions and applied parenting* (p. 295-327). Minnesota: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

[394]. Zuroff, D. C. & Duncan, N. (1999). Self-criticism and conflict resolution in romantic couples. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 31(3), 137.

[395]. Zuroff, D. C. & Fitzpatrick, D. K. (1995). Depressive personality styles: Implications for adult attachment. *Personality and Individual Differences*, 18(2), 253-265.

EKLER

Ek 1. Uzmanlara Yönelik Form

Sayın uzman;

Aşağıda görüşlerinize sunulan maddeler “anneden algılanan narsistik özellikleri” ölçmeyi amaçlamaktadır. Sizden istenilen her bir maddeyi amacına uygunluğuna göre değerlendirmenizdir.

Eğer madde, belirtilen özelliği net bir şekilde ölçtüğünü düşünüyorsanız “Gerekli”, madde konu kapsamında ancak düzenlenmesi ya da değiştirilmesi gerekiyorsa “Yararlı ancak yetersiz” ve madde belirtilen özelliği temsil etmiyorsa “Gereksiz” seçeneklerini işaretleyiniz. Son sayfada ise yararlı ancak yetersiz bulduğunuz sorular için görüş ve önerilerinizi yazabilirsiniz.

	Gerekli	Yararlı/yetersiz	Gereksiz
1. Benim duygularımı anlamadığımı hissedirdim.	( )	( )	( )
2. Duygusal paylaşım ve duygusal yakınlık konusunda bana uzak olduğunu hissedirdim.	( )	( )	( )
3. Kendi duygularını görmez ya da inkar ederdi.	( )	( )	( )
4. Duygularımı fark eder ve anlamaya çalışırdı.	( )	( )	( )
5. Kendi duygu ve davranışlarının sorumluluğunu almak yerine beni veya başkalarını suçlardı.	( )	( )	( )
6. Duygularımı inkar ederdi.	( )	( )	( )
7. Kabul edilmediğimi hissedirdim.	( )	( )	( )
8. Bana karşı anlayışlıydı.	( )	( )	( )
9. Duygularımı anlamadığımı hissedirdim.	( )	( )	( )
10. Beni anlamadığımı düşünürdüm.	( )	( )	( )
11. Olumsuz duygularımı (üzüntü, endişe, değersizlik gibi) ona açmamdan hoşlanmazdı.	( )	( )	( )
12. Benimle duygusal olarak yakınlık kuramazdı.	( )	( )	( )
13. Duygusal olarak kendimi ona yakın hissedirdim.	( )	( )	( )
14. Ne yaparsam yapayım beni sevdiğini bilirdim.	( )	( )	( )
15. Bir yarışmada veya sınavda en iyilerin arasında değilsem beni küçümserdi.	( )	( )	( )
16. Kötü bir şey yaşadığımda beni suçlardı.	( )	( )	( )
17. Yaptığım birçok şey onu memnun etmezdi.	( )	( )	( )
18. Eksikliklerim için beni suçlardı.	( )	( )	( )
19. Yaptığım şeyleri onaylar ve bana destek olurdu.	( )	( )	( )
20. Hatalarıma karşı hoşgörüsü yoktu.	( )	( )	( )
21. Yaptığım birçok şeyin kabul görmediğini düşünürdüm.	( )	( )	( )
22. Sorunları çözmek yerine beni suçlardı.	( )	( )	( )
23. Başarısız olduğum durumlarda bana destek olur ve beni rahatlatırdı.	( )	( )	( )
24. Hayal kırıklığına uğradığım zamanlarda bunun benim hatam olduğunu söylerdi.	( )	( )	( )
25. Benim görüşlerime ve fikirlerime karşı hoşgörüsü yoktu.	( )	( )	( )
26. Eleştirilmekten korktuğum için söylemek istediklerimi söyleyemezdim.	( )	( )	( )
27. Onun beklentilerini karşılamazsam surat asar ya da küserdi.	( )	( )	( )
28. Onun yanında hata yapmaktan korkmazdım.	( )	( )	( )
29. Sürekli olarak yargılandığımı hissedirdim.	( )	( )	( )

30. Yaptığım iyi şeyleri görmez ya da değersiz bulurdu.	( )	( )	( )
31. Başıma kötü bir olay geldiğinde (hastalık veya kaza gibi) nasıl hissettiğimden çok bu durumun onu nasıl etkilendiğine odaklanırdı (senin hastalığın yüzünden dışarı çıkamıyorum gibi).	( )	( )	( )
32. Kendisini hayal kırıklığına uğratmama öfkelenirdi.	( )	( )	( )
33. Benim için bir şeyleri başkalarının göreceği zamanlarda yapardı.	( )	( )	( )
34. İyi bir şey yaptığımda insanların yanında benimle çok fazla övünürdü.	( )	( )	( )
35. Benim nasıl hissettiğimden çok dışarıya nasıl görüldüğüm ile ilgilenirdi.	( )	( )	( )
36. Başarısızlıklarında hayal kırıklığına uğrar ve öfkelenirdi.	( )	( )	( )
37. Davranışımın başkalarınca nasıl algılandığına fazlaca önem verirdi.	( )	( )	( )
38. Başkalarının yanında yanlış bir şey yaptığımda bana çok öfkelenirdi.	( )	( )	( )
39. Beni sadece onun istediği gibi olduğumda sevdiğini hissederdim.	( )	( )	( )
40. Başkalarından daha iyi ebeveynlik yaptığını düşünürdü.	( )	( )	( )
41. Yaptığı işlerden (yemek yapmak, giysilerimi yıkamak gibi) ötürü takdir edilmeyi beklerdi.	( )	( )	( )
42. Benim isteklerimi ve ihtiyaçlarımı görmezden gelir, kendi istediklerini yapmamı isterdi.	( )	( )	( )
43. Başarısızlıklarımı kendi başarısızlığı gibi algılar ve bu duruma öfkelenirdi.	( )	( )	( )
44. Başkalarının yanında onun istediği gibi davranmak zorundaydım.	( )	( )	( )
45. Anneliğinin başkaları tarafından takdir edilmesini beklerdi.	( )	( )	( )
46. Benim mahremiyetime özen göstermediğini hissederdim.	( )	( )	( )
47. Kendi kararlarımı almama izin vermez ve benim yerime kararlar alırdı.	( )	( )	( )
48. Benim özel alanıma saygı göstermezdi.	( )	( )	( )
49. Onunla paylaşmak istemediğim çok özel konularda sorular sorardı.	( )	( )	( )
50. Benim için özel olan konularda sorularıyla beni sıkıştırırdı.	( )	( )	( )
51. Yetişkinler dünyasına ait özel konularda söyledikleri beni utandırırdı.	( )	( )	( )
52. Kendisi ya da başkalarıyla ilgili sırları benimle rahatça paylaşırdı.	( )	( )	( )
53. Benimle ilgili her şeyi (yakın arkadaşlarımla ilişkilerim, duygusal ilişkilerim gibi) bilmek isterdi.	( )	( )	( )
54. Her şeyin en iyisini kendisinin bildiğini düşünüp benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	( )	( )	( )
55. İkimizin arasındaki özel şeyleri uluorta konuşurdu.	( )	( )	( )
56. Hayatımın merkezinde olmak isterdi.	( )	( )	( )
57. Beni hep kontrol etmeye çalıştığını hissederdim.	( )	( )	( )
58. Benim için özel olan şeylere saygı gösterirdi.	( )	( )	( )
59. Benim için özel olan eşyaları karıştırırdı.	( )	( )	( )
60. Benim kararlarımı sürekli kontrol etmeye çalışırdı.	( )	( )	( )
61. Beni sadece onun isteklerini yaptığımda seviyor gibi görünürdü.	( )	( )	( )
62. Onun rahatsızlıklarından ve hastalıklarından (baş ağrısı, stres gibi) benim sorumlu olduğumu söylerdi.	( )	( )	( )
63. Onun isteklerine karşı kendimi sorumlu hissederdim.	( )	( )	( )
64. Onu memnun etmem gerektiğini hissederdim.	( )	( )	( )
65. Ebeveyn olarak onun yapması gereken işleri bir şekilde ben yapardım.	( )	( )	( )
66. O söylemeden onun ne istediğini anlamam gerekirdi.	( )	( )	( )
67. Onu memnun etmek çok kolaydı.	( )	( )	( )
68. Bakışlarından ya da duruşundan onun aklından geçeni anlamamı beklerdi.	( )	( )	( )
69. İstekleri hemen yerine getirilmeliydi.	( )	( )	( )
70. Canı sıkkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmam gerektiğini düşünürdüm.	( )	( )	( )
71. Onu mutlu etmekten sorumluymuşum gibi hissederdim.	( )	( )	( )

72. Morali bozuk olduğunda onun için bir şeyler yapardım.	( )	( )	( )
73. Onun dile getirmedeği düşünce ve duygularını tahmin etmemi beklerdi.	( )	( )	( )
74. Bana bir çocuğun taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklerdi.	( )	( )	( )
75. Onun ihtiyaçlarını bir çocuk olarak ben giderirdim.	( )	( )	( )
76. Onun sevgisini kaybetmemek için isteklerini yapmak zorundaydım.	( )	( )	( )
77. Ona muhtaç olduğumu hissettirirdi.	( )	( )	( )
78. Kendim ile ilgili bir şeyleri paylaştığımda konuyu genellikle kendisi ile ilgili olaylara getirirdi.	( )	( )	( )
79. Dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı.	( )	( )	( )
80. Kendi hatalarını kabul etmeyip başka insanları suçlardı.	( )	( )	( )
81. Konuşulan her konunun odağı oydu.	( )	( )	( )
82. Fikirlerinin eleştirilmesini kabul edemez ve her zaman mükemmel olarak algılanmak isterdi.	( )	( )	( )
83. Eleştiriye karşı hiç tahammülü yoktu.	( )	( )	( )
84. Diğer insanları dinler ve onların fikirlerine saygı gösterirdi.	( )	( )	( )
85. Başkalarının yanında yanlış bir şey yaptığımda bana çok öfkelenirdi.	( )	( )	( )
86. Onun istekleri hemen yerine getirilmeliydi.	( )	( )	( )
87. Kendisini benden ve diğer insanlardan daha önemli görürdü.	( )	( )	( )
88. Canı sıkkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmamı beklerdi.	( )	( )	( )
89. Onun için iyi bir şeyler yaptığımda beni daha çok seviyordu.	( )	( )	( )
90. Kendi hatalarını görmezdi.	( )	( )	( )
91. Her şeyin en iyisini kendisinin bildiğini düşünüp benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	( )	( )	( )
92. Birileri onu eleştirdiğinde genellikle öfkelenirdi.	( )	( )	( )
93. Kendi hatalarını görebilir ve bunları düzeltmeye çalışırdı.	( )	( )	( )
94. Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları desteklerdi.	( )	( )	( )
95. Benimle zaman geçirmek yerine genellikle kendisi ile meşguldü.	( )	( )	( )
96. Onun hatasını ya da eksiğini dile getirmeme katlanamazdı.	( )	( )	( )
97. Kendi yaptığının en iyisi olduğuna inanır ve onun gibi yapmam gerektiğini söylerdi.	( )	( )	( )

Görüş ve Önerileriniz:

Ek: 2 Maddelerin Kapsam Geçerlik Oranları

	Gerekli	Yararlı ancak yetersiz	Gereksiz	Kapsam geçerlik oranları
1. Benim duygularımı anlamadığını hissedirdim.	12	0	0	0.99
2. Duygusal paylaşım ve duygusal yakınlık konusunda bana uzak olduğunu hissedirdim.	10	2	0	0.66
3. Kendi duygularını görmez ya da inkar ederdi.	8	1	3	0.40*
4. Duygularımı fark eder ve anlamaya çalışırdı.	10	2	0	0.66
5. Kendi duygu ve davranışlarının sorumluluğunu almak yerine beni veya başkalarını suçlardı.	12	0	0	0.99
6. Duygularımı inkar ederdi.	10	1	1	0.66
7. Kabul edilmediğimi hissedirdim.	8	4	0	0.40*
8. Bana karşı anlayışlıydı.	10	1	1	0.66
9. Duygularımı anlamadığını hissedirdim.	10	2	0	0.66
10. Beni anlamadığını düşünürdüm.	10	2	0	0.66
11. Olumsuz duygularımı (üzüntü, endişe, değersizlik gibi) ona açmamdan hoşlanmazdı.	11	1	0	0.83
12. Benimle duygusal olarak yakınlık kurmazdı.	12	0	0	0.99
13. Duygusal olarak kendimi ona yakın hissedirdim.	10	1	1	0.66
14. Ne yaparsam yapayım beni sevdiğini bilirdim.	10	1	1	0.66
15. Bir yarışmada veya sınavda en iyilerin arasında değilsem beni küçümserdi.	11	1	0	0.83
16. Kötü bir şey yaşadığımda beni suçlardı.	12	0	0	0.99
17. Yaptığım birçok şey onu memnun etmezdi.	12	0	0	0.99
18. Eksikliklerim için beni suçlardı.	10	2	0	0.66
19. Yaptığım şeyleri onaylar ve bana destek olurdu.	10	1	1	0.66
20. Hatalarıma karşı hoşgörüsü yoktu.	12	0	0	0.99
21. Yaptığım birçok şeyin kabul görmediğini düşünürdüm.	10	2	0	0.66
22. Sorunları çözmek yerine beni suçlardı.	11	0	1	0.83
23. Başarısız olduğum durumlarda bana destek olur ve beni rahatlatırdı.	11	0	1	0.83
24. Hayal kırıklığına uğradığım zamanlarda bunun benim hatam olduğunu söylerdi.	12	0	0	0.99
25. Benim görüşlerime ve fikirlerime karşı hoşgörüsü yoktu.	7	5	0	0.16*
26. Eleştirilmekten korktuğum için söylemek istediklerimi söyleyemezdim.	10	2	0	0.66
27. Onun beklentilerini karşılamazsam surat asar ya da küserdi.	11	1	0	0.83
28. Onun yanında hata yapmaktan korkmazdım.	10	1	1	0.66
29. Sürekli olarak yargılandığımı hissedirdim.	12	0	0	0.99

	Gerekli	Yararlı ancak yetersiz	Gereksiz	Kapsam geçerlik oranları
30. Yaptığım iyi şeyleri görmez ya da değersiz bulurdu.	9	1	2	0.50*
31. Başıma kötü bir olay geldiğinde (hastalık veya kaza gibi) nasıl hissettiğimden çok bu durumun onu nasıl etkilediğine odaklanırdı (hastalığın yüzünden dışarı çıkamıyorum gibi).	10	2	0	0.66
32. Kendisini hayal kırıklığına uğratmama öfkelenirdi.	10	2	0	0.66
33. Benim için bir şeyleri başkalarının göreceği zamanlarda yapardı.	10	2	0	0.66
34. İyi bir şey yaptığımda insanların yanında benimle çok fazla övünürdü.	10	2	0	0.66
35. Benim nasıl hissettiğimden çok dışarıya nasıl görüldüğüm ile ilgilenirdi.	11	1	0	0.83
36. Başarısızlıklarında hayal kırıklığına uğrar ve öfkelenirdi.	10	2	0	0.66
37. Davranışımın başkalarınca nasıl algılandığına fazlaca önem verirdi.	11	1	0	0.83
38. Başkalarının yanında yanlış bir şey yaptığımda bana çok öfkelenirdi.	10	2	0	0.66
39. Beni sadece onun istediği gibi olduğumda sevdiğini hissedirdim.	10	2	0	0.66
40. Başkalarından daha iyi ebeveynlik yaptığımı düşünürdü.	10	2	0	0.66
41. Yaptığı işlerden (yemek yapmak, giysilerimi yıkamak gibi) ötürü takdir edilmeyi beklerdi.	11	2	0	0.83
42. Benim isteklerimi ve ihtiyaçlarımı görmezden gelir, kendi istediklerini yapmamı isterdi.	10	2	0	0.66
43. Başarısızlıklarımı kendi başarısızlığı gibi algılar ve bu duruma öfkelenirdi.	11	0	1	0.83
44. Başkalarının yanında onun istediği gibi davranmak zorundaydım.	10	2	0	0.66
45. Anneliğinin başkaları tarafından takdir edilmesini beklerdi.	11	1	0	0.83
46. Benim mahremiyetime özen göstermediğini hissedirdim.	11	1	0	0.83
47. Kendi kararlarımı almama izin vermez ve benim yerime kararlar alırdı.	12	0	0	0.99
48. Benim özel alanıma saygı göstermezdi.	6	3	3	0*
49. Onunla paylaşmak istemediğim çok özel konularda sorular sorardı.	9	2	1	0.50*
50. Benim için özel olan konularda sorularıyla beni sıkıştırırdı.	10	1	1	0.66
51. Yetişkinler dünyasına ait özel konularda söyledikleri beni utandırırđı.	10	1	1	0.66
52. Kendisi ya da başkalarıyla ilgili sırları benimle rahatça paylaşırdı.	9	2	1	0.50*

	Gerekli	Yararlı ancak yetersiz	Gereksiz	Kapsam geçerlik oranları
53. Benimle ilgili her şeyi (yakın arkadaşlarımla ilişkilerim, duygusal ilişkilerim gibi) bilmek isterdi	11	1	0	0.83
54. Her şeyin en iyisini kendisinin bildiğini düşünüp benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	12	0	0	0.99
55. İkimizin arasındaki özel şeyleri uluorta konuşurdu.	11	0	1	0.83
56. Hayatımın merkezinde olmak isterdi.	12	0	0	0.99
57. Beni hep kontrol etmeye çalıştığını hissedirdim.	12	0	0	0.99
58. Benim için özel olan şeylere saygı gösterirdi.	12	0	0	1.00
59. Benim için özel olan eşyaları karıştırırdı.	12	0	0	0.99
60. Benim kararlarımı sürekli kontrol etmeye çalışırdı.	11	0	1	0.99
61. Beni sadece onun isteklerini yaptığımda seviyor gibi görünürdü.	12	0	0	0.99
62. Onun rahatsızlıklarından ve hastalıklarından (baş ağrısı, stres gibi) benim sorumlu olduğumu söylerdi.	12	0	0	1.00
63. Onun isteklerine karşı kendimi sorumlu hissedirdim.	10	1	1	0.66
64. Onu memnun etmem gerektiğini hissedirdim.	11	1	0	0.83
65. Ebeveyn olarak onun yapması gereken işleri bir şekilde ben yapardım.	11	1	0	0.83
66. O söylemeden onun ne istediğini anlamam gerekirdi.	10	1	1	0.66
67. Onu memnun etmek çok kolaydı.	10	0	2	0.66
68. Bakışlarından ya da duruşundan onun aklından geçeni anlamamı beklerdi.	12	0	0	0.99
69. İstekleri hemen yerine getirilmeliydi.	10	1	1	0.66
70. Canı sıkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmam gerektiğini düşünürdüm.	10	1	1	0.66
71. Onu mutlu etmekten sorumluymuşum gibi hissedirdim.	10	1	1	0.66
72. Morali bozuk olduğunda onun için bir şeyler yapardım.	4	3	5	-0.33*
73. Onun dile getirmediği düşünce ve duygularını tahmin etmemi beklerdi.	11	0	1	0.83
74. Bana bir çocuğun taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklerdi.	11	0	1	0.83
75. Onun ihtiyaçlarını bir çocuk olarak ben giderirdim.	10	0	2	0.66
76. Onun sevgisini kaybetmemek için isteklerini yapmak zorundaydım.	10	2	0	0.66
77. Ona muhtaç olduğumu hissettirirdi.	11	1	0	0.83
78. Kendim ile ilgili bir şeyleri paylaştığımda konuyu genellikle kendisi ile ilgili olaylara getirirdi.	10	1	1	0.66
79. Dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı.	11	1	0	0.83
80. Kendi hatalarını kabul etmeyip başka insanları suçlardı.	12	0	0	1.00
81. Konuşulan her konunun odağı oydu.	11	1	0	0.86

	Gerekli	Yararlı ancak yetersiz	Gereksiz	Kapsam geçerlik oranları
82. Fikirlerinin eleştirilmesini kabul edemez ve her zaman mükemmel olarak algılanmak isterdi.	4	6	2	-0.33*
83. Eleştiriye karşı hiç tahammülü yoktu.	11	0	1	0.83
84. Diğer insanları dinler ve onların fikirlerine saygı gösterirdi.	10	0	2	0.66
85. Başkalarının yanında yanlış bir şey yaptığımda bana çok öfkelenirdi.	10	1	1	0.66
86. Onun istekleri hemen yerine getirilmeliydi.	11	1	0	0.83
87. Kendisini benden ve diğer insanlardan daha önemli görürdü.	10	1	1	0.66
88. Canı sıkkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmamı beklerdi.	11	0	1	0.83
89. Onun için iyi bir şeyler yaptığımda beni daha çok seviyordu.	6	4	2	0*
90. Kendi hatalarını görmezdi.	10	1	1	0.66
91. Her şeyin en iyisini kendisinin bildiğini düşünüp benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	5	4	3	-0.16*
92. Birileri onu eleştirdiğinde genellikle öfkelenirdi.	10	2	0	0.66
93. Kendi hatalarını görebilir ve bunları düzeltmeye çalışırdı.	7	3	2	0.16*
94. Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları desteklerdi.	11	0	1	0.83
95. Benimle zaman geçirmek yerine genellikle kendisi ile meşguldü.	11	0	1	0.83
96. Onun hatasını ya da eksiğini dile getirmeme katlanamazdı.	6	3	3	0*
97. Kendi yaptığının en iyisi olduğuna inanır ve onun gibi yapmam gerektiğini söylerdi.	10	2	0	0.66
Uzman Sayısı	12			
Kapsam Geçerlik Ölçütü	0.56			
Kapsam Geçerlik İndeksi	0.79			

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu:

Sayın Katılımcı,

Bu çalışma Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü Doktora Programında yürütölmekte olan doktora tez çalışmasının bir parçasıdır. Formlarda sizinle ilgili soruların yanı sıra çocukluk yıllarında anneniz ile ilgili yaşantılarınıza yönelik sorular da yer almaktadır. Maddeleri kendi deneyimleriniz doğrultusunda veeksiksiz bir şekilde doldurmanız oldukça önemlidir çünkü eksik olan formlar değerlendirmeye alınamamaktadır. Formların hiçbir yerinde adınız kimliğiniz veya iletişim bilgileriniz sorulmamaktadır. Doldurmuş olduğunuz ölçekler sadece araştırmacı tarafından bilimsel amaçla değerlendirilecek ve kesinlikle üçüncü şahıslar ile paylaşılmayacaktır.

Zaman ayırdığınız için teşekkürler.

Arş. Gör. Emre Han Alpaz

Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü

1. Cinsiyetiniz:

Kadın Erkek

2. Yaşınız.....

3. Eğitim Düzeyiniz:

Okur-yazar İlkokul Ortaokul

Lise Lisans Lisansüstü

4. Annenizin eğitim düzeyi:

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul

Lise Lisans Lisansüstü

5. Annenizin Mesleği.....

6. Aşağıda ebeveynleriniz ile ilgili olabilecek bir takım yaşantılar sıralanmaktadır. Lütfen belirtilen bu yaşantıları deneyimleyip deneyimlemediğiniz ve eğer deneyimlediyseniz bu deneyimi kaç yaşında iken olduğunu belirtiniz.

a). Anne babanızın boşanması Evet Hayır

Cevabınız evet ise siz kaç yaşında iken gerçekleştiğini yazınız .....

Cevabınız evet ise hangi ebeveyninizin yanında büyüdüğünüzü yazınız .....

b). Annenizin çalışma durumu Evet Hayır

Cevabınız evet ise annenizin siz hangi yaş aralığında çalıştığını belirtiniz.....

Ek 4: Anneden Algılanan Narsisistik Özellikler Ölçeği:

Aşağıda çocukluk yıllarınız boyunca annenizin kişiliği ve size karşı davranışları ile ilgili deneyimlemiş olabileceğiniz yaşantılara dair maddeler yer almaktadır. Lütfen her maddeyi dikkatlice okuyup size en uygun olan seçeneği (1 ile 4 arasında) işaretleyiniz.

Çocukluk yıllarımda...

	Hiçbir zaman 1	Ara sıra 2	Genellikle 3	Her zaman 4
1. Duygusal olarak kendimi ona yakın hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Anneliğinin başkaları tarafından övülmesini beklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Bana bir çocuğun taşıyabileceğinden daha fazla sorumluluk yüklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Hayatımın merkezinde olmak isterdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Başarısız olduğum durumlarda bana destek olur ve beni rahatlatırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Benim fikirlerime karşı hoşgörüsü yoktu.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Eleştirilmekten korktuğum için söylemek istediklerimi söyleyemezdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Eleştiriye karşı hiç tahammülü yoktu.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Sorunları çözmek yerine beni suçlardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Duygusal olarak bana yakın olmadığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Benimle ilgili olan her şeye müdahale ederdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Canı sıkkın olduğunda daha iyi hissetmesi için bir şeyler yapmamı beklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Benimle ilgili her şeyi (yakın arkadaşlarımla ilişkilerim, duygusal ilişkilerim gibi) bilmek isterdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Annem ailedeki diğer kişiler ile (babam ve kardeşlerim) sorun yaşadığında anlaşmazlığı çözmek bana düşerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Fikirlerime saygı gösterir ve benim aldığım kararları desteklerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Duygusal paylaşım konusunda bana uzak olduğunu hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Onun rahatsızlıklarına ve hastalıklarına (baş ağrısı, stres gibi) benim neden olduğumu hissettirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Benim nasıl hissettiğimden çok dışarıya nasıl görüldüğüm ile ilgilenirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Dünya sanki onun etrafında dönüyormuş gibi davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Benim duygularımı anlamadığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
21. Benim için özel olan konularda sorularıyla beni sıkıştırırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)

22. Ebeveyn olarak onun yapması gereken işleri bir şekilde ben yapardım.	(1)	(2)	(3)	(4)
23. Kendisini herkesten daha önemli görürdü.	(1)	(2)	(3)	(4)
24. Beni kontrol etmeye çalıştığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
25. Kötü bir şey yaşadığımda beni suçlardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
26. Benim kararlarımı kontrol etmeye çalışırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
27. Bir yarışmada veya sınavda en iyilerin arasında olmadığımda beni küçümserdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
28. Benim için yapacağı iyi şeyleri başkalarının görebileceği zamanlarda yapardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
29. Bir şeyler kötü gittiğinde sorumluluk almak yerine beni ya da başkalarını suçlardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
30. Yaptığım iyi şeyleri görmez ya da değersiz bulurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)
31. Annem öfkelendiğinde onu sakinleştirmek bana düşerdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
32. Bana karşı anlayışlıydı.	(1)	(2)	(3)	(4)

Ek 5: Algılanan Ebeveyn Tutumları Ölçeği-Çocuk Formu

Aşağıda çocukluğunuz ile ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Anketi doldurmadan önce aşağıdaki yönergeyi lütfen dikkatlice okuyunuz. Her bir soru için annenizin size karşı davranışlarına uygun seçeneği yuvarlak içine alınız. Her soruyu dikkatlice okuyun ve muhtemel cevaplardan hangisinin sizin için uygun cevap olduğuna karar veriniz.

	Hayır, hiçbir zaman	Evet, arada sırada	Evet, sık sık	Evet, çoğu zaman
1. Annem, nedenini söylemeden bana kızardı ya da ters davranırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
2. Annem beni överdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
3. Annemin yaptıklarım konusunda daha az endişeli olmasını isterdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
4. Annem, bana hak ettiğimden daha çok fiziksel ceza verirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
5. Eve geldiğimde, anneme ne yaptığımı hesabını vermek zorundaydım.	(1)	(2)	(3)	(4)
6. Annem ergenliğimin uyarıcı, ilginç ve eğitici olması için çalışırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
7. Annem, beni başkalarının önünde eleştirirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
8. Annem, bana bir şey olur korkusuyla başka çocukların yapmasına izin verilen şeyleri yapmamı yasaklardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
9. Annem, her şeyde en iyi olmam için beni teşvik ederdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
10. Annem davranışları ile, örneğin üzgün görünerek, ona kötü davrandığım için kendimi suçlu hissetmeme neden olurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)
11. Annemin bana bir şey olacağına ilişkin endişeleri abartılıydı.	(1)	(2)	(3)	(4)
12. Benim için bir şeyler kötü gittiğinde, annemin beni rahatlatmaya ve yüreklendirmeye çalıştığını hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
13. Bana ailenin 'yüz karası' yada 'günah keçisi' gibi davranılırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
14. Annem, sözleri ve hareketleriyle beni sevdiğini gösterirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
15. Annemin erkek yada kız kardeş(ler)imi benden daha çok sevdiğini hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
16. Annem, kendimden utanmama neden olurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)
17. Annem pek fazla umursamadan istediğim yere gitmeme izin verirdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
18. Annemin yaptığım her şeye karıştığımı hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
19. Annem ile aramda sıcaklık ve sevecenlik olduğunu hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)
20. Annem yapabileceklerim ve yapamayacaklarımla ilgili kesin sınırlar koyar ve bunlara titizlikle uyardı.	(1)	(2)	(3)	(4)
21. Annem küçük kabahatlerim için bile beni cezalandırırdı.	(1)	(2)	(3)	(4)
22. Annem nasıl giyinmem ve görünmem gerektiği konusunda karar vermek isterdi.	(1)	(2)	(3)	(4)
23. Yaptığım bir şeyde başarılı olduğumda, annemin benimle gurur duyduğunu hissedirdim.	(1)	(2)	(3)	(4)

Ek 6: Yetersiz Sınırlar Ölçeği- Ebeveynleştirme Boyutu

Aşağıda çocukluğunuz ve ergenliğiniz boyunca anneniz ile yaşamış olabileceğiniz bazı deneyimler bulunmaktadır. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak belirtilen durumları anneniz ile ne sıklıkla yaşadığınızı 1 ile 5 arasında puanlayınız.

	1	2	3	4	5			
	Hiçbir zaman ya da neredeyse hiçbir zaman	Nadiren	Arada sırada	Sık sık/ çoğu kez	Her zaman ya da neredeyse her zaman			
				1	2	3	4	5
1.	Annem yaşadıklarını etrafındaki diğer kişilerden daha çok benimle paylaşırdı.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2.	Bir çocuk olarak annemi koruma isteği duyduğumu hissediyorum.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3.	Annemin sığınabileceği tek kişinin ben olduğumu hissedirdim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
4.	Annem sanki bir yetişkinmişim gibi kişisel sorunlarını ya da endişelerini benimle paylaştı			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
5.	Annem benimle kendi kişisel sırlarını paylaşırdı.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
6.	Annemin huzur ya da mutluluğu için kendimi sorumlu hissettiğim oldu.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
7.	Sıkıntılı zamanlarda onu teselli ettim.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
8.	Çocukken annemin ben olmadan mücadele edecek gücü kalmayacağı hissine kapıldığım olurdu.			(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

Ek 7: Kendini Eleştirinin Formaları Ve Kendini Rahatlatma Ölçeği:

Yaşamımızda işler yolunda gitmediğinde ya da umduğumuz gibi olmadıklarında ve yaptığımız işi daha iyi yapabileceğimizi hissettiğimizde, bazen kendimize karşı olumsuz ve kendimizi eleştiren düşünce ve duygular besleriz. Bu duygular değersizlik, yararsızlık ya da aşağılık duygusu şeklinde olabilir. Ancak insanlar aynı zamanda kendilerini destekleyici şekilde de davranabilirler. Aşağıda insanların bazen deneyimlediği duygu ve düşünceler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyup sizi en iyi tanımladığını düşündüğünüz rakamı daire içine alınız.

Benim için bir şeyler yanlış gittiği zaman;		Bana hiç benzemiyor 0	Çok az bana benziyor 1	Bana biraz benziyor 2	Bana oldukça benziyor 3	Bana çok benziyor 4
1.	Kendimle ilgili kolayca hayal kırıklığına uğrarım.	0	1	2	3	4
2.	Beni aşağı çeken bir yanımdır.	0	1	2	3	4
3.	Kendimle ilgili olumlu şeyleri kendime hatırlatabilirim.	0	1	2	3	4
4.	Kendime karşı öfkemi ve hayal kırıklığımı kontrol etmekte zorlanırım.	0	1	2	3	4
5.	Kendimi kolaylıkla affedebilirim.	0	1	2	3	4
6.	Bir parçam yeterince iyi olmadığını hisseder.	0	1	2	3	4
7.	Kendimi eleştiren düşüncelerim yüzünden hevesimin kırıldığını hissederim.	0	1	2	3	4
8.	Halen kendim olmayı seviyorum.	0	1	2	3	4
9.	Kendime o kadar çok kızıyorum ki kendimi yaralamak veya icitmek istiyorum.	0	1	2	3	4
10.	Kendimden iğrenme hissim var.	0	1	2	3	4
11.	Kendimi hala sevebilir ve kabul edilebilir buluyorum.	0	1	2	3	4
12.	Kendimle ilgilenmeyi durdurdum.	0	1	2	3	4
13.	Kendimi beğenmek benim için kolaydır.	0	1	2	3	4
14.	Başarısızlıklarımı hatırlar ve üzerinde uzun uzun düşünürüm.	0	1	2	3	4
15.	Kendime isimler takarım.	0	1	2	3	4
16.	Kendime karşı nazik ve destekleyici biriyimdir.	0	1	2	3	4
17.	Başarısızlıkları ve aksaklıkları kendi yetersizliğime bağlarım.	0	1	2	3	4
18.	Kendimi eleştirmeyi hak ettiğimi düşünürüm.	0	1	2	3	4
19.	Kendi ihtiyaçlarımı giderebilir ve kendimle ilgilenebilirim.	0	1	2	3	4
20.	Bir yanımda beğenmediğim yönlerimden kurtulmak ister.	0	1	2	3	4
21.	Kendimi gelecek için cesaretlendiririm.	0	1	2	3	4
22.	Kendim olmayı sevmem.	0	1	2	3	4

Ek 8: Kısa Semptom Envanteri:

AÇIKLAMA: Aşağıda, insanların bazen yaşadıkları belirtilerin ve yakınmaların bir listesi verilmiştir. Listedeki her maddeyi lütfen dikkatle okuyun. Daha sonra o belirtinin SİZDE BUGÜN DAHİL, SON BİR HAFTADIR NE KADAR VAROLDUĞUNU aşağıdaki derecelendirmeye göre uygun olan yeri işaretleyiniz. Hiçbir maddeyi atlamamayı ve de tek bir yeri işaretlemeye özen gösterin. TEŞEKKÜRLER

	0 Hiç yok	1 Biraz var	2 Orta derecede var	3 Epey var	4 Çok fazla var	
1.	İçinizdeki sinirlilik ve titreme hali	0	1	2	3	4
2.	Baygınlık, baş dönmesi	0	1	2	3	4
3.	Bir başka kişinin sizin düşüncelerinizi kontrol edeceği fikri	0	1	2	3	4
4.	Başınıza gelen sıkıntılardan dolayı başkalarının suçlu olduğu duygusu	0	1	2	3	4
5.	Olayları hatırlamada güçlük	0	1	2	3	4
6.	Çok kolayca kızıp öfkelenme	0	1	2	3	4
7.	Göğüs (kalp) bölgesinde ağrılar	0	1	2	3	4
8.	Meydanlık (açık) yerlerden korkma duygusu	0	1	2	3	4
9.	Yaşamınıza son verme düşünceleri	0	1	2	3	4
10.	İnsanların çoğuna güvenilemeyeceği hissi	0	1	2	3	4
11.	İştahta bozukluklar	0	1	2	3	4
12.	Hiçbir nedeni olmayan ani korkular	0	1	2	3	4
13.	Kontrol edemediğiniz duygu patlamaları	0	1	2	3	4
14.	Başka insanlarla beraberken bile yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
15.	İşleri bitirme konusunda kendini engellenmiş hissetmek	0	1	2	3	4
16.	Yalnızlık hissetmek	0	1	2	3	4
17.	Hüzünlü, kederli hissetmek	0	1	2	3	4
18.	Hiçbir şeye ilgi duymamak	0	1	2	3	4
19.	Ağlamaklı hissetmek	0	1	2	3	4
20.	Kolayca incinebilmek, kırılmak	0	1	2	3	4
21.	İnsanların sizi sevmediğine, kötü davrandığına inanmak	0	1	2	3	4
22.	Kendini diğerlerinden daha aşağı görmek	0	1	2	3	4
23.	Mide bozukluğu, bulantı	0	1	2	3	4
24.	Diğerlerinin sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu hissi	0	1	2	3	4
25.	Uykuya dalmada güçlük	0	1	2	3	4
26.	Yaptığınız şeyleri tekrar tekrar doğrumu diye kontrol etmek	0	1	2	3	4
27.	Karar vermede güçlükler	0	1	2	3	4
28.	Otobüs, tren, metro gibi umumi vasıtalarla seyahatlerden korkmak	0	1	2	3	4
29.	Nefes darlığı, nefessiz kalmak	0	1	2	3	4
30.	Sıcak soğuk basmaları	0	1	2	3	4
31.	Sizi korkuttuğu için bazı eşya, yer ya da etkinliklerden uzak kalmaya çalışmak	0	1	2	3	4
32.	Kafanızın "bomboş" kalması	0	1	2	3	4
33.	Bedeninizin bazı bölgelerinde uyuşmalar, karıncalanmalar	0	1	2	3	4
34.	Günahlarınız için cezalandırılmanız gerektiği	0	1	2	3	4
35.	Gelecekle ilgili umutsuzluk duyguları	0	1	2	3	4
36.	Konsantrasyon(dikkati bir şey üzerinde toplama) güçlük/zorlanmak	0	1	2	3	4
37.	Bedenin bazı bölgelerinde zayıflık, güçsüzlük hissi	0	1	2	3	4
38.	Kendini gergin ve tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
39.	Ölme ve ölüm üzerine düşünceler	0	1	2	3	4
40.	Birini dövme, ona zarar verme, yaralama isteği	0	1	2	3	4
41.	Bir şeyleri kırma, dökme isteği	0	1	2	3	4
42.	Diğerlerinin yanındayken yanlış bir şeyler yapmamaya çalışmak	0	1	2	3	4
43.	Kalabalıklarda rahatsızlık duymak	0	1	2	3	4
44.	Bir başka insana hiç yakınlık duymamak	0	1	2	3	4
45.	Dehşet ve panik nöbetleri	0	1	2	3	4
46.	Sık sık tartışmaya girmek	0	1	2	3	4
47.	Yalnız bırakıldığında/kalındığında sinirlilik hissetmek	0	1	2	3	4
48.	Başarılarınız için diğerlerinden yeterince takdir görmemek	0	1	2	3	4

49.	Yerinde duramayacak kadar tedirgin hissetmek	0	1	2	3	4
50.	Kendini değersiz görmek/değersizlik duyguları	0	1	2	3	4
51.	Eğer izin verirsiniz insanların sizi sömüreceği duygusu	0	1	2	3	4
52.	Suçluluk duyguları	0	1	2	3	4
53.	Aklında bir bozukluk olduğu fikri	0	1	2	3	4

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler:

Adı-Soyadı Emre Han Alpay

İletişim Adresi: Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü Gazimağusa- KKTC

E-mail emre.alpay@emu.edu.tr

Eğitim Durumu:

1999-2003 Dicle Üniversitesi (Psikoloji Bölümü)

2004-2007 Maltepe Üniversitesi (Psikoloji Yüksek lisans)

2013-2015 Mersin Üniversitesi (Psikoloji Yüksek lisans)

2015- Mersin Üniversitesi (Klinik Psikoloji Doktora)

İş Deneyimleri:

2005-2007 Elazığ Eğitim Araştırma Hastanesi (Psikolog) 2007-2012 Diyarbakır Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi (Psikolog)

2013-2019 Mersin Üniversitesi Psikoloji Bölümü

2019-... Doğu Akdeniz Üniversitesi Psikoloji Bölümü

Eğitimler:

Diyalektik Davranışçı Terapi Eğitimi (Linehan Enstitüsü)

Gottman Çift Terapisi Eğitimi I. Ve II. Modül (Gottman Enstitüsü) Şema Terapi Eğitimi – (Şema Terapi Enstitüsü)

Cinsel İşlev Bozuklukları Eğitimi I. Modül (CETAD)

MMPI Kişilik Testi Eğitimi (Türk Psikologlar Derneği)

Çalışma Alanları:

Ruhsal travma, narsisizm, psikoterapiler, çocukluk çağı olumsuz yaşantıları, kişilik bozuklukları

Kullandığı Programlar:

SPSS, Lisrel ve R İstatistik programları

Yayımlar:

Uluslararası - SCI, SCI-Expanded, SSCI ve AHCI kategorisine giren Makaleler:

1. Belli, S., Belli, H., Bahcebasi, T., Ozcetin, A., Alpay, E., & Ertem, U. (2008). Assessment of psychopathological aspects and psychiatric comorbidities in patients affected by tinnitus. European archives of otorhinolaryngology, 265(3), 279-285.

Uluslararası Diğer İndekslerde Taranan Makaleler:

1. Alpay, E. H., Aydın, A., & Bellur, Z. (2017). Çocukluk Çağı Travmalarının Depresyon ve Travma Sonrası Stres Belirtileri İle İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüklerinin Aracı Rolü (Tur). Klinik Psikiyatri Dergisi, 20(3), 218-226.

Uluslararası - ESCI kapsamındaki dergilerde yayımlanan tam makale:

1. Bellur, Z., Aydın, A., & Alpay, E. H. (2018). Mediating role of coping styles in personal, environmental and event related factors and posttraumatic growth relationships in women with breast cancer. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1).
2. Alpay, E. H., Bellur, Z., & Aydın, A. (2018). The reliability and validity of the Invalidating Childhood Environment Scale (ICES)–Turkish Version. *Dusunen Adam: Journal of Psychiatry & Neurological Sciences*, 31(1).

Ulusal - ULAKBİM Tarafından Taranan Makaleler:

1. Belli, H., Özçetin, A., Ertem, Ü., Alpay, E., Bahçebaşı, T., Kıran, Ü. K., ... & Bayık, Y. (2007). Şizofreni hastalarında bazı sosyodemografik özellikler ve tedavi ile ilişkili etkenler. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 8(2), 102-12.
2. Alpay, E. Çocukluk Çağı İhmal ve istismarının nörobiyolojik sonuçları: bir gözden geçirme. *Journal Of Neurobehavioral Sciences*, 2017, 4 , 126-133.

Bilimsel Toplantılar: Uluslararası - Özet - Poster

1. Alpay, E.; Aydın, A., Travma Sonrası Stres Bozukluğu, Depresyon ve Duygu Düzenleme Güçlükleri Arasındaki İlişkide Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü. 17. Dünya Psikiyatri Kongresi, 2017-10-08, 2017-10-12, Berlin, Almanya, 2017.
2. Bellur, Z.; Aydın, A.; Alpay, E., Onaylamayan Çevre Ölçeğinin Psikometrik Özellikleri ve Türkçeye Uyarlanması. 17. Dünya Psikiyatri Kongresi, 2017- 10-08, 2017-10-12, Berlin, Almanya, 2017.